

Zsigmond Csaba

A TERMÉSZET MAFFIÁJA

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

A TERMÉSZET MAFFIÁJA

Zsigmond Csaba

A TERMÉSZET MAFFIÁJA

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS MEGJELENÉSE
A VÉDETT ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOK NEMZETKÖZI
ILLEGÁLIS KERESKEDELMÉBEN

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

BUDAPEST, 2026

Kézirat lezárva: 2024. február 16.

Szakmai lektor
Hautzinger Zoltán

Kiadja a Nemzeti Közszerológati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó
A kiadásért felel: Deli Gergely rektor
Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu · ludovika.hu

Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni
Olvasószerkesztő: Fülöp Éva
Tördelőszerkesztő: Tihanyi József
Korrektor: Csémi Judit

ISBN 978-963-653-131-7 (ePDF)
ISBN 978-963-653-123-4 (ePub)
DOI: <https://doi.org/10.36250/01219>

© Zsigmond Csaba, 2026

A mű elektronikus változata
a CC BY-NC-ND 4.0 nemzetközi licenc
feltételeinek megfelelően felhasználható.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

TARTALOM

Ajánlás	9
Előszó	11
Bevezetés	15
1. A vadon élő állat- és növényfajok védelmét biztosító jogi szabályozás és intézményrendszer nemzetközi szinten, valamint hazai vonatkozásban	17
A természet védelmének szabályozástörténete globálisan	17
A természet védelmének története az Európai Unió jogában	20
A vadon élő állat- és növényfajok védelmét biztosító hatályos kiemelt nemzetközi egyezmény – A CITES egyezmény	21
EU-s szabályozás	22
A természetvédelem intézményrendszere a nemzetközi szinten	22
Nem kormányközi szervezetek a természetvédelemben (Non-governmental organizations)	29
A környezet és természet büntetőjogi védelme	30
A hatályos magyar természetvédelmi és büntetőjogi szabályozás	36
A nemzetközi természetkárosítás bűncselekmények elleni fellépés intézményrendszere Magyarországon	42
Részkövetkeztetések	49
2. A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig	51
A szervezett bűnözés néhány fogalmi meghatározása, jellemzője	51
A bűnszervezetek modellezése, típusfelosztása nemzetközi kutatások alapján	52
A bűnszervezet tételes jogi meghatározása nemzetközi szinten	60
A szervezett bűnözés hazai elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet hatályos jogi meghatározásáig	62
A palermói egyezmény jelentősége	65
Részkövetkeztetések	67

3. Lefoglalási trendek globálisan és az EU területén	69
A lefoglalási adatok vizsgálata globálisan, az 1999-től 2020-ig tartó időszakban	70
Lefoglalási adatok az EU területén a 2003-tól 2020-ig tartó időszakban	72
A kutatás során feltárt lefoglalási trendek az EU vonatkozásában	75
Részkövetkeztetések	89
4. Nemzetközi szervezett bűnözői csoportok az illegális vadkereskedelemben	91
Az illegális állat- és növénykereskedelmet bonyolító csoportos bűnelkövetés típusai	91
Hierarchikus felépítésű bünszervezetek az illegális állatkereskedelemben	93
Vállalati bűnözés (corporate crime) a vadon élő állatok és növények nemzetközi illegális kereskedelmében	113
Szervezetlen hálózatok (networks) az illegális vadkereskedelemben	135
Részkövetkeztetések	158
5. A nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelem és más, a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmények	161
Általános áttekintés a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme és egyéb szervezett bűnözői tevékenység közötti kapcsolat vonatkozásában	162
A nemzetközi kábítószer-kereskedelem és a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmének kapcsolata	168
A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme és a pénzmosás	175
Korrupciós bűncselekmények és a védett élő állat- és növényfajok illegális kereskedelme	182
Az illegális állatkereskedelem és az erőszakos bűncselekmények	187
Részkövetkeztetések	187
6. Szervezett bűnözői csoportok a magyarországi nemzetközi jellegű illegális állat- és növénykereskedelem vonatkozásában	189
A fejezet alapjául szolgáló empirikus kutatásról	189
Nemzetközi „vállalati bűnözés” a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren keletkezett bűnügyekben	194

Veszélyeztetett állat- és növényfajokat tartalmazó gyógyhatású készítmények online kereskedelme	198
Védett madarak illegális kereskedelme Kelet-Európából Olaszországba	202
A nemzetközi illegális hóvirágcsempészet	213
Részkövetkeztetések	216
Következtetések	217
Javaslatok	225
Irodalomjegyzék	229
Szakirodalom	229
Nemzetközi, nemzeti szervezetek jelentései, kiadványai	246
Jogforrások, jogi dokumentumok	251

AJÁNLÁS

Modern korunk egyik legsúlyosabb problémája a természeti környezet emberi tevékenység okozta károsodása, amely nem csupán a biodiverzitás csökkenését eredményezi, hanem magában hordozza a természeti erőforrások kimerülésének és az ökoszisztémák egyensúlya felborulásának veszélyét is. E jelenség okaiként leggyakrabban az intenzív iparosodást, a természetes élőhelyek radikális átalakítását és a modern társadalom megnövekedett erőforrás- és fogyasztási igényeit szokták megnevezni.

Létezik azonban az emberi természetkárosításnak egy kevésbé közismert, ám annál pusztítóbb módja is: a védett állat- és növényfajok kereskedelme, amely mára a világ egyik legjövödelmezőbb illegális üzletágává vált. Súlyát mégis gyakran alábecsülik, inkább ökológiai problémaként tekintenek rá, pedig hatásai – a gazdasági károktól a járványügyi fenyegetésekig – valójában a mindennapjainkat is elérték.

Zsigmond Csaba monográfiája a bűnügyi tudományok eszköztárával bizonyítja, hogy a védett fajok illegális kereskedelme a modern szervezett bűnözés egyik legprofesszionálisabb ágazatává vált. A szerző bemutatja, hogyan váltak a hagyományos bűnszervezetek olyan üzleti alapú hálózatokká, amelyek legális gazdasági szereplőket és vállalkozásokat használnak fedőtevékenységként az illegális áruk mozgatásához. Külön hangsúlyt kap a digitális tér szerepe: az online kereskedelem rugalmassága és anonimitása újszerű kihívást jelent a hatóságok számára a bűnszervezetek felderítése kapcsán. A szerző a hatékonyabb fellépés érdekében elengedhetetlennek látja a nemzetközi bűnügyi információcsere radikális megerősítését és a vállalatok ellátási láncainak szigorúbb ellenőrzését.

A kötet hiánypótló összegzés minden olyan szakember és döntéshozó számára, aki nem csupán érteni kívánja a modern bűnügyi hálózatok működését, hanem hatékony megoldásokat is keres korunk egyik rejtett, mégis kiemelten veszélyes illegális tevékenységével szembeni küzdelemhez.

Polt Péter
professor emeritus

ELŐSZÓ

A bűnözés, kiváltképpen a nemzetközi bűnözés gyorsan változik, új utakat keres, amelyek kevésbé járnak a lebukás veszélyével, amelyeket a közvélemény, de a sokszor a jogalkalmazói gyakorlat sem a helyén kezel, alkalmasint szemet is huny fölötte. Ugyanakkor a haszon a kockázathoz képest nagy, tehát érdemes rá áldozni. Hiszen milyen társadalmi kockázattal jár egy-két védett állat adásvétele a drogkereskedelemhez képest? Kinek számítanak az élő állatok szenvedései egy műkinccsel kapcsolatos bűnesethez képest, amelynek értékét még a kevésbé pallérozott elme is felismeri? Pedig a védett állatok illegális kereskedelméhez kapcsolódóan is vannak emberáldozatok, gyilkosságok – például a vadakat védő vadőrök ellen –, megjelenik a korrupció, és, ami a legveszélyesebb: egyre nagyobb teret nyer a szervezett bűnözés, amely nem áll meg a védett fajoknál. Természetesen a nem kellő mértékű fellépés is erősíti a jelenséget, problémát jelent a speciális szakmai ismeretek hiánya, valamint a már említett enyhébb megítélés a büntelődés és a szankcióalkalmazás oldaláról is. Ismert példa lehet e téren az állatkínzás, amelynek megfelelő megítélése nem is olyan régen került a figyelem középpontjába. Tegyük végül hozzá, hogy a kötet címében jelzett probléma alapját képező természetvédelem egésze, a fajok védelmének fontossága, a biodiverzitás egyre súlyosabb mértékű pusztulása sem kapja meg a szükséges figyelmet.

Minden olyan kötet, amely a fent körvonalazott általános közömbösség ellen hat, fegyver a természetvédelem kezében. Nem az élet kioltására alkalmas fegyver, hanem az élet megóvására, az élet fontosságának felismerésére hivatott eszköz. Különösen így van ez akkor, ha a választott szűkebb téma számos új ismeretet, felismerést közvetít, tudományosan megalapozott, mégis gyakorlatias módon, valós eseteken keresztül.

Külön előnye jelen kötetnek, hogy nem marad adós a fogalmak tisztázásával sem, az egyes érdemi fejezetek logikáját úgynevezett részkövetkeztetések zárják, kerekítik le, amelyek sokat segítenek a megértésben, áttekinthetőségben, és kiválóan mutatják, mennyire jól látja a szerző a fontosabb pontokat.

A jogi szabályozás – nemzetközi és hazai – és az intézményi kérdések felvezetése megalapozza a továbbiakat. Gondolhatunk itt arra, hogy a szerző nem feledkezik meg a szervezett bűnözés és a bünszervezet fogalmának nemzetközi és hazai szabályozási és elméleti áttekintéséről sem, kiváltképpen azért, mert ez fogja a későbbi érdemi következtetéseket megalapozni a bünszervezet hazai megközelítésének kritikájaként. Ugyanígy tárja elénk a vonatkozó természetvédelmi kereteket is, amelyek közé a védett fajokkal történő kereskedelem is beilleszthető.

A gyakorlati esetek összegzése, az egyes példák kiemelése, a rendszerbe foglalás mind példás. Számomra különösen nagy segítséget jelentettek a műben szereplő táblázatok és folyamatábrák, amelyek azt is mutatják, mennyire jól átlátja a szerző a választott téma egészét és részleteit. Ilyen áttekintéseket csak az tud szerkeszteni, aki valóban mélyen és alaposan ismeri a témát, így belső látása előtt kirajzolódik az áttekinthető struktúra, amelyet aztán számunkra is láttat, jobban áttekinthetővé téve számos kérdést azoknak, akik csak most ismerkednek a kutatási terület kérdéseivel.

A kötet adatokat sorjáz és elemez, a szervezett bűnözői csoportokat rendszerbe foglalja és ennek mentén mutatja be, egyben feltárva az egyes csoportok közötti eltéréseket, sajátosságokat. Megismerhetjük a vállalati bűnözés és az illegális vadkereskedelem kapcsolatát, az úgynevezett szervezetlen hálózatokat, és mindezt az teszi rendkívül érdekessé, hogy a konkrét, fajokra lebontható csoportokra is kitér a szöveg. Szorosan összefügg a fentiekkel az a kérdés, hogy milyen más szervezett bűnözési kapcsolódási pontokra lehet rámutatni – kábítószerek, pénzmosás, korrupció és végül az erőszakos bűncselekmények.

A hazai illegális vadkereskedelem önmagában – tegyük hozzá: szerencsére – még nem annyira látványos, mint a világ számos pontján, inkább a tranzit jellemző, egyebek között a repülőtér forgalmához kapcsolódóan.

Mindezek végén a szerző visszatér a tudományos kutatási eredmények összegzéséhez, a következtetések levonásához – amelyek nem túl szívderítőek. Ha pedig ez nem lenne elég, néhány konkrét javaslatot is tesz a legvégén, amelyek gyakorlatias kérdésekre és jogszabályi változásokra egyaránt kiterjednek.

A kötet az olvasónak izgalmas újdonság, olvasmányos formában és esetekkel, a szakembereknek számára összegzés és elemzés, a joggyakorlatnak eligazítás, a fejlesztés lehetőségének alapjait teremtve meg.

Bándi Gyula
professor emeritus

„Jól tudod Te édes Népem, hogy csak
értelem és szorgalom árán tarthatod meg
hazádat; hogy számbeli csekély voltodat
csak eszed pallérozásával pótolhatod
meg; hogy értelemből fakadó szeretettel
kell közeledned mindnyájunk szülő
anyjához, a természethez, mely alkotó,
de romboló hatalmával is oktat, vezérel,
hogy megtalálhassad a magad és cseléded
kenyerét, hazád földjén boldogulásodat.”

HERMAN OTTÓ:

A madarak hasznáról és káráról

BEVEZETÉS

A fenti idézet kiváló természettudósunktól, Herman Ottótól származik, aki e sorokat *A madarak hasznáról és káráról* szóló könyvének előszavában írta 1901-ben.

E sorok a 21. század második évtizedében még inkább aktuálisak, amikor az emberi civilizáció következtében a természetes környezetünket olyan tömeges rombolásnak tesszük ki, amelynek következtében az elmúlt évtizedekben a természetes élőhelyek jelentősen csökkentek – az IUCN vörös listája szerint mintegy 26 500 állat- és növényfajt fenyeget a kihalás. A tömeges fajpusztulás okai a természetes élőhelyek jelentős csökkenése és a vadon élő állat- és növényfajokkal történő legális és illegális kereskedelem. Az egyes vadon élő fajok gazdasági célú kizsákmányolása nem újképletű jelenség, egyes közösségek fennmaradása szempontjából kulcsfontosságú volt, azonban mára olyan méreteket öltött a felelőtlen és túlzott vadászat, hogy jelentősen felgyorsította egyes fajok kihalását (SZIEBIG 2018).

Jelen monográfia elsősorban a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmét és a szervezett bűnözés kapcsolatát elemzi. Felmerül a kérdés, hogy pontosan mit is takar a védett állat- és növényfajok illegális nemzetközi kereskedelme. A nemzetközi, angol nyelvű szakirodalom eléggé széles körű ebben a témában: a források a *wildlife trafficking*, *wildlife trading*, illetve *wildlife crime* kifejezéseket használják.

Az igen limitált hazai szakirodalomban kevés meghatározást lehet találni e bűncselekményre, jellemzően a Btk. 241. § (1) bekezdésében megfogalmazott természetkárosítás tényállását használják. Létezik olyan hazai publikáció, amelyik a „vadvilági büntetendő cselekmények” meghatározást használja erre a jelenségre (SZIEBIG 2021), egy másik tanulmány illegális vad- és növénykereskedelemként említi (ELEK 2016).

E monográfia megírásához a különböző fogalommeghatározások közös elemeit vettem figyelembe: a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmének tekintek bármely nemzetközi vagy nemzeti jogszabály alapján védett állat- és növényfajjal kapcsolatos cselekményt – így azok orrvadászatát, kereskedelmét, birtoklását, szállítását, csempészetét és értékesítését is.

A globális szinten megvalósuló védett állat- és növényfajok illegális kereskedelme súlyosan veszélyezteti a biodiverzitást (ROSEN–SMITH 2010), amelynek jelentős mértékű károsodása az emberi környezet teljes pusztulását okozhatja. A tevékenység globális, komoly fenyegetéseket rejt. Egyes nemzetközi közösségek és nemzetközi szervezetek (UNODC, Interpol, Europol, EU) már több évtizede felhívják a figyelmet arra, hogy a vadvilági bűncselekmények a biodiverzitás veszélyeztetésén kívül hozzájárulnak a klímaváltozáshoz, kockára teszik az emberi egészséget, egyes országok gazdaságára és nemzetbiztonságára is hatással lehetnek (PÁDÁR et al. 2022). Mindezek felül az ezzel foglalkozó bűnözők óriási hasznot húzhatnak ebből.

Felismerve a nagy anyagi haszon lehetőségét e globális bűnözési formában, a nemzetközi szervezett bűnözés egyre nagyobb részt vállal (Interpol 2018, UNODC 2020b), ami tovább fokozza veszélyességét. A fentiekén túlmenően óriási károkat okozhat a világgazdaságban, mivel olyan súlyos bűncselekmények is kapcsolódhatnak hozzá, mint a vesztegetés (WYATT 2015; 2016 VAN UHM – MORETO 2018), a pénzmosás (VIOLLAZ–GRAHAM–LANTSMAN 2018), amely bűncselekmények egyes államok stabilitását jelentősen aláássák (WYATT 2013)

Az illegális állat- és növénykereskedelem kereslet nélkül nem létezhetne. A védett állatokat és növényeket szerte a világon különböző célokból keresik: hobbiállatként, étkezési célokra, dísz tárgyak készítésére, ruházati termékek készülhetnek egyes állatok szőrméjéből, gyógyászati, illetve étkezési célokból.

A kereslet egyidős az emberiséggel, és ez vezetett oda, hogy egyes állat- és növényfajok kipusztultak, illetve súlyosan veszélyeztetetté váltak. A nem engedélyezett vadászat, kereskedelem azon túl, hogy egyes fajok kipusztulását eredményezi, a legújabb kutatások szerint az emberi egészséget is súlyosan fenyegeti. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja által végzett kutatás kimutatta, hogy a fertőző betegségek 70%-a zoonotikus, ami azt jelenti, hogy állatról emberre terjednek (UNODC 2020b). A törvénytelen állatkereskedelemben semmilyen állategészségügyi hatósági ellenőrzés nem létezik, így ennek megfelelően világjárványok kitörését okozhatják. Egyes feltételezések szerint a globális pandémiát okozó Covid-19-vírus állatokról terjedt emberre, amit még nem bizonyítottak, azonban az tény, hogy a vírus állatpiacon jelent meg először.

Mindezek ismeretében eme bűncselekmények elleni fellépésnek mind nemzetközi, mind nemzetállami részről kiemelt prioritást kellene élveznie, így annak kutatása, elemzése is fontos társadalmi feladat.

1.

A VADON ÉLŐ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOK VÉDELME BIZTOSÍTÓ JOGI SZABÁLYOZÁS ÉS INTÉZMÉNYRENDSZER NEMZETKÖZI SZINTEN, VALAMINT HAZAI VONATKOZÁSBAN

A természet jogi védelme alapvetően két szabályozási területre osztható (SZIEBIG 2021: 67) nem csupán a magyar, de a nemzetközi szabályozás vonatkozásában is:

- ♦ az egyes területek, élőhelyek védelmére; és
- ♦ az egyes vadon élő állat- és növényfajok védelmére.

Ebben a fejezetben kifejezetten az egyes állat- és növényfajok védelmét biztosító jogi szabályozás történetét és a jelenlegi szabályozást vizsgálom a környezetvédelmi jog részeként.

Hangsúlyozni kell: a nemzetközi egyezmények többségében nem írják azt elő, hogy a szerződés megkötéséből eredő magatartásokat az államok büntetőjogi szankciókkal sújtják. Ez lehet közigazgatási szankció vagy szabálysértés is (CHO 2000), azaz a megsértővel szemben nem minden esetben léptek vagy lépnek fel büntetőjogi eszközökkel. A nemzetközi jog belső jogban való megvalósítása és érvényesítése az államok feladata. Az már más kérdés, hogy például büntetőjogi eszközökön keresztül az egyezmény megsértését az állam pönalizálja.

A TERMÉSZET VÉDELME NEK SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNETE GLOBÁLISAN

Az emberiség történetében az egyes fajok védelmét különböző törvényekkel és rendelkezésekkel helyi szinten már az ókortól biztosította az államhatalom, például vadászati tilalmakkal, amelyek egészen a középkortól máig jelen vannak. Azonban kiemelendő, hogy a korai szabályozások (ókor, középkor) nem kifejezetten a fajok fennmaradását (biodiverzitás megőrzését), hanem elsősorban egy-egy uralkodó vagy terület felett tulajdonnal bíró vagy afelett rendelkező egyházi vagy világi személy

gazdasági érdekeit védték, esetleg szakrális szempontból tilalmazták egy-egy állatfaj vadászatát (FARKAS CSAMANGÓ 2014).

A klasszikus értelemben vett nemzetközi környezetvédelmi jog és ezen belül a fajok védelmét biztosító jog későn, a 20. század elején alakult ki (SANDS et al. 2018). Kialakulása annak köszönhető, hogy a fejlett iparosodással a környezet rombolása egyre nagyobb méreteket öltött, és egyes államok felismerték, hogy a környezet kizsákmányolását és szennyezését, a fajok vadászatát mindenképpen jogi keretek közé kell szorítani.

A környezetvédelmi jog történetét általában négy szakaszra szokták bontani.

1. A környezetvédelmi jog első szakasza az 1900-tól 1945-ig tartó időszak volt. Ebben a szakaszban az első, talán leginkább kiemelhető szabályozás, a fajok védelmét szolgáló az USA-ban 1900-ban elfogadott Lacey Act, amely eredetileg nem volt nemzetközi jellegű szabályozásnak nevezhető, mivel csupán az USA-ban védett egyes fajokat szövetségi szinten, azonban legújabb módosításával már globálisnak tekinthető. A törvény betervezőjéről, John Fletcher Lacey iowai szenátorról kapta nevét, aki 1900. április 30-án terjesztette be javaslatát. E javaslatnak az volt az előzménye, hogy egyes fajok védelme csupán állami szinten valósult meg, így volt több olyan állam, ahol nem volt korlátozás, szabadon vadászhattak sportlövészet keretében énekesmadarakra, ezenkívül a szép tollazatú madarakra (karolinai papagáj – *Conuropsis carolinensis*) is, mivel tollukból női kalapok díszé lett (ALEXANDER 2014).

Ez többek között azt eredményezte, hogy a madarak száma vérszesen megritkult, és a helyi farmerek termése veszélybe került a mezőgazdasági kártevők elszaporodása miatt. Ezenkívül néhány faj populációja (például a karolinai papagáj) a kihalás szélére került. A szenátor egyébként hat évvel korábban a Yellowstone Park létrehozásáról, nemzeti parkká való minősítéséről és védelméről szóló törvényt terjesztette be a kongresszusnak. A javaslatot végül elfogadta a kongresszus, szövetségi szintű törvényként lépett hatályba, és a mai napig alkalmazzák (FOWLER–LODGE–HSIA 2007).

A törvény nem csupán a vadon élő énekesmadarak kilövéstől való védelmét biztosította, hanem különböző külföldről származó (invazív) madarak betelepítését is korlátozta, de ugyanígy az egyes államok közötti vadállatokkal való kereskedelmet is. A védelmet polgári és büntetőjogi szankciók által biztosította, azaz az engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő személyeket szankcionálta (Control of Illegally Taken Fish and Wildlife [Lacey Act], 1900). A törvény 2008-as módosításával nem csupán a szövetségi vagy nemzetközi szerződések által védett fajok kereskedelmét korlátozza, hanem a világ bármely más állam nemzeti (belső) joga által védett faját, illetve az indián törzsi szabályok szerint védelmet élvező fajokét is (CART 1973).

A következő állomás e szakaszon belül a párizsi egyezmény, ami az első igazi multilaterális nemzetközi szerződésnek tekinthető ezen a területen, és 1902-ben írták alá a részes felek. Az egyezmény a *Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture* címet viselte, azaz a *Mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről szóló egyezmény*, amelyet akkoriban hazánk (mint az Osztrák–Magyar Monarchia része) is aláírt, és a magyar jogalkotás az 1906. évi I. törvénnyel tette a magyar jogrendszer részévé.

Kétoldalú szerződés volt az USA és Nagy-Britannia között 1911-ben aláírt egyezmény, amely a prémés fókák védelméről szólt (*North Pacific Fur Seal Convention*). A bálnavadászatot szabályozó nemzetközi egyezményt 1937-ben írták alá a részes felek (*International Agreement for the Regulation of Whaling*), amelyet 1946-ban Washingtonban módosítottak, fejlesztettek tovább (SZIEBIG 2021).

2. A második szakasz 1945-től 1972-ig tartott. Az ENSZ megalakulásával lehetőség adódott nemzetközi konferenciák megtartására és multilaterális egyezmények tárgyalására. Ebben a korszakban számos kormányközi és nem kormányközi (NGO) nemzetközi szervezet született, csupán néhányat említve: IUCN, UNESCO MAB program (SZIEBIG 2021). A Párizsban 1950-ben megkötött, az *Egyezmény a madarak védelméről* elnevezésűt is ekkor fogadták el.
3. A harmadik szakasz az 1972-ben tartott stockholmi konferenciával kezdődött, és az 1992-ben rendezett ENSZ *Környezet és fejlődés* riói konferenciájáig tartott (BÁNDI 2011: 10). A stockholmi konferenciát az ENSZ égisze alatt szervezték, az „emberi környezetről” szólt (ZSIGMOND 2018a), és 113 ország részvételével zajlott. Az itt elhangzott nyilatkozatok, elfogadott akcióprogramok és szervezeti intézkedések meghatározták a környezetvédelmi jog további fejlődését (Európai Bizottság 2017).

Az egyik legmeghatározóbb multilaterális egyezmény az 1973-ban létrejött CITES egyezmény (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*) létrejötte is ehhez a korszakhoz köthető. A CITES az első olyan kiemelkedő multilaterális egyezmény, amelyben a részes felek vállalják, hogy szankcionálják (akár büntetőjogi eszközökkel is) annak megsértőit. Ehhez a korszakhoz köthető még az 1979-es bonni egyezmény, amely a vándorló fajok védelméről szól.

A korszakot lezáró 1992-es ENSZ *Környezet és fejlődés konferencia* alapozta meg a „környezetvédelem és fenntartható fejlődés” elvét. Két kiemelt jelentőségű egyezményt fogadtak el: az egyik az *Éghajlatváltozásról szóló keretegyezmény*, míg a másik a kifejezetten a fajok védelmét szolgáló *Biológiai sokféleség egyezmény*. A konferencián fogadták el az *Agenda 21* nevű programot, amelynek az a jelentősége, hogy a nemzeti kormányok felismerték a világméretű összefogás fontosságát, és törekedtek

az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés egyensúlyának megteremtésére (BÁNDI 2011).

4. Végül a negyedik, az említett riói egyezményeket követő és máig tartó időszak, amely lényege a környezetvédelmi standardok integrációja. Két ENSZ keretében zajló konferenciát érdemes kiemelni: a 2002-ben Johannesburgban rendezett konferenciát (*Fenntartható Fejlődés Világkonferencia*), illetve a 2012-es újabb riói konferenciát.

A TERMÉSZET VÉDELMEINEK TÖRTÉNETE AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁBAN

Az EU létrejötte előtt már az Európai Közösség környezetpolitikájában az 1970-es években megjelent a természet és a biodiverzitás védelme. Az Európai Közösség első környezeti akcióprogramját 1973-ban fogadták el. Már ekkor célként határozták meg a természeti erőforrások racionális felhasználását és az ökológiai egyensúly megőrzését. A második környezeti akcióprogram egyik fejezete kifejezetten a flóra és fauna védelméről szól. A madárvédelmi irányelvet 1979-ben fogadták el. A természetes erőforrások racionális felhasználásának és az élőhelyek védelmének célkitűzései végigvonulnak az egymást követő környezeti akcióprogramokban. Az 1993 és 2000 közötti időszakra vonatkozó ötödik program már kimondottan használta kifejezésként a biodiverzitás védelmét, és konkrét tervek fogalmaztak meg az erőforrások és a fajok, területek védelmére (GOMBOS–SZIEBIG 2020).

A konkrét jogi szabályozás az 1980-as évek elejétől jelent meg. A vadon élő állatok és növények kereskedelmével kapcsolatban a 3626/82/EGK bizottsági rendeletet, majd a CITES közösségen belüli végrehajtásáról szóló 3418/83/EGK bizottsági rendeletet alkotta meg. Meg kell említeni, hogy az EU mint „gazdasági integrációs szervezet” elsőként (és eddig egyedülként) csatlakozott a CITES egyezményhez (SZIEBIG 2021). Az Európai Unió mint jogalany 2015-ben csatlakozott a CITES-hoz. (Az EU az 1992-es maastrichti szerződéssel jött létre, majd a 2007-es lisszaboni szerződéssel vált jogi személlyé, mely által a nemzetközi jog alanyává vált, és ezt követően tudott csatlakozni a CITES-hoz).

A természet védelme érdekében az Európai Unió különböző stratégiai és akcióterveket fogadott el: az Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiáját (2007–2010), a Környezeti és Természeti Erőforrások Tematikus Programját (*Environment and Natural Resources Tematic Programme*), illetve az Európai Unió biodiverzitással kapcsolatos stratégiáját (Európai Bizottság 2011).

A belső határellenőrzés megszűnése és a tőke, a munkaerő, a szolgáltatások szabad áramlása tette szükségessé a korábbi rendelet újra szabályozását, amely

a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/1997/EK tanácsi rendeletben öltött testet. Ez a rendelet többszöri módosítással ma is hatályos, és a magyar természetvédelmi büntetőjog egyik fontos forrása.

A VADON ÉLŐ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOK VÉDELME T
BIZTOSÍTÓ HATÁLYOS KIEMELT NEMZETKÖZI
EGYEZMÉNY – A CITES EGYEZMÉNY

A CITES egyezmény elsősorban nemzetközi kereskedelmet szabályozó multilaterális szerződés, jelenleg 183 állam részese, és körülbelül 35 ezer állat- és növényfaj tartalmaznak a függelékek.

Hazánkban eredetileg az 1986. évi 16. tvr. hirdette ki, majd a hatályos belső jogunkba a 2003. évi XXXII. törvény helyezte. Védelmet biztosít a függelékekben szereplő fajok vonatkozásában azáltal, hogy az ott felsorolt fajok kereskedelmét vagy teljes mértékben tiltja (I. függelék), vagy engedélyhez, kvótákhoz köti (II. függelék), vagy bizonyos országokban tiltja az azokkal való kereskedelmet (III. függelék). Az egyezmény nem csupán az élő egyedekkel való kereskedelmet szabályozza, hanem kiterjed a már elpusztult, élettelen egyedekre, az azokból készült preparátumokra, dísz tárgyra, és az élő egyedek származékaira is (például a bőrükre, csontjaikra, testrészeikre stb.)

Ennek megfelelően az I. függelékben szerepelnek azok a fajok, amelyeket a kipusztulás fenyeget, mivel ezen fajok egyedeiből már csupán pár száz vagy annál kevesebb egyed él vadon. A II. függelékben szereplő fajok állománya ugyan még nincs kritikus helyzetben, de az állomány fennmaradása érdekében szükséges a kereskedelem korlátok közé szorítása. A III. függelékben szereplő fajok adott országban élő állománya veszélyeztetett, ezért nemzetközi védelmet igényel a kereskedelem szabályozása.

Meg kell jegyezni, hogy a CITES nem tartalmaz olyan rendelkezést, amelyben kifejezetten büntetőjogi szankciók alkalmazását írja elő a részes feleknek arra az esetre, ha valaki az egyezmény rendelkezéseit megsérti. Csupán annyit tartalmaz a VIII. cikk *Részes felek által fogantatosítandó intézkedések* című fejezete, hogy sújtsák „hátrányos jogkövetkezményekkel” az államok azokat, akik a függelékben felsorolt fajok birtoklása, kereskedelme során a rendelkezéseket megszegik (SZIEBIG 2021: 120).

Ezenkívül kiemelik, hogy a részes felek biztosítsák a függelékben szereplő fajok elkobzását, illetve az exportáló országba való visszaszállítását. Valójában teljes mértékben a nemzetállamok belső jogalkotására bízzák, hogy milyen jogi eszközökkel

lép fel az egyezmény megszegőivel szemben: büntetőjogi vagy más (kereskedelmi jogi, polgári jogi stb.) szankciókat alkalmaz. Ezt több szerző kritikával illette, hiszen az esetek nagy részében az illegális kereskedelmet nagy profitra törekvő bűnözők, szervezett bűnözői csoportok bonyolítják, akikkel szemben a bűncselekmények felderítésére szakosodott bűnüldöző hatóságoknak kellene fellépni, illetve őket büntetőjogi szankciókkal sújtani (SELLAR 2016).

EU-S SZABÁLYOZÁS

Az EU mint CITES-részes fél a többször módosított 338/97/EK tanácsi rendelettel szabályozza a vadon élő fajok nemzetközi kereskedelmét, részben átvéve a CITES szabályozását, részben annál szigorúbb feltételeket is megállapít.

A rendeletnek négy melléklete van: A, B, C, D. Az A, B és C melléklet nagyjából megfelel a CITES I., II., és III. függelékeinek, azonban olyan fajokat is tartalmaznak, amelyeket a CITES nem, ezeket az EU belső szabályai védik. A D melléklet (ennek nincs megfelelője a CITES-ban) olyan fajokat sorol fel, amelyeket megfigyelési listára helyeztek, mivel lehetséges, hogy valamelyik mellékletbe kell majd őket helyezni.

Az EU szabályozása nemcsak több fajt nyilvánít védetté, mint a CITES, hanem a kereskedelem területén is szigorúbb a szabályozás. Példa erre, hogy importengedély szükséges az A és B mellékletben szereplő fajok EU területére történő behozatala esetén, illetve importbejelentés a C és D mellékletben szereplő fajoknál (a CITES egyezmény szerint az importengedély csak az I. függelék esetén kötelező).

A TERMÉSZETVÉDELEM INTÉZMÉNYRENDSZERE A NEMZETKÖZI SZÍNTÉREN

A CITES szervezete

Az egyezmény XI. cikke rendelkezik a „részes felek konferenciájáról”, amelyet legalább két évente össze kell hívni, de lehetőség van rendkívüli ülészak megszervezésére is. A konferencián többek között lehetőség van a függelékben szereplő fajok módosítására, azaz újabb fajok felvételére, vagy a függelékbe korábban felvett fajok törlésére is. Az I–II. függelék módosítására bármely részes fél tehet javaslatot az ülészakot megelőző 150 nappal. A módosítás elfogadásához a konferencián jelen lévők kétharmadának szavazata szükséges, amelybe csak az igennel vagy nemmel szavazók számítanak bele, a tartózkodók nem. Úgy rendelkezik az egyezmény, hogy

bármelyik részes fél jegyzékben kérheti a titkárságtól valamely faj III. függelékbe való felvételét saját joghatósága vonatkozásában.

A XII. cikk a titkárságról rendelkezik, nekik elsősorban koordinációs feladataik vannak: a „részes felek konferenciájának” előkészítésén túl, az egyezmény végrehajtásán keresztül, különböző éves jelentések elfogadásáig.

A IX. cikk rendelkezik arról, hogy minden részes félnek ki kell jelölnie egy vagy több Igazgatási Hatóságot, amely engedélyek és bizonyítványok kiadására jogosult. Hazánkban ezt a feladatot az Agrárminisztérium Biodiverzitási és Génmegőrzési Főosztálya látja el.

Az ENSZ Kábítószerellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC)

A szervezet a kábítószeres és nemzetközi bűnözés elleni harc szereplőjeként a vadvilágot érintő, határokon átívelő bűncselekmények ellen is fellép. Az UNODC 2014-ben hozta létre a *Vadvilági bűncselekmények és erdészeti bűncselekmények elleni globális fellépés* elnevezésű programot (*Global Programme for Combating Wildlife and Forest Crime*). Ennek az a célja, hogy a vadvilági bűncselekményeket, a törvénytörő fakitermelést és egyéb kapcsolódó bűncselekményeket a súlyos és nemzetközi szervezett bűnözés részeként kezeljék (UNODC Regional Office for Southeast Asia and the Pacific [é. n.]

Ennek érdekében azon dolgoznak, hogy erősítsék a politikai, törvényhozói és szabályozási rendszert; bővítsék a kapcsolódó bűncselekmények kivizsgálásához és büntetőeljárás alá vonásához szükséges ismereteket és készségeket; illetve alakítsanak ki együttműködések bilaterális, regionális és nemzetközi szinten; gyűjtsenek adatokat, készítsenek analízist és jelentéseket a környezeti bűncselekmények természetére és mértékére vonatkozó tudatosság növelésére.

A vadvilági bűncselekmények témájában eddig két globális szintű, átfogó jelentést készítettek 2016-ban és 2020-ban, amelyekben a lefoglalási adatok alapján a vizsgált bűncselekmények legújabb elkövetési jellemzőit, trendjeit tárták fel.

Interpol (International Criminal Police Organization)

Az Interpol mint kormányközi szervezet 195 tagállammal rendelkezik, nem nyomozó hatóság. Általánosságban kifejezett célja a különböző tagállamokban folyamatban lévő nyomozások során az információk továbbítása, gyors adatcsere az egyes nemzeti nyomozó hatóságok között, a nyomozások műveleti és technikai támogatása

a nemzetközi, határokon átnyúló bűnözés megfékezésére (Interpol 2022). Ennek érdekében hatékony technikai, információs és műveleti támogatást nyújt a tagországok bűnüldöző hatóságainak (HAUTZINGER 2023).

A tagállami hatóságok által szolgáltatott adatok az *Interpol General Secretariat*hoz futnak be. Ez a szervezeti egység napi szinten koordinálja a különböző tagállamokban folyamatban lévő olyan nyomozásokat, amelyekben az Interpol segítségét kérték. Minden tagállam rendelkezik Interpol Nemzeti Irodával (*Interpol National Central Bureau*) – Magyarországon a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Irodán belül működik –, amely közvetlen kapcsolatban áll a már említett Interpol General Secretariattal. Az Interpol elsősorban a nemzetközi szervezett bűnözés elleni fellépés eszközeként hozták létre, de feladata mára kiegészült a kiberbűncselekmények és a terrorizmus elleni fellépéssel.

Az Interpolon belül kiemelten foglalkoznak e témával. Létrehoztak egy kifejezetten erre specializálódott egységet, az *Interpol Wildlife Enforcement* csapatát, amely a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok felszámolásában segíti a nemzeti bűnüldöző hatóságokat. Szoros együttműködésben dolgoznak a vadon élő állatokkal és növényekkel foglalkozó ágazati szereplőkkel (például állatkertekkel stb.), a tagállamok részére értesítéseket adnak ki, ha olyan információ birtokába jutnak, amely kiemelten érintheti a tagállamokat. Több olyan nemzetközi projektet hoztak létre, amelyek a vadon élő védett állatok és növények illegális kereskedelmének visszaszorítására szolgáltak. Mindezekon túl több rendészeti művelet koordinációját irányították, amely tömeges letartóztatásokhoz és több tonna tiltott termék (élő vagy feldolgozott állatok, növények stb.) lefoglalásához vezetett (Interpol [é. n.]).

A továbbiakban több ilyen projektről ejtek szót.

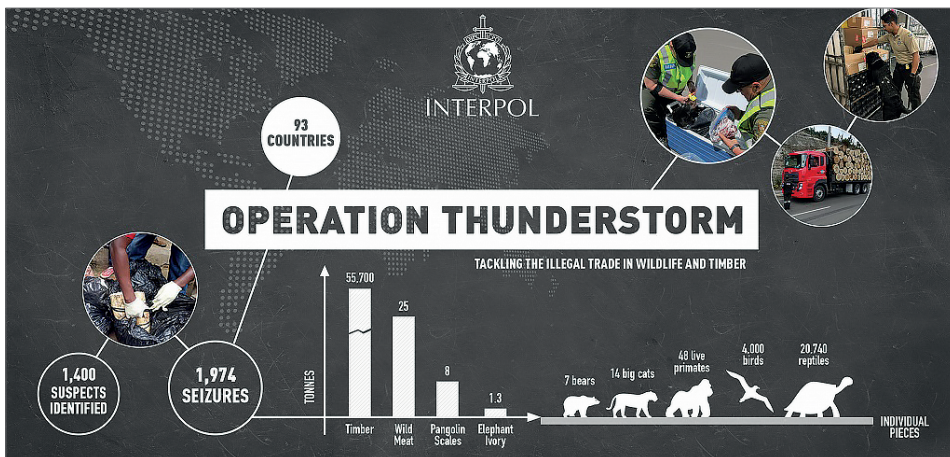
Project Predator

A projekt a nagymacsák védelmében indult: tömegesen vadásszák őket a szőrméjük és egyes testrészeik feketepiaci értékesítése céljából. A projekt segítséget nyújt különböző nemzetközi rendészeti műveletek megszervezésében, bűnügyi információk elemzésében és gyűjtésében, összeköti a bűnüldöző szervezetet a nemzetközi és nem kormányzati szervezetekkel (NGO-k) annak érdekében, hogy felszámolják a különböző orvvadász- és csempészhalózatot.

Project Wisdom

Az elefántokat a megmunkálható agyarukért vadásszák, míg az orrszarvúkat a tülkükért, amelyet porrá őrölve gyógyhatású készítményként árusítanak. Ez a projekt az elefántok és orrszarvúak orrvadászata és a mögöttük álló szervezett bűnözés elleni fellépést segíti, bűnügyi információk gyűjtésével, elemzésével, gyors információcseré biztositásával. A projekt keretében végrehajtott műveletek eddig 1100 letartóztatást, több tonna nyers elefántcsont és 50 000 faragott elefántcsontból készült tárgy lefoglalását eredményezte. A letartóztatott személyek 80 százalékát elítélték a bíróságok (Interpol [é. n.]).

Operation Thunderstorm

1. ábra: Operation Thunderstorm (2018)

Forrás: Interpol [é. n.]

Magyarázat: countries – országok, tackling the trade in wildlife and timber – az illegális vadvilági és faanyag-kereskedelem elleni küzdelem, suspects identified: azonosított gyanúsítottak, seizures: lefoglalások, timber – faanyag, wild meat – vadhús, pangolin scales – tobzoskapikkely, elephant ivory – elefántcsont, bears – medvefélék, big cats – nagymacskák, primates – főemlősök, birds – madarak, reptiles – hüllők

Ez a nemzetközi akció kiváló példája annak, hogy a rendészeti és más ágazati szervek összehangolt munkájával milyen átütő sikerek érhetők el. A műveletben azokat a személyeket célozták meg előzetes kockázatelemzés alapján, akik a nemzetközi törvénysértő vadkereskedelemben és fakitermelésben vesznek részt. Az akcióban 93 ország rendőrsége, vámhatóságai, határrendészeti szervei, környezet-, természetvédelmi és erdészeti hatóságai vettek részt. Az eredmény: közel 2000 lefoglalás és 1400 gyanúsított személy elfogása (Interpol [é. n.]).

Operation Thunderbird

Időben megelőzte az *Operation Thunderstorm* műveletet (2017-ben zajlott le). Hozzá hasonlóan ez a globális akció 900 gyanúsított elfogását, 1300 lefoglalást eredményezett összesen 5,1 millió USD értékben. Ebben a műveletben 49 ország rendőrsége, vámhatósága, határrendészeti szervei, környezet- és természetvédelmi hatóságai vettek részt (Interpol [é. n.]).

Europol

Mint az Európai Unió bűnüldözési ügynöksége segíti a 27 tagállamot a súlyos nemzetközi bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemben. Több EU-n kívüli tagállammal és nemzetközi szervezettel (például Interpol) is szorosan együttműködik (Europol 2022a).

Az Europol honlapján olvasható tájékoztatás szerint a következő fenyegetéseket tekinti kiemeltnek Európa belső biztonságára nézve:

- ♦ terrorizmus,
- ♦ nemzetközi kábítószer-kereskedelem és pénzmosás,
- ♦ szervezett csalás,
- ♦ euróhamisítás,
- ♦ embercsempészet.

Ezeken kívül kiemeli új fenyegetésként a kiberbűncselekményeket és az emberkereskedelmet.

Működését és feladatait tekintve (bűnügyi információcsere, nyomozásokat támogató bűnügyi elemzés) alapvetően megegyezik a fentiekben vázolt Interpollal, annyiban kiegészülve, hogy az ügyészségek által felügyelt JIT-ek (*joint investigation team*) működéséhez nyújt kiemelt háttértámogatást.

Ki kell azonban emelni két kiemelt terület stratégiai elemzését:

- ♦ a súlyos és szervezett bűnözésre vonatkozó európai uniós fenyegetésértékelést (SOCTA – *Serious and Organised Crime Threat Assessment*). Ez az értékelés azonosítja és értékeli az újonnan megjelenő fenyegetéseket, illetve leírja szervezett bűnözői csoportok felépítését és működési módját, valamint az EU-t érintő legfontosabb bűncselekménytípusokat (Europol 2021);
- ♦ a terrorizmus helyzetéről szóló jelentés (TE-SAT) részletesen beszámol a terrorizmus EU-n belüli helyzetéről.

A már hivatkozott SOCTA-kérdőíveket a tagállamok töltik ki és küldik vissza az Europolhoz, ahol az adatok értékelését követően állítja össze minden ciklusban az Europol az úgynevezett SOCTA-jelentést. A jelentés alapján egy hosszabb folyamat végén a Tanács határozza meg a négy év szakpolitikai ciklusra az úgynevezett EMPACT (*European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats*) prioritásokat (HEGYALJAI 2014).

Ezen prioritások alapján különböző célokat és feladatokat határoznak meg, amelyekhez vezető országokat, szakértőket rendelnek, és anyagi forrásokat különítenek el. A vezető országok jellemzően azok a tagállamok lesznek, amelyeknek az adott téma kiemelt problémát jelent. A nemzeti hatóságok közül a rendőrség, a határőr-ség, a vámszervek, az igazságügyi és az adminisztratív feladatokat ellátó hatóságok jöhetnek szóba (HEGYALJAI 2014).

A környezeti bűncselekmények elleni fellépés (és ezen belül a vadon élő állatokkal és növényekkel való illegális kereskedelem a 2018–2021-es ciklusban került az Európai Unió EMPACT-prioritásai közé, és a jelenlegi újabb ciklusban (2022–2025) szintén szerepel. A jelenlegi ciklusban a környezeti bűnözéssel kapcsolatos stratégiai célokat az alábbiak szerint határozták meg:

„A környezeti bűnözés minden formájával foglalkozó bűnözői hálózatok tevékenységének megszakítása, különös tekintettel a hulladékok és vadon élő állatok kereskedelmére, valamint olyan bűnözői hálózatokra és egyéni bűnözőkre, akik a legális üzleti életbe beszivárognak, illetve fedővállalkozásokat alapítanak bűnös tevékenységük leplezésére” (Europol 2022b, a szerző fordítása).

A vadvilági büntetendő cselekményeket az EU-t érintően először a 2018-as SOCTA-jelentés említi a szervezett bűnözés új területeként. Ebben a jelentésben nem vadvilági bűncselekményként (*wildlife crime*), hanem veszélyeztetett fajok forgalmazásaként (*trafficking endangered species*) hivatkoznak rá. A megfogalmazás szerint a fogalomba beletartozik a veszélyeztetett állat- és növényfajok gyűjtése és birtoklása, amelyik valamelyik nemzeti jogszabályt vagy nemzetközi jogszabályt sérti. A CITES szolgáltatja a veszélyeztetett fajok védelmének nemzetközi

keretrendszerét, amely biztosítja, hogy a nemzetközi kereskedelem legális keretek között maradjon, és ezek a fajok fennmaradjanak (Europol 2021).

A jelentés szerint az EU elsősorban tranzitrégió a veszélyeztetett fajok illegális kereskedelmében, amelynek forrás- és célországai egyes ázsiai és észak-amerikai országok. A leginkább jellemző fajok és termékek, amelyeket az EU-n keresztül vagy az EU-ból, vagy az EU-ba csempésznek, a következők: európai üvegangolna, hüllők, egzotikus madarak, tobzoska, halak, narválhús, kagylók, korallok, fa és elefántcsont.

Az akkori jelentés szerint a szervezett bűnözés részvétele a kereskedelemben alacsony, de egyre inkább növekszik. A szervezett bűnözői csoportok specializálódtak erre a tevékenységre, és kizárólag erre fókuszálnak.

A SOCTA 2021-es jelentésében ismét foglalkozik a vadvilági büntetendő cselekményekkel: bevezetőjében a korábbi, 2018-as fogalom meghatározást jelentősen bővíti. Ebben leírják, hogy mit értenek vadvilági büntetendő cselekmények (*wildlife crime*) alatt: a vadvilági termékek illegális vadászatát, gyűjtését, kereskedelmét, importját, birtoklását, megszerzését, a vadon élő védett állat- és növényfajok bármilyen fogyasztását, beleértve az illegális fakitermelést, amely sérti a nemzeti jogot vagy bármilyen nemzetközi egyezményt (Europol 2021).

Ezenkívül kifejtik, hogy ezek a vadvilági büntetendő cselekmények megnövelik a veszélyeztetett fajok kihalásának kockázatát és a biodiverzitás további csökkenését, illetve különböző, az emberi egészséget veszélyeztető kockázatokat rejtenek magukban, betegségek globális terjedését okozhatják.

A kereskedők egyre gyakrabban célozzák meg az endemikus (egy szűkebb területen élő) és nem CITES-listás európai fajokat, részben madarakat és nagy-macskákat, és egyre inkább megnövekedett a kereslet az egzotikus hüllők iránt is. A kereskedők azért kezdték az endemikus és nem CITES-listás fajok felé irányítani az érdeklődésüket, mivel ezzel igyekeznek megkerülni a nemzetközi jogi kereteket, amelyek a vadon élő állatok és növények védelmére vonatkoznak. Az eladók és vevők az online piactereket, mobilapplikációkat és erre specializálódott fórumokat használják, ahol az eladók és a vevők kommunikálni tudnak a rendelkezésre álló termékekről, kínálatról és árakról, vagy akár speciális szakértelmet igénylő befogásukról vagy tenyésztésükről.

A gyanúsítottak EU-s vagy azon kívüli országok állampolgárai, egyébként állampolgárságuk nagymértékben függ attól, hogy a nemzetközi illegális ellátóláncban milyen szerepet töltenek be: az orvvadászok és gyűjtők nagyrészt a forrásországok állampolgárai, míg a futárok és kereskedők inkább a célországokból kerülnek ki. Néhány kereskedő drogcsempészettel és jövedéki termékekkel való visszaéléssel is foglalkozik (SOCTA 2021).

NEM KORMÁNYKÖZI SZERVEZETEK
A TERMÉSZETVÉDELEMBEN (NON-
GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS)

A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN)

A szervezet 1948-ban alakult, és jelenleg az egyik legnagyobb NGO a világon, amely a vadon élő állat- és növényfajok védelme érdekében fellép. Tagjai közt éppúgy vannak különböző országok kormányzati szerveinek képviselői, mint különböző civil szervezetek és magánszemélyek.

A szervezet hozta létre az úgynevezett vörös listát, amelyben a kihalással fenyegetett fajokat kategóriákba sorolja: kihalt (*extinct*), vadon kihalt (*extinct in the wild*), fenyegetett (*threatened*), azon belül súlyosan veszélyeztetett (*critically endangered*), veszélyeztetett (*endangered*), sebezhető (*vulnerable*). Ezenkívül létezik a mérsékelten fenyegetett (*near threatened*), nem fenyegetett (*least concern*), adathiányos (*data deficient*) és a felmértelen (*not evaluated*).

A világszövetség a CITES szakértőjeként és megfigyelőjeként is jelen van. Ezenkívül elvitathatatlan érdeme, hogy jelentős erőforrásokat investál a CITES szabályainak megvalósítása és a hatékony végrehajtás érdekében (IUCN [é. n.]).

TRAFFIC

A TRAFFIC mint NGO működik, a biodiverzitásért és a fenntartható fejlődésért küzd. Öt kontinensen és tizenöt államban van jelen, több száz munkatárssal dolgoznak, többek között akadémikusokkal, biológusokkal, természetvédőkkel. A szervezet 2010-ben alakult, fennállásuk óta több mint 80 jelentésben foglalkoztak a vadvilági kereskedelemmel (TRAFFIC [é. n.]). A témában kutatásokat és elemzéseket végeznek, ezenkívül a CITES tanácsadójaként ajánlásokat, javaslatokat fogalmaznak meg a CITES konferenciáira. A TRAFFIC és a WWF között együttműködés jött létre, amelynek négy pillére az orvvadászat, az illegális kereskedelem elleni küzdelem, a kereslet megszüntetése és a nemzetközi politikai stratégiák kialakítása (TRAFFIC [é. n.]).

A KÖRNYEZET ÉS TERMÉSZET BÜNTETŐJOGI VÉDELME

Nemzetközi jog (Európa Tanács)

A környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezményt az Európa Tanács 1998-ban fogadta el. Az egyezmény a környezet büntetőjogi védelme érdekében kiemeli a nemzeti jogharmonizációt mint fontos elemet. Végül igen kevés állam ratifikálta és emelte be a nemzeti jogba, viszont mint nemzetközi egyezmény jelentős hatással volt az Európai Unió környezetvédelmi jogalkotására. Az EU Tanácsának 2003/80/IB kerethatározata is utal rá (GÖRGÉNYI 2018).

Nem csupán a hivatkozott kerethatározatra volt hatással, hanem a 2008/99/EK irányelvre is (amely a környezet büntetőjogi védelméről szól), mivel az irányelv teljes egészében átvette az egyezményben foglalt bűncselekményi kört: anyagok és ionizáló sugarak levegőbe, földbe, vízbe juttatását, engedély nélküli hulladék-gazdálkodást és -szállítást, környezetre veszélyes üzemek működtetését, radioaktív anyagokkal való visszaélést, vadon élő állatok és növények jogellenes elpusztítását vagy azokkal való illegális kereskedelmet. Az irányelvben kötelezik a tagállamokat, hogy ezeket a nemzeti jogban is bűncselekménynek nyilvánítsák, szankcionálják, ugyanakkor a jogi személyekkel szemben is alkalmazzanak szankciókat e bűncselekmények elkövetése esetén.

Az Európai Unió joga

Az Európai Bizottság COM (2021) 814 final számú közleménye (Európai Bizottság 2021), amelyhez az *Európai zöld megállapodás*¹ szolgál keretként, hivatkozik az ENSZ „környezeti jogállamiság” elérésére mint célra. Összességében a környezeti bűnözés visszaszorítása érdekében a büntetőjogi eszközök segítségével teendő általános intézkedéseket fogalmazza meg, valamint megemlíti a korábbi, 2008-as környezetvédelmi irányelv hiányosságait, és egy újabb irányelv kidolgozásához ad támpontokat. A bevezető felsorolja az általános stratégiai célokat: a szennyezés csökkentését, a hulladékkezelést és a biológiai sokféleség védelmét.

A közlemény hivatkozik még az Interpol és az ENSZ közös környezetvédelmi programjára is, amely kapcsán megemlíti, hogy a környezeti bűnözés „a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és a hamisítás után – a negyedik legjelentősebb

¹ A Bizottság által tett javaslat főbb célkitűzései: az üvegházhatású gázok kibocsátásának 55%-os csökkentése 2030-ra; az értekezés szempontjából kiemelendő cél: a biodiverzitás védelme, a vadon élő élővilággal kapcsolatos bűncselekmények jelentős visszaszorítása és hatékony fellépés.

bűncselekmény a világban, és aránya évente 5–7%-kal növekszik” (Európai Bizottság 2021). Kifejti, hogy a környezeti bűncselekmények felderítése igen alacsony, kevés az esélye, hogy az elkövetőkkel szemben bármilyen szankciót alkalmazni tudnának, így azok nem bírnak komoly visszatartó erővel.

A már hivatkozott 2008-as irányelv kapcsán megemlíti, hogy a Bizottság részéről milyen kritika érte a dokumentumot: túlságosan általánosan fogalmazza meg, milyen jellegű büntetőjogi intézkedéseket kellene a tagállamoknak hozni, nem követte az uniós környezetvédelmi jog fejlődését, adós maradt olyan kulcsfogalmak pontosításával, mint a „jelentős károsodás”.

A közlemény szerint egy új, kidolgozandó irányelvnek az alábbi konkrét feladatokat kellene tartalmaznia:

- ♦ A bűncselekmények jegyzékének aktualizálása és pontosítása: többek között szerepeljen benne az illegális fakereskedelem, a hajók jogellenes feldolgozása stb. (Megjegyzem, a közleményben javasolt bűncselekmények nem kifejezetten, közvetlenül a biodiverzitást védik.)
- ♦ A büntetőjogi szankciók megerősítésére szolgáló rendelkezések meghozatala: elsősorban a szankciók harmonizációjára hívja fel a figyelmet a szankciók típusa és szintje tekintetében.
- ♦ A jogérvényesítési lánc megerősítése: a bűnüldözés eredményességének növelése (rendőrség, ügyészség, bíróság, más hatóságok). Ennek érdekében nemzeti stratégiák kidolgozását is szükségesnek látja.
- ♦ A polgárok és a civil társadalom szerepének fontossága.

A környezeti bűncselekmények elleni eredményes fellépésnek csupán egyik eszköze a hatékony büntetőjogi védelem, ezen felül elengedhetetlen az eredményes bűnüldözési tevékenység – ennek érdekében minimumszabályok szükségesek a nyomozási eszközökre, az erőforrásokra és az együttműködésre vonatkozóan.

A jogérvényesítési lánc támogatása kapcsán a közlemény kifejti, hogy a Bizottság mérlegelni fogja az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) megbízatásának kiterjesztését a környezeti bűncselekmények vizsgálatára is. Azt is taglalja, hogy szükséges a környezetvédők, visszaélést bejelentő személyek támogatása, illetve kiemeli, milyen lényeges szerepet látnak el egyes NGO-k a vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos küzdelemben.

Végül az EU-n kívüli, nemzetközi kitekintést is tesz: kiemeli, hogy a vadon élő állatok és növények illegális nemzetközi kereskedelme súlyos károkkal jár, és főként az EU-n kívüli országokból indulnak, a károk hatásai elsősorban ott jelentkeznek, azonban idővel mindenképpen a globális környezet olyan fokú rombolását jelentik, ami hatással van az EU-ra is.

Az EU-s jogforrások között fontos megemlíteni a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról szóló jelentést (Európai Parlament 2023: A9-0087/2023. számú jelentés).

Az irányelvtervezet hosszúságára tekintettel csak az e könyvhöz szorosan kapcsolódó, a vadon élő állatok és növények jogszerűtlen elpusztításával, kereskedelmével, illetve a szervezeten elkövetett környezeti bűncselekményekkel kapcsolatos normaszöveg-javaslatokat emelem ki:

- ki kell terjeszteni az irányelv rendelkezéseit, és tág értelemben kell védeni a vadon élő állatokat és növényeket;
- a tagállamok lépjenek fel „a vadon élő állat- vagy növényfajok egy vagy több egyedének leölése, megsemmisítése, elvétele, birtoklása, értékesítése vagy eladásra kínálása” ellen – „ideértve az online értékesítést vagy eladásra kínálást is”;
- javítani kell a vállalatok ellátási és értékesítési láncainak átláthatóságát, a tényleges tulajdonlás átláthatósága különösen fontos a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni fellépéshez;
- elismerik, hogy „az emberek, a házi és vadon élő állatok, a növények és a tágabb értelemben vett környezet – beleértve az ökoszisztémákat is – egészsége szorosan összefügg egymással és kölcsönösen függ egymástól”;
- biztosítani kell, hogy „a vadon élő állatokból és növényekből készült, elkobzott termékeket megfelelő közintézményeknek, valós oktatási, tudományos és természetvédelmi célra ajánlják fel, vagy amennyiben e célból történő felhasználásuk nem valósítható meg, a megfelelő megsemmisítésükkel összefüggésben felmerülő költségek fedezése”;
- felhívják a figyelmet, hogy „a környezeti bűncselekményeket állami és nem állami szereplők széles köre követheti el: egyének, kis csoportok, vállalatok, kormányzati személyek, szervezett bűnözői hálózatok, és gyakran mindezek együttese”;
- deklarálják, hogy „a szervezett bűnözői csoportok környezeti bűncselekményben való részvételét vagy a bűncselekmény ilyen jellegű csoport javára való elkövetését súlyosbító körülménynek kell tekinteni”.

A jogalkalmazók, különösen nyomozók, ügyészek számára lehet hasznos az Útmutató a környezeti bűnözés és a kapcsolódó jogsértések elleni küzdelemhez (*Combating Environmental Crimes and Related Infringements – Guidance*).

Ezt az útmutatót (European Commission, Directorate-General for Environment 2021) mindenképpen fontos megemlíteni, mivel e könyv témájához kapcsolódik,

és többek között olyan ajánlásokat is megfogalmaz, melynek címzettjei a gyakorló jogalkalmazók, rendészeti szakemberek, ügyészek, bírák. Az útmutatót az Európai Bizottság 2021-ben adta ki, nyilvánosan elérhető, és ahogyan meg is fogalmazzák, nem előírásokat tartalmaz, hanem egyfajta segédletként szolgál mindenki számára, akik a környezeti bűnözés elleni fellépésben tevékenykednek, azaz fő címzettjei a rendészeti, ügyészi, bírói szervek. Az útmutató kiadásának fő célja összefoglalni gyakorló szakemberek tapasztalatait, ajánlásait, megosztani a jó gyakorlatokat a környezeti bűncselekmények elleni küzdelemben. A törvénysértő hulladékkereskedelem mellett kiemelten foglalkozik a vadon élő állat- és növényfajok megőlésével, illegális kereskedelmével.

Az útmutató e monográfia témáját érintő alfejezete a vadon élő állatok és növények védelme háttérének bemutatásával kezdődik, majd ismerteti a vadon élő állatokra és növényekre vonatkozó uniós jogszabályok célkitűzéseit, a főbb uniós jogszabályokat, megvizsgálja a jelenség kiváltó okait és káros következményeit, felvázolja a legfontosabb kötelezettségeket és a kapcsolódó jogsértéseket, majd ajánlásokat fogalmaz meg. Mindenképpen hasznos útmutatóként, kézikönyvként szolgál elsősorban a jogalkalmazók részére.

A természet büntetőjogi védelmének kialakulása és története Magyarországon

Ahogyan nemzetközi jogi szinten, úgy a hazai szabályozásnál is jellemző, hogy előbb az általános közegészséget és környezetvédelmet biztosító jogi szabályozás született meg, majd a későbbiekben a természetet és egyes állat- és növényfajokat védő jogszabályok és büntetőjogi tényállások. Jellemző a környezet védelmét biztosító kezdeti száz év jogalkotására, hogy elsősorban csupán a környezet egyik eleme (GÖRGÉNYI 1995; KŐHALMI 2017), a víz szennyezésével az emberi egészséget közvetlenül veszélyeztető jogtárgysérelemet rendelte büntetni, az emberi egészségre közvetlenül nem ható környezet- vagy természetkárosítást sokáig nem tekintette olyan fokú jogtárgysérelemnek, amellyel szemben a büntetőjog eszközeivel kellene fellépni.

Az első környezetvédelmi tárgyú jogszabályunk a mezei rendőségről szóló 1840. évi IX. törvénycikkely (KŐHALMI 2001). Az újonnan létrehozott rendészeti szerv eljárhatott a kertekben, szőlőkben, nádasokban, vetésekben, réteken, legelőkön, hidakon és kőszénbányákban elkövetett károsítások esetén (KŐHALMI 2017). Az 1840. évi X. törvénycikkely is részletesen kitér arra, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonít ennek a feladatnak.

Az 1874-es Magyar Büntetőtörvénykönyvről szóló javaslat „A közegészség elleni büntettek és vétségek” fejezetében a 305. §-ban szabályozta a kutak mérgezésével kapcsolatos tényállást.

Az 1878-as Csemegi-kódex gyakorlatilag egy szakaszban rendelkezett a közegészség és a környezet elleni jogtárgyak védelméről, mint a fentebb hivatkozott 1874. évi törvénycikk.

A Csemegi-kódexet követő 1950. évi II. törvény (Btá.) csak a Csemegi-kódex általános részét változtatta meg, a különös részi szabályokat nem, így a környezetvédelmet érintő büntetőjogi szabályozás tekintetében nem jelentett változást.

A II. világháborút követő időszak első büntető törvénykönyve az 1961. évi V. törvény volt, amely a fentebb hivatkozott tényállást *A közbiztonság és közrend elleni büntettek* címet viselő XII. fejezetben szabályozta a „kútmérgezés” tényállásaként.

Kifejezett változást hozott az 1976. évi II. törvény azzal, hogy a 47. §-ban Btk.-módosítással „a környezet védelmét sértő bűncselekmény” tényállását alkotta meg, és ezzel már nemcsak a víz mint környezeti elem védelmét biztosította, hanem „az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait” jelölte meg az elkövetés (szennyezés, ártalom, károsodás) tárgyaként, vagyis kibővítette a jogtárgyak védelmét. Sajnálatosan az új tényállás már megalkotásakor sejteni engedte, hogy lehetetlen lesz alkalmazni, mivel megfogalmazása túlságosan általános volt (KÖHALMI 2017). Mutatja ezt az a tény is, hogy amíg a tényállás hatályban volt, egyetlen büntetőeljárás sem indult e bűncselekmény gyanúja miatt (TILKI 2004).

Az igazán forradalmi változást a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény megalkotása és elfogadása jelentette, a jogalkotó két új tényállást, a környezetkárosítást és a természetkárosítást rendelte büntetni. A természetkárosítás tényállás megalkotásával már biztosította e disszertáció tárgyát képező és egyéb jogszabályi védelemben részesülő állat- és növényfajok büntetőjogi védelmét is. Sokáig nem képezte a büntetőjog-tudomány szerves részét e tényállás, például a kor egyetemi tankönyvei sokáig nem is tárgyalták (KÖHALMI 2017).

A törvény az alábbiak szerint rendelkezett:

„281. § (1) Aki

a) fokozottan védett növényt, állatot vagy ilyen állattól származó tojást elpusztít vagy gyűjt,

b) barlangot vagy védett földtani alakulatot súlyosan megrongál,

c) természetvédelem alatt álló területet hátrányosan megváltoztat,

vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő” (1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről).

E tényállás elkövetési tárgya a fokozottan védett növény- és állatfajok, azonban mivel ezeket a fogalmakat nem a Btk., hanem más jogszabály határozza meg, ezért

kerettényállás a természetkárosítás. A kerethez a tartalmat az egyes vadon élő gerinces állatfajok védetté nyilvánításáról szóló 290/1974. (TK 13.) OTVH határozat, valamint a védetté nyilvánított állatok értékének megállapításáról szóló 3/1975. (TK 21.) OTVH utasítás szolgáltatta.

A későbbiekben hatályba lépő 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés 3. számú melléklete a fokozottan védett növényeket, míg a 4. számú melléklet a fokozottan védett állatokat tartalmazta.

Jellemző problémája volt e korszaknak, hogy a nemzetközi szerződések által védett állat- és növényfajokkal kapcsolatban egy ideig hazai büntetőjogunk nem nyújtott védelmet.

A CITES egyezményt a Magyar Népköztársaság 1985-ben írta alá, és 1986-tól vált a hazai jogunk részévé (a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről rendelkező 1986. évi 15. törvényerejű rendelettel). Ennek megfelelően merült fel a Btk. ezirányú módosítása, azaz hogy ne csupán a hazai fajokat, hanem a nemzetközi szerződés által védett fajokat is védje a magyar Btk. Nagyjából egyéves késéssel az 1987. évi III. törvény módosította a természetkárosítás tényállását.

Az új tényállásba már bekerült a „nemzetközi szerződés” mint a kerettényállást tartalommal kiegészítő utalás, bár a pontos nemzetközi szerződést nem nevezte meg.

„281. §

(1) Aki

a) fokozott védelem alatt álló, vagy nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó növényt vagy állatot, annak bármely fejlődési szakaszában levő egyedét vagy annak származékát jogellenesen megszerzi, külföldre juttatja, értékesíti vagy elpusztítja,

b) védett természeti területet jogellenesen, jelentős mértékben, hátrányosan megváltoztat,
vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az (1) bekezdés *a)* pontjában meghatározott növény vagy állat tömeges pusztulását, az (1) bekezdés *b)* pontja esetén a terület helyrehozhatatlan károsodását vagy megsemmisülését idézi elő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott természetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

Az elkövetési magatartások körét is bővítette a jogalkotó: megszerzi, külföldre juttatja, értékesíti, kiegészítve a korábban meghatározott gyűjt és elpusztít magatartásokat. Véltetően egyrészt a CITES egyezményben vállalt nemzetközi elvárásoknak

kellett eleget tenni, másrészt a gyakorlatban is egyre inkább szükség volt ezen magatartások kriminalizálására, mert már nemcsak a „gyűjtők” jelenthettek veszélyt a védett fajokra, hanem az azokkal kereskedők is. Érdekessége az akkori szabályozásnak, hogy nem sorolta fel az országba való behozatalt, holott a külföldre juttatást már külön megnevezi, mintha nem számolt volna azzal a jogalkotó, hogy hazánkba külföldről veszélyeztetett vagy védett fajokat hoznának be. Ugyanígy a birtoklást sem nevezte meg elkövetési magatartásként, jóllehet a megszerzés a birtoklást is átfedi logikailag, hiszen aki megszerz valamit, az már birtokolni is fogja. A külföldről való behozatal külön említésének elmaradása mindenképpen okozhatott jogalkalmazói problémát, hiszen csak a megszerzés alapján lehetett szankcionálni azokat, akik ilyen fajokat hoztak be az ország területére. Viszont erre a magatartásra külföldön kerülhetett sor, és ez további eljárásjogi nehézségeket okozhatott (nem magyar állampolgárok esetén főleg).

A HATÁLYOS MAGYAR TERMÉSZETVÉDELMI ÉS BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS

Az Alaptörvény magasabb szinten védelmezi a korábbi Alkotmányhoz képest a környezetet és a természetet, hiszen korábban csak deklaratív szinten valósult meg (ANTAL 2011). Az új Alaptörvény már a Nemzeti hitvallásban a magyar nemzet kötelességeként rögzíti, hogy általánosságban köteles a természeti erőforrásokat gondosan használni, amellyel a jövő nemzedékek életfeltételeit is védelmezzük. Az Alaptörvény a következőképpen fogalmaz: „felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit”.

Ezenkívül a P) cikk már konkrétan a biológiai sokféleség fontosságát is kiemeli: „a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége”.

Kiemelendő még környezet- és természetvédelmi szempontból az Alaptörvény XX. és XXI. cikke, amelyek egyrészt a testi és lelki egészséghez való jogot deklarálják – ez többek között az egészséges környezet védelmével valósul meg –, másrészt reparációs kötelezettséget fogalmaznak meg a környezetkárosító magatartásokkal kapcsolatban (POLT 2014).

„XX. cikk

(1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.

(2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

XXI. cikk

(1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.

(2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.

(3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.” (Magyarország Alaptörvénye)

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXIII. fejezete szabályozza „a környezet és természet elleni bűncselekményeket”. A jogalkotó ezzel az önálló fejezettel teljesen elkülönítette a közegészség elleni tényállásoktól, vagyis a korábbi szabályozási technikával teljesen szakítva, megteremtette a természet és környezet autonóm védelmét (KŐHALMI 2017). A jogirodalomban korábban már többször megfogalmazódott az igény erre a szabályozási technikára (GÖRGÉNYI 2002).

Az itt található tényállások: környezetkárosítás, természetkárosítás, állatkínzás, orvvadászat, orvhalászat, tiltott állatviadal szervezése, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével kapcsolatos visszaélés, atomenergia alkalmazásával kapcsolatos visszaélés.

Látható, hogy a fejezetben igen sokféle, szerteágazó tényállás található, azonban közös jellemzőjük, hogy mindegyik a környezetet, a természetet vagy azok egyes elemét védik. Például így került bele az állatkínzás, a tiltott állatviadal szervezése, mivel azonos a védett jogi tárgy (POLT 2016).

Az egyes nemzetközi szerződések és hazai jogszabályok által védett fajok büntetőjogi védelme a jelenleg hatályos Btk.-ban a következőképpen fogalmazódik meg:

„242. § (1) Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország

területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A tényállás két részből tevődik össze. Az első részben (242. §) az egyedek védelmét, míg a második részben (243. §) a terület védelmét biztosítja. Monográfiám témájára való tekintettel az egyedvédelmet vizsgálom.

A bűncselekmény jogi tárgya a természeti környezet, illetve az ökológiai egyensúly védelméhez fűződő társadalmi érdek. A természetkárosítás tényállása keretdiszpozíció, vagyis a büntetőjogi tényállást más jogszabályok töltik ki tartalommal (KARSAI 2020: 440).

Az elkövetési tárgyak: fokozottan védett élő szervezet egyede, védett élő szervezet egyede, vagy az Európai Unióban jelentős növény- vagy állatfaj egyedei, ez utóbbi kettő esetében csak akkor, „ha külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket”.

A Btk. által hivatkozott „külön jogszabály” jelenleg a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közéletéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet, amelyet a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény felhatalmazása alapján alkottak meg. A rendelet 1. és 2. számú melléklete sorolja fel a védett és fokozottan védett állat- és növényfajokat, valamint leírja azok pénzben kifejezett értékét. A Btk. által hivatkozott, fokozottan védett fajok pénzben kifejezett legkisebb értéke 100 000 Ft.

A jogalkalmazónak ezért olyan ügyekben, ahol több védett egyedre követik el a cselekményt, azt kell vizsgálnia a mellékletben meghatározott táblázat alapján, hogy az adott fajnál feltüntetett összeg alapján a faj egyedeinek értékét összeadva a kapott összeg meghaladja-e a 100 000 Ft-ot.

Az elkövetési tárgyak ezenkívül a Btk. által hivatkozott EK tanácsi rendelet (338/97/EK) A és B mellékletében felsorolt egyedek lehetnek.

Az egyed fogalmát maga a Btk. határozza meg a 242. § (4) bekezdésében:

„E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

- a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,
- b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződéseiként létrejött egyed,
- c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.”

Az elkövetési magatartások: a jogellenes megszerzés, tartás, forgalomba hozatal, az ország területére való behozatal, kivitel, azon átszállítás, kereskedés, károsítás, elpusztítás.

A megszerzés birtokba vétel, amelynek jogcíme, visszterhessége vagy ingyenessége közömbös, illetve az is, hogy saját vagy más részére történik. A tartás a hosszabb ideig történő birtoklást jelenti. A forgalomba hozatal minden olyan tevékenységet felölel, amelynek következtében az elkövetési tárgy máshoz vagy másokhoz jut (KARSAI 2020: 441).

Az országba behozatal, kivitel, átszállítás az illegális nemzetközi állat- és növénycsempészet egy-egy részecskélményei. Értelemszerűen ezeket az elkövetési fordulatokat megelőzik a korábbi elkövetési magatartások (megszerzés, birtoklás stb.), és csak akkor állapíthatók meg, ha az előzetes cselekmények nem jogellenesek, vagyis a nemzetközi vagy hazai jogszabályok által védett állati vagy növényi egyedek megszerzésére, birtoklására megfelelő engedéllyel rendelkező az elkövető, azonban behozatalra, kivitelre vagy átszállításra nem. Ezek mind az államhatár átlépésével történtek.

Az a kereskedés, amikor az elkövető rendszeresen ismétlődően, anyagi haszonszerzésre törekedve, adásvétellel forgalmazza az elkövetési tárgyakat, illetve közreműködik azok forgalmazásában. Károsításnak nevezik az élő egyed el nem pusztító magatartást, amely az egyednek jelentős sérelmet okoz. Elpusztításnak pedig azt a magatartást, amely az élő szervezet életfunkcióinak megszűnését közvetlenül eredményezi (KARSAI 2020). E két utóbbi elkövetési magatartáshoz eredmény is kapcsolódik: az egyedben okozott károsodás vagy az egyed elpusztítása. Ahogyan az eredmény bűncselekményeknél minden esetben, itt is szükséges az okozati összefüggés az eredmény és az elkövetési tárgy között.

A bűncselekmény alapesete csak szándékos bűnösséggel valósulhat meg. Az elkövetőnek egyrészt tudnia kell, hogy az elkövetés tárgya nemzetközi vagy hazai védelem alatt áll, másrészt ismernie kell a cselekmény jogellenességét, vagyis milyen (behozatali, átszállítási) engedélyek szükségesek. Például a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságnál az volt a jellemző több esetben, hogy valamelyik egzotikus országból hoztak be CITES kiviteli engedéllyel valamilyen egyed vagy származékát, azonban a behozatali engedéllyel nem rendelkezett az elkövető.

Itt merül fel a tévedés, mint büntethetőséget kizáró ok lehetősége, ami számtalan gyakorlati nehézség elé állította a jogalkalmazókat. Jellemzően nem egységes a gyakorlat abban, hogy egyes konkrét történeti tényállások vonatkozásában mikor állhat fenn a tévedés. Ezenkívül még gyakoribb nehézség annak megállapítása, hogy a tévedés melyik esete áll fent: ténybeli vagy a társadalmi veszélyességben való tévedés.

A Btk. kommentár (KARSAI 2020: 441) konkrét példák segítségével fejtette ki a releváns ténybeli tévedés gyakorlati megvalósulási formáit: „releváns ténybeli tévedés valósul meg, ha az elkövető nem ismeri fel, hogy a nála levő egyed (vagy annak származéka) olyan, ami védelem alatt áll, esetleg eleve nem védett fajú egyednek gondolja, így például, ha az általa pulykatojánsnak gondolt dolog valójában védett aligátortojás. A büntetőjogi kerettényállást kitöltő jogszabályban való tévedés az elkövetőtől várható ismeretekre és az elkövetés sajátos viszonyaira figyelemmel adott esetben társadalomra veszélyességben való tévedésként értékelhető, így például, amikor az elkövető azt sem tudta, hogy létezik a vadon élő állatoknak, növényeknek nemzetközi védelme”.

Egy konkrét ügyben (Bfv.II.360/2007/5.) a Legfelsőbb Bíróság a hozott döntésében a vádlottat társadalomra veszélyességben való tévedés alapján mentette fel. Az ügyben az elkövető ellen azért indult büntetőeljárás, mert egy amerikai ajándékboltban vásárolt egy aligátorfejet, amit Magyarország területére hozott be a szükséges engedélyek nélkül. A bíróság szerint a terhelt a Btk.-ban szereplő természetkárosítás tényállását tartalommal kitöltő jogi előírásokat sértett meg, amelyek nehezen felkutathatók vagy megismerhetők. A vonatkozó szabályozás a könnyen megismerhető jogi előírásoknál nehezebben felkutatható. A védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alatt álló növény- és állatfajokkal kapcsolatos jogi előírások (engedélyezés menete) nehezen megismerhetők, szakértelmet és jogi szaktudást igényelhetnek, illetve a tilalmi lista folyamatosan változik. A terhelt nem készült fel arra, hogy bármilyen engedélyt be kellene szereznie a tárgy behozatalához, amit ráadásul egy nyilvánosan, legálisan működő üzletben vásárolt. Az igazgatási jogszabályok pontos ismerete az e jogszabályokkal rendszeresen és hivatalból foglalkozó személyektől várható el. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróság álláspontja az volt, hogy az elkövetőnek alapos oka volt azt feltételezni, cselekménye a társadalomra nem veszélyes, így bűnössége a társadalomra veszélyességre tekintettel kizárt (Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.360/2007/5.).

Ellenpéldaként hozható annak a vadászattal foglalkozó elkövetőnek az esete, aki külföldi vadászat során ejtett el egy szürke farkast – ennek a lenyúzott bőrét és koponyáját akarta behozni az országba. A bíróság ebben az ügyben megállapította a bűnösséget, és kifejtette, hogy a tévedés ebben az esetben nem állapítható meg büntethetőséget kizáró okként. Az indokolás szerint a vadászattal foglalkozó elkövető nem hivatkozhat arra, hogy a szürke farkas preparátumának Európai Közösség területére való behozatalához szükséges CITES-engedély előzetes beszerzését kötelezővé tévő jogszabályi előírásokat nem ismerte, és ezért csak gondatlanság terheli (Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.843/2008/5.).

A bíróság megállapította annak az elkövetőnek a bűnösségét is, aki élettelen, ámde védett állatfajokat akart keresztülcsempészni Magyarországon. Az elkövető tévedésre hivatkozott, azt állítva, hogy nemzetközi áru fuvarozást végzett, és nem ismerte annak az árunak az eredetét, amelyet szállított. A bírósági ítélet részletesen kifejtette, hogy a: „Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény (kihirdette: 1971. évi 3. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről) (CMR Egyezmény) 8. cikk 1. pontja értelmében ugyanis a fuvarozó az áru átvétele alkalmával ellenőrizni tartozik az árudarabok számára, jelére, sorszáma vonatkozóan a fuvarlevélbe bejegyzett adatok pontosságát, valamint az áru és az áru csomagolásának külső állapotát, és az a körülmény, hogy esetlegesen nem tudta ellenőrizni az áru csomagolásának külső állapotát, illetve magát az árut, tehát a 8. cikkben foglalt követelménynek nem tudott eleget tenni, nem mentesíti a fuvarozót a felelősség alól, mivel ez kizárólag fuvarozásszervezési kérdés, amit a fuvarozónak kell az adott helyzet körülményei szerint megoldania.” (ERDEI 2018: 151.)

Minősített esetek (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 242. §):

„(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés *a)* vagy *b)* pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés *c)* pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.”

A minősített esetenél egyrészt az élő szervezetek pusztulását okozza az elkövető, másrészt a már hivatkozott külön jogszabályokban meghatározott érték kétszeresét kell elérnie az elpusztult egyedek pénzbeli értékének. Ez állatok esetében 1 000 000 Ft, vagyis az elpusztított egyedek pénzbeli értékének összegének ezt kell meghaladnia, növények esetében pedig 250 000 Ft, itt tehát 500 000 Ft-ot. A minősített esetenél a gondatlan elkövetést is bünteti a törvény.

A NEMZETKÖZI TERMÉSZETKÁROSÍTÁS
BŰNCSELEKMÉNYEK ELLENI FELLÉPÉS
INTÉZMÉNYRENDSZERE MAGYARORSZÁGON

A nemzetközi jellegű vadvilági bűncselekményeket (természetkárosítást) jellemzően légi úton vagy közúton hazánkba történő illegális szállítás (csempészet) alkalmával észlelik a hatóságok, az esetek nagy részében (határátkeléseknél) a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által végzett vámhatósági ellenőrzések alkalmával. (Az egyes törvénytelen szállítási és csempészeti módszerekkel külön fejezetben foglalkozom.) Amennyiben a NAV olyan illegális (engedély nélküli vagy az engedély kereteit meghaladó) szállítást észlel, amelynél a bűncselekmény gyanúja fennáll, haladéktalanul feljelentést tesz a Rendőrségen, tekintettel arra a tényre, hogy ilyen ügyekben a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény alapján a rendőrség hatáskörébe tartozik a büntetőeljárás.

A fentiek alapján ezért e két rendészeti szerv ezirányú tevékenységét, szervezetrendszerét és a vonatkozó háttér jogszabályokat, normákat vizsgálok ebben az alfejezetben.

Nemzeti Adó- és Vámhivatal

A NAV az ellenőrzései során az alábbiak szerint jár el. A CITES egyezményben és a tanácsi rendeletben felsorolt fajok példányainak országba való behozatala, kivitele és átszállítása CITES-engedélyek, illetve egyéb okmányok (bizonyítványok, igazolások, bejelentések) bemutatásához kötött, ezért ha valaki ilyen állatot vagy növényt kíván behozni, a fent felsorolt engedélyekkel kell rendelkeznie. A korábbiakban már esett szó arról, hogy Magyarországon a nemzeti CITES hatóság az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztálya (a továbbiakban: AM), amely az engedélyek kiállítását végzi. A kereskedelem szigorú felügyelet alatt tartása érdekében a tanácsi rendelet A–C mellékleteiben feltüntetett fajok példányainak behozatalához a CITES importengedélyén kívül a feladó ország CITES hatósága által kiállított exportengedély vagy egyéb kiviteli okmány (például újrakiviteli bizonyítvány, származási igazolás) is szükséges, amennyiben az érintett faj a CITES egyezményben is szerepel. A kivitelekhez a CITES exportengedélye vagy más okmány (újrakiviteli bizonyítvány) is elegendő. A tanácsi rendelet D mellékletébe tartozó fajok esetében csak a behozatalhoz kötődik okmánybenyújtási kötelezettség (importbejelentés). A speciális felhasználási célhoz kötött szállítások (például kiállítás, cirkuszok, tenyésztés) a bizottsági rendeletben megjelölt bizonyítványok

benyújtásához kötött. Az engedélyeket, bizonyítványokat jogi személyek és magán-személyek egyaránt beszerezhetik (HARNBERGER–ZSIGMOND 2020).

A veszélyeztetett fajok behozatala és kivitele esetén az állat- és növényegészségügyi rendelkezéseket is figyelembe kell venni. Élő állat vagy állati eredetű termék behozatala során közös állategészségügyi beléptetési okmány, kivitel esetén állategészségügyi bizonyítvány szükséges – mindkét okmányt a hatósági állatorvos állítja ki. A növényegészségügyi ellenőrzés alá eső termékek, élő növények behozatalához és kiviteléhez növényegészségügyi bizonyítványt kell beszerezni, amelyet a növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró járási hivatalok állítanak ki.

A határállomásokon hatósági ellenőrzéseknek alávetendő állatokra és árukra vonatkozó okmányellenőrzések, azonossági ellenőrzések és fizikai ellenőrzések során, valamint az azokat követően végzendő műveletekre vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 2019/2130/EU végrehajtási rendelet az irányadó. Kivitel esetén a harmadik országokba való kivitelre szánt egyes élő állatok és termékek Közösségen belüli kereskedelmére vonatkozó részletes szabályokról szóló 93/444/EGK bizottsági határozat alkalmazandó. Az élő növényekre, növényi termékekre a növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet vonatkozik.

A növényegészségügyi ellenőrzés alá eső termékek, élő növények behozatalához, kiviteléhez növényegészségügyi bizonyítványt kell beszerezni, amelyet a járási hivatalok állítanak ki. A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajok szállításához az országos és területi természetvédelmi hatóságok (Pest Megyei Kormányhivatal, járási hivatalok) engedélye is szükséges lehet (338/97/EK rendelet 13. cikk). A CITES-engedélyeknek és egyéb bizonyítványoknak a vám eljárás kezdeményezésekor rendelkezésre kell állniuk (HARNBERGER–ZSIGMOND 2020).

Itt kell megjegyezni, hogy az általam vizsgált ügyekben a csempészett állatok, növények vagy azok származékai esetén ezekkel az engedélyekkel nem rendelkeztek az azokat beszállítók vagy megrendelők.

A vámhatósági ellenőrzés alapvető szabályai

A vámhatóság a tanácsi rendeletben szereplő fajok harmadik országok vonatkozásában bonyolódó behozatalát, kivitelét és tranzitforgalmát ellenőrzi a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren és a közúti és vasúti határátkelőhelyeken.² A vámelőrzés és a vám eljárások végrehajtása az Unió Vámkódex létrehozásáról szóló

² A tanácsi rendelet 4. cikk (1) és 5. cikk (1), illetve a Korm. rendelet 3. § (3) bekezdése alapján.

952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben (a továbbiakban: UVK) foglaltakon alapul. Az UVK alapján a harmadik országokból behozott nem uniós árukat vám elé kell állítani, az ilyen áru vámfelügyelet alatt áll és vámellenőrzés alá vonható [UVK 4. cikk (1), 5. cikk (1)]. A vámfelügyelet addig áll fenn, amíg az adott áru vámjogi helyzetének meghatározásához (gyakorlatilag vám eljárás alá vonásáig) az szükséges, továbbá az ilyen áru a vámhatóság engedélye nélkül a vámfelügyelet alól nem vonható ki. Az UVK alapján az EU-ból kiszállítandó árukat kiviteli vám eljárás alá kell vonni [UVK 169. cikk (1) bekezdés]. A vámhatóság minden általa szükségesnek tartott ellenőrzést (például az áru vizsgálata, a vám eljárásra vonatkozó vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok meglétének vizsgálata) elvégezhet [UVK 46. cikk (1) bekezdése és UVK 188. cikk]. A vámhatósági ellenőrzés mértéke az adott faj tanácsi rendelet szerinti besorolásán alapul. A vámhatóság a vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok (kereskedelmi számla, fuvarokmány, CITES-engedélyek) adatait ellenőrzi. A vizsgálat alapvető célja a vám eljárásra bejelentett faj vagy a belőle készült termék azonosítása, majd az esetleges engedélykötelezettség megállapítása, ezt követően a CITES-engedélyek meglétének, adattartalmának áttekintése. A vámhatóság minden esetben átfogó fizikai áruvizsgálatot tart az eljárás alá vont példány vagy termék azonosságának megállapítása érdekében. Ha a vizsgálat során hiányosság nem állapítható meg, és a CITES-engedélyt is benyújtották, a vámhatóság elvégzi a vám eljárást. Amennyiben a vámhatósági ellenőrzés hiányosságot állapít meg (például hiányzik az engedély), vagy az adott faj nem azonosítható (és az engedélykötelezettség nem állapítható meg), a vámhatóság felveszi a kapcsolatot az Agrárminisztériummal az engedélykötelezettség megállapítása érdekében. Ilyen esetekben a vámhatóság az Agrárminisztérium szakmai útmutatásai alapján jár el (SUBA-SZENDI 2018). A magyar vámhatóság szorosan együttműködik az engedélyezést végző hazai CITES igazgatási hatósággal (az Agrárminisztériummal), figyelemmel arra, hogy az eljárás alá vont fajok azonosításához és az engedélykötelezettség megállapításához a társhatóság rendelkezik megfelelő szakmai ismeretekkel. Amennyiben a társhatóság kockázatot állapít meg, vagy gyanús ügyletről szerez tudomást tevékenységének ellátása során, azt haladéktalanul jelzi a vámhatóságnak. Az információk értékelését követően megtörténik az adatok vámhatósági kockázatelemzési folyamatba történő becsatornázása és az esetleges további vámhatósági intézkedések foganatosítása. A magyar vámhatóság és a veszélyeztetett fajok kereskedelmének felügyeletében érintett társhatóságok (Agrárminisztérium, természetvédelmi hatóságok, állat- és növényegészségügyi ellenőrzést végző szervek) együttműködése megfelelő. Jellemzően az áruazonosítás, illetve ezzel összefüggésben az esetleges engedélykötelezettség meghatározása céljából történik kapcsolatfelvétel a felek között.

A veszélyeztetett fajokat érintő hazai vámeljárások 2018. év adatai alapján megállapítható, hogy a veszélyeztetett fajokat érintő forgalom a külső határszakaszokon, ezen belül különösen a NAV Repülőtéri Igazgatóságán koncentrálódik (SUBA-SZENDI 2018). Hazánkban alapvetően a tanácsi rendelet A és B mellékleteiben feltüntetett fajok (például oroszlán, leopárd, karakál, rózsafa, aligátor) és azokból készült termékek kereskedelme tapasztalható.

Szükséges kiemelni, hogy a tanácsi rendelet illetékességi szabályokat tartalmaz, amely alapján kijelölhetők azok a vámszervek, ahol a vámhatósági eljárások bonyolódhatnak. Ennek megfelelően a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó példányok és termékek legálisan csak a Korm. rendelet 6. számú mellékletében feltüntetett, állat- vagy növényegészségügyi határállomással rendelkező határátkelőhelyeken léphetnek be harmadik országból az EU területére, illetve léphetnek ki harmadik ország területére.³ Természetesen a törvénybe ütköző behozatal, csempészet bármilyen határátkelőhelyen vagy akár az úgynevezett „zöldhatáron” is előfordulhat.

Amennyiben a vámhatóság megállapítja, hogy az országba behozni vagy kivinni szándékozott engedélyköteles áru vonatkozásában semmilyen engedély nem áll rendelkezésre, és a természetkárosítás büntetnének gyanúja fennáll, feljelentést tesz az illetékes rendőri nyomozó hatóságnál.

Rendőrség

A NAV által tett feljelentések alapján természetkárosítás büntette miatt a Rendőrség jár el általános nyomozó hatóságként, tekintettel a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 34. § (1) bekezdésére.

A Rendőrségen belüli ügyelosztást a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet határozza meg.

A rendelet egyrészt az illetékességről (területi elosztás horizontálisan), másrészt a hatásköréről (melyik szint járjon el vertikálisan) rendelkezik.

A 3. § (1) bekezdése szerint elsődleges illetékességi szabály, hogy „a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt – sorozat-bűncselekmények esetén a bűncselekmények többségét – elkövették”.

A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy az adott bűncselekmény törvényi tényállásából az elkövetési magatartásokat kell vizsgálni, illetve megállapítani, hogy azok milyen földrajzi helyen történtek. Esetünkben a Btk.-ban felsorolt elkövetési

³ A tanácsi rendelet 12. cikk (1)–(3) bekezdései és a Korm. rendelet 13. §-a alapján.

magatartások a következők: jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja. A nyomozó hatóságnak az illetékesség szempontjából azt kell vizsgálnia, hogy az elkövető az elkövetési tárgyat hol szerezte meg, tartotta magánál, hozta forgalomba, hozta be az országba, vagy vitte ki, hol szállította át vagy kereskedett vele, illetve a károsítás vagy az elpusztítás hol valósult meg.

Néhány elkövetési magatartás jogértelmezési kérdéseket is felvet, amelyekre a hatályos szabályok nem adnak választ. A megszerzés alapvetően könnyen megállapítható, a terhelt vagy tanú vallomása, esetleg tettenérés alapján (ha nem, akkor a lent ismertetett kiegészítő szabályok adhatnak támpontot). Megjegyzem, amennyiben tartás, forgalomba hozatal, átszállítás stb. is megállapítható, vagyis az elkövetőt védett vagy fokozottan védett állat- vagy növényfaj birtoklásával érnek tetten, a megszerzés illetékességi szempontból nem lesz releváns, a tartás szerint illetékes nyomozó hatóság jár el. Ugyanígy igaz ez a forgalomba hozatalra is, amennyiben ez a hely ismert, meghatározható, ez a hely alapozza meg az illetékességet. A tartás jellemzően állapot-bűncselekmény, ami akár több illetékességi területen is megvalósulhat, ha az elkövető magával viszi az elkövetési tárgyat.

A forgalomba hozatal nagyobb számú ember számára való hozzáférési lehetőség biztosítása, ami lehet egyszeri vagy többszöri magatartás eredménye. Ebben az esetben, ha többszöri magatartással történik különböző helyeken, a kiegészítő illetékességi szabályok segítenek. Ugyanez igaz a kereskedői elkövetési magatartásra is.

Az országon való átszállítás, amennyiben közúton történik, több nyomozó hatóság illetékességét érintheti, vagyis a kiegészítő illetékességi szabályok szerint kell eljárni. Az országba való behozatali és kiviteli magatartások jellemzően valamilyen határátkelőhelyen vagy a repülőtéren történnek. Ennek megfelelően az a nyomozó hatóság jár el, amelyik illetékességi területén az adott határátkelőhely található. A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér speciális ebből a szempontból, mivel a rendelet 3. § (2) bekezdése szerint a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság hatáskörébe tartozik „az illetékességi területén elkövetett azon bűncselekmények nyomozása, amelyek nem a rendőr-főkapitányság vagy a KR hatáskörébe tartoznak”. Ennek megfelelően az ott elfogott szállítmányok ügyében ez a nyomozó hatóság jár el.

A károsítás és elpusztítás elkövetési magatartások értelmezése álláspontom szerint nem vet fel kérdést.

A rendelet 3. § (2) bekezdése tartalmazza a kiegészítő illetékességi szabályt, a megelőzés elvét, arra az esetre, ha az elkövetés helye ismeretlen, vagy több elkövetési hely merül fel.

„Ha az elkövető a bűncselekményt több nyomozó hatóság illetékességi területén követte el vagy több nyomozó hatóság illetékességi területén követett el bűncselekményeket, vagy az elkövetés helye nem állapítható meg, a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelyik az ügyben korábban intézkedett, intézkedés hiányában pedig az, amelynek a bűncselekmény saját észlelése vagy bejelentés, feljelentés alapján legkorábban a tudomására jutott.”

A hatásköri szabályok szerint a természetkárosítás alapesetében a helyi rendőrkapitányságok járnak el.

A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI) hatáskörébe két esetben kerülhet az ügy.

A Btk. 242. § (2) bekezdés b) pontja szerinti minősített eset, vagyis amikor a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedeire követik el a bűncselekményt, amely olyan mértékű pusztulást eredményez, hogy az az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.

A másik lehetőség, hogy a KR NNI jár el abban az esetben is, ha „a bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésének gyanúja esetén a nyomozás, ha az annak alapjául szolgáló bűncselekménynek – a 2006. évi CI. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény 3. cikk (2) bekezdésében meghatározott – nemzetközi jellege van” [25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről].

A KR NNI hatáskörébe a rendelet szerint akkor kerülhet egy bűnügy nyomozása, ha megfelel e két feltételnek:

1. a bűncselekmény nemzetközi jellegű,
2. a bűncselekményt bünszervezetben követték el.

A nemzetközi jelleget a rendeletben már hivatkozott Palermói egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) határozza meg. Az Egyezményt a magyar jogalkotás a 2006. évi CI. törvénnyel tette a magyar belső jog részévé.

Eszerint nemzetközi jellegű egy bűncselekmény, ha

- a) azt több mint egy államban követik el;
- b) azt egy államban követik el, de előkészítésének, tervezésének, irányításának és ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik;
- c) azt egy államban követik el, de olyan szervezett bűnözői csoport vesz benne részt, amely egynél több államban folytat bűnöző tevékenységeket; vagy
- d) azt egy államban követik el, de jelentős hatással van egy másik államra nézve.

Az *a)* pontban hivatkozott bűncselekmények teljes mértékben megfelelnek a vizsgált nemzetközi vadvilági büntetendő cselekményeinek, hiszen egyértelmű, hogy Magyarország vagy bármely más ország területére behozott vagy kivitt illegális árut másik országon is keresztül szállítják, azaz a bűncselekményt több országban követik el. Ennek a feltételnek a bizonyítása nem okoz nagyobb problémát a gyakorlatban, hiszen önmagában az a tény, hogy határon vagy repülőtéren egy külföldi vagy magyar csempészt fognak el, már feltételezi a több országban való elkövetést (ZSIGMOND 2018b).

A *b)* pont vonatkozásában már felmerülhetnek gyakorlati problémák, mivel konkrét információkkal, bizonyítékokkal kell alátámasztani, hogy az adott bűncselekmény elkövetését másik országból szervezik, irányítják.

A *c)* pont olyan ügyek nyomozására vonatkozik, amelyek gyakorlatilag teljesen felderített ügyek, az elkövetői kör feltérképezése megtörtént. A feltétel az, hogy legalább egy adott bűncselekményt kövessenek el Magyarországon, az elkövetői kör ismert legyen, és olyan információk legyenek róluk, amelyekkel bizonyítható, hogy több országban is bűnözői tevékenységet folytatnak.

A *d)* pont olyan bűncselekményekre vonatkozik, amelyek fogalmilag nehezen illeszthetők a vizsgált vadvilági büntetendő cselekményekbe. Általában az állam elleni vagy különböző terrorszervezetek bűncselekményei sorolhatók ide, illetve egyes olyan környezetkárosító, szennyező bűncselekmények, amelyek káros hatása egy másik országban is érezhető.

A rendeletnek az a feltétele, hogy a bűncselekményt bűnszervezetben követék-e el, szintén vethet fel gyakorlati kérdéseket: milyen szinten legyen bizonyított a vizsgált ügyben a bűnszervezet fennállása? Ugyanis ha már konkrét bizonyítékok állnak rendelkezésre a bűnszervezetre vonatkozóan, a nyomozás gyakorlatilag már a vádemelési stádium előtti szakaszába érkezett. Ha viszont csupán egyszerű feltételezések vannak arra nézve, hogy egy nemzetközi elemeket is tartalmazó ügyben bűnszervezet áll a háttérben, és minden ilyen esetben a KR NNI venné át a nyomozást, akkor fennáll annak a veszélye, hogy olyan ügyek is a KR NNI hatáskörébe kerülhetnek, melyekről utóbb kiderülhet, mégsem bűnszervezet áll a háttérben – vagyis indokolatlanul, túlzottan nagy mennyiségű ügy kerülne a KR NNI-hez.

A másik gyakorlati probléma, hogy az Egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalma jóval tágabb a magyar bűnszervezet fogalmánál. A magyar Btk. bűnszervezet fogalma olyan szűkítő feltételeket tartalmaz, mint: hierarchikusan szervezett, konspiráltan működő, és emellett a bűnszervezet célja öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elkövetése, ami csak a természetkárosítás minősített esetében áll fenn. Ezért számtalan olyan országhatáron

átívelő ügyben, amelyek mögött az Egyezménynek megfelelő szervezett bűnözői csoport áll, fel sem merülhet a KR NNI hatásköre.

A nemzetközi jellegű ügyekben (főleg, ha szervezett elkövetéssel valósulnak meg) a gyors és hatékony információcsere kiemelt jelentőségű. A KR NNI rendelkezik olyan formális és informális nemzetközi kapcsolatokkal, ahol ez biztosított, míg helyi vagy más területi nyomozó hatóságoknál ez jóval nehezkesebb (INZELT 2018),

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Ebben a fejezetben végigkövettem, hogyan alakultak globális, EU-s és hazai szinten a természetvédelmi törekvések, az egyes nemzetközi szerződések, EU-s normák és hazai jogszabályok megszületésétől azok változásain keresztül a jelenlegi szabályozásig. Ugyanígy bemutattam a természet büntetőjogi védelmét biztosító jogi szabályozás alakulását. Ezenkívül a természetvédelmet biztosító egyes nemzetközi szervezetek, NGO-k létrejöttét és tevékenységét tárgyaltam, majd a hazai intézményrendszert, illetve külön a büntetőjogi védelmet biztosító egyes intézményeket. Kijelenthető, hogy e terület rengeteg fejlődésen és változáson ment keresztül mind szabályozási, mind intézményi szempontból, azonban ahogyan más jogi területre is igaz, úgy itt is elmondható, hogy a globalizált és felgyorsult világ folyamatosan újabb kihívások elé állítja a nemzetközi, EU-s és hazai jogalkotókat, valamint az egyes intézményeket, közigazgatási és büntetőjogi területen egyaránt.

2.

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEITŐL A BŰNSZERVEZET NEMZETKÖZI ÉS HAZAI JOGI FOGALMÁIG

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS NÉHÁNY FOGALMI MEGHATÁROZÁSA, JELLEMZŐJE

A bűnszervezet tételes jogi fogalmának értelmezése előtt ismertetem a szervezett bűnözés egyes kriminológiai jellemzőit, valamint elvégzem kriminológiai elemzését, hiszen a kriminológiai kutatások eredményei segíthetik a büntetőjogi törekvéseket (TÓTH 2009) azáltal, hogy a feltárt jellemzők segítségével absztrakt jogi fogalom alkotható.

Ebben a monográfiában nem vállalkozhatok arra, hogy leírjam a szervezett bűnözés összes fogalmi meghatározását, mivel nagyságrendileg közel 150 definíciója létezik (LAMPE 2016: 34–35). A nemzetközi szakirodalomból csupán néhány jelentősebb megfogalmazást ismertetek a nyolcvanas évektől kezdődően.

A nemzetközi szakirodalomban a szervezett bűnözés szélesebb fogalmi megközelítés szerint (REUTER 1989: 75) olyan szervezett keretek között való bűnözést jelent, ahol a szervezetek tartósak, hierarchikus felépítésűek, és több bűnös tevékenységet végeznek.

Egy másik hasonló fogalmi meghatározás szerint (PASSAS 1995) a szervezett bűnözés jellemzője a szervezettség bizonyos foka és a strukturáltság. Alapvető elemei a folyamatosság és a rugalmasság, illetve e csoportok jellemzője a hosszabb időre való berendezkedés. Továbbá az aktivitás mögött a racionalitás magas foka áll, az egyes bűncselekmények elkövetését alaposan, előre megtervezik.

Van olyan elmélet (NAYLOR 1997: 6), amelyik szerint a szervezett bűnözés abban különbözik más csoportos elkövetéstől, hogy vállalkozásokban jelenik meg – szemben az útonálló jellegű bűnözői csoportokkal. Emellett tartós hierarchikus struktúrája van, rendszeresen alkalmaz erőszakot, korrupciós kapcsolatokkal bír, szokatlanul szoros kapcsolatban áll más bűnöző csoportokkal, behatol a legális gazdaságba. E magyarázat szerint ha a bűnözési forma nem felel meg e feltételeknek, akkor nem beszélhetünk szervezett bűnözésről.

Vannak olyan elméletek (PASSAS 2003), amelyek szerint a tiltott üzleti tevékenység a szervezett bűnözéshez kapcsolódik (FIJNAUT–PAOLI 2004; SPAPENS 2010: 185–215).

Egyes nézetek szerint (SIEGEL 2008) a szervezett bűnözés fogalma tisztázatlan és homályos. Nehezen meghatározható, hogy mi a szervezethez (olasz maffia, kínai triádok), vagy mit tekinthetünk még „szervezetlenségnek” (zsebtolvajok csoportja), hány tagból kell állnia ahhoz, hogy szervezett elkövetésről beszéljünk, miért tűnnek bizonyos aktivitások szervezettnek (emberkereskedelem), míg mások nem (kibertérben elkövetett bűncselekmények). A szervezett bűnözői csoport létének fenntartása és céljai megvalósítása érdekében erőszakot használ, jellemzője a ferdítettség. Mivel törvényen kívül működik, ezért színlelt szerződésekkel leplezi az engedély nélküli termékek kereskedelmét. Kialakítja belső szabályrendszerét, viselkedési mintáit az illegális üzletekben, a konfliktusok megoldásához saját belső szabályrendszerét használja (SIEGEL 2008).

Ebből a néhány fogalom meghatározásból kitűnik, hogy a szervezett bűnözés meghatározásánál általában visszatérő közös elemek a hierarchia, a tartós időre való szervezethez, néhány esetben az erőszak alkalmazása, de láthatóan léteznek merőben más megközelítések is. A következő fejezetben olvasható, hogy a felsoroltak nem feltétlenül minden esetben jellemző velejárói a bűnszervezet keretében történő bűnözésnek.

A BŰNSZERVEZETEK MODELLEZÉSE, TÍPUSFELOSZTÁSA NEMZETKÖZI KUTATÁSOK ALAPJÁN

Ebben az alfejezetben a különböző bűnszervezetek típusait ismertetem nemzetközi kutatások eredményei alapján strukturális felosztás szerint. A különböző struktúrák ismerete nélkülözhetetlen a bűnszervezetek elleni hatékony fellépéshez, hiszen e szervezetek működésének alapja a rendszerszerű működés, struktúra (TÓTH 2009).

Az ENSZ 2002-ben egy addig példátlanul széles körű, nemzetközi kutatást (UNODC 2002) végzett annak érdekében, hogy az ismert vagy a hatóságok látókörébe került nemzetközi bűnszervezeteket felmérje azok tevékenysége, aktivitása és struktúrája alapján, illetve azokat típusokra ossza fel. Ilyen átfogó nemzetközi kutatásra azelőtt és azóta sem volt példa. A vizsgálat abból indult ki, hogy bizonyos változók figyelembevételével megállapíthatók a bűnszervezetek típusai. A kutatásról készült jelentés kifejti, hogy azért fontos a bűnszervezetek típusfelosztása, mivel szolgálhatja a nemzetközi szervezett bűnözés összefüggéseinek megértését, segítheti a rendvédelmi szervek hatékony fellépését.

Az adatgyűjtés módszere a kérdőív volt, amelyet az alábbi 16 országba küldtek el: Albánia, Ausztrália, Bulgária, Kanada, Kolumbia, Csehország, Litvánia, Németország, Olaszország, Japán, Hollandia, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok, Dél-afrikai Köztársaság, Oroszország, Ukrajna. A kutatást negyven bűnszervezet vonatkozásában végezték el. A kérdőív kitöltői a bűnüldöző, rendőrségi nyomozó hatóságok, ügyészek, bírák, illetve az adott állam valamely egyetemének kriminológusai, kutatói voltak (UNODC 2002: 12). A válaszadókat arra kérték, hogy válasszanak ki többet az általuk ismert szervezett bűnözői csoportok közül, és ezekre koncentrálni töltsék ki a kérdőívet. A kutatás egyik alapkérdése az volt, hogy mi tekinthető bűnszervezetnek. Ennek során az úgynevezett Palermói egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmát vették alapul.

A kérdőívben kialakították azokat a fő változókat, amelyek az addigi kutatások szerint jellemzőek a szervezett bűnözői csoportokra. Az alkalmazott főbb változók az alábbiak voltak: a vizsgált szervezett bűnözői csoport struktúrája, mérete, aktivitása, a határon átnyúló tevékenységének szintje, az etnikai vagy más azonosság kérdése, az erőszak és/vagy a korrupciós csatornák alkalmazásának jellemzője, politikai kapcsolattrendszere, beavatkozás a legális gazdaságba, illetve a más szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés szintje (UNODC 2002: 3). A válaszadóknak a kérdőívekben hol skálázással (1–10-ig), hol szöveges válasszal kellett felelni.

A struktúra vonatkozásában a kutatás megállapította, hogy a vizsgált bűnszervezetek kevesebb mint egyharmada rendelkezik merev hierarchiával (UNODC 2002: 20), további tíz bűnszervezetben viszonylagos hierarchia fedezhető fel, azaz létezik a hierarchia, azonban annak egyes szintjein lévő személyek relatív önállósággal bírnak. Négy esetben „átruházott hierarchia” jellemző, ami azt jelenti, hogy egyes alcsoportok egy központi magnak alárendelten, saját hierarchiával rendelkeznek. A maradék bűnszervezetek kevésbé szervezett, merev csoportok, inkább lazább bűnszervezeti hálózatok.

A létszám tekintetében a kutatás szerint negyvenből tizenkét esetben 20 és 50 fő közötti, tíz esetben több mint 100 fős, nyolc esetben 50 és 100 fő közötti, hat esetben 20 fő alatti, míg négy esetben ismeretlen létszámú volt a vizsgált bűnszervezet.

Az erőszak vonatkozásában huszonhárom esetben a bűnszervezet működése során annak alkalmazása alapvetően jellemző, tizenkét esetben eseti jelleggel, míg öt esetben nagyon ritkán vagy soha.

Az etnikai vagy társadalmi azonosság tekintetében erősen megoszlottak az eredmények. Tizennyolc esetben nem volt erős etnikai vagy társadalmi azonosság, tíz esetben a tagok ugyanazon társadalmi háttérrel rendelkeztek, míg tizenkét esetben a szervezet erősen etnikai alapon szerveződött.

Az aktivitás tekintetében megállapítható, hogy a vizsgált bűnszervezetek tizenhét esetben egy fő tevékenység köré (elsősorban kábítószer-kereskedelem), tizenhárom esetben több tevékenység köré, míg tíz esetben kettő vagy három tevékenység köré szerveződtek.

A határon átnyúló tevékenység vonatkozásában megállapítható, hogy a bűnszervezetek tizenhét esetben öt vagy annál több országra terjesztették ki tevékenységüket, tizenegy esetben három vagy négy országra, míg tizenkét esetben egy vagy két országra.

A válaszok szerint a korrupció kevesebb mint felében (tizennyolc esetben) volt alapvető jellemzője a bűnözői csoport aktivitásának, kevesebb mint egyharmadában (tizenkét esetben) eseti jelleggel, és tíz esetben nagyon ritkán vagy egyáltalán nem jellemző.

A politikára gyakorolt hatás szintje tekintetében az eredmények szerint huszonegy esetben egyáltalán nem, tizennégy esetben helyi vagy regionális szinten, hét esetben nemzeti, míg öt esetben külföldre is kiterjedő hatással rendelkeztek a vizsgált bűnszervezetek.

A bűnszervezet tiltott tevékenysége és a törvénytörő tevékenységek közötti átfedések, azaz a legális gazdaságba való behatolás tekintetében a válaszok szerint tizennyolc esetben kiterjedt átjárás, tizenkét esetben kisebb befektetések erejéig, míg tíz esetben egyáltalán nem vagy nagyon kis mértékben volt jellemző.

Az eredmények szerint más szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés tekintetében tizennégy esetben létezett határon átnyúló kooperáció, kilenc esetben csupán belföldi, tizenegy esetben egyáltalán nem, míg hat esetben a válaszadók nem tudtak érdemben választ adni erre.

A beérkezett válaszok alapján alakították ki a szervezett bűnözői csoportok kategóriáit. Eszerint az alábbi öt kategória létezik (UNODC 2002: 34):

1. Állandó hierarchiával rendelkező bűnszervezet (*standard hierarchy*)

Jellemző az egyszemélyi vezetés, tisztán meghatározható hierarchia, erős belső fegyelem, szigorú belső szabályok, a szervezet egy névről ismert (például Cosa Nostra), gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője az aktivitásnak, illetve a szervezet gyakran teljes befolyás és ellenőrzés alatt tart egy meghatározott földrajzi területet.

2. Regionális hierarchiával rendelkező bűnszervezet (*regional hierarchy*)

Jellemző az egyszemélyi vezetés, a központból érkező parancsrendszer, de bizonyos önállóság is regionális szinten, a földrajzi/regionális felosztás, a többféle tevékenység, gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak a tevékenység alapvető velejárója.

3. Fürtszerű hierarchiával rendelkező bűnszervezetek (*clustered hierarchy*)

Bizonyos számú bűnözői csoportot ölel fel, amelyeket központilag egy kisebb csoport irányít, koordinál. A kisebb csoportok tagjai között erősebb etnikai vagy szociális azonosság áll fenn, bizonyos fokú autonómiával rendelkeznek – ez a típus viszonylag ritkán fordul elő.

4. Magszerű hierarchiával rendelkező bűnszervezetek (*core group*)

A magot egy laza hálózat veszi körül, a taglétszám viszonylag állandó, vertikális struktúra jellemző, kevésbé tipikus a belső fegyelem fenntartása, ritkán azonos a tagok társadalmi vagy etnikai háttere, kevésbé fordul elő, hogy a bűnszervezet nevet visel.

5. Hálózatszerű bűnszervezet (*criminal network*)

Az egyes tagok fő tevékenysége definiálható, a képességek, kapcsolatrendszerek határozzák meg, ki emelkedik ki a többi közül, a személyes hűség és a kialakult kapcsolatok fontosabbak, mint a társadalmi vagy etnikai azonosság. A hálózati kapcsolatok egy-egy komolyabb bűnözői tevékenység köré csoportosulnak, jellemzően nincs neve a csoportnak, a hálózat megreformálja magát, ha valamelyik kulcshelyzetben lévő egyén kiesik.

Az ENSZ fentiekben kifejtett kutatásától függetlenül több elmélet és típusrendszer is született a szervezett bűnözői csoportok csoportosítását illetően. A kutatások megállapításai nem állnak ellentétben az ENSZ-kutatás eredményeivel, leginkább az egyes típusok közötti átfedések észlelhetők.

Vy Le a szervezett bűnözői csoportokat az alábbi rendszer szerint osztotta fel (LE 2012: 121–131). Modellezte a szervezett bűnözői csoport struktúrája és működési rendszere alapján, felosztotta a tevékenységi kör, a társadalmi, kulturális és történelmi feltételek alapján, amelyek hozzájárultak a szervezett bűnözői aktivitás kialakulásához.

Egyes szerzők a bűnszervezetek struktúráját és működési rendszerét vizsgálva vázolták fel a bürokratikus modelleket (CRESEY 1969) vagy a hierarchikus modelleket (ALBANESE 2010). Ezek a modellek lényegében a hagyományos bűnszervezeti modelleket reprezentálják. Jellemző rájuk a kiterjedt munkamegosztás: egy vezető irányít a hierarchia csúcsáról, több szint különböztethető meg a szervezeten belül, és határozott szabályok vonatkoznak a hierarchia minden egyes szintjén (ROTH 2017).

Albanese hierarchikus modellje szerint (ALBANESE 2010) a bűnszervezetek hasonlóak a kormányzati struktúrákhoz, az illegális tevékenység a feljebbvaló felügyelete és ellenőrzése alatt áll. Három fő komponens a jellemző:

- ♦ „családi” struktúra, rangokkal a főnöktől a katonáig;
- ♦ a főnök felügyeli a tagok tevékenységét;
- ♦ a főnök kezeli a családon belül keletkező vitákat.

A felvázolt bürokratikus és hierarchikus modellek gyakorlatilag azonosak az ENSZ-kutatás állandó hierarchiával rendelkező modelljével, fő elemei ugyanígy megtalálhatók ott: egy vezető irányítja, határozott a hierarchia, szigorú a belső fegyelem, társadalmi és etnikai azonosság figyelhető meg, illetve az erőszak alkalmazása alapvetően jellemző a bűnszervezet tevékenysége során.

Egyes szerzők (ABADINSKY 2007) felvázolták az úgynevezett patrimonális modellt. E bűnszervezeteknél a tagság etnikai, rokoni, faji vagy bűnözői kapcsolatokra korlátozódik, a tagok csak ezekből a kapcsolatokból kerülhetnek ki. Jó példa erre a szicíliai maffia, amelynek új szereplői tipikusan csak baráti, rokoni körből kerülnek ki. Ennél a modellenél a szervezett bűnözői tevékenységet patrónus-kliens kapcsolatok teszik lehetővé. Több eleme van ennek a modellnek, amelyek az ENSZ állandó hierarchiával rendelkező modelljében és a hálózatmodellben egyaránt megtalálhatók. Alapjaikban számos közös elemük van, a különbség az, hogy itt a szervezetet rokoni, kulturális vagy etnikai kapcsolatok tartják egyben. A hálózati modellel közös elemek a kapcsolatok fontossága, a tagok feltétlenül hűségesek a szervezethez a fennálló rokoni, etnikai vagy egyéb kapcsolatokra tekintettel. Különbség, hogy a patrimonális modellenél jellemző a területi elv (egy adott földrajzi területen kizárólagosan működik), illetve az erőszak alapvető használata, míg a hálózatnál ezek nem jellemzőek.

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatások egy másik csoportja (LAMPE 2005) a lazábban szervezett, rugalmasabb, inkább horizontálisan, mint vertikálisan kiterjedő bűnözői hálózatokat modellezte, a merevebb hierarchikus, bürokratikus modellek helyett. A kutatások szerint a bűnszervezet működése szempontjából előnyösebb a hálózatszerű működés, mivel a szervezet rugalmasabb, gyorsabban alkalmazkodik a változásokhoz, a gyors információcserre jellemző, illetve teljesen ki tudja használni a kínálkozó lehetőségeket a bűnözésre. Az utóbbi évtizedekben Európában egyre inkább a lazább szerkezetű, változó tagságú, hálózati típusú bűnszervezetek terjedtek el a merevebb szervezetekkel szemben. Így például Németországban az orosz csoportok, amelyek védelmi pénzek behajtásával foglalkoznak, nemzetközi autólopással foglalkozó szervezetek vagy ázsiai cigarettacsempészek (KOZŁOWSKI 2018: 59).

Williams és Godson (WILLIAMS–GODSON 2002: 311–355) három fő hálózatmodellt különböztet meg: kulturálist, etnikait és társadalmi. A kulturális hálózatmodell lényegében a fentebb említett patrimonális modellel megegyező. Az etnikai modellenél a szerzők az etnikai kapcsolatok, az egyes diaszpórák hatását vizsgálják az egyes bűnözői tevékenységben, így például az Amerikai Egyesült Államok nyugati partvidékére vagy Európába települt kínai diaszpórákat. Az etnikai

hálózat a diaszpórán belülről toborozza tagjait, akiknek védelmet és támogatást nyújt. A társadalmi hálózatmodell pedig az előző két modellt öleli fel.

Williams (WILLIAMS 2010) továbbfejlesztette hálózatmodell-elméletét 2010-ben, újabb hálózattípusokat alkotott, és négy altípust különböztetett meg:

1. irányított hálózat (*directed network*): a hálózatot egy mag irányítja;
2. hálószerű hálózat (*mesh network*): decentralizált, önmagát szervezi, horizontálisan tagolt;
3. tranzakcionális hálózat (*transactional network*): ezek a hálózatok erősen támaszkodnak az ügynökökre és közvetítőkre, akik fontos szerepet töltenek be a különböző ügyletek lebonyolításakor. E hálózatok egyértelműen jellemzők a drogkereskedő csoportokra;
4. áramló hálózat (*flux network*): instabil hálózat, kevés tagot számlál, kevésbé jellemző struktúrája van, kevésbé jellemző a bizalom a tagok között, könnyebben felszámolható, mint más hálózatok.

Egyes szerzők úgy vélik (VY LE 2012: 126), hogy az irányított hálózat lényegében megegyezik az ENSZ magyszerű hierarchiamodelljével: mivel ennél az alakzatnál a „mag” egyének egy csoportja, amely irányítja a környező hálózatot.

A hálószerű hálózatmodell karakterei illenek bármilyen hálózati modellre.

A tranzakcionális hálózat nem hasonlít az ENSZ egyik modelljére sem, mivel a szervezett elkövetés egy bizonyos szintjét írja le, illetve az áramló hálózat is inkább ad hoc jellegű szerveződés. Ezért Vy Le (VY LE 2012: 127) szerint vitatható, hogy e két utóbbi hálózattípus megfelel-e egyáltalán a bűnszervezet fogalmának.

Xia (XIA 2008: 19) hibrid típusokat vázolt fel, amelyek hierarchikus és hálózat típusú bűnszervezeteket fognak át – ezeket a kínai bűnszervezetekből vezette le. Lo (LO 2010: 851–872) vitatja, hogy a hagyományos hierarchikus hálózattípusok elméletei megfelelően visszatükrözik a szervezett bűnözés modern állapotát, szerinte a „társadalmi tőke” (emberi kapcsolatok) irányából való megközelítés pontosabb magyarázatot ad a szervezett bűnözés és a társadalom, illetve a politika kapcsolatára.

A Xia által kidolgozott típusok a következők:

- ♦ hierarchikus: jellegzetességei a társaság elnevezése, a beavatási rituálék, a titkos nyelvezet. Gyakran jellemző, hogy van egy kézikönyv, amely tartalmazza a szabályokat – ez segít fenntartani a szoros, merev hierarchiát. Ezek a csoportok háromféleképpen alakulnak: titkos társaságokból, a triádokról szóló filmek hatására, illetve a triádok szomszédos országokból Kínába való visszatérésével, amely a kínai nyitott ajtók politikájának eredménye;
- ♦ „remeterák” hibrid (*hermit crab*): a hierarchikus rendszerűk által megerősödve már a legális üzletbe is behatolnak, ellenőrzik őket, pénzmosási tevékenységet

- végeznek, és így már horizontálisan építik ki kapcsolataikat a politikai élet szereplőivel, ezzel a szimbiózissal végül mindkét oldal előnyöket kovácsol;
- ♦ hálózatok: ezen belül négy altípust különböztet meg, úgymint multipoláris, pókhálószerű hálózatot, termelő-elosztó láncot, illetve a csatornák és küllők hálózatot. A multipoláris hálózat lényege, hogy több központból irányítják. A pókhálószerű hálózatnál egy vezető a hálózat központjában foglal helyet, és alacsonyabb rendűek veszik körül. A termelő-elosztó lánc csatornaszerűen működik kereslet-kínálat vonalak mentén, ilyenek az ember- és kábítószer-kereskedői hálózatok. Míg a csatornák és küllők hálózatnál egy vállalkozó az irányító, aki koordinálja az ügyletek lebonyolítását több szereplővel.

A hierarchikus és a hálózati modell keverékére jó példák a nagy területi kiterjedéssel, és állandóan változó tagsággal rendelkező úgynevezett motoros bandák (*Hells Angels*), amelyek bünszervezetként működnek. E szervezetek hierarchikusan épülnek fel, mégis függetlenek az egyes csoportok a központi irányítástól, a tagok személye változó jellegű, tevékenységükre nagy területi kiterjedés jellemző (SZŰCS 2019: 6).

A szakirodalomban (LAMPE 2003) megjelentek az úgynevezett analitikus bünszervezeti modellezések is. Az ezek alapján alkotott szisztémák nem sorolhatók be az eddig vizsgált hierarchikus, hálózati vagy hibrid modellek egyikébe sem. Von Lampe analitikus modellezése szerint a bünszervezetek bármiféle összehasonlításához, modellezéséhez a struktúra vizsgálatán túl alapos analízisre van szükség, amelynek a bünszervezet környezetére is ki kell terjednie. Eszerint hat kulcselem létét kell vizsgálni. Az első három elem, amelyek ha fennállnak, meghatározzák, hogy bünszervezettel állunk-e szemben: a résztvevők, akik tervszerűen és észszerűen együttműködnek; a struktúra, amely a résztvevőkhöz kapcsolódik; illetve a bűnözői tevékenység, amit a szervezet tagjai végeznek. A másik három vizsgálandó a bünszervezet környezetének elemei és a velük való kapcsolatuk: a társadalom, a kormány és a média (LAMPE 2003). Ha az analízist elvégezzük, megismerhetjük az egyes bünszervezetek típusait.

Vannak olyan kutatások, amelyek a bünszervezetek kiterjedését, létszámát vizsgálták – ezek alapján különböző tendenciákat fedeztek fel. Az egyik ilyen megállapítás szerint (PAOLI 2009) minél erősebb egy ország kormányzata és hatékonyabb rendészeti szerveinek fellépése, annál inkább jellemzőek a kisebb kiterjedésű, létszámú csoportok, míg a gyenge kormányzatú és kevésbé hatékony rendészeti szervekkel bíró országokban általában nagyobb kiterjedésű, és közismert bünszervezetekhez hasonlóan működő csoportok prosperálnak.

A bünszervezetek létszámát vizsgáló kutatások közül az első nemzetközi szakirodalomban ismert tanulmány (THRASHER 1963: 318) utcai galeriket vett górcső alá.

Összesen 895 galerit vizsgált meg, amelyek az 1920-as években Chicagóban működtek, és valamilyen illegális tevékenységet folytattak (például szeszcsempészet, kábító-szer-kereskedelem stb.). A kutatás megállapította, hogy a vizsgált galerik 26%-ában 10 fő vagy annál kisebb létszám volt jellemző, 5%-ában 11 és 50 fő közötti létszám, míg a fennmaradó 7%-ban 50 feletti tagot számlált egy-egy csoport. Ugyanakkor megállapította, hogy a nagyobb létszámú csoportok kifinomultabb struktúrával rendelkeznek, illetve ezek több kisebb csoport összeolvadásából jöttek létre.

Block (BLOCK 1979) a fenti kutatáshoz hasonló időperiódusban működő szervezett bűnözői csoportokat vizsgált. Történeti adatok alapján elemzett 22 zsidó etnikai alapon szerveződött bűnözői csoportot, amelyek kokainkereskedelemmel foglalkoztak New York Cityben 1910 és 1917 között. A kutatás szerint a legnagyobb csoport létszáma 17 személyből állt, míg a legkisebb csoporté 3 főből. Block adatai szerint leginkább (67%) a 4 vagy 3 főből álló csoportok voltak jellemzőek, míg a 6 és 17 fős csoportok megoszlása átlagban 5-5% körül mozgott.

Reuter (REUTER 1983: 64) rendőrségi adatok felhasználásával 53 csoportot vizsgált meg New York Cityben, amelyek jól ismert csoportok voltak. Megállapította, hogy nagy részük (mintegy 80%) 2 és 10 fő közötti létszámmal, míg a fennmaradó 20% 11 és 20 fő közötti létszámmal működött.

Eck és Gresh (ECK-GRESH 2000: 264) 557 drogelosztó csoport működését vizsgálta meg, amelyek Baltimore-ban működtek, a kutatáshoz rendőrségi adatokat használt. Megállapították, hogy a vizsgált csoportok zöme (64%) 2 és 5 főből állt, 27% 11 és 20 fő között, míg a maradék 9% 21 fő feletti tagot számláló csoport volt. Ebből vonták le azt a következtetést, hogy a nagyobb csoportok ugyan nem uralják a piacot, viszont abból nőttek naggyá. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a nagyobb csoportok hosszabb ideig maradtak fenn. Trasherhez hasonlóan megállapították, hogy a nagyobb létszámú csoportok szervezettebbek a kisebb csoportoknál.

Bouchard (BOUCHARD 2006) kutatása során Québecben működő kanadai drogbandák létszámát vizsgálta, méghozzá a bandákban részt vevők interjúztatásával. Összesen 117 ilyen interjú készített. Kutatása során megállapította, hogy a drogkereskedőkből álló szervezetek 60%-ának a létszáma 2 és 10 fő közötti, míg a fennmaradó 40% 20 fő feletti. Közöttük egy olyan szervezetet is talált, amelynek a létszáma 100 fő feletti volt.

A fenti kutatások fontos megállapításai közé tartoznak, hogy főként a kisebb (2–10 fő közötti) létszámú csoportok jellemzők a szervezett elkövetésben, illetve azok fennállása és működése rövidebb időperiódusú, mint a nagyobb létszámú csoportoké. A kisebb csoportok gyakran csak néhány illegális tranzakció erejéig jönnek létre (REUTER 1983). Volt olyan kutatás, amely a szervezett bűnözői csoportok működési idejét kutatta (LEGUERRIER 1989) oly módon, hogy egyszerű

prostitúciós tevékenységet végző létesítmények (például masszázsszalonok) fennállását vizsgálta, és megállapította, hogy ezek nagy része csupán 6 és 18 hónap közötti ideig működött.

Több drogkereskedelemmel foglalkozó tanulmány (REUTER–HAGA 1989; ADLER 1993; DESROCHES 2005) arról számolt be, hogy hosszabb ideig (évekig) állt fenn egy-egy hálózat. Ezzel kapcsolatban Morselli (MORSELLI 2001: 208) magyarázatként megjegyzi, hogy a jól működő és bizalmon alapuló kapcsolati láncot a drogkereskedők igyekeznek minél tovább fenntartani, ugyanakkor az is jellemző, hogy nehezen találhatnak az illegális piacon megbízható „üzleti” partnert, akivel több évig együtt tudnak működni.

A BŰNSZERVEZET TÉTELES JOGI MEGHATÁROZÁSA NEMZETKÖZI SZINTEN

A bűnszervezet tételes, nemzetközileg alkalmazható jogi fogalmának meghatározásakor a jogalkotók nehéz helyzetben voltak, tekintettel a sokféleséget mutató bűnszervezetekre. Az ENSZ a nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és a szervezett bűnözéssel kapcsolatos nemzetközi szabályozás kialakítása érdekében (az úgynevezett Palermói egyezmény megalkotásának előzményeként) 1995-ben kérdőívalapú kutatást végzett tagállamai körében (UNODC 2002: 4). A felmérésben elsődlegesen a nemzetközi szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekmények típusait gyűjtötték össze. A kitöltött kérdőívek alapján megállapították, hogy az alábbi tizennyolc bűncselekmény-kategóriában van jelen a szervezett bűnözés: pénzmosás, terrorizmus, műalkotások és kulturális javak eltulajdonítása, szellemi alkotások eltulajdonítása és bitorlása, illegális fegyverkereskedelem, légi járművek eltérítése, tengeri kalózkodás, biztosítási csalás, számítástechnikai bűncselekmények, környezeti bűncselekmények, emberkereskedelem, emberi testrészekkel való kereskedelem, drogkereskedelem, pénzügyi csalások, a legális gazdaságba való behatolás, korrupció és hivatalos személyek megvesztegetése.

Pár évvel később az egységes nemzetközi fellépés érdekében alkották meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát a 2000-ben elfogadott úgynevezett Palermói egyezményben. Az Egyezmény elfogadását megelőzően az ENSZ Tanácsában heves viták folytak arról, hogy a nemzetközi egyezmény csak egy listát tartalmazzon, amelyben a szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekménytípusokat vagy a bűnszervezetek jellemzőit sorolják fel, vagy egy pontos definíciót alkossanak a szervezett bűnözői csoportokra. Végül ez utóbbi álláspont győzött, és így alkották meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát.

„Az Egyezmény alkalmazásában

- a) »szervezett bűnözői csoport«: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;
- b) »súlyos bűncselekmény«: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás;
- c) »strukturált csoport«: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmyszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.”

Amint látható, a Palermói egyezmény nyitva hagyta a kaput a szervezett bűnözői csoport vonatkozásában, lényegében nem korlátozódik a fogalom csupán klasszikus, hierarchikus, merev felépítésű szervezetekre. Nem feltétel az erőszak és a korrupció alkalmazása, a kifejezett haszonszerzési célzat, a beavatkozás a legális gazdaságba, politikai befolyásszerzés, évekig való működés stb. Jóllehet a szabályozás több mint tíz évvel megelőzte a fentiekben ismertetett 2002-es ENSZ-kutatást, mégis elmondható, hogy a kutatási eredmények alapján feltárt úgynevezett lazább szerkezetű, rugalmasan szervezett, kevésbé hierarchikus, kisebb létszámú szervezetekre is dogmatikailag ráilleszthető, hiszen nem kíván pontos szereposztást, állandó tagságot, csupán bizonyos ideig való fennállást, összehangolt működést és anyagi haszonszerzési célt, ami a szervezett bűnözés tipikus jellemzője.

A nemzetközi jogi szabályozás másik kiemelkedő pillére az Európai Unió szabályozásában megjelenő bűnszervezet fogalma, ami az úgynevezett hágai program részeként elfogadott 2008/841 Európai Tanácsi kerethatározatban született meg.

- „1. »Bűnszervezet«: olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi, vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében;
2. »szervezett csoport«: olyan csoport, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen vagy hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen.”

Az Európai Unió szabályozása nagyban hasonló a Palermói egyezmény megfogalmazásához, azonban annál még tágabban húzta meg a kört a bünszervezetek tekintetében. Egyrészt ez a definíció *csak egyetlen megszorító feltételt tartalmaz, méghozzá azt, hogy a csoportot ne véletlenszerűen hozzák létre valamely bűncselekmény elkövetésére* (TORNAYAI 2014), másrészt itt már elegendő, ha a szervezet három (kettőnél több) személyből áll. Egyebekben a Palermói egyezménnyel egyezően fogalmaz, vagyis e szabályozás is átfedi a lazábban szervezett hálózatokat, kevésbé hierarchikus csoportokat.

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS HAZAI ELMÉLETI
MEGKÖZELÍTÉSEITŐL A BŰNSZERVEZET
HATÁLYOS JOGI MEGHATÁROZÁSÁIG

A bünszervezet hazai büntetőjogi szabályozása igen rögzös utat írt le, amelynek bemutatása nem fér bele e monográfia terjedelmi kereteibe. Érdemes azonban áttekinteni a neves magyar kriminológusok kutatási eredményeit a szervezett bűnözés fogalmi meghatározása tekintetében, amelyből látható, hatással voltak-e a hatályos magyar büntetőjogra, a jogalkotó figyelembe vette-e a tudomány eredményeit.

A hazai szakirodalom megoszlik abban a tekintetben, hogy a szervezett bűnözés fogalma tételesen meghatározható, vagy inkább a karakterisztikus vonások „szükséges, de elégséges” összetevők alapján határozható meg (TÓTH–KŐHALMI 2016), vagyis a szervezett bűnözéssel foglalkozó szakemberek két csoportra különíthetők (TÓTH 2009: 13).

Az előbbi elvet követve alkotta meg Dános Valér (DÁNOS 1996) a szervezett bűnözés fogalmát, és határozta meg annak különböző szintjeit.

Dános definíciója szerint „a szervezett bűnözés az összébűnözés sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztással és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket”.

A szervezett bűnözés három szintjét különböztette meg:

1. „alsó szint: laza szerkezetű, horizontális szerveződést mutató, a szükséglet-höz alkalmazkodó, változó személyi összetételű bűnöző csoport, amelyet bár nagyobb konspiráció jellemez, ugyanakkor az üzleti életbe alig hatol be, és a közélettel, közhatalommal kapcsolat alig állapítható meg,
2. középső szint: viszonylag állandóbb összetételű, de esetenként változó – többnyire visszaeső bűnözőkből álló – személyi kört felölelő, kisebb bűnözői csoportok horizontálisan szerveződő bűnöző struktúrája, melyet néhány

tagból álló mag mozgat. Ezen a szinten az üzleti vállalkozás, illetve az érdekszférák felosztásának több eleme már megtalálható, de sem területi, sem időbeli kiterjedtsége nem jelentős. A csoport tagjainak többsége foglalkozásszerűen folytat bűnöző tevékenységet, mely számukra megélhetést jelentő rendszeres jövedelmet biztosít.

3. felső szint: állandó maggal rendelkező, vertikálisan és horizontálisan szerveződött, katonai hierarchiával felépülő bűnöző struktúra, amelyet az egyes tevékenységi területek felosztása, a közhatalommal való mély kapcsolat, az üzleti vállalkozásba történő erőteljes behatolás és az úgynevezett keményebb áruk nyújtása (kábitószer, valuta, fegyver, szerencsejáték, prostitúció), valamint az erőszak alkalmazása egyaránt jellemez (maffia).” (DÁNOS 1996, 216–217)

Dános szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatásait elsősorban az 1980-as években folytatta – ekkor elsősorban a szervezett vagyon elleni bűncselekmények elkövetésére szakosodott bűnözői csoportok tevékenységét vizsgálta. Látható, hogy az általa használt „szintenkénti” meghatározás szerint az első és talán második szinten lévő szervezett bűnözés – hasonlóan néhány külföldi kutatáshoz – nem azonos a szigorú hierarchiával rendelkező, merevebb szerkezetű szervezett bűnözői formával.

A szervezett bűnözés fogalomalkotásához a második megközelítést alkalmazza Korinek (KORINEK 1996: 65), amikor a szervezett bűnözés egyes jellemzőinek felsorolása révén közelít, és szintén tágabb fogalomkört alkalmaz a jelenségre.

Eszerint a szervezett bűnözés

- a) „a hatályos jogszabályok szerint tiltott szükségletek kielégítésére irányul,
- b) a lehető legkisebb kockázatvállalás mellett a leggyorsabb és lehető legnagyobb profitra törekszik,
- c) a bűnözői csoporton belüli szakosodás, specializáció figyelhető meg,
- d) a szervezett bűnöző tevékenységét foglalkozásként űzi,
- e) jellemző az erőszak a bűnözőtársulás tevékenysége során. Ez érdekérvényesítést (például befolyás, ellenőrzés megszerzése) és fegyvelmezést egyaránt szolgálhat,
- f) megfigyelhető legális és illegális tevékenység egyidejű jelenléte (például fedővállalkozások működtetése)
- g) a tevékenység nemzetközi, határokon átnyúló.”

A legújabb magyar kutatások (TÓTH–KÓHALMI 2016) többszintű definíciót alkottak a szervezett bűnözésre: eszerint vannak a feltétlenül meglévő, a szervezett bűnözés egészére vonatkozó, vannak rendszerint jellemző, illetve vannak esetleges

ismérvek. Így három egymásra épülő, rangsorolható szintet különböztethetünk meg: szükséges, rendszerint előforduló és esetleges.

Kóhalmi és Tóth álláspontja szerint a szükséges ismérvek fennállása már elegendő ahhoz, hogy szervezett bűnözésről, szervezett bűnözői csoportról beszéljünk. Eszerint szervezett bűnözés „három vagy több személy a feladatokra is kiterjedő tervszerűséggel, tartósan szervezett súlyos bűncselekmény-sorozata” (TÓTH–KÓHALMI 2016: 612).

A hazai kutatások közül ki kell még emelni Nagycenki 2021-ben írt doktori disszertációját, amelyben konkrét jogesetek elemzésével vizsgálta a magyarországi szervezett bűnözői csoportok struktúráját (NAGYCENKI 2021: 260). Az értekezésben megállapítja többek között, hogy hazánkban a klasszikus hierarchikus bűnszervezetek helyett inkább a lazábban szervezett, az ENSZ-kutatásban említett „magszerű” felépítéssel rendelkező vagy hálózattípusú bűnszervezetek működnek.

Az elméleti megközelítések után vizsgáljuk meg a bűnszervezet hatályos magyar szabályozását, illetve az azt közvetlenül megelőző Btk.-beli meghatározást. A jelenleg hatályos szabályozást közvetlenül megelőző fogalom szerint a bűnszervezet három vagy több személyből álló, hosszabb időre szerveződött, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ez a tételes jogi fogalom olyan meghatározás volt, amely a nemzetközi elvárásoknak (például Palermói egyezmény) megfelelt, továbbá egyszerűbb bizonyítási helyzetet teremtett a bűnüldöző hatóságok számára (TÓTH 2015). Ez a korábbi fogalom nem csupán a köznyelv szerint bűnszervezetnek minősülő, tipikusan szigorúan hierarchikus, maffiaszerű bűnszervezetekre (NYITRAI 2017: 6), hanem a laza szerkezetű hálózatokra is alkalmazható volt, mivel a szervezet struktúrájára nem tartalmazott semmilyen meghatározást.

1997-ben került a Btk.-ba, majd több mint két évtized után legutóbb a 2019. évi LXVI. törvénnyel módosították – ez 2019. július 10-én lépett hatályba. Az új fogalom az alábbiak szerint határozza meg a bűnszervezetet: „legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.”

A jogalkotó a bűnszervezet hatályos magyar szabályozásával – ellentétben a nemzetközi trendekkel és a feltárt kutatási eredményekkel – inkább a fogalom szűkítését választotta. Egyrészt nem a tágabb felsorolásszerű megoldást választotta (szükséges, nem szükséges elemek), amely alapján kettő vagy több jellemző fennállása elegendő lenne a bűnszervezet megállapításához, hanem inkább kategorikus fogalmat alkotott, amely már eleve szűkíti az alkalmazási lehetőségeket. Másrészt a korábbi szabályozáshoz képest újabb (homályos) kifejezéseket helyezett el a törvény szövegében,

ezzel tovább szűkítve e kört. Az olyan szavak beemelésével, mint a „hierarchikusan szervezett” egyértelműen kizárja a lazán szervezett, a hierarchia jeleit kevésbé magukon viselő bűnszervezeti hálózatokat, amelyek a bűncselekményeket szervezeten követik el, és korábban dogmatikailag nem voltak kizárhatók. Ugyanígy a „konspiratíván működő” fogalom bevezetése is ellentétes a hazai és nemzetközi kutatásokkal és trendekkel. Az új fogalom törvényi bevezetéséhez fűzött miniszteri indokolás szerint e módosításra azért volt szükség, hogy elhatárolják a bűnszervezet fogalmát a bűnszövetségtől. Mindehhez hozzá kell fűzni, hogy ezzel a módosítással ugyanakkor jelentős számú, akár nemzetközi szinten szervezett bűnöző csoport szorulhat ki a bűnszervezeti minősítésből, amelyek a Palermói egyezmény alapján már annak minősülnek, és velük kapcsolatban az egyezmény több kötelezettséget ír elő hazánk számára.

Nem mellékes tény az Europol 2021-es SOCTA-elemzésében tett megállapítás sem (Europol 2021: 20), amely szerint az Európai Unió területén működő szervezett bűnözői csoportok nagy része (60%) lazán szerveződő rugalmas hálózat, míg kisebb része (40%) a merevebb szerkezetű és szigorú hierarchiával rendelkező bűnszervezet, vagyis a hatályos magyar bűnszervezet fogalom nem alkalmazható e bűnszervezetek nagy részére.

A PALERMÓI EGYEZMÉNY JELENTŐSÉGE

Az Egyezmény a szervezett bűnöző csoport fogalmában szereplő jelentős alapfogalmakat tisztázza a 2. cikkében.

Mindezekon kívül tisztázza a 3. cikkben, hogy milyen alkalmazási területre terjed ki az Egyezmény alkalmazása:

„A jelen Egyezmény, ha ettől eltérő rendelkezést nem tartalmaz:

- a) a jelen Egyezmény 5., 6., 8. és 23. cikkeiben meghatározott bűncselekmények; és
- b) a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározott súlyos bűncselekmények megelőzésére, felderítésére, nyomozására és üldözésére terjed ki, amennyiben a bűncselekmény nemzetközi jellegű és szervezett bűnözői csoport vesz benne részt”.

Az Egyezmény alkalmazási területe az alábbi két pillérre épül:

- ♦ a hivatkozott cikkeken (5., 6., 8. és 23.) felsorolt bűncselekmények: a bűnszervezetben való részvétel, a bűncselekményekből származó jövedelmek tisztára mosása, a különböző korrupciós bűncselekmények, illetve az igazságszolgáltatás akadályozásával kapcsolatos bűncselekmények;

- ♦ illetve a nemzetközi jellegű, szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekmények.

Itt mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a hazánkat is érintő védett fajokkal való nemzetközi illegális kereskedelem hazai büntetőjogunk szerint dogmatikailag nem minősül bűnszervezetben való elkövetésnek, hiszen mint az előző fejezetben látható volt, a magyar büntetőjog jóval szűkebben határozza meg a bűnszervezet fogalmát.

A kutatási adatokból látható, hogy az esetek nagy részében viszont beleilleszthető az Egyezmény alkalmazási területébe, hiszen abba a lazán szerveződő ellátási láncok is beleillenek, melyek mindenfajta hierarchiát és konspirációt nélkülöznek. Ami egyedüli akadály lehet az alkalmazási terület kiterjesztésének, az az, hogy a magyar Btk. természetkárosítás alapeseti tényállása nem minősül „súlyos bűncselekménynek”. A természetkárosítás alapesetének büntetési tétele nem haladja meg az Egyezmény által meghatározott négyéves szabadságvesztést, csupán az igen ritkán előforduló minősített eset.

Miért lényeges, hogy egy elkövetett bűncselekmény belefér-e az Egyezmény alkalmazási területébe? Ez nem csupán dogmatikai kérdés, mivel az ismertetett alkalmazási területeken több kötelezettséget ró a részes államokra. Ezek a kötelezések két fő csoportra oszthatók:

- ♦ egy részük elsősorban a részes államok jogalkotását terheli,
- ♦ más részük a bűnüldöző (rendőri, vámszervek stb.) és az igazságszolgáltatási szerveket (ügyészségek, bíróságok).

A jogalkotásnak címzett kötelezések:

- ♦ bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánítása;
- ♦ a bűncselekményekből származó jövedelmek tisztára mosásának bűncselekménnyé nyilvánítása;
- ♦ korrupciós cselekmények bűncselekménnyé nyilvánítása;
- ♦ jogi személyek büntetőjogi felelősségre vonásának lehetővé tétele;
- ♦ a büntetőjogi szankciók súlyosabbak legyenek e cselekményeknél.

A bűnüldöző és az igazságszolgáltatási szervek felé címzett kötelezések:

- ♦ a bűnös úton szerzett vagyonok elkobzására, lefoglalására való törekvés;
- ♦ nemzetközi együttműködés fokozása az elkobzások érdekében;
- ♦ kölcsönös jogsegélyek teljesítése;
- ♦ közös nyomozások;

- ♦ különleges nyomozati eszközök alkalmazása, Egyezmény konkrétan említi az ellenőrzött szállítást;
- ♦ tanúvédelem;
- ♦ a szervezett bűnözői csoportokkal összefüggő információk cseréje, gyűjtése, elemzése.

A gyakorlati kérdés nem az EU-n belüli nyomozó hatóságok, igazságszolgáltatási szervek között merül fel az Egyezmény és hazai jogunk eltéréseivel kapcsolatban, mivel ott egyrészt a környezeti bűncselekményeket EMPACT prioritásként kezelik, illetve működik az Europol, Eurojust, ami szoros együttműködést biztosít, hanem harmadik országok bűnözői szerveivel való együttműködési kötelezettségek tekintetében. Hazai jogunk szerint egy lazán szerveződő, de nemzetközi illegális szállítással foglalkozó szervezet nem bünszervezet, de az Egyezmény alapján annak minősül.

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A nemzetközi kutatások eredményei rámutatnak arra, hogy a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok a legkülönbözőbb formában, struktúrával, létszámmal, működési időperiódussal, tevékenységi formával jöttek létre.

A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok lehetnek akár a közismert maffia struktúrájú merev bünszervezetek, akár laza, rugalmas felépítésű transzkontinentális hálózatok egyaránt. Vannak olyan bünszervezetek, amelyek teljes befolyást érnek el a politikai hatalomban, mások kevésbé vagy egyáltalán nem. Egyes csoportosulások a legális gazdasági élet felett átvehetik az irányítást, jelentősen befolyásolhatják azt, míg néhányuk inkább csak beférkőzik oda a pénzmosási tevékenységével. Némelyik csoportnak lételeme a korrupció, míg másoknak kevésbé. Létszámuk szintén változó: számlálhatnak több száz tagot (ez a ritkább), vagy lehetnek csupán pár tucatnyian. Ugyanígy a működési időperiódusok is jelentősen eltérnek – felülelhetnek több évet vagy csupán pár hónapot. Ezek az eltérések sokszor nem csak a különböző földrajzi területen létrejött szervezetekre jellemzők, egy országon belül létrejött szervezeteknél is megfigyelhető a sokféleség. Az eltérés ellenére közös vonásuk, hogy valamennyi ilyen csoportosulás (általában súlyos) bűncselekményeket követ el, amelyek révén minél nagyobb profitot, befolyást akar szerezni (SZENDREI 2018: 88). A szervezett csoportokban való bűnelkövetés veszélyei abban rejlenek, hogy egyrészt képesek destabilizálni egyes államok nemzetbiztonságát, jogrendjét és gazdasági rendszerét (KOZŁOWSKI 2018: 59), másrészt az elkövetők elleni fellépés kriminalisztikai

kihívások elé állítja a bűnüldöző hatóságokat is, jelentősen megnehezítve egyes nyomozások eredményességét (BÓCZ 2008: 11). Ezen túlmenően e tevékenység határokön is átnyúlik, tovább nehezítve az ellene való fellépést. Ennek megfelelően e társas bűnelkövetési forma ellen egyes országok hatékonyan és összefogva fel kívántak (és kívánnak) lépni, így egy olyan nemzetközi egyezmény megszületése vált szükségessé, ami ennek az ezerarcú jelenségnek a tételes megfogalmazását is tartalmazza. Így jött létre az úgynevezett Palermói egyezmény, illetve a hivatkozott Európai kerethatározat, amelynek megalkotásakor a bűnszervezetek sokfélesége okozott nehézségeket a jogalkotónak. A megalkotott fogalmak alapján látható, hogy sikerült megfelelően tág meghatározásokat létrehozni, amelyek dogmatikailag ráilleszthetők az eltérő bűnszervezetekre.

A hazai szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatások limitáltak. Ugyanakkor meglepő, hogy sem a nemzetközi, sem a hazai kutatások eredményei nem voltak hatással a jogalkotóra a hatályos bűnszervezeti fogalom megalkotásakor. E definíció megteremtésével, újabb kifejezések beemelésével jelentősen szűkítették annak alkalmazási lehetőségeit. Álláspontom szerint ezzel számtalan, a szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekmények elleni hatékony és következetes fellépést nehezítették meg, azaz olyan bűncselekményekét, amelyek kriminológiai értelemben a szervezett bűnözés részét képezik. E csoportok jogi minősítését egy szinttel lejjebb helyezték, az enyhébb jogkövetkezményekkel járó bűnszövetség szintjére.

3.

LEFOGLALÁSI TRENDEK GLOBÁLISAN ÉS AZ EU TERÜLETÉN

Ebben a fejezetben a CITES (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*) egyezmény által védett állat- és növényfajok globális szinten jelentkező lefoglalási adatait, illetve külön az Európai Unió területére irányuló törvénysértő importjára és az Európai Unióból más országokba irányuló jogszerűtlen exportjára vonatkozó lefoglalási adatokat és azok tendenciáit vizsgálom. A védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme lefoglalási adatainak elemzése fontos információként szolgál az importáló és exportáló országokról, és mélyebb betekintést enged e jelenség vizsgálatába.

E könyvfejezet megírásához a *Wildlife Trade Portal* weboldalán (www.wildlifetradeportal.org) végeztem keresést, amelyhez a TRAFFIC munkatársai adtak hozzáférést.

A *wildlifetradeportal.org* nyílt forrású adatbázis, amelyet a TRAFFIC (NGO) működtet. Az adatbázis alapjául szolgáló adatokat egyes államok végrehajtó szervei szolgáltatják, illetve a rendszert a médiában a „wildlife trafficking”-ről megjelenő hírek alapján töltik fel. Hangsúlyozandó, hogy az adatok nem teljes körűek, hiszen nem minden lefoglalási adat szerepel a rendszerben. Továbbá, egyes szakértők szerint, az illegális vadvilági kereskedelemben a tényleges lefoglalások száma mintegy 10%-a lehet a valósan csempészett árunak (STILES et al. 2013). Ennek ellenére a visszatérő jellegű (tíz vagy annál több esetben végrehajtott lefoglalás azonos faj esetében, azonos országokat érintően) védett állati vagy növényi áru különböző trendek létét jelzi, amelyek újabb kutatási vizsgálati utakat jelölnek ki, illetve az illetékes hatóságok figyelmét is felhívják.

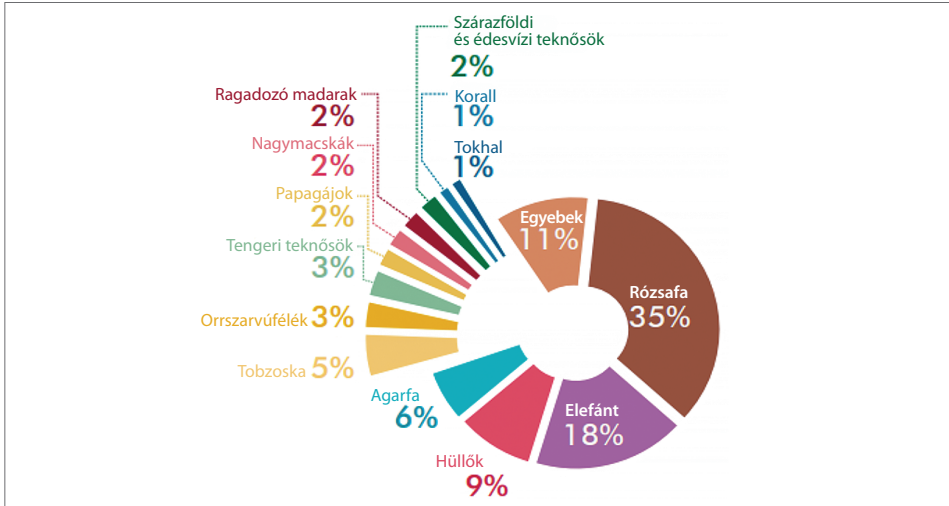
A kutatás során 2015. január 1-je és 2020. október 1-je közötti intervallumot jelöltem meg, mivel egyrészt az EU vonatkozásában a korábbi elemzések 2015. év előtti időszakokra vonatkoztak, így láthatóvá válhatnak régi és új tendenciák ebben az időszakban, másrészt az EU 2017–2021-es ciklusra vonatkozóan EMPACT (*European Multidisciplinary Platform Against Serious and Organised Crime*) prioritássá tette az

ezen bűncselekmények elleni fellépést. A keresőfelületen az államok menüpontnál az EU 27 tagállamát írtam be. Ennek során a rendszer 468 db lefoglalási adatot dobott ki. A kiadott adatokat csoportosítottam egyrészt behozatal vagy kivitel szerint, másrészt országonként, illetve minden egyes foglalási adatnál jelöltem, milyen közlekedési eszközzel történt a csempészet (hajón, közúton vagy repülőn). A módszernél – ha ismert volt – megadtam, hogy a csempészett árut személyi poggyászban vagy postai csomagban helyezték-e el, majd jelöltem a mennyiséget (db vagy kg), ha ismert volt, a gyanúsítottak számát, illetve import esetén a forrásországot, míg export esetén a célországot.

A LEFOGLALÁSI ADATOK VIZSGÁLATA GLOBÁLISAN,
AZ 1999-TŐL 2020-IG TARTÓ IDŐSZAKBAN

A vadvilági kereskedelem globális lefoglalási adatait számtalan korábbi kutatás vizsgálta. Az UNODC (*United Nations Office on Drugs and Crime*) a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme tárgyában globális szinten végrehajtott lefoglalási adatokról 2016-ban és 2020-ban készített átfogó elemzéseket (UNODC 2016; 2020b). A 2016-ban készült jelentés az 1999–2015 közötti lefoglalási adatokat elemezte, az adatokat a CITES, a Vám Világszervezet (WCO) által működtetett adatbázisokból gyűjtötték össze, és egy egységes adatbázisba, a World WISE Database-be vitték fel, amely akkor 120 ország több mint 164 000 adatát tartalmazta. Az elemzés megállapította egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatait kontinensek szerinti bontásban, illetve globális szinten az egyes állatok és növények lefoglalások szerinti megoszlását 2004–2015 közötti intervallumra. Az elemzés szerint a vizsgált időszakban a lefoglalások 35%-a rózsafa, 18%-a elefánt, 9%-a hulló, 6%-a agarfa, 5%-a tobzoska, 5%-a orrszarvútilók, 3%-a tengeri teknős, 2%-a papagáj, 2%-a nagymacska, 2%-a szárazföldi és édesvízi teknős, 1%-a korall, 1%-a tokhal volt. Az adatok alapján készült jelentésben állapította meg az UNODC az illegális vadvilági kereskedelem kontinenseken átívelő útvonalait, a főbb forrás-, tranzit- és célországokat.

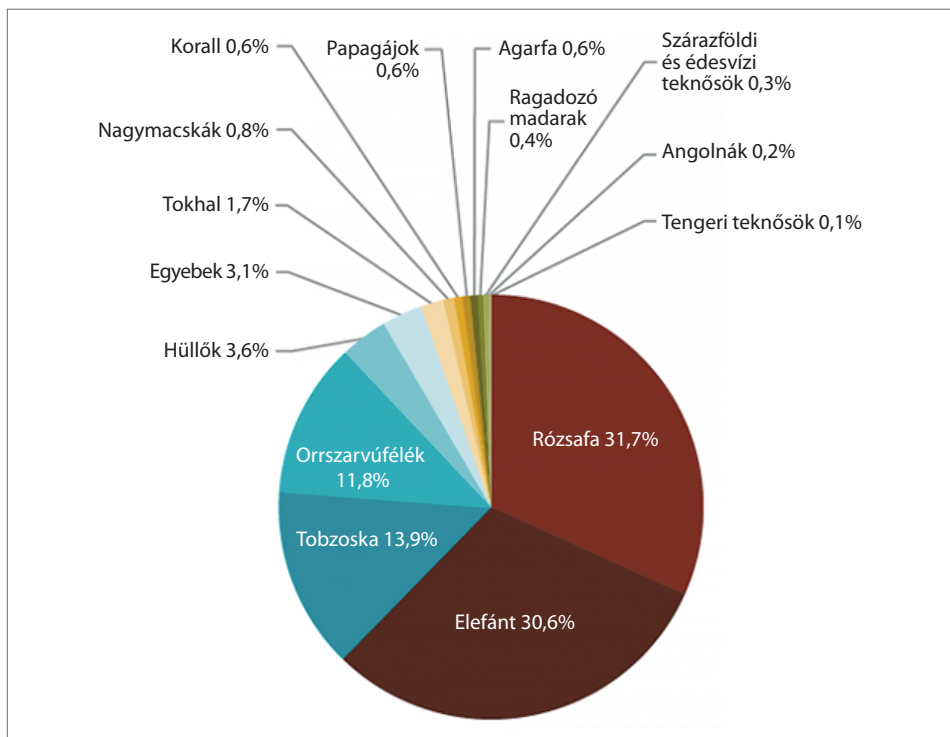
Eszerint a rózsafa csempésztútvonala Közép-Amerikából (Mexikó) és Afrikából halad elsősorban Kínába, valamint más délkelet-ázsiai országokba. Az elefántcsont útja szintén Afrikából indul (Kenya, Uganda, Dél-Afrika, Mozambik, Nigéria), tranzitútvonalként az Egyesült Arab Emírségeken keresztül, illetve az EU egyes nagyobb kikötői, repterei jönnek számításba.

2. ábra: Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2005–2014
 Forrás: UNODC 2020

A célországok Ázsiában vannak: Kína, Thaiföld és más délkelet-ázsiai országok. A hüllők forrásországainak egyik részét délkelet-ázsiai országok képezik (Indonézia, Szingapúr, Thaiföld stb.), másik részét Dél-Amerika (Argentína, Kolumbia), míg tranzit- és célország Spanyolország, Kína és az USA. A tobzoska forrásországai Indonézia, Uganda; tranzitországok kevésbé jellemzőek, a célország pedig elsősorban Kína. Az orrszarvűtülök főbb forrásországai a Dél-afrikai Köztársaság és Mozambik, míg a célországok főképpen Kína és Vietnám (UNODC 2016).

A 2020-as jelentés (UNODC 2020b) már 149 ország 180 000 adatát tartalmazta, és újabb tendenciákra hívta fel a figyelmet. Az elemzés során megállapította, hogy a 2014–2018 közötti időszakban rózsafát 31,7%-ban, elefántcsontot 30%-ban, tobzoskát (annak pikkelyét) 13,9%-ban, orrszarvűtülköt 11,8%-ban, hüllőket 3,6%-ban, egyebeket 9%-ban foglaltak le. Az újabb időszakban változó tendenciaként jelentkezik, hogy az elefántcsont lefoglalása majdnem duplájára, a tobzoskéé több mint négyszerezésére, és az orrszarvűtülöké pedig több mint háromszorosára növekedett. A titokban működő kereskedelmi útvonalak a korábbi kutatáshoz képest lényegében nem változtak. Új tendenciaként jelentkezett, hogy az európai üvegangelna lefoglalási száma jelentős mértékben megnövekedett, míg a korábbi időszakban átlagban 400 kg alatt volt, a legutóbbi időkben már eléri a 6 tonnát is. A forrásországok az EU egyes országai (elsősorban Spanyolország, Portugália), míg célországgként Kína jelentkezik.

3. ábra: Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2014–2018

Forrás: UNODC 2020

LEFOGLALÁSI ADATOK AZ EU TERÜLETÉN A 2003-TÓL 2020-IG TARTÓ IDŐSZAKBAN

A végrehajtott lefoglalások alapján az EU mint regionális térség vonatkozásában is születtek kvantitatív tanulmányok, jelentések. Az EU és az USA 2003 és 2010 közötti lefoglalási adatait hasonlította össze egy kvantitatív kutatás, amelyben megállapították a két eltérő földrajzi terület keresleti igényeit, figyelembe véve a kereslet mögött rejlő szociokulturális hasonlóságokat és a különbségeket (LYNCH–PIRES 2020).

Más kutatások rámutattak, hogy az Európai Unió tagállamai a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmét illetően egyaránt cél- és tranzitország szerepét töltik be, forrásországként pedig kevésbé jellemzők. Egy kvantitatív kutatás az EU-TWIX adatbázis (*European Union Trade in Wildlife Information eXchange Database*) adatai alapján a 2007–2014 közötti időszakban vizsgálta a vadvilági áruk vonatkozásában a lefoglalásokat. Eszerint a lefoglalások megoszlása: orvosi-gyógyászati

készítmények (állati és növényi eredetű) és orrszarvútülök (tabletták és csomagok) 3500 kg, elefántcsont 70 kg, élő hulló 812 egyed, hullók bőréből készült termékek 1629 darab, kaviár 51 kg, emlősök vagy azokból készült származék (például bunda) 316 lefoglalás, korallok 1387 lefoglalás és körülbelül 2850 kg. A kutatás szerint az EU tagállamai célországok néhány termék, a kaviár, a teknősök, a papagájok, illetve a hagyományos kínai orvosláshoz köthető termékek vonatkozásában is.

Az uniós tagállamok egyben tranzitországok is, mivel a nagyobb kikötők és repülőterek az Afrikából és Dél-Amerikából érkező és Ázsia felé haladó illegális áruk vonatkozásában fontos tranzitállomásnak tekinthetők. Forrásországgént a különböző múzeumokból ellopott orrszarvútülök és ébenfa vonatkozásában említi a *Wildlife crime. Study for the ENVI Committee* című Európai parlamenti jelentés, illetve Nyugat-Európába veszélyeztetett madarakat szállítanak az EU-n belül (SINA et al. 2016). Egy másik jelentés említi, hogy kiemelkedő keresleti igény merül fel egyes országokban bizonyos fajokra, a feketepiacon magas árat kínálnak ezekért, ugyanakkor szintén hangsúlyozza a nagyobb kikötők és repülőterek szerepét az illegális nemzetközi csempészetben. Az EU egyik korábbi jelentése szerint évente több mint 2500 lefoglalást hajtanak végre a tagállamok területén a védett fajok és azokból készülő termékek tekintetében (European Commission 2014) madarak.

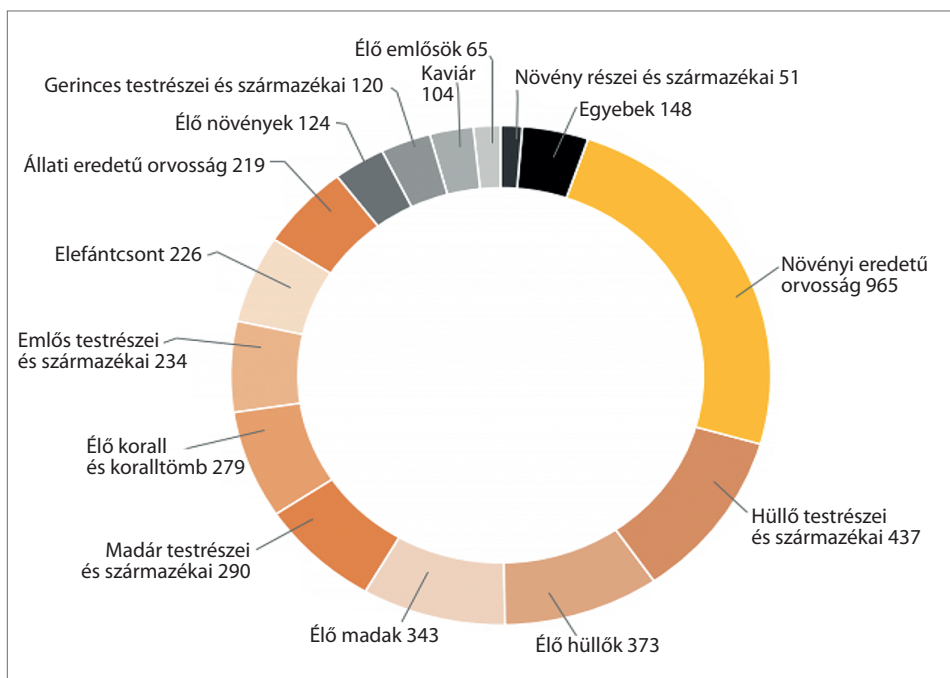
A tagállamok területén végrehajtott lefoglalások kvantitatív elemzését végezte korábban van Uhm (VAN UHM 2016), amelynek során az EU-TWIX adatbázist használta. A vizsgált időszak 2001-től 2010-ig terjedt, 22 204 lefoglalás adatait rendszerezte és elemezte. A rendszerezés kimutatta, hogyan oszlanak meg a lefoglalások egyes rendszertani osztályok között: eszerint 33% (7303) hullók, 20% (4385) korall, 17% (3814) emlős, 13% (2809) puhatestű, 9% (1883) halak, 7% (1490) madarak.

Az EU fő forrásországaiként a statisztikai adatok szerint egyes afrikai országok jelennek meg: a leginkább jellemzők Marokkó (élő teknősök, kaméleon, majmok), Egyiptom (kagylók, korallok) és Algéria (élő teknősök, kaméleon, majmok); illetve egyes délkelet-ázsiai országok: Thaiföld (hullók bőréből készült termékek, hullók teste), Kína (hagyományos kínai orvoslás – *traditional chinese medicine*, TCM) és Vietnám (hullók, korallok). Ugyanakkor megemlíti a kutatás még forrásként az USA-t (hullók bőréből készült termékek, kagylók) és Oroszországot (kaviár, medvebőr).

Kvantitatív kutatást végzett a TRAFFIC az Európai Unióban végrehajtott lefoglalások tekintetében (TRAFFIC 2020), ahol a 2018-as év adatait vette alapul az EU-TWIX adatbázisból. Ennek során 6012 lefoglalási esetet rendszereztek, kimutatták, mely országok voltak a leginkább jellemző cél-, tranzit- és forrásországok. Leginkább jellemző forrásországgént említik Thaiföldet, az USA-t, Kínát és Indonéziát, míg elsődleges célországok Spanyolország, az Egyesült Királyság, Hollandia és Franciaország (összesen a célországok 79%-át adták), illetve az EU területéről

kimenő illegális export tekintetében Kína, USA, Vietnám és Törökország. Megállapították, hogyan alakultak a lefoglalások egyes veszélyeztetett állatok és növények tekintetében: gyógyhatású készítmények 1381 lefoglalás (növényi származék 6685 kg és 23 l, állati származék 325 kg és 1 l), korallok (654 lefoglalás, 4130 példány 1011 kg), hullók bőre és más származéka (540 származék, 4626 egyed és még 236 kg), élő madarak (496 lefoglalás, 1135 egyed), élő hullók (468 lefoglalás, 2311 egyed és 11 kg), elefántcsont (420 lefoglalás, 2825 egyed és 145 kg), emlősök és azok származéka (403 lefoglalás, 1713 egyed, és 83 kg és 1 l).

A fentebb említett kutatások jelen fejezetben ismertetett kutatásomnál szélesebb adathalmazt vettek a vizsgálat alapjául, más időintervallumban, amelyek alapján az EU-ba irányuló illegális import- és exporttevékenység főbb jellemzőit és trendjeit megállapították. Olyan jellegű kutatás azonban eddig nem készült, amelyik a 2015-től mostanáig rendelkezésre álló adatokat rendszerezte volna, és teljesen lefedné azt az időszakot (és némileg túl is nyúlik rajta), amióta a környezeti bűncselekmények és benne a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme kiemelt prioritássá (EMPACT) emelkedett az EU-ban.

4. ábra: Lefoglalási adatok

Forrás: UNODC 2020

Ebben a fejezetben a 2003-tól 2020-ig terjedő időszakban a rendelkezésre álló lefoglalási adatok alapján határoztam meg egyes trendeket, amelyeket részben már megállapítottak korábbi kutatások az eltérő időintervallumban végrehajtott adatok vonatkozásában. Ezenfelül újabb eredmények is születtek, amelyek újabb kutatások lehetőségét vetik fel, illetve az EU és a tagállamok illetékes rendészeti szervei számára hívják fel a figyelmet azon trendekre, melyek már a környezeti bűncselekmények EMPACT prioritássá minősítését követően is folytatódtak vagy keletkeztek.

A KUTATÁS SORÁN FELTÁRT LEFOGLALÁSI TRENDEK AZ EU VONATKOZÁSÁBAN

Import

A 2015-től 2020-ig terjedő időszakban a Wildlife Trade Portal oldal adatai szerint az EU területére törvénytörtő behozatal során összesen 367 lefoglalás történt (1. táblázat).

Az illegális import során történt lefoglalások tovább oszthatók olyan jellegű termékekre, amelyeket vagy az EU területére való belépéskor, vagy már valamelyik tagállam területén egy belföldi nyomozás vagy razzia során foglaltak le (1. táblázat). Ezek a termékek (élő vagy élettelen állatok és növények, azok részei vagy azokból készült származékok) jellemzően nem az EU területén őshonos élőlények (például papagájok) vagy azok származékai (például elefántcsont), hanem egy harmadik országból csempészték őket, azonban a belföldi lefoglalás miatt a behozatal pontos körülményei nem állapíthatók meg.

Ha az EU területére irányuló törvénytörtő importadatokat vizsgáljuk, látható, hogy az esetek nagy részében alacsonyabb gazdasági fejlettségű országok a forrásországok, ahol elterjedt a korrupció, azonban magas biodiverzitás, gazdagabb élővilág jellemző. Ezt a tendenciát már korábbi kutatások is alátámasztották (BOEKHOUT VAN SOLINGE 2013), és számtalan vizsgálat azonosította az afrikai és délkelet-ázsiai országokat a nemzetközi illegális vadvilági kereskedelem fő forrásaként (ROSEN-SMITH 2010).

1. táblázat: Lefoglalási adatok a lefoglalás helye szerinti megoszlásban

Országok	Importlefoglalások száma EU-n kívüli országokból érkező áruk vonatkozásában	Belföldi lefoglalások száma	Összes lefoglalás
Ausztria	2	0	2
Belgium	3	1	4
Bulgária	1	0	1
Horvátország	0	0	0
Ciprus	0	0	0
Csehország	5	3	8
Dánia	2	0	2
Észtország	1	0	1
Finnország	0	0	0
Franciaország	15	24	39
Németország	21	3	24
Görögország	14	3	17
Magyarország	0	0	0
Írország	3	2	5
Olaszország	15	13	28
Lettország	1	0	1
Litvánia	0	0	0
Luxemburg	0	0	0
Málta	2	0	2
Hollandia	13	4	17
Lengyelország	173	6	179
Portugália	1	2	3
Románia	0	0	0
Szlovákia	0	0	0
Szlovénia	0	0	0
Spanyolország	16	17	33
Svédország	0	1	1
Összes lefoglalás	288	79	367

Forrás: a szerző saját szerkesztése a www.wildlifetradeportal.org
(2020. 11. 01.) adatai alapján

Kutatásom eredményei szerint a jogszerűtlen behozatal során megoszlik, hogy milyen közlekedési eszközzel és módon csempészték. Ezt mutatja a 2. táblázat – ebben nincsenek benne azok a lefoglalások, amelyeket a hatóságok már az EU területén belül foganatosítottak, hanem csupán azok, amelyek a tényleges beszállításkor történtek.

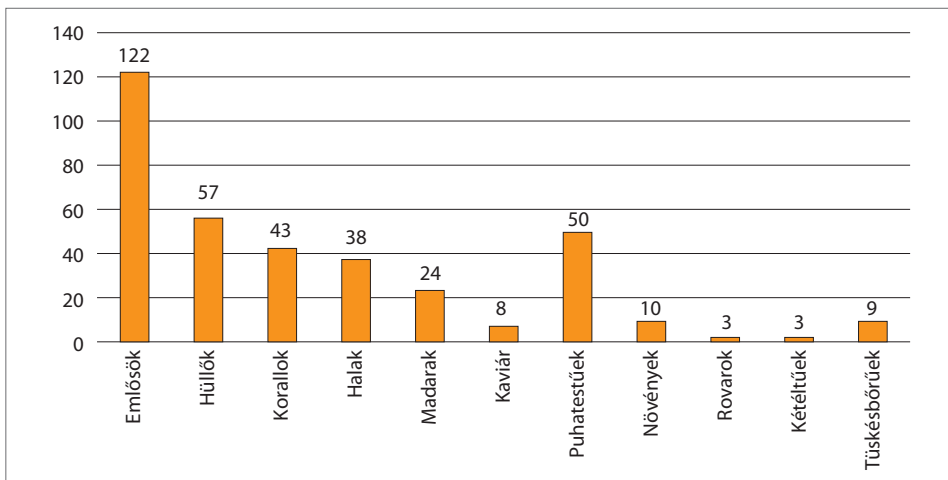
A 2. táblázatból látható, hogy a repülőgépen, utasforgalomban történő csempészet volt leginkább jellemző a *Wildlife Trade Portal* adatai szerint.

Az illegálisan importált vadvilági termékek rendszertani besorolás alapján is feloszthatók. Ezek alapján látható, mely osztályok esetén történt a legtöbb lefoglalási esetszám, illetve az egyes fajok esetében milyen mennyiségben (5. ábra).

2. táblázat: Az illegális behozatalhoz használt szállítóeszközök

Repülővel (személyi poggyászban vagy feladott csomagként)	124
Repülővel (postai csomagban)	25
Személygépkocsival vagy teherautóval	82
Hajón	9
Ismeretlen	49
Összesen	288

Forrás: a szerző saját szerkesztése

5. ábra: A vadvilági termékek rendszertani besorolás alapján történő felosztása

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Tendenciajelleggel lefoglalt termékek

A fentiekben felsorolt rendszertani besorolásnál konkrétan, a fajok szerinti lefoglalásokat mutatja a 3. táblázat. Azokat a termékeket soroltam ide, amelyek az adatbázis szerint a vizsgált időszakban 10-nél több esetben fordultak elő, vagyis rendszeresen szállították őket az EU területére. Ez a csoport tovább bontható aszerint, hogy a visszatérő jelleg minden esetben egy EU tagállam területére való beszállítást jelent-e, vagy az esetek nagy részében ugyanabba az államba szállítják, illetve lehet, hogy megoszlik az államok közötti szállítás.

3. táblázat: Lefoglalások fajok szerinti megoszlás alapján

Termék	Összes mennyiség	Lefoglalások száma	Átlagosan lefoglalt mennyiség
Csikóhal-kivonatot tartalmazó gyógyhatású készítmények	12 460 tableta	29	429,6
Orvosi piócából készült balzsam	274 balzsam	36	7,6
Korallok	51,3 kg	42	1,22 kg
Elefántcsont	2722 kg	12	226,85 kg
	és 971 elefántcsont tárgy	és 23	és 42,2 elefántcsont tárgy
Vörös hiúz prémjéből készült bundák	306 kg	15 kg	20,6 kg
	és 38 darab	és 2 db	és 4,22 darab
Élő madarak Dél-Amerikából	1254 db	8 db	156,73 élő madár

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Gyógyhatású készítmények illegális importja az EU területére

A hagyományos kínai orvoslás már régóta ismeri a tengeri csikóhal kivonatát tartalmazó gyógyhatású készítményeket (KUMARAVEL et al. 2012; CHANG et al. 2013). 57 faja létezik a csikóhalaknak (TESKE–CHERRY–MATTHEE 2004), és ezek mindegyike a CITES egyezmény hatálya alá tartozik. Kiemelik a sárga csikóhalat (*Hippocampus kuda*), amely 2004 óta szerepel a CITES II. függelékében, és a délkelet-ázsiai térség tengereiben él. Az egyezmény lehetővé teszi a faj exportját engedély birtokában, méret és mennyiségi korlátozásokat is figyelembe véve (FOSTER et al. 2019a). A korlátozások

ellenére zajlik az engedély nélküli kereskedelem (FOSTER et al. 2019a). Ezeket a halakat a (legális és illegális) kereskedelemben elsősorban a hagyományos kínai orvoslás céljára használják, másodsorban szárított példányokat értékesítenek dekorációnak, illetve ezenkívül kisebb példányokat akvarisztikai célokból.

A forrásországok elsősorban: Kína, Thaiföld, Tajvan, Hongkong. Egy kutatás szerint (FOSTER et al. 2019b) a legálisan működő halászok általában ugyanazoknak a kereskedőknek adják el az engedély nélküli (kvótán felül) befogott csikóhalat, akik a jogszerűen befogott csikóhalak mellett a törvénytelenül befogott példányokat is továbbértékesítik. Félig strukturált interjúk során elhangzott, hogy az akvarisztikai célra eladandó halakat élve, tengervízzel töltött kisebb nejlonzacskókban, személyi poggyászban csempézik más országokba.

A TRAFFIC 2018-as év lefoglalásait értékelő jelentése (TRAFFIC 2020) beszámolt arról, hogy abban az évben az esetek nagy részében (6012 lefoglalásból 1381) veszélyeztetett fajokból készült gyógyhatású készítményeket foglaltak le, amelyeknek 33%-át tengeri csikóhalból származó gyógyhatású készítmény tette ki. Az akkori kutatás az EU fő exportőrének Thaiföldet, Kínát, az USA-t és Indonéziát jelölte meg e termékek terén. Új jelenség, hogy a tengeri csikóhal kivonatát tartalmazó készítmények tömegesen érkeznek közúton Ukrajnából Lengyelországba és így az EU területére.

A kínai orvoslásban használják a *seahorse extract pill* nevű, csikóhalakból készült „gyógyhatású” terméket. A saját kutatási adataim szerint a tengeri csikóhal kivonatát tartalmazó készítményeket szárazföldön csempézik az EU-ba, szinte kizárólag Lengyelországba, Ukrajnán keresztül. A vizsgált időszakban összesen 12 460 db-ot foglaltak le, illetve 291 db élő csikóhalat. A lefoglalási esetek száma összesen 29 volt, vagyis átlagosan egy-egy illegális szállítmány tablettá vonatkozásában 429,6 db tablettát foglaltak le. Az egyes lefoglalások esetében a legkisebb tétel 100 db, míg a legnagyobb tétel 4300 db volt.

A másik, sorozatjelleggel megfigyelhető ilyen típusú tevékenység gyógyhatású készítmények terén az orvosi pióca kivonatát tartalmazó balsamok vagy élő orvosi pióca csempészete az EU területére, szintén Ukrajna–Lengyelország útvonalon keresztül. A korábban emlegetett TRAFFIC jelentésben szerepel, hogy egyszer 5486 db élő orvosi piócát foglaltak le – a szállítmány Ukrajnából érkezett Lengyelországba.

Az orvosi pióca (*Hirudo medicinalis*) 1987 óta szerepel a CITES II. függelékében. Egy tudományos cikk beszámol arról (WILLIAMS et al. 2020), hogy 2018 októberében a kanadai hatóságok a torontói repülőtéren letartóztattak egy utast, aki az Oroszországból érkező járatról szállt le, és nagy mennyiségű orvosi pióca volt a kezításkájában. A cikk szerint DNS-vizsgálatokkal sikerült bizonyítani, hogy a piócákat vadon fogták be, egy részük a Duna-deltában, másik részük a Kaszpi-térség

deltavidékéről származott. Feltehető a fentiek alapján, hogy Oroszország és Ukrajna is a nemzetközi illegális piócakereskedelem forrásországai.

A kutatásom eredményei is alátámasztják, hogy az orvosi piócat Oroszország irányából csempészik az EU területére, élő állapotban vagy feldolgozva, pióca tartalmú kivonat formájában. Ilyen típusú kivonatot tartalmazó balzsamot összesen 274 db-ot foglaltak le 36 esetben, azaz átlag 7,6 doboz balzsamot. A legkisebb tétel 2 db, míg a legnagyobb 35 db volt. Élő piócat összesen 5986 db-ot csempészték, 8 esetben, vagyis átlag 748 db-ot – a legkisebb tétel 38, míg a legnagyobb 3048 db volt.

Korallok

Az EU régóta fontos célállomása a jogszerűtlenül behozott koralloknak (VAN UHM 2016). A TRAFFIC 2018-as jelentésében a második helyre teszi 654 lefoglalással (4130 db, 1011 kg). Jelen kutatás adatai szerint általában csekélyebb átlagos mennyiségben, repülővel, személyi poggyászban érkeznek e szállítmányok az EU területére, a legkülönbözőbb egzotikus országokból (nyaralóhelyekről) a legkülönbözőbb tagállamokba. Tendencia csupán annyiban figyelhető meg, hogy a korallok lefoglalása szinte rendszeresnek mondható. A csekély mennyiségű szállítmányok és a szerteágazó útvonalak alapján arra lehet következtetni, hogy a korallokat turisták hozzák be. További kutatást igényel annak felderítése, hogy a turisták ezt jellemzően tudatlanságból teszik (nem tudják, hogy a korall védett), vagy ugyan tisztában vannak tiltott jellegével, csupán felelőtlenek. Az első esetben a megfelelő tájékoztatás lenne a célravezető mind az EU egyes országainak utazási irodáiban, mind a forrásországokban. A második esetben a jogkövető magatartásra való nevelés lenne az az elsődleges feladat, ami nem csupán a rendészeti szervek dolga.

Az általam vizsgált időszakban az EU területére történő, törvénybe ütköző szállítás során a hatóságok összesen 22 051 kg korallt foglaltak le. Kiemelendő, hogy kétszer extrém mennyiségű, egy 8 és egy 14 tonnás korallszállítmányt találtak. Ezt a két nagy tömegű korallszállítmányt érdemes levonni az összesből, tekintve, hogy a többi lefoglalt mennyiség az egyes esetekben átlagosan messze elmarad ettől, így torzíthatja az eredményt. Így megállapítható, hogy összesen 51,03 kg korallt foglaltak le 42 alkalommal, vagyis átlagosan 1,22 kg korallt. A legkisebb mennyiség 0,2 kg, míg a legnagyobb 6,4 kg volt. A forrás- és célországok jelentősen megoszlanak. Ezekben az esetekben valószínű, hogy egyszerű turisták tudatlanságból vagy akár a jogellenesség tudatában csempészték be a korallokat, nem kereskedelmi célból.

Elefántcsont

Az elefántcsontot nagyrészt kifaragva vagy ritkábban még feldolgozatlan agyar formájában csempézik az EU területére. A vizsgált időszakban összesen 2722,2 kg elefántcsontot vagy abból készült tárgyat foglaltak le, illetve 971 db elefántcsontból készült tárgyat. Ennél a tételnél volt olyan eset, ahol a lefoglalt áru tömege vagy csak a darabszám volt megadva. A 2722,2 kg elefántcsontot 12 alkalommal foglalták le, vagyis egy-egy lefoglalás alkalmával átlagosan 226,85 kg-ot. A 971 db elefántcsont tárgyat 23 alkalommal, vagyis átlag 42,2 db-ot.

Vörös hiúz

A vörös hiúz az USA-ból az EU területére való csempészetét visszatérő jelenségként korábban sem a nemzetközi rendészeti szervek (Interpol, Europol), sem a nemzetközi szervezetek (UNODC) jelentései, sem egyéb tanulmányok nem említik, így erre a tendenciára jelen kutatás hívja fel a figyelmet. A lefoglalások száma, a magas átlagú lefoglalási szám, illetve egyes lefoglalási tételek nagysága, a forrás- és célországok azonossága mindenképpen visszatérő jelenségre mutatnak rá. Mindezen körülmények a kereskedelmi célú importtevékenység gyanúját vetik fel, és hasonlóan a gyógyhatású termékeknél megfigyelt jelenséghez, szükséges annak további vizsgálata, kutatása, hogy e szállítmányok ugyanazon egyénekhez vagy csoportokhoz köthetők-e.

A vizsgált időszakban a vörös hiúz bundájából készült ruházati termékeket foglaltak le: összesen 309,6 kg-ot 15 esetben, illetve 38 db-ot 2 esetben. A forrásország minden alkalommal az USA, míg a célország Görögország volt. Így átlagosan 20,6 kg-ot, illetve ezen felül átlagosan 4,22 db-ot. A legkisebb tétel 9,6 kg, a legnagyobb 300 kg volt, míg a darabszámban megadott tételek esetében a legkisebb 1 db, míg a legnagyobb 17 db.

Madarak Mexikóból Spanyolországba

Az egzotikus madarak Dél- és Közép-Amerikából Európába való csempészete nem új jelenség, az Europol (Europol 2011) minden egyes kutatásban rámutatott (ARROYO-QUIROZ – WYATT 2019). Az Europol 2019-ben egy sikeres nemzetközi akció keretében leplezett le egy olyan szervezett bűnözői csoportot, amely Európából, Spanyolországból Marokkóba csempészett különböző veszélyeztetett

papagájféléket, amelyeket az interneten kínáltak eladásra (Europol 2020). Az akcióról beszámoló hír nem említi, hogy ezek a csempésztett madarak Dél-Amerikában őshonosak, és milyen módon, útvonalon kerülhettek az EU területére. Jelen analízis annyiban egészíti ki a hivatkozott sikeres akcióról szóló beszámolót, hogy rámutat erre a tendenciára: a kereskedelem jellemzően Dél- és Közép-Amerikából mint forrásterületről irányul Európa felé (Spanyolország), és az akció tanúsága szerint nem minden esetben áll meg Európában.

A megadott intervallumban 8 alkalommal foglaltak le élő egzotikus madarakat (tukán, papagájfélék), amelyeket dél-amerikai országokból Spanyolországba csempészttek kézipoggyászban. Összesen 1254 db madarat. Ez átlagosan 156,75 db madarat jelent alkalmanként. A legkisebb tétel 6 db, míg a legnagyobb 856 db volt.

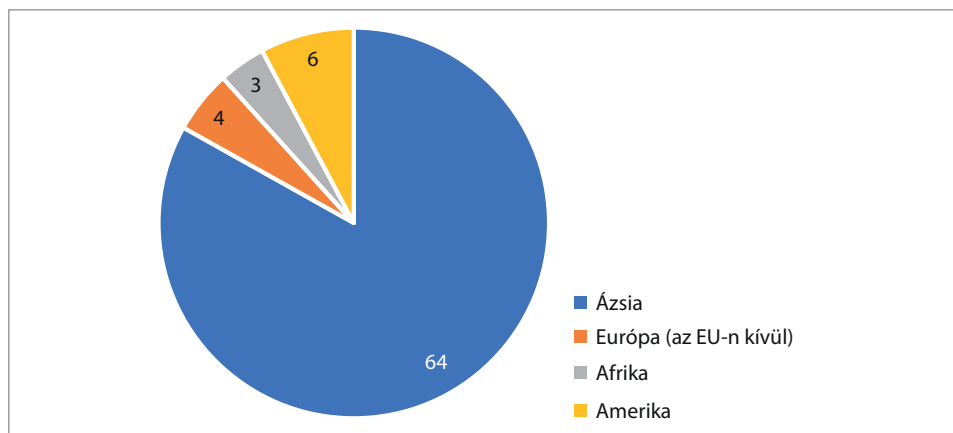
Görög teknős

A különböző teknősfajok populációi szerte a világon jelentősen megfogyatkoztak, az élőhelyek jelentős csökkenése és a jogellenes befogások miatt (orvvadászat): egyrészt fogyasztják őket, másrészt orvosságot készítenek belőlük, illetve házi kedvencként tartják őket (STANFORD et al. 2020). A görög teknőst (*Testudo hermanni*) elsősorban ez utóbbi célból fogják be élve. Bár a görög teknős az EU bizonyos tagállamaiban honos élőlény, így nem számít importnak, meg kell említeni, mivel 16 esetben foglaltak le nagy mennyiségben, összesen 2767 db-ot. A lefoglalások Olaszországban, Spanyolországban és Máltán történtek, valamennyi alkalommal belföldi nyomozás vagy razzia eredményeként. A teknős mindhárom országban honos. Átlagosan 172,9 db-ot foglaltak le alkalmanként, a legkisebb tétel 1 db, míg a legnagyobb 1100 db volt.

Export

A *Wildlife Trade Portal* adatai szerint az EU területéről kiinduló illegális kereskedelem fő célpontjai elsősorban az ázsiai országok.

A 4. táblázatban látható, hogy milyen termékeket csempésznek ki az EU területéről. A 7. ábra pedig azt tartalmazza, hogy az EU területéről kiinduló exportot milyen közlekedési eszközzel, milyen módon csempészik ki.

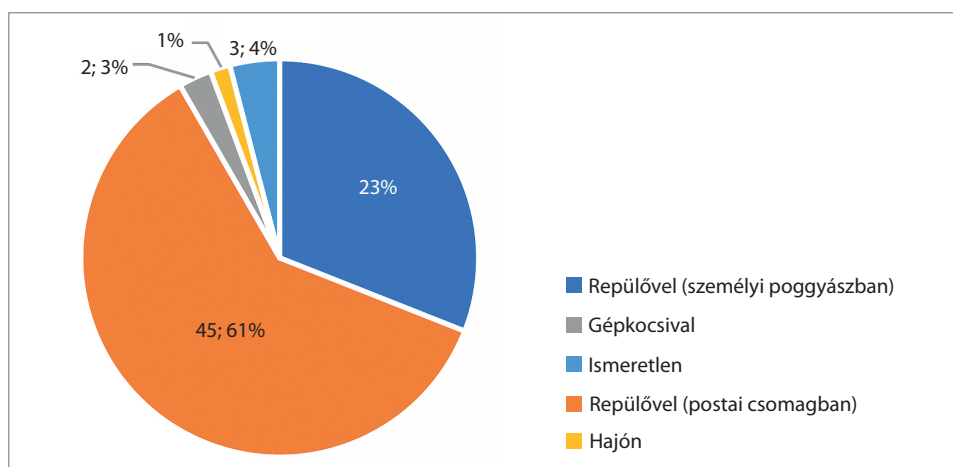
6. ábra: Az EU-ból kiinduló illegális exporttevékenység célpontjai kontinensek szerinti megoszlásban (2015–2020)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

4. táblázat: Az EU területéről csempészett termékek

Termék	Mennyiség	Lefoglalások száma	Átlagosan lefoglalt mennyiség
Európai angolna	1544 kg	16	96,51 kg
	és 700 000 élő angolna	és 2	és 350 000 élő angolna
Elefántcsont	117,3 kg	27	4,34 kg

Forrás: a szerző saját szerkesztése

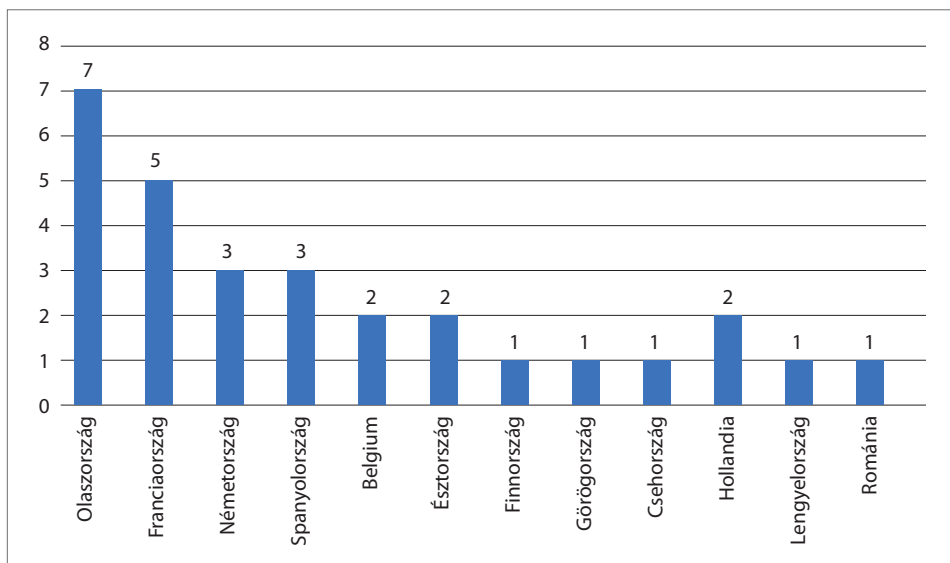

7. ábra: Az EU területéről kiinduló export eszköze

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Elefántcsont

A korábbi kutatások is feltárták (MILLIKEN 2014; UNODC 2016), hogy a nemzetközi elefántcsont-kereskedelem tekintetében az EU tranzitterületnek számít. A tranzitországok szerepe nem feltétlenül abban merül ki, hogy a csempész átszáll egy másik repülőgépre, vagy egy hajó szállítmányát csupán átrakodják. Egy tranzitország lehet raktározó-, elosztóhely is (RUNHOVDE 2018), ahol az illegális kereskedelmet bonyolító nemzetközi hálózatok aktívan tevékenykednek. Erre engednek következtetni a kutatási adatok, mivel jelentős mennyiségű elefántcsont érkezik törvénytellenesen az EU területére (egy részük feldolgozatlan agyar formájában), jellemzően személyi poggyászában elrejtve. Ugyanakkor jelentős mennyiséget foglalnak le az EU területén, de ugyanígy nagy mennyiség távozik Kínába, amelyek már szinte minden esetben feldolgozott faragványok, elefántcsontból készült használati tárgyak, és a szállítás módja minden alkalommal légi úton, postai csomagban történik. Ezek az adatok felvetik az illegális internetes kereskedelem problémáját, amit már korábbi kutatások is vizsgáltak (LAVORNA 2014; RAZAQUE et al. 2018). A fentiek alapján az EU az internetes nemzetközi kereskedelem forrásának tekinthető, ezért az EU egyes tagállamai rendészeti szerveinek feladata az egyes hirdetések kiszűrése, a hirdető és a raktározott elefántcsont felderítése, továbbá az EU és Kína mint célország közötti fokozott bűnügyi együttműködés kiépítése.

8. ábra: Az EU területén lefoglalt elefántcsont országokénti megoszlása (2015–2020)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

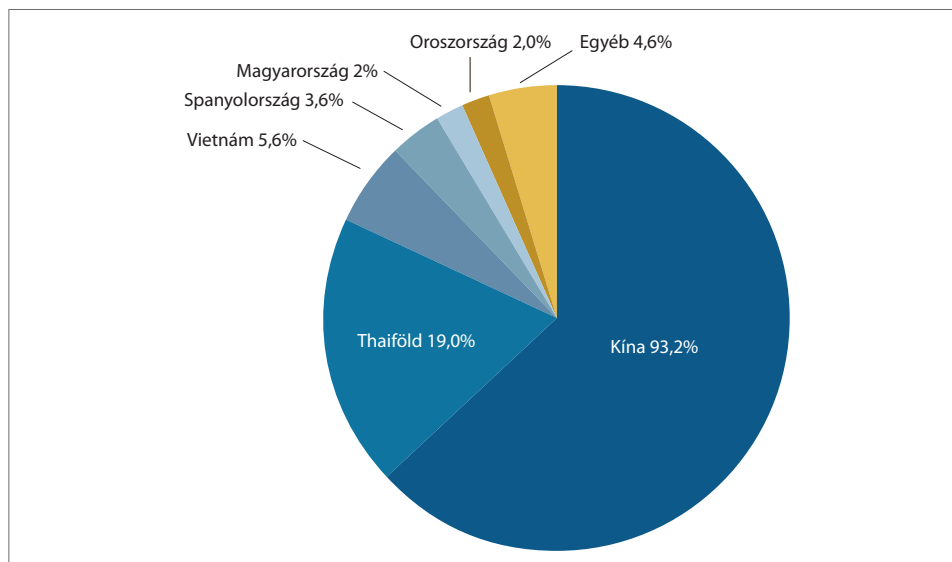
Kutatásaim szerint a vizsgált időszakban 27 esetben foglaltak le elefántcsontot, elsősorban abból készült tárgyakat, összesen 117,314 kg-ot, amely átlagosan 4,34 kg-ot jelentett. A legnagyobb szállítmány 47 kg, míg a legkisebb 0,151 kg volt. A szállítmányok majdnem minden esetben Kínába irányultak, és minden alkalommal postai csomagban adták fel őket.

Európai angolna

Az európai angolna EU-ból Ázsiába (elsősorban Kínába) való rendszeres törvénytelen exportjára egy korábbi kutatás (STEIN et al. 2016) is felhívja a figyelmet, illetve mint tendenciát az UNODC (UNODC 2020b) jelentése is rögzíti. Az UNODC jelentése, hasonlóan e kutatáshoz, elsődleges kiinduló országgént Spanyolországot jelöli meg, míg célországgként Kínát. Egyes források szerint 1 kg angolna 1000 euró értékben cserél gazdát a feketepiacon Ázsiában (STEIN et al. 2016).

A CITES II. függelékébe 2009-ben került bele az európai angolna, vagyis csak engedély birtokában lehet kereskedni a fajjal. Az EU-s szabályozás ennél még szigorúbb, mivel az angolna uniós kivitelét az 338/1997-es EK Tanácsi rendelet alapján teljesen megtiltották, így mindenfajta exporttevékenység illegálissá vált.

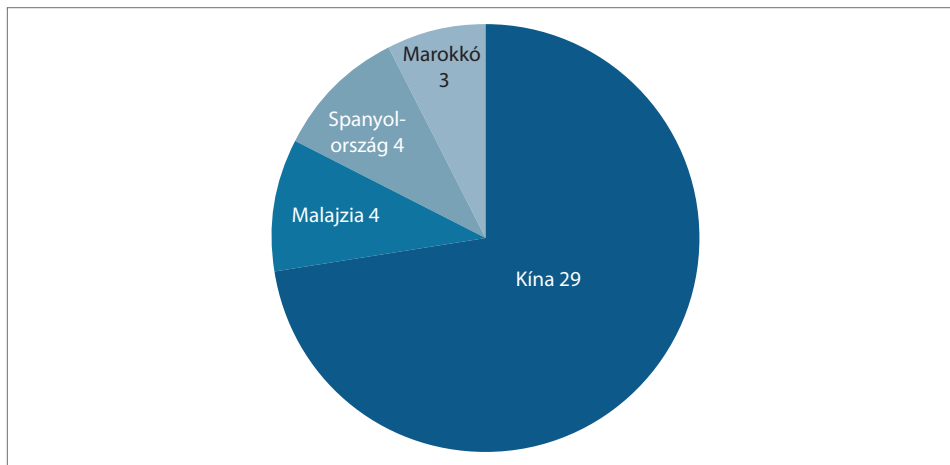
A 2011–2018 közötti lefoglalási adatok szerint, amikor a szállítmány végső úti célja ismert volt, megállapítható, hogy a nem engedélyezett angolnaszállítmány több mint felét Kínába szánták, 19%-át Thaiföldre.

9. ábra: Illegális angolnaszállítmányok végső úti céljának megoszlása

Forrás: UNODC 2020

A letartóztatott angolnacsempészek állampolgárságának 2016–2018 közötti megoszlását mutatja a 10. ábra.

10. ábra: A letartóztatott angolnacsempészek állampolgárságának 2016–2018 közötti megoszlása

Forrás: UNODC 2020

Jellemzően az úgynevezett „üvegangolnákat”, vagyis a fiatal példányokat fogják be élve, és az élő példányokat csempészik, illetve azzal kereskednek. Nevüket onnan kapták, hogy a fiatal példányok teste átlátszó. A forrásországokban (Olaszország, Spanyolország stb.) jellemzően kétféle olyan „orvhalász” létezik, akik az illegális importra befogják ezeket a halakat:

- ♦ egyrészt a legálisan, engedély birtokában halászati tevékenységet végző személyek azok, akik engedéllyel fogják az angolnát EU-n belüli felhasználásra, azonban ezenfelül illegális exportra is értékesítik. Változó, tudnak-e arról, hogy vajon az eladott halat törvénytelen módon exportálják a kereskedők, vagy nincsenek is tudatában, hogy az általuk fogott angolnát nem csupán az EU-n belül értékesítik;
- ♦ orvhalászok, akik teljes mértékben titokban halásznak.

A jogszerűen dolgozó halásztoktól a törvényesen működő kereskedők veszik át a befogott élő halakat, ők engedély birtokában kereskednek, amely nyilván csak az EU területére vonatkozik, ám az EU-ból illegális exportra is eladják az angolnát. De ugyanígy a törvénytörő halásztoktól átvett üvegangolnát is értékesítik, úgyesen

leplezve annak törvénytörő voltát. Az élő fiatal példányokat ezután kicsempézik az EU területéről, jellemzően Ázsiába, ahol tovább nevelik őket, majd amikor a megfelelő méretet eléri, nagy haszonnal értékesítik őket.

Egy EU-n belüli nemzetközi nyomozás feltárta, hogy egy spanyol angolnakereskedő, akinek üzleti kapcsolata volt egy görög angolnafarmmal, hogyan játszotta ki az EU-s exporttilalmi szabályokat, és szállított ivadék angolnákat. A Spanyolországban kifogott és átvett üvegangolnákat (mintegy 800 kg-ot átlagban) teherautókkal szállították Barcelonába, ahonnan hajóval vitték Olaszországba, majd onnan a görög angolnafarmhoz. Itt fiatal angolnákat nevelnek, azaz eddig a legalitás talaján maradtak. Azonban innen már illegális úton, titokban csempészték ki kisebb szállítmányokkal Kínába a fiatal példányokat.

Ugyanakkor létezik a teljesen titokban működő hálózat is, ahol az engedély nélküli halásztól átvett halakat értékesítik. Ezek az orvhalászok különböző vonóhálókat, csapdahálókat használnak a folyók torkolatainál, ahol az üvegangolnák éjszaka átvonulnak. Egyes források szerint egy orvhalász egyetlen éjszaka átlagosan 200 gramm és 1 kg közötti mennyiségű üvegangolnát tud zsákmányolni (UNODC 2020b). Egy kilogramm üvegangolna kb. 3000 db egyedet jelent. Az orvhalászok pontos száma nem ismert, de egyetlen éjszaka alatt akár több száz kg üvegangolnát is kifoghatnak engedély nélkül. A kifogott halakért átlagosan 180–400 eurót kapnak kilónként. Egyes orvhalászok tartályokat is tartanak otthonukban, ahol a kifogott és eladásra szánt üvegangolnákat tartják (UNODC 2020b).

A közvetítők/gyűjtők (a szakirodalom szerint *collectors*) a nemzetközi illegális kereskedelem következő állomása. Ők veszik át az orvhalásztól a halakat, és viszik a nemzetközi repülőterek közelében lévő illegális gyűjtőpontra, ahol a különböző helyekről származó üvegangolnákat halmozzák fel. Ezeken a helyeken rendszerint levegőztetőgéppel ellátott tartályokban tartják az exportszállításig a halakat. Itt maximum 15 napig tartják őket a minél nagyobb túlélési arány fenntartása érdekében. Ezen a ponton jönnek a képbe a nemzetközi közvetítők, akik 400 és 900 euró közötti áron veszik át kilónként az élő üvegangolnákat.

Az élő halakat az alábbi két módon csempézik ki az EU területéről:

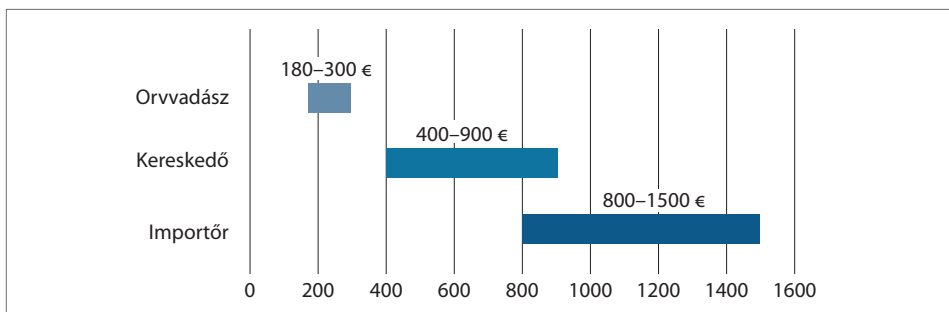
- ♦ hűtött teherkonténerekben szállítják, amelyeknél a kísérőlevélben *seefood products* (tengeri eredetű élelmiszeráru) van feltüntetve;
- ♦ légi futárok, csempészek segítségével, akik speciálisan kialakított tartály poggyászokban viszik.

Előfordul az előbbi esetben, hogy valójában *seafood products* szállítmányt adnak fel konténerben, és a legálisan szállított tenger gyümölcsei mellett (polipok, kagylók stb.) élő üvegangolnákat is szállítanak (UNODC 2020b). A légi úton történő csempészetnél a speciálisan kialakított tartályokat jeges műanyag palackokkal hűtik, és valamilyen olcsó hőszigetelő anyaggal vonják be. A hosszú repülőút rontja az állatok túlélési esélyeit, ezért a csempészek igyekeznek közvetlen járatokat használni. Amikor Ázsiába érnek, a csempészek a kereskedők veszik át az árut, akik 800 és 1500 euró között fizetnek az angolnáért kilónként. Látható, hogy ebben a láncolatban mindegyik szereplő két-háromszoros haszonnal dolgozik.

Az Európa egyik nemzetközi akciója, az Operation Lake 2017-ben feltárta, hogy hungarocell jégládákban csempészték az európai üvegangolnákat. Az említett nemzetközi művelet során mintegy 3,8 tonna üvegangolnát foglaltak le a hatóságok (UNODC 2020b: 99). A törvénytörő európai szállítmányok Ázsiába érkezésük után angolnákat nevelő farmokra kerülnek, ahol a felnövekedésüket követően a hazai kínai piacon értékesítik, illetve Japánba vagy az Amerikai Egyesült Államokba csempészik őket (UNODC 2020b).

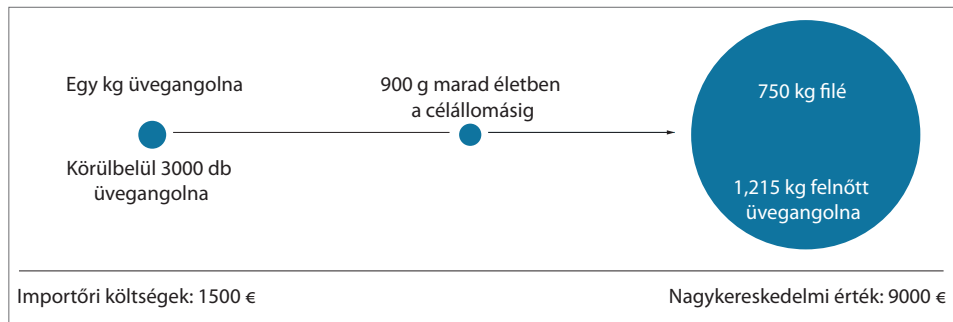
A 12. ábra jól mutatja, hogy az üvegangolnaként kifogott és jogszerűtlenül importált angolnát mennyiért veszik át az importőrök (1500 euró/kg), majd felnevelésüket követően többszörös áron (9000 euró/kg) adják tovább. Egy kilogramm üvegangolnából (kb. 3000 egyed) lesz 750 kg felnőtt egyed, nagyjából 10%-os veszteséggel számolva.

Az általam végzett kutatási eredmények szerint európai angolnát 16 esetben foglaltak le, összesen 1544,2 kg-ot, amely átlagban 96,51 kg, illetve két alkalommal összesen 700 000 db-ot, ami átlagban 350 000 db-ot jelent. A nem engedélyezett angolnaszállítmányok az EU területéről elsősorban Kínába irányultak, a csempészet nagyrészt személyi poggyászban történt. Vagyis a saját kutatási adatok is megerősítik a nemzetközi jelentésben foglaltakato €

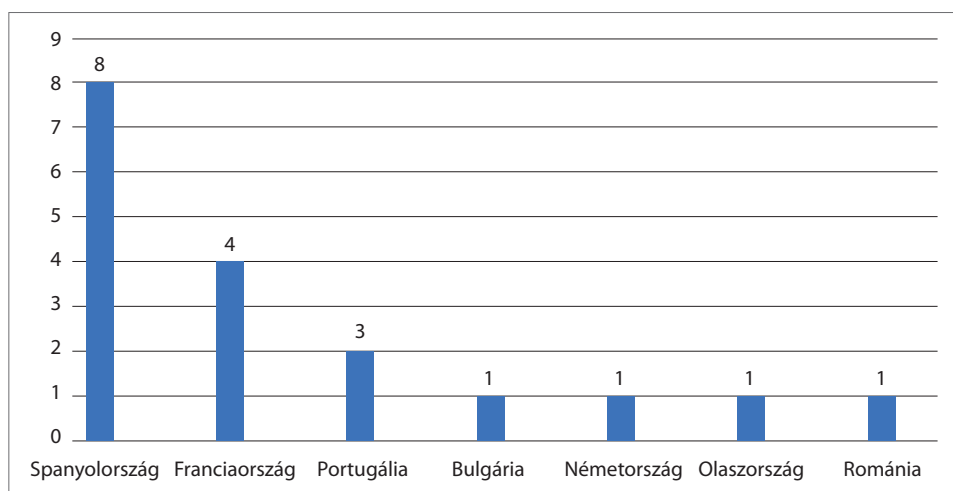
11. ábra: A csempészett angolna árának megoszlása €-ban

Forrás: © UNODC 2020

12. ábra: Az üvegangolnaként kifogott és illegálisan importált angolna ára

Forrás: UNODC 2020

13. ábra: Az EU területén lefoglalt európai angolna forrásországonkénti megoszlása (2015–2020)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A feltárt eredmények alapján láthatók az EU-ra vonatkozó egyes tendenciák az illegális vadvilági kereskedelemben a 2015 és 2020 közötti időszakban, amelyek egy része nagyjából már ismert volt egyes korábbi kutatásokból, azonban megfigyelhetők újabbak is. Ezek a trendek arról tanúskodnak, hogy az átlagos lefoglalási mennyiség általában igen magas, illetve sok az egyes kimagasló mennyiségű tétel. Mindezek arra engednek következtetni, hogy az EU-ba irányuló vagy onnan származó védett

fajokkal kapcsolatos törvénysértő kereskedelmet folytatnak egyes személyek vagy csoportok. További kutatást igényel annak tisztázása, hogy az illegális kereskedelem mögött egyazon vagy több csoport, esetleg csak egyének állnak-e. A kérdés megválaszolása fontos, hiszen ha egy vagy több csoport végzi rendszeres haszonszerzési célból e tevékenységet, szervezett elkövetés merül fel. A lefoglalási adatok továbbá rámutatnak a már ismert problémára: a tevékenység globális jellegére. Ez alapján indokolt, hogy a törvénysértő vadvilági kereskedelmet az EU-n belül továbbra is prioritásként kezeljék: szoros napi szintű információcserét, együttműködést építsenek ki és tartsanak fenn az egyes tagállamok egymás között, illetve az EU és más országok a hatékony rendészeti fellépés érdekében.

Végezetül érdemes kiemelni egy negatív tendenciát. A wildlifetradeportal.org a vizsgált időintervallumban nagyon kevés tokhalkaviár lefoglalásáról szóló adatot mutatott. Pedig korábbi kutatások (VAN UHM – SIEGEL 2016) egyértelműen a szervezett bűnözői hálózatok fő csempészútvonalként jelölik meg a forrás Kaszpi-tengeri térségtől közúton, Oroszországon és Belorusszián keresztül Lengyelországba vezető utat, vagyis a lengyel–ukrán határon jelentkeznie kellene a rendszeres lefoglalásoknak. Ezzel szemben összesen három esetben történt lefoglalás kis tételekben. A negatív tendencia oka nem lehet az, hogy a lengyel hatóságok nem szolgáltatottak adatokat kaviár terén, hiszen minden más lefoglalásról az EU-ban a legtöbb adatot ez a tagállam szolgáltatta. Magyarázat lehet azonban a korábbi kutatás azon megállapítása, hogy a lengyel–ukrán határon lévő határőrök, vámosok a csempészek „közeli barátai”, akiknek rendszeresen fizetnek vesztegetési pénzt (VAN UHM 2016).

4.

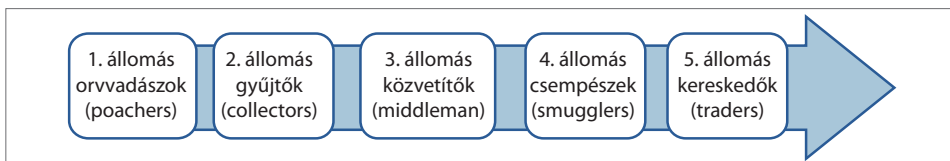
NEMZETKÖZI SZERVEZETT BŰNÖZŐI CSOPORTOK AZ ILLEGÁLIS VADKERESKEDELEMBEN

Ebben a fejezetben azon nemzetközi szervezett bűnözői csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálom, amelyek jogilag besorolhatók a Palermói egyezmény meghatározásába, és tevékenységük fő célja vagy más bűnös tevékenységük mellett egyik célja az illegális állat- és növénykereskedelem bonyolítása.

AZ ILLEGÁLIS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERESKEDELMET BONYOLÍTÓ CSOPORTOS BŰNELKÖVETÉS TÍPUSAI

A határokon és sokszor kontinenseken átívelő illegális állat- és növénykereskedelemben ritkábban jellemző a magányos elkövetés, hiszen a forrásországtól egészen a végfelhasználóig mind földrajzi, mind munkamegosztási szempontból hosszú út vezet. Ez emberek láncolatának, vagyis egy ellátóláncnak a kialakítását igényli, így leginkább a csoportos elkövetés a jellemző. E csoportok nem minden esetben érik el a Palermói egyezmény nemzetközi szervezett bűnözői csoport fogalmi szintjét (ZSIGMOND 2022).

A határokon átnyúló csoportos elkövetési láncot modellezi az úgynevezett csatorna modell (VAN UHM 2016). A modell lényege, hogy végigköveti az engedély nélküli termék mozgását annak eredetétől az úti célig: az állatok és állati termékek kapcsolatokon keresztülvezető vonalon haladnak keresztül, amelyet esetleg egy vagy két szereplő irányít, vagy csupán egymáshoz lazán kapcsolódó, alkalmoszerű, opportunistá láncolatot alkotnak (14. ábra).

14. ábra: A határokon átnyúló csoportos elkövetési lánc

Forrás: a szerző saját szerkesztése VAN UHM 2016: 57 alapján

Az első állomáson találhatóak az *orvvadászok*, akik a források országban tevékenykednek. Ők gyakran helyi szegény emberek, akik nagyon jól ismerik a területet, és tudják, hol találják meg a vadászandó fajokat (például orrszarvú, tobzoska stb.). A második állomáson lévőket *gyűjtőknek* nevezik, akik helyi kereskedők, vagy más közeli falvakból jönnek. Néha kis üzletük is van a helyi faluban. A harmadik szinten a *közvetítők* vannak, akik szervezik a csempészetet a távoli úti cél irányába, a csempészekkel ők tartják a kapcsolatot. A negyedik szinten vannak a *csempészek*, akik a különleges termék csempészetére specializálódtak. Az ötödik állomáson nemzetközi *kereskedők*, *közvetítők* vannak, akik a célországban működnek. Korrupt tisztviselők, rendőrök, vámosok is előfordulhatnak az egész folyamatban végig. Az utolsó szinten a kereskedők a terméket gyakran tisztára mossák, azaz annak eredetét meghamisítják. A csatorna modell egy folyamatot mutat be, ám a valóságban a fenti lépések kevésbé merevek és strukturáltak. Például előfordulhat, hogy az orvvadász közvetlenül a kereskedőnek, a közvetítőnek vagy a vevőnek adja el az illegális terméket, vagyis akár kettős szerepet is játszhat.

A törvénytelen vadkereskedelemmel foglalkozó bűnözői csoportok típusait kutatták Wyatt és munkatársai, amelynek eredményeit legutóbb 2020-ban megjelent publikációjukban írták le (WYATT et al. 2020). A publikáció szerint az illegális vadkereskedelemben alapvetően három típusú bűnözői csoport részvétele figyelhető meg.

5. táblázat: Csoportos bűnelkövetői kategóriák az illegális vadkereskedelemben

A csempészhálózat típusai ⁴	Szervezettség szintje	Opportunizmus	Kapcsolat más bűncselekményekkel	Korrupció
Szervezett bűnözői csoport (<i>organized crime group</i>)	+/+	±	+/+	+/+
Vállalati bűnözői csoport (<i>corporate crime group</i>)	+/+	±	-/-	-/+
Szervezetlen hálózat (<i>disorganised crime network</i>)	-/-	+/+	±	±

Forrás: a szerző saját szerkesztése WYATT et al. 2020 alapján

⁴ Ezek a típusok elméleti megközelítések, a valóságban átfedések lehetnek. A jelzések a kevésbé jellemzőtől az erősen jellemzőig mutatják az adott faktort: -/-, ±, -/+, +/+.

Ezek nem mindegyike éri el a szervezett bűnözői csoport fogalmi kritériumait. A csoportosításuk alapja: mennyire jellemző egy adott csoportosulásra a szervezettség foka, az elkövetés opportunizmusa, kapcsolat más bűncselekményekkel, illetve a korrupció alkalmazása. Az első kategória az úgynevezett szervezett bűnözői csoport (*organized criminal group*), amely struktúráját és működését tekintve egyértelműen a Palermói egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmának felel meg. Minden esetben jellemző ezekre a csoportokra a magas fokú szervezettség (munkamegosztás), kapcsolat más bűncselekményekkel, a korrupciós kapcsolatok az állami hivatalnokok különböző szintjeivel, illetve bizonyos fokban változó opportunizmus a vadvilági bűncselekmény elkövetésére. A második kategória az úgynevezett vállalati bűnözői csoportoké (*corporate crime groups*), akik valamely országban bejegyzett, legálisan működő cég keretén belül követnek el bűncselekményeket (DAVIES–WYATT 2020). E csoportoknál is megfigyelhető a szervezettség (maga a vállalat adja a keretet), illetve változó sajátosságuk az opportunizmus és a korrupciós kapcsolatok kihasználása, illetve soha nem jellemző más bűncselekményekkel való kapcsolat. Ennél a kategóriánál változhat, hogy megfelelnek-e a szervezett bűnözői csoport fogalmának. A harmadik kategória laza hálózatok halmaza, amelyeknél nem tapasztalható a szervezettség, viszont az opportunisták elkövetés és más bűncselekményekkel való kapcsolat minden alkalommal, továbbá korrupciót is alkalmaznak esetenként (WYATT et al. 2020).

Fontos leszögezni, hogy gyakorta számtalan átfedés figyelhető meg az egyes típusok között. A továbbiakban e csoportosítás alapján vizsgálom a rendelkezésre álló nemzetközi tudományos szakirodalom és a nyilvánosságra hozott nemzetközi bűnesetek elemzésével az illegális állat- és növénykereskedelem szervezettségét egyes fajok vonatkozásában.

HIERARCHIKUS FELÉPÍTÉSŰ BŰNSZERVEZETEK AZ ILLEGÁLIS ÁLLATKERESKEDELEMBEN

Ebben az alfejezetben azokat a szervezett bűnözői csoportokat vizsgálom, amelyek struktúrájukat, felépítésüket tekintve leginkább a hierarchikus bűnszervezetekre jellemző tulajdonságokkal rendelkeznek. Az eddigi kutatások alapján leginkább két tiltott termék kereskedelméhez kapcsolódnak e bűnszervezetek: az orrszarvútülökéhez és a kaviáréhoz.

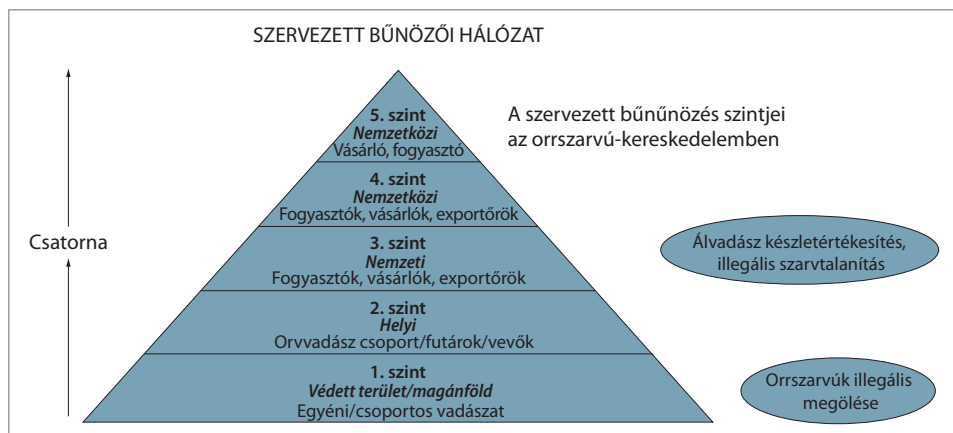
A bűnszervezetek általános jellemzői a nemzetközi illegális orrszarvútülök-csempészetben

A CITES 1973-as tiltásának és a kereskedelmi tilalmának következtében az illegális orrszarvútülök-kereskedelem strukturálttá, szervezetté vált, nemzetközi összetételű, szervezett bűnözői csoportok alakultak ki, vagy már meglévő szervezett bűnözői csoportok kezdtek el foglalkozni e tevékenységgel. A bűnszervezetekben munkamegosztás figyelhető meg, megtalálhatóak benne orvvadászok, kereskedők, közvetítők, futárok és az egész tevékenységet irányító, nemzetközi befolyású személyek (MILLIKEN 2014).

A szervezett bűnözők illegális orrszarvútülök-kereskedelemben való részvételére utalnak a nemzetközi szervezetek (ECOSOC 2003), NGO-k jelentései és különböző kutatások (MILLIKEN 2014) is. Az illegális orrszarvútülök-kereskedelemtől megemlíti a hierarchikus felépítésű, szervezett bűnözői szindikátusok, maffia típusú bűnszervezetek részvételét. Több kézzel fogható bizonyítékot is találhatunk erre vonatkozóan: kutatások eredményei (VAN UHM 2016) és különböző bűnügyek adatai (CURTIS et al. 2002; Europol 2011; MILLIKEN–SHAW 2012; VAN UHM 2012) egyaránt alátámasztják, hogy többek között a szigorú hierarchiával rendelkező, hírhedt kínai triádok (Wo Shing Wo, 14K) irányítják ezt a törvénytörő tevékenységet, amelyek az illegális orrszarvútülök-csempészet mellett drog- és fegyverkereskedelemmel is foglalkoznak. Más bűnszervezetek részvételére utaló adatok is vannak, például a hírhedt Medellín kartell (CHRISTY 2014), illetve egy ír szervezett bűnözői csoport (ROBINSON 2016) ugyancsak foglalkozott ezzel a tevékenységgel.

A dél-afrikai National Wildlife Crime Reaction Unit (NWCRCU) nevű szervezet a nemzetközi illegális orrszarvútülök-kereskedelem felépítésére, az abban részt vevő személyek – így orvvadászok, csempészek, közvetítők, kereskedők – munkamegosztására vonatkozóan az alábbi ábrán szemlélteti a szervezett bűnözői csoportok felépítését, amelyet a TRAFFIC egyik jelentésében tettek közzé (MILLIKEN 2014).

A szervezet *első szintjén* találhatóak a különböző ad hoc módon szerveződő helyi orvvadász csoportok (ELOFF 2012), amelyek az adott ország lakosságából, esetleg környékbeli országok lakosaiból állnak. Ezek a személyek életüket veszélyeztetve, a vadőrök és vadállatok támadásának kitéve végzik az orvvadász tevékenységüket, rosszabb felszereléssel. A haszon ezen a szinten limitálva jelentkezik, azonban ezeknek az embereknek még így is megéri a kockázatot. Amennyiben törvénytörő tevékenységük során lebuknak, vagy életüket veszítik, könnyen pótolhatóak, mivel nem hosszabb időre szerveződő csoportokról van szó.

15. ábra: A szervezett bűnözői csoportok felépítése

Forrás: MILLIKEN 2014

A szervezet *második szintjén* jobban szervezett és jobban felszerelt csoportok vannak, tagjaik általában tekintélyes távolságból, Afrikán kívüli fejlettebb országokból utaznak az adott országból orvvadászatra. Felszerelésük is sokkal fejlettebb, mint az első szinten lévő orvvadászoké: éjjellátó távcsöves fegyvereket, drónokat, de akár helikoptereket is használhatnak az orrszaru egyedek felkutatására (VAN UHM 2016). Ehhez a szinthez sorolandók azok a kisebb kapcsolatrendszerrel rendelkező és kisebb hasznot szerző kereskedők, közvetítők, futárok, akik az orvvadászoktól (beleértve az előző szinten található orvvadászokat is) átveszik, majd továbbadják a tiltott árut, de még az adott országon belül.

A *harmadik szinten* elhelyezkedő csoportot a magasabb szintű, nagyobb haszonnal dolgozó kereskedők, futárok alkotják, akik nemzeti vagy régiós szinten irányítják az illegális kereskedelmi láncot.

A különböző szintek között van némi átfedés; az első és második szinten található orvvadászok főnöke vevőként és exportőrként is felléphet a harmadik szinten. Általában ezek az elkövetők Dél-Afrikában élő ázsiaiak. Ezek a törvénytelenül működő kereskedők tartják fenn a futárok, csempészek vagy az orvvadászok laza hálózatát. Az orrszaruútülköt alacsonyabb áron megszerzik, és magas haszonnal továbbadhatják különböző ázsiai szindikátusoknak (MILLIKEN 2014), például a kínai triádoknak. A TRAFFIC (MILLIKEN 2014) szerint bizonyítékok állnak rendelkezésre arról, hogy az orrszaruútülök ezen a láncon keresztül jut el a végfelhasználókhoz (MONTESH 2013). Amennyiben az értékesítési lánc nem a triádokkal folytatódik, az illegális áru az ábra következő szintjén elhelyezkedő futárokhoz, kereskedőkhöz kerül.

Ezek a *negyedik szinten* helyezkednek el, ők szállítják az afrikai kontinensről Ázsiába az orrszarvútülköt. Általában valamelyik afrikai ország állampolgárai, akik széles körű korrupciós kapcsolatrendszerrel rendelkeznek az afrikai hatóságoknál, illetve üzleti kapcsolatban állnak az ázsiai célországban lévő kereskedőkkel is. Jellemzően egy, esetleg kettő orrszarvútülköt szállítanak légi úton, amelyet kézi vagy utaspoggyászban helyeznek el. Konspiratív okokból sokszor európai tranzitútvoalakat, átszállóhelyeket használnak. Kijelenthető, hogy lebukásuk esetén még az ezen a szinten lévő kereskedők is pótolhatók másokkal, ha kiesnek, az adott hálózat tovább működik.

Az *ötödik szinten* elhelyezkedő ázsiai kereskedők irányítják az egész nemzetközi hálózatot, kapcsolatban állnak a végfelhasználó piacokkal, tekintélyes vagyonnal rendelkeznek, rendszerint magas szinten kiépített korrupciós kapcsolatokkal rendelkeznek az afrikai forrásországok kormányaival.

A 6. táblázat alapján látható, hogy a vázolt törvénytörő kereskedelmi láncolat általánosan megfelel a Palermói egyezmény egyes elemeinek, vagyis szervezett bűnözői csoportok jelenléte figyelhető meg. Egyetlen elem okozhat eltérést: a bűncselekmény büntetési tétele, ami országoként változhat.

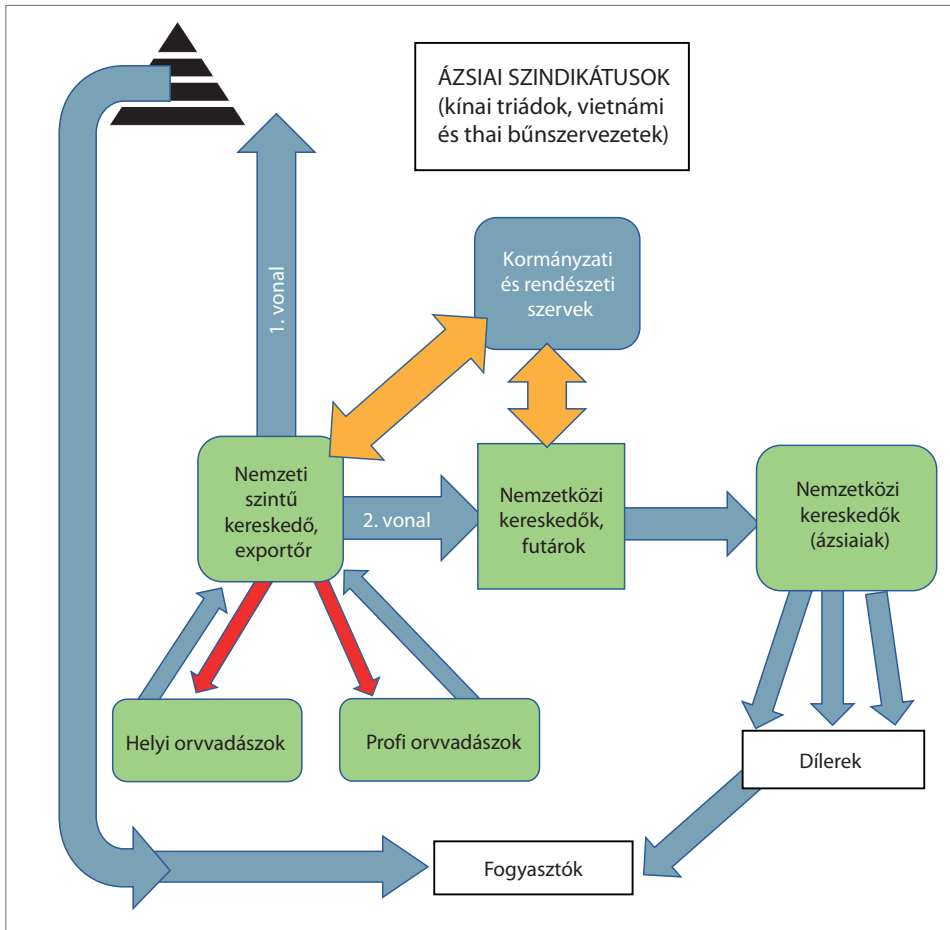
6. táblázat: A szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú-orrvadászat illegális kereskedelmi láncolata

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei (Palermói egyezmény)	Az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben jellemző-e
Bizonyos ideig való fennállás	Igen, az elemzések szerint hosszabb ideje működnek
Három vagy több fő részvétele	Igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Strukturáltság	Nem csupán egy bűncselekmény alkalomszerű elkövetésére hozzák létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Ez országoként változhat, de alapvetően több országban már négy évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetik
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Minden esetben megfigyelhető

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A 15. ábrán vázolt felépítést tovább finomítva alkottam meg a 16. ábrát, amely a szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú-orrvadászat illegális kereskedelmi láncolatát mint szervezett bűnözői csoport felépítését és működését modellezi. A piramis

formájú ábrát pontosítottam abban a vonatkozásában, hogy a leírtak alapján megfigyelhető-e az egyes elkövetői szerepek között alá-fölé rendeltség, utasítás adása, egyfajta függelmi viszony jellemző-e, vagy csupán mellérendelt viszonyban állnak az egymással kapcsolatban álló elkövetők. A kék nyíl az orrszarvútülök mint tiltott termék útját jelzi egészen a fogyasztóig. A piros nyíllal jelölt elemek között megfigyelhető az alá-fölé rendeltség, a felette lévő utasíthatja a lefelé mutató nyíllal irányában lévő, míg az egymás mellettiek leginkább üzleti jellegű kapcsolatban állnak egymással. A sárga jelzésű nyíl az elemzésben hivatkozott korrupciós kapcsolatokat jeleníti meg.

16. ábra: A nemzetközi illegális orrszarvútülök-kereskedelemben érintett szervezett bűnözői szervezetek

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A 16. ábra alapján látható, hogy a nemzetközi illegális orrszarvútülök-kereskedelemben érintett szervezett bűnözői csoportok vegyes struktúrát mutatnak: megfigyelhető az egyes résztvevők viszonyában hierarchikus és mellérendeltségi (hálózat jellegű) viszony egyaránt. Említést érdemel, hogy abban az esetben, ha a tiltott áru a nemzeti kereskedőtől közvetlenül valamely ázsiai szindikátushoz kerül (1. vonal), akkor az el-látólánc egy tisztán hierarchikus bűnszervezetben folytatódik, amíg a fogyasztóhoz kerül. Viszont ha az áru innen a nemzetközi kereskedőkön és futárokon keresztül halad tovább (2. vonal), abban az esetben egy nem hierarchikus jellegű hálózaton keresztül jut el a fogyasztókhoz.

Konkrét szervezett bűnözői csoportok az illegális orrszarvúvadászatban és -kereskedelemben

A vietnámi bűnszervezetek működése

A 2000-es évek elején a nemzetközi szervezett bűnözés még nem az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben, hanem elsősorban a trófea célú orrvadászat (trófeagyűjtés) szervezésében jelent meg, ez idővel kibővült a jogszerűtlen raktározással (MILLIKEN–SHAW 2012). A dél-afrikai hatóságok 2007-ben azonosítottak legalább öt különböző vietnámi szervezett bűnözői csoportot, amelyek aktívan érintettek lehettek az orrszarvúvadászatok szervezésében, illetve a trófeák raktározásában. Egy illegális orrszarvútülök-kereskedelem miatt kétszer elítélt személy elismerte, hogy Dél-Afrikában egy vietnámi állampolgár szervezte az orrszarvúvadászatot 2003-ban és az azt követő években (RADEMEYER 2012). Idővel ezek a szindikátusok kiterjesztették tevékenységüket, és együttműködtek bizonyos helyi profi, hivatásos vadászokkal, akik a törvénytelen vadászatot szervezték az ország területén, illetve eleinte ezek a lefizetett helyi vadászok adták nevüket a hatóságok által engedélyezett orrszarvúvadászatokhoz, amelyek magánfarmokon folyhattak. Erre reagálva később a dél-afrikai kormány bevezetett egy korlátozást, amely szerint egy személy egy adott évben csak egyetlen példányt lőhet ki. Ezt felismerve a vietnámi szervezett bűnözői csoportok megtalálták a kiskaput: általuk Vietnámban „alkalmazott” prostituáltaknak állították ki valótlan tartalmú vadászati engedélyeket, amelyek segítségével valójában saját maguknak vagy más személyeknek biztosították az illegális vadászatot (MILLIKEN–SHAW 2012). Egyébként ezt a módszert egyes thai bűnszervezetek is előszeretettel alkalmazták.

7. táblázat: *Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok*

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	A vietnámi elkövetői csoportok jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	Évekig működtek
Három vagy több fő részvétele	Igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Strukturáltság	Nem csupán egy bűncselekmény alkalomszerű elkövetésére hozták létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	A vietnámi büntető törvénykönyv szerint akár 15 év szabadságvesztést is kaphat az, aki veszélyeztetett állatot birtokol, kereskedik vele vagy annak származékával (vietnámi büntető törvénykönyv – Vietnam Criminal Code, 244. article)
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés a jellemző

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A csempészhálózat és magas beosztású állami tisztviselők korrupciós kapcsolatára utal, hogy az elkövetők az orrszarvútlukok Afrikából Vietnámba való csempészetéhez magas rangú diplomata személyeket is felhasználtak, akik diplomáciai poggyászban rejtették el a tiltott árut (Earth Org 2009).

Megállapítható, hogy a Palermói egyezmény alapján ezek az elkövetői csoportok jogi értelemben szervezett bűnözői csoportoknak tekinthetők.

A thai álvadászok bűnszervezete

Egy thai üzletembert letartóztattak 2011 júliusában – egy olyan bűnszervezet vezetője volt, amelyről fennállt a gyanú, hogy az úgynevezett álvadászatokból származó orrszarvútlukok exportját bonyolította. A nyomozás adatai szerint az üzletember együttműködött egy oroszlanfarm és szafarikat szervező cég vezetőjével, és a farmon törvénysértő vadászatok lebonyolítását szervezték. A lefoglalt iratok és egyéb bizonyítékok szerint a gyanúsított évente legalább 15, prostituáltak nevére kiállított engedéllyel bonyolított álvadászatot szervezett (R A D E M E Y E R 2011). A banda egy másik tagját még korábban, 2008-ban tartóztatták le oroszlanfarmsont illegális birtoklásáért, illetve orrszarvútluk jogszerűtlen megvásárlásáért, azonban végül bizonyítékok hiányában felmentették. Ennél az elkövetői csoportosulásnál is megállapítható, hogy megfelel a szervezett bűnözői csoport fogalmának.

8. táblázat: *Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok*

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	A thai elkövetői csoport jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	A szervezet évek óta működött
Három vagy több fő részvétele	Igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Strukturáltság	Nem csupán egy bűncselekmény alkalomszerű elkövetésére hozzák létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Thaiföldön 4 évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő a veszélyeztetett fajok illegális importja és exportja
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés volt a cél

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Dél-amerikai bűnszervezet az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben

Az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Hal- és Vadvédelmi Szolgálatának (*U.S. Fish & Wildlife Service*; a továbbiakban: USFWS) adatai szerint egyre inkább jellemző, hogy a már létező maffia típusú bűnszervezetek, amelyek drog- és fegyvercsempészettel foglalkoznak, új profilként az utóbbi években védett állatok és növények csempészetét és kereskedelmét is bonyolítják. Az USA hatóságai már többször találtak kitömött védett állatokban elrejtett kokaint (CHRISTY 2014). Példaként szolgálhat a hírhedt Medellín drokartell egyik vezetőjének ügye. Edward N. Levint illegális orrszarvútülök-kereskedelem miatt tartóztatták le az Egyesült Államokban, ahol rendszeresen folytatta ezt a tevékenységet a veszélyeztetett fajnak számító fekete orrszarvú tülkével a drokartell keretein belül. Levint korábban többször ítélték börtönbüntetésre illegális kábítószer-kereskedelem miatt, amelyet még a hírhedt Medellín kartell egyik vezetőjeként követett el. A legutóbbi elfogását az USFWS egy kiterjedt nyomozása előzte meg, amelynek végső stádiuma Lewin tettenérése volt, amikor az USFWS egyik titkos ügynökének kísérelt meg eladni orrszarvútülköket 55 000 USD értékben. A korábbi Medellín kartell tagjának elfogása mutatja, hogy az illegális orrszarvútülök-kereskedelem szorosan kapcsolódik a magas szinten működő szervezett bűnözéshez (Office of Public Affairs 2018).

9. táblázat: Összevetés az USA szabályozásával

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	A Medellin kartell jellemzői (kizárólag az orrszarvútülök-csempészetre irányuló tevékenység vonatkozásában)
Bizonyos ideig való fennállás	Edward N. Levin évek óta folytatta ezirányú tevékenységét a drokartell keretein belül
Három vagy több fő részvétele	A drokartell háromnál több személyből állt
Strukturáltság	Nem egy bűncselekmény alkalmoszerű elkövetése volt jellemző (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Az USA-ban 1 év börtönbüntetéssel, vagy 50 000 USD pénzbüntetéssel büntethető az, aki veszélyeztetett fajokkal kereskedik. (Az Amerikai Egyesült Államok veszélyeztetett fajok kereskedelméről szóló szövetségi törvénye – <i>Endangered Species Act</i>)
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés volt a cél

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Ellentmondásos, hogy az USA-ban hatályos törvények alapján a kartell veszélyeztetett fajokkal történő törvénysértő kereskedelmi tevékenysége nem tekinthető szervezett bűnözői csoport keretén belül elkövetettnek, mivel az *Endangered Species Act* szerint a büntetési tétel nem éri el a négy évet.

Triádok az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben

A nagy hagyományokkal rendelkező, közismerten szigorú hierarchia elvén felépülő kínai triádok már legalább harminc éve jelen vannak abban a térségben (Dél-afrikai Köztársaság és más dél-afrikai államok), ahol a különböző orrszarvúfélék orrvadászata és az országból való illegális exportja zajlik (CURTIS et al. 2002). A dél-afrikai hatóságok nagyrészt hongkongi székhelyű triádokat azonosítottak még 1993-ban, amelyek többek között tiltott cápauszony és abalone kagyló kereskedelmével foglalkoztak, és minden kikötővárosban, illetve az ország belső részén Johannesburg–Pretoria térségében rendelkeztek telephellyel. Ezek a csoportok foglalkoztak még kábítószer-kereskedelemmel, prostitúcióval és pénzmosással is (GASTROW 2001).

A 2000-es évek közepétől a kínai triádok az orrszarvútülök Dél-Afrikából Ázsiába irányuló törvénytelen szállításának irányításával is foglalkoznak.

10. táblázat: Szervezett bűnözői csoport jellemzői

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	A triádok elkövetői csoportjának jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	A kínai triádok már 30 éve foglalkoznak ezzel a tevékenységgel
Három vagy több fő részvétele	Nagy létszámú a triádon belül azok száma, akik ezzel foglalkoznak
Strukturáltság	Nem egy bűncselekmény alkalmoszerű elkövetése volt jellemző (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Kínában 5 évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető, aki védett állatokkal kereskedik (A Kínai Népköztársaság Büntető Törvénykönyve – Article 341 of the <i>Criminal Law of the People's Republic of China</i>)
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés a cél

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A triádok vezető egyéniségei kapcsolatban állnak az orvvadászokkal és a láncolat középszintjén elhelyezkedő kereskedőkkel. Kiemelkedően fontos kapcsolatot biztosítanak abban, hogy Ázsia illegális kereskedelmi csatornáit ellássák orrszarvútülökkel, amelyeken keresztül a tiltott termék eljut a végfelhasználói piacokra. Ezek a személyek eleinte csak az orvvadászat szervezésében vettek részt 2003 és 2005 között, illetve sokuk még az exporttilalom bevezetése előtt legálisan szerzett engedélyt az orrszarvútülök kivitelére. Legtöbben már állandó lakóhellyel is rendelkeznek Dél-Afrikában.

Európai szervezett bűnözői csoport az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben

Az Europol 2011-ben közzétett jelentése szerint a hírhedt ír szervezett bűnözői csoport a Rathkeale Rovers (Europol 2011) több mint száz orrszarvútülök eltulajdonításában és kereskedelmében volt érintett. Ezenkívül a nyomozás adatai alapján feltételezhető, hogy a csoport hamisított termékek forgalmazásával, rablások elkövetésével és kábítószer-kereskedelemmel is foglalkozott. A bűncselekményekből származó pénzeket tisztára mosták, azokból ingatlanokat és más egyéb vagyontárgyakat vásároltak. Az orrszarvútülöket aukciós házakból, állatkertekből, antik boltokból, művészeti galériákból és magángyűjtőktől szerezték meg dolog elleni erőszakkal megvalósított lopások (betörések) útján. Ezekre a helyekre egyszerűen betörték, és az ott lévő orrszarvútülöket eltulajdonították.

11. táblázat: Rathkeale Rovers elkövetői csoport jellemzői

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	A Rathkeale Rovers elkövetői csoport jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	A csoport hosszabb ideje (több éve) működött
Három vagy több fő részvétele	A bűncselekmények elkövetésében 8-10 fő vett részt rendszeresen
Strukturáltság	Több száz ilyen betörést hajtottak végre, és a betörésektől a külföldre való csempészetten keresztül az értékesítésig mindenkinek volt feladata
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Írországban 4 év szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendők azok a betörések lopások, ahogyan az orrszarvútlököket az elkövetők megszerezték
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés a cél

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Ez a bűnszervezet etnikai és családi alapon szerveződött. A csoport nevét egy írországi kisvárosról, Rathkeale-ról kapta, ahol az igen nagy létszámú és kiterjedt roma származású O'Brian család élt – belőlük kerültek ki a csoport tagjai. Az említett O'Brian család két-három évtizede költözött a kisvárosba, és lassanként felvásárolta a kisváros ingatlanjainak 80%-át. Sokan látták, hogy a család gyakran cipelt kofferekben nagy mennyiségű készpénzt.

A nyomozás adatai szerint a banda módszereire jellemző volt az erőszak, a megfélemlítés, a hamis iratok és fejlett kommunikációs eszközök használata. A bűnszervezet nem csak Európában volt aktív: Észak- és Dél-Amerikában, Kínában és Ausztráliában is tevékenykedett. A nagyrészt Európában eltulajdonított tulköket ezekben az országokban értékesítették (ROBINSON 2016).

Mozambiki bűnszervezet

Három mozambiki állampolgárt ítéltek 25 év börtönbüntetésre 2012. január 31-én. A bíróság bűnösnek találta őket illegális orrszarvúvadászatban, lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélésben. A háromfős csoportot 2010 júliusában fogták el a Kruger Nemzeti Park területén, két friss orrszarvútlökkel és egy fejszével, valamint az engedély nélkül tartott lőfegyverekkel, lőszerrel. Volt egy negyedik társuk is, aki megszökött a vizsgálati fogságból, majd ismét elfogták, végül még a bírósági per előtt, 2011-ben a letartóztatás alatt elhunyt.

12. táblázat: Összevetés az illegális orrszarvútülök-kereskedelemmel

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei	Az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben jellemző-e
Bizonyos ideig való fennállás	A szervezet évek óta működött
Három vagy több fő részvétele	Igen, pontosan három elkövető volt
Strukturáltság	Nem csupán egy bűncselekmény alkalomszerű elkövetésére hozták létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	A mozambiki törvények az illegális vadkereskedelmet csak pénzbüntetéssel büntetik (A vadvilágról és erdőről szóló törvény [Mozambique] – Article 41 of Law No 10 of 1999 and Article 54 of Law No 5 of 2017)
Közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	Közvetlen haszonszerzés volt a cél

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A súlyos büntetés az angolszász jogrendszerben létező úgynevezett kumulációs elv által volt lehetséges, összeadódtak az egyes súlyos bűncselekmények büntetési tételei: 10 év az illegális orrszarvúvadászatért, 15 év lőfegyver jogszerűtlen birtoklásáért, 8 év a lőszerezéssel való visszaéléseért (MILLIKEN–SHAW 2012).

A nemzetközi illegális kaviárkereskedelemtől általában

Ahogy a védett fajok illegális kereskedelmében mindenhol a világon (VAN UHM 2016), itt is egy ellátólánc jött létre megfelelő munkamegosztással a határokon átvelő törvénysértő áruforgalom bonyolítására. A rendszeresen működő és állandó kapcsolatokkal rendelkező, haszonszerzésre törekvő ellátólánc már önmagában is alkalmas lehet a szervezett bűnözői csoport fogalmának megállapítására, hiszen annak minden eleme megtalálható itt.

A szervezett bűnözés három formája ismerhető fel alapvetően az illegális kaviárkereskedelemben. Az első esetben az orosz maffia (jellemzően a hierarchikus orosz bűnszervezetek) egy nem hierarchikus felépítésű hálózat, ellátólánc egyes tagjait (elsősorban a lánc alján lévőket) rendszeresen zsarolja, tőlük védelmi pénzt szed. Bizonyos esetekben ezek az ellátólánccok nem is tekinthetők bűnszervezetnek, így független bűnözők megsarcolásának is tekinthetjük. Ez a jelenség egyébként a szervezett bűnözés egyik jellemző megnyilvánulási formája, amikor független bűnözőket, kisebb csoportokat rendszeresen zsarolnak az erősebb szervezett bűnözői csoportok.

Megfigyelhető volt ez az amerikai olasz maffia esetében is, például a New Jersey-ben tevékenykedő Gambino család rendszeresen zsarolta a független bűnözőket, betörőket, ugyanígy a hírhedt maffiavezér klánja is előszeretettel tette ezt (SIFAKIS 2005).

Ha az ENSZ-kutatás szerinti felosztást vizsgáljuk, akkor önmagában ez az ellátólánc a hierarchikus és hálózatszerű (*network*) bűnszervezeti típusok szimbiózisának felel meg. A láncolat egyes tagjai jellemzően nem tekinthetők az orosz maffia tagjainak. Az viszont elmondható, hogy a hálózat szorosan összefonódik a hierarchikus orosz maffiával oly módon, hogy az orosz maffia komoly összegekkel sarcolja ezt a szervezett hálózatot. Tulajdonképpen a hálózatszerű és a hierarchikus bűnszervezetek együttélése valósul meg a nemzetközi illegális kaviárkereskedelem területén.

A második esetben az orosz maffia az egész hálózatot irányítja, vagyis annak minden egyes tagja a szervezet vezetőinek irányítása alatt áll. A harmadik esetben az orosz maffia (orosz szervezett bűnözői csoportok) egy bizonyos szinten (közvetítők, kereskedők) lépnek be a láncolatba (17. ábra).

Az illegális ellátólánc hálózata és a hierarchikus bűnszervezetek kapcsolata

Az ellátólánc elején található orvhalászok két nagy kategóriára oszthatók: a helyi halászokra, akik rosszabb anyagi helyzetben élnek, alkalmasszerűen végzik az orvhalászatot, családjuk mindennapi szükségleteinek kielégítésére. Ez tulajdonképpen a megélhetési bűnözés kategóriája. A másik csoportot a professzionális orvhalászok alkotják, akik rendszeres haszonszerzés végett, korszerű felszereléssel dolgoznak (VAN UHM 2016).

A helyi halászok sokszor játsszák ki a vízi rendőrök, parti őrség és más hivatalos szervek éberségét. A hatósági emberek gyakran csak a kikötők főbb hajózási bejáratainál, útvonalak mentén ellenőriznek, de a helyi halászok a főbb útvonalakon túl még vagy tizenöt másikat ismernek, ahol a nyílt vízben fogott tokhalakat be tudják szállítani úgy, hogy elkerüljék az ellenőrzést. A tokhalakat hálóval vagy horgász-zsinórra szerelt horgokkal fogják (VAN UHM 2016).

Az orvhalászok másik típusa a jól szervezett professzionális halászok csoportja, akik rendszerint 5-7 főből álló csoportokba szerveződve halásznak, a legkorszerűbb hajókat használják. Ezek sokszor jobban felszereltek, mint a hatósági személyek járművei. Ezek az orvhalászok gyakran használnak fejlett navigációs eszközöket, halradarokat is. Ezek a hajók nem ritkán akár 5000 USD tiszta hasznot is tudnak termelni (VAN UHM 2016). Szemben a helyi halászokkal, a professzionális halászok gyakran fizetnek a hivatalos szerveknek „csúszópénzt” azért, hogy szabadon végezhesék orvhalász tevékenységüket,

illetve gyakran adnak le egy bizonyos százalékot a zsákmányból (l. alább). Ezek a professzionális halászok gyakran egy hierarchikus felépítésű bűnszervezet tagjai (SELLAR 2014), jól felszereltek lőfegyverrel, kézigránáttal.

A halászok a kifogott halakból kivesszik, majd vízzel alaposan megtisztítják az ik-rákat, majd azt megsózzák. A helyi halászok titokban ezt sokszor maguk végzik otthonukban, így kész házi kaviárgyárak alakultak ki. Ezt a kaviárt Moszkvába vagy a nagyobb városokba szállítják.

Az illegális ellátólánc következő szintje a közvetítőké, akik az orvhalászok és nemzetközi kereskedők között helyezkednek el (WYATT 2013). Ezek a személyek rendszerint egy bűnözői hálózatnak dolgoznak: rendszerint ők gyűjtik össze az orvhalásztól a kaviárt, majd intézkednek az áru Moszkvába szállításáról. A közvetítők rendszerint kisebb összeget fizetnek az orvhalászoknak, azonban ők már jobb áron adják tovább az árut. Ezenkívül a halászok részére ők szerzik be és adják át a hajókat, hálót, felszerelést. Ők tulajdonképpen a halászok főnökei, összegyűjtik a zsákmányt, fizetnek nekik, illetve felszerelést biztosítanak részükre. Előfordul, hogy az orvhalászok nem adják le a zsákmány egészét, hanem saját maguk értékesítik azt: rendszerint azért, mert így több pénzt kereshetnek (VAN UHM 2016).

A következő állomás a csempészeké, három kategóriájuk ismert: a turisták, az alkalmi és a professzionális csempészek.

A turisták (nem részesei a nemzetközi szervezett kaviárcsempészetnek), nagy összegért vásárolnak Moszkva Dorogomilovszkij nevű piacán vadon élő tokhalból származó kaviárt, amelyből egy kiló akár 90 000 rubel is lehet. Ezek a személyek lehetnek rendszerint gazdag emberek, sokszor művészek, mozifilmek sztárjai, akik az esetek nagy részében nincsenek tisztában azzal, hogy törvénysértést követnek el.

Az alkalmi csempészek tisztában vannak azzal, hogy törvénysértést követnek el, ezért az árut el is rejtik gépkocsik különböző rejtkehelyein vagy legális áruk közé. E csoportba főleg kamionsofőrök tartoznak, akik ezzel saját maguknak kívánnak hasznot szerezni, ők sem tekinthetők a bűnszervezetek tagjainak. Rendszerint nem nagy mennyiségben csempésznek kaviárt.

A professzionális csempészek viszont bűnszervezetek tagjai, akik kifinomult módszereket használnak, amelyek segítségével kijátsszák a hatóságokat. Így például hamis vagy hamisított kísézőcímkével látják el a kaviár csomagolását, vagy egyszerűen megvesztegetik a hatósági személyeket. Egy empirikus kutatás során említette egy anonim interjúban az egyik csempész, hogy a kaviár Moszkva felé szállítását sok esetben úgy végzik, hogy négy kamion halad egymás után. Az első jelentősen a többi előtt – ez tölti be a figyelő szerepét. Ha a hatósági személyek nincsenek megvesztegetve, vagy nem lehetett őket lefizetni, akkor az ellenőrzés alkalmával az első kamion azonnal jelzi a többinek, hogy válasszanak egy másik útvonalat, így elkerülendő a lebukást.

Egy asztraháni banda bukott le 2010-ben a Kaszpi-deltában: professzionális konzervkészítő felszereléssel dobozolták és hamis címkékkel látták el a vadon fogott tokhalból származó kaviárt. A kaviárt Asztrahánból Szentpétervárra szállították, és kiderült, hogy közlekedési rendőrök is benne voltak a törvénysértő üzletben (ZABYELINA 2014).

Egy illegális kereskedő szerint a lengyel határon szolgálatot teljesítő rendőröket, vámósokat rendszeresen megvesztegetik azért, hogy a kaviárt behozhassák az EU területére (VAN UHM 2016). Kétségtelen, hogy lényegesen könnyebb a kaviár csempészete az élő állatokénál, hiszen a konzervdobozba csomagolt kaviárt könnyebb elrejtteni más, legális termékek között (MORETO–LEMIEUX 2015).

Különböző speciális csempésztechnikák léteznek: kis hűtőszekrény a kamionok fedélzetén, speciálisan kialakított boksok, személygépkocsikon speciális rekeszek (padló alatt, ülések mögött, vagy az ütköző mögött), személyes poggyászban való csempészet esetén rejtett rekesz a kézipoggyászban vagy a kaviár elrejtése a repülőgép személyzete által (KNAPP – KITSCHKE – VON MEIBOM 2006). Még arra is volt példa, hogy halottszállító kocsiban csempészték mintegy 500 kg fekete kaviárt, nagyjából 100 000 angol font értékben. Valójában a koporsóban nem volt holttest, hanem kaviárosdobozokkal volt megtöltve (VAN UHM 2016).

A kaviárkereskedelem utolsó lépcsőjét a kereskedők képviselik. Az első típusba tartoznak az orosz boltosok, akik illegálisan, pult alatt árusítják a kaviárt. Általában anyagi befektetést és bizonyos kockázatot vállalnak, hogy rendszeresen adhassanak el több kilogramm kaviárt. Mivel a kaviár nem marad túl sokáig friss, hosszú ideig nem tárolható, minél előbb értékesíteni kell, ezért állandó piacot kell fenntartani (VAN UHM 2016).

A kereskedők második típusai az étteremtulajdonosok, akik megvásárolják a kaviárt és felszolgálják a felsőbb osztálybeli vendégeknek, akik törzsvendégeknek számítanak egy exkluzív étteremben. Mivel szeretik ezt az ingyencséséget, az étteremtulajdonosok rendszeresen rendelnek részükre kazahsztáni kereskedőktől legálisan tenyésztett és jogszerűen vadon fogott tokhalból származó kaviárt.

A kereskedők harmadik típusai azok, akik törvényszerűen bejegyzett céget használnak fel az illegális kaviárral való kereskedelemre. Az egyik módszer lényege, hogy a legális kaviárkereskedelemre kiadott CITES-engedélyt a nem engedélyezett kaviárkereskedelemre is használják (KNAPP – KITSCHKE – VON MEIBOM 2006). Ezenkívül ezek a cégek maguk is hamisítják a CITES-engedélyeket. Az EU területén egyes források szerint nagyrészt hamisított iratokat használnak a kaviárkereskedelemben.

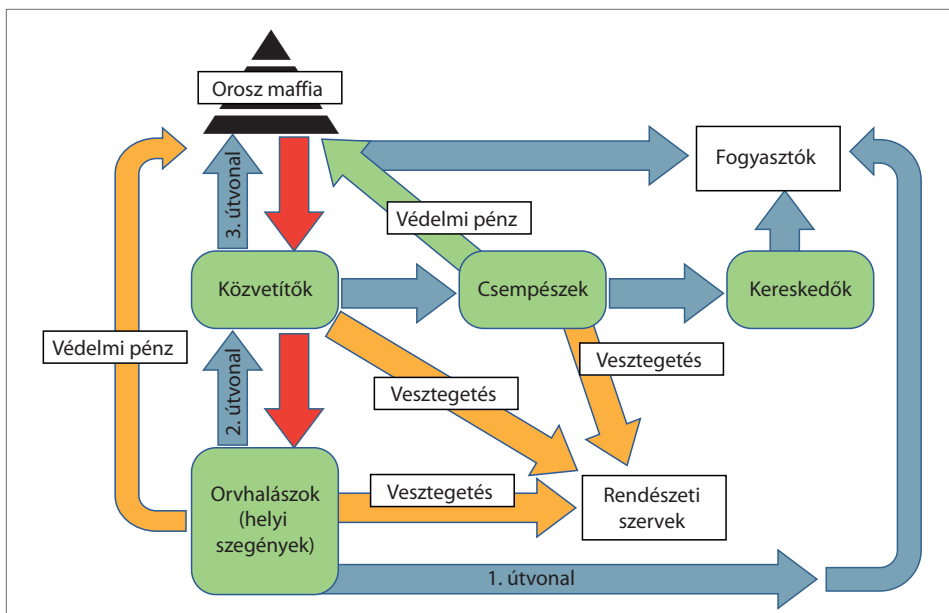
Jellemző bűncselekmény még a kaviár hamisítása, amelynek az a lényege, hogy orosz kaviár néven hoznak forgalomba azerbajdzsáni vagy máshonnan származó

kaviárt, ugyanis az orosz jóval értékesebb a többinél. Gyakran hamis címkével látják el a dobozt, amelyen származási országgént másik országot tüntetnek fel.

Habár a kaviártenyészetek lehetséges megoldásai lehetnek a tokhalállomány csökkenésének, mégis kockázatot jelenthetnek a vadon élő tokhalakra is (KECSE-NAGY 2011).

A 17. ábra szemlélteti az illegális ellátólánc (hálózat) és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolatot, illetve a kaviár útját az orvhalásztól a fogyasztókig.

A kék nyilak a kaviár lehetséges illegális útjait jelenítik meg egészen a fogyasztókig. A leírtak szerint az első esetben (1. útvonal) az orvhalászok megtartják a zsákmány egy részét, és maguk értékesítik azt a fogyasztóknak (ezen az úton nem észlelhető a szervezett elkövetés). A második esetben továbbítják a közvetítőknek, akik a halászközvetítőknek is tekinthetők, tehát felettük állnak, nekik utasításokat adhatnak (piros nyíl). A kaviár útja itt is elágazhat: lehetséges, hogy a közvetítő valamely orosz szervezett bűnözői csoportnak adja tovább az árut, amely így a hierarchikus bűnszervezeten keresztül jut el a fogyasztóig (2. útvonal), vagy lehetséges, hogy csempészeknek adja tovább, akik az országból kiviszik a terméket, ami végül kereskedőkhöz kerül, és onnan a fogyasztókhoz (3. útvonal).

17. ábra: Az illegális ellátólánc (hálózat) és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolat

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A narancssárga nyíl mutatja, hogy az orosz szervezett bűnözés teljesen rátelepszik a tevékenységre: nemcsak akkor vesz részt az illegális kereskedelemben, ha a szervezetükön keresztül kerül a fogyasztóhoz az áru, hanem bármilyen úton, hiszen minden esetben védelmi pénzt (*криминальная крыша* – bűnügyi védelem) szed a láncolat egyes elemeitől. A citromsárga nyíl pedig az állami korrupciós összefonódást jelzi: az orvhalászok, közvetítők és csempészek egyaránt rendszeresen fizetnek a különböző rendészeti szerveknek a zavartalan működésért (*милицейская крыша* – rendőrségi védelem).

Hierarchikus bűnszervezetek az illegális kaviárkereskedelemben

A rendelkezésre álló tudományos kutatásokon alapuló szakirodalom (VAN UHM 2016) alapján kijelenthető, hogy a klasszikus hierarchikus szervezetszerű, maffia típusú bűnszervezetek is szorosan kapcsolódnak ehhez a tevékenységhez, vagy előfordul, hogy egy egész láncolatot uralnak. Amit a törvénytörő kaviárkereskedelemtől tudunk, az jól modellezi az orosz maffia tevékenységét, módszereit. Az illegális állatkereskedelemben e területen bizonyított leginkább a maffia típusú bűnszervezetek jelenléte.

A Szovjetunió összeomlása és a globalizáció a feketepiac és a bűnszervezetek térnyerését eredményezte a kaviárkereskedelemben (SELLAR 2014; VAN UHM 2016). A szovjet birodalom szétesése óriási gazdasági visszaesést, munkanélküliséget eredményezett. Korábban a Kaszpi-térségben nagyrészt mezőgazdaságból, halászatból éltek az emberek, a termékeknek az óriási ország biztosította a piacot. A Szovjetunió megszűnésével a piac összeomlott, a mezőgazdasági tevékenység jelentősen visszaesett, a kolhozok megszűntek, emberek ezreinek megélhetése vált bizonytalanná. Ennek következtében új megélhetési módot kellett keresniük, és ezt a törvénybe ütköző tokhalhalászatban és kaviárkereskedelemben találták meg (VAN UHM 2016).

Számtalan nemzetközi szervezet jelentése (ECOSOC 2002, 2003) és tömérdek publikáció (SELLAR 2014) erősítette meg a hierarchikus orosz bűnszervezetek jelenlétét az illegális kaviárkereskedelemben, illetve több európai kereskedőről úgy tartják, hogy a Kaszpi-tengeri központtal rendelkező nemzetközi bűnszervezetnek dolgoznak (SELLAR 2014).

Amikor a tokhalfélék nemzetközi védettséget kaptak, és a kaviárkereskedelmet megszigorították, a kaviár feketepiaci ára is jelentősen megnövekedett (ZABYELINA 2014). Míg korábban, 20-30 évvel ezelőtt egy kiló kaviár ára 50 USD volt, addig mára ennek már több mint tízszerese (VAN UHM 2016). Az illegális

állat- és növénykereskedelemben jellemző, hogy az áru forrásától a végfelhasználóig a tiltott termék ára a sokszorosára növekszik, így ez jellemző a törvénysértő kaviárkereskedelemre is. Mire a helyi felvásárlóktól eljut az áru egy klasszikus európai étteremig, addigra egy kilogramm kaviár ára elérheti a 15 000 eurót is (VAN UHM 2016). Ez a magas ár vonzza a szervezett bűnözést (DUFFY 2010).

Az illegális kaviárkereskedelemmel foglalkozó oroszbűnszervezetek jellemzői

Korrupció

Az illegális kaviárkereskedelmet irányító bűnszervezetek működésének egyik alapja a korrupció (SELLAR 2014). Az orvhalászok rendszeresen dolgoznak együtt a rendőrséggel és más hivatalos szervekkel a dagesztáni régióban, a törvénysértő üzlet egyik pillérét képezik. Az orvhalászok egyrészt fizetnek a tengerre való belépésért, illetve a fogott zsákmány után százalékot is szolgáltatnak a hivatalos személyeknek. Minden egyes kihajózás után 1500 USD kenőpénzt fizetnek a hatóságok embereinek, és még erre jön a fogás utáni százalék. Egy interjú szerint minden 10 kg kaviár után 1 kg a rendőrségé, 1 kg pedig a védelmezőé (VAN UHM 2016). A hivatalos személyek vesztegetése az egész folyamatot végigkíséri: a parti őrség, rendőrség, vámtestek, és a repülőtéren hivatalos személyek is részesei ennek az üzletnek (VAN UHM 2016).

A korrupciós láncolat a gyakorlatban azzal indul, hogy az orvhalászok belépnek a Kaszpi-tengerre – ők a korrupt vízi rendőrség és más hatóságok védelmét is élvezik. A kifogott tokhalból nyert kaviárt ezután eladják egy kisebb helyi kereskedőnek. Ennek a kereskedőnek a főnöke egy közvetítő, aki a németországi nemzetközi kereskedővel áll kapcsolatban, köztük már több egyezség áll fenn a kaviár árára és minőségére vonatkozóan. Ezután biztosítja, hogy egy kamionsofőr induljon a szállítmánnyal Oroszországon keresztül egészen Lengyelországig, ahol az áru az EU területére belép. Itt a lengyel határnál ismételtlen a korrupt hivatalos személyek segítségével léphet át a határon: rendszerint megvesztegetett vámtisztviselők segítségével. Ezután a becsempészett kaviárt Németországban adják el, sokszor újracsomagolva, mintha legális kaviár lenne.

Jellemző a rendszeres rendőrségi védelem, oroszul *криминальная крыша* (*kriminalnaja krysha* – bűnügyi védelem), ami rendszeres védelmi pénzt fizetését jelenti a rendőrségnek, leginkább az orvhalász területen, a Kaszpi-tengeren. A korrupción túl másik fontos pillére e tevékenységnek a maffia védelme, oroszul *милицейская крыша* (*milicejszkaja krysha* – rendőrségi védelem). Ez azt jelenti, hogy a maffiának

fizetett rendszeres védelmi pénz ellenében a maffia megvédi az orvhalászokat, jellemzően a hatóságoktól, illetve a versenytársaktól is. A legtöbb legális és illegális halász élvezi a *krysha* védelmét. A hatóságok ellen a gyakorlatban úgy védekeznek, hogy ha a halászokat a tengeren ellenőrzik a hatóságok emberei, akkor a halász a bűnszervezet egyik emberét hívja, és közli, rendőrségi ellenőrzést kapott, majd átadja a fedélzeten tartózkodó rendőröknek a telefont. Ekkor a bűnszervezet vezető személye közli a rendőrrel, hogy az ellenőrzött halász az ő embere, hagyja „dolgozni”, majd a rendőr ezután már nem folytatja az intézkedést, és távozik. Gyakran ilyenkor is elvárnak némi ajándékot, amit kaviár formájában kapnak meg a halászsoktól.

Behatolás a legális gazdaságba

A törvénytelen kaviárüzletben részt vevő orosz maffia a jogszerű gazdaságba is teljesen beépült, ami az orosz szervezett bűnözés más területein is megfigyelhető. A Szovjetunió összeomlása után, az 1990-es évek elején az orosz maffia jelentős szerepet játszott az állami vagyon privatizációjában. Jelentős anyagi javakat szerzett meg, a későbbiekben már hatalmas számú legális gazdasági társaságban szerzett részesedést (VOLKOV 2002; DUBINSKY 2007), és számos tokhaltenyésztő cég tulajdonjogát szerezték meg. Jól illusztrálja ezt az egyik cég vezetőjének az egyik kutatás során tett nyilatkozata: a tenyészfarmon igazából alig alkalmaznak megfelelő biztonsági személyzetet, mivel ők nem félnek attól, hogy onnan halat lopnak – hiszen a bűnözők félnek inkább tőlük.

A Kaszpi-tengeri törvénytörő halászatot Azerbajdzsánban látszólag állami kézben lévő vállalatok végzik, de valójában az egész piacot a maffia tartja kézben (VAN UHM 2016). Az étteremtulajdonosok szerint a maffia által forgalmazott kaviár jobb minőségű, mint az állami vállalatok által forgalmazott (SELLAR 2014).

Erőszak

Annak ellenére, hogy az orvvadászok, kereskedők és hivatalos személyek között együttműködés áll fenn, az ellenségeskedés és az erőszak használata egyáltalán nem ritka jelenség az illegális kaviárkereskedelemben, amelyet időnként „tokhalháborúnak” is szoktak nevezni (SHADRINA 2007). Több jelentés szól arról, hogy fegyveres tűzharc alakult ki a versenytárs orvhalászok vagy akár a hatósági személyek és az orvhalászok között Dagesztánban (LAGUTOV 2008). A Kamilia nevű hajót például 1996-ban a parti őrség megpróbálta feltartóztatni, miközben a hajó

rakományát (tokhalakat) rakodták át két Kamaz tehergépkocsira. Miközben a parti őrség megpróbált rajtuk ütni, a korrupt vízi rendőrség félautomata fegyverekből tüzet nyitott, és a tűzharcban végül a két tehergépkocsi elhagyta a helyszínt. A Kamilia hajót egyébként a későbbiekben is használták orvhalászathoz, azonban a hatóságok többé nem tartóztatták fel, az orvhalászok ellen sem indult eljárás.

A nem korrupt hivatalos személyek elleni támadást illusztrálja egy 1996-ban történt eset: Kaszpijszk városnak abban a negyedében robbantott bombát a kaviármaffia, ahol a parti őrség tagjainak családjai élnek, válaszul a hatóság aktív tevékenységére (VAISMAN 1997). Abban az épületben, ahol a robbantás történt, több mint 100 ember élt, köztük a parti őrség parancsnoka, akit korábban már fenyegetett a kaviármaffia. A robbantásban 67 ember, köztük 21 gyermek veszítette életét, nagyrészt a parti őrség emberei és családjai.

A határőrség felderített egy kaviárhálózatot 2012-ben, egy évvel később ismét robbantottak a határőrség egyik hivatali épületénél Kaszpijszk városában (ZABYELINA 2014). A helyi hivatalos szervek szerint háború van a kaviármaffia és a hivatalos szervek között (VAISMAN 1997).

Az úgynevezett „Izberbas egység” egyik tisztjét 2000-ben elrabolták, cserébe követelték, hogy a hatóságok szolgáltatassák vissza azokat a hajókat, amelyeket az orvhalásztól foglaltak le. Egy évvel később az orvhalászok (legalább 100 fő) megrohmozták a parti őrség egyik állomását Dagesztánban, ismét az elkobzott hajók visszaszolgáltatását követelték. A dagesztáni rendőrségi szóvivő és az elnöki szóvivő közölte, hogy a támadások mögött az úgynevezett kaviármaffia áll, amely ellen mindig harcolni fognak.

Több olyan eset is előfordult, hogy kézigránáttal halásztak az orvhalászok a 2000-es évek közepén, majd a náluk lévő robbanószert dobták a közeledő halőrök felé (KNAPP – KITSCHKE – VON MEIBOM 2006).

A versenytársak közötti háborúra utal az a merénylet, amely egy héttel a halászati szezon előtt történt 2005-ben: asztraháni irodájának ajtaja előtt lőttek le egy vezető halászati tisztviselőt. Egyes sajtóinformációk szerint halála a halászati kereskedelmi tevékenységéhez kapcsolódott, melyet saját hasznára végzett.

Egy tudóst elraboltak 2008-ban Moszkva központjában, mivel felfedezte, hogyan lehet előállítani olyat a tenyésztett tokhalból származó fekete kaviárból, ami megkülönböztethetetlen a vadon élő tokhalból származó kaviártól (VAN UHM 2016).

Az illegális kaviárkereskedelemmel kapcsolatos erőszak nemcsak Oroszországban, hanem Európában is megjelenik. Az Egyesült Királyságban a bűnügyi felderítő szolgálat felderített egy emberölési és zsarolási ügyet az illegális kaviárkereskedelemmel összefüggésben, amely mögött az orosz maffia állt (SCHNEIDER 2012). Hollandiában is voltak jelei, hogy az orosz maffia részt vesz a kaviárkereskedelemben.

Több holland tisztviselő szerint az orosz maffia megjelent a holland CITES nemzeti irodában is, megfenyegetve az iroda munkatársait, hogy több engedélyt adjanak ki, mivel a hatóságok nagy mennyiségű kaviárt koboztak el (VAN UHM 2016).

Egy másik esetben egy fekete Mercedesből figyelték egy rendőrfelügyelő házát. A felügyelő szerint aznap 10 tonna kaviárt foglaltak le, mivel egy importszállítmány iratai nem voltak rendben. Az ügy hátteréhez tartozik még, hogy a genfi CITES-hatóság elfogadott olyan iratokat, dokumentumokat, amelyeket hivatalosan még nem is állítottak ki (VAN UHM 2016).

VÁLLALATI BŰNÖZÉS (CORPORATE CRIME)
A VADON ÉLŐ ÁLLATOK ÉS NÖVÉNYEK
NEMZETKÖZI ILLEGÁLIS KERESKEDELMÉBEN

A vállalati bűnözés fogalmi meghatározásai

A fogalmat Edwin Sutherland kriminológus alkotta meg, a fehérgalléros (*white collar crime*) bűncselekményekkel összefüggésben, amelyről először 1939-ben tett említést az Amerikai Szociológiai Társaság konferenciáján. Meghatározása szerint a fehérgalléros bűnözés „azokat a bűncselekményeket foglalja magába, amelyeket magas beosztású, megbecsült társadalmi státuszú személyek követnek el, foglalkozásuk körében” (SUTHERLAND 1940: 11–12). A jelenség kutatása során elsősorban törvényesen bejegyzett cégek (hetven nagy hírű, nemzetközi cég) törvénysértő, bűncselekményeket megvalósító tevékenységét vizsgálta, vagyis a gazdasági társaságok vállalati bűnözés körébe tartozó cselekményeit. Ennek során feltárta, hogy mely bűncselekmények sorolhatók e körbe: gazdasági és politikai korrupció, vesztegetés, csalások, sikkasztások, csődbüntettek, adócsalás, biztosítási csalások. Sutherland kutatásai alapján megállapítható, hogy a vállalati bűnözés tulajdonképpen a fehérgalléros bűnözés egyik területének tekinthető. A fehérgalléros bűnözéshez sorolhatóak még a gazdasági és a foglalkozás körében elkövetett törvényszegések. Kutatásával megdöntötte az addig széles körben elterjedt felfogást, hogy bűncselekményeket csupán az alsóbb osztályokhoz sorolható emberek követnek el, hiszen az általa vizsgált ügyekben magas társadalmi, egzisztenciális háttérrel bíró emberek irányításával vagy részvételével zajlottak ezen törvényszegések (SUTHERLAND 1940).

Az 1970-es évektől már egyre inkább elkülönítették a fehérgalléros bűnözésen belül az egyének által elkövetett törvénysértéseket a vállalati keretek között elkövetett bűncselekményektől, vagyis a vállalati bűnözéstől (INZELT–BEZSENYI

2021). Különböző fogalmi meghatározásokat alkottak meg azon jogellenes és káros cselekményekről, amelyeket egy cég alkalmazottai követnek el egyéni vagy a cég érdekeinek előmozdítása érdekében (FRIEDRICHS 2010). Egy az 1980-as években megalkotott fogalom így hangzik: „a vállalatok által elkövetett államilag büntetendő cselekmények, ide sorolandók a közigazgatási, magánjogi és büntetőjogi jogsértések is”. (CLINARD–YEAGER 1980, magyarul idézi: INZELT–BEZSENYI 2021.)

A hazai szakirodalomban a vállalati bűnözéssel Irk Ferenc foglalkozott behatóbban. Többek között a nemzetközi szakirodalom alapján két fő kategóriára osztotta a jelenséget aszerint, hogy a vállalaton belül (a dolgozókra) vagy azon kívül fejt ki káros hatást (IRK 2015: 140). Ugyanakkor megállapította, hogy e jelenség állami szintű kezelése más bűnözési formákhoz képest erősen diszharmonikus és megkésett.

Felmerül a kérdés, hogy vannak-e átfedések, illetve kapcsolatok a vállalati és a szervezett bűnözés között. Vagy lehet-e a két fogalom egymás szinonimája? Álláspontom szerint érdemes mind kriminológiai, mind jogi (büntetőjogi) szempontból külön vizsgálni a kérdést. Kétségtelen tény, hogy számtalan közös elemet hordoz mindkét bűnözési forma. Mielőtt részletes elemzésbe kezdenék, le kell szögezmem, hogy a vállalati bűnözés fogalmának meghatározása jóval egyszerűbb feladat a szervezett bűnözésénél. Míg az előbbire a fentiekben ismertetett fogalommeghatározásokon túl nemigen ismert több, addig az utóbbi esetében akár több száz meghatározás is létezik (LAMPE 2016), hiszen számtalan megjelenési formája ismert a világon az eltérő földrajzi és kulturális hagyományokra tekintettel (ZSIGMOND 2020a).

A szervezett bűnözés esetében néhány olyan közös elemet érdemes kiemelni, amelyek a fogalommeghatározások majdnem mindegyikében előfordulnak: tartós időre való szervezethez, hierarchia, rendszeres anyagi haszonszerzési célzat, több bűncselekmény visszatérő vagy rendszeres elkövetése és eseti jelleggel az erőszak.

Míg a vállalati bűnözés fogalmi elemei: bűncselekmények (több) vállalati keretek között, a vállalat vezetőinek vagy dolgozóinak rendszeres anyagi haszonszerzési célból (profitért) történő elkövetése. A két fogalom elemei között nem csupán átfedések tapasztalhatók, hanem úgy tűnik, nagyjából azonos fogalmakról lehet szó. Hiszen ha egy törvényesen bejegyzett és alapvetően legálisan működő vállalat profitnövelés céljából a működése során különböző bűncselekményeket is elkövet, kimondható, hogy szervezett elkövetésről, szervezett bűnözésről beszélünk, amelyben az elkövetés háttéréül szolgáló szervezetet a vállalati struktúra adja.

A két kriminológiai fogalom közötti hasonlóságokra már több kutató is felhívta a figyelmet: a tiltott áruk (például kábítószer) piacán ugyanolyan piaci mechanizmusok érvényesülnek, mint más piacokon belül (WYATT et al. 2020b) a munkaszervezés, a munkamegosztás területén, a felelősség ugyanúgy alakul, mint egy nemzetközi multinacionális cégnél (GOUNEV–RUGGIERO 2014).

Mivel a fentiekben kifejtettek szerint a szervezett bűnözés igen tág fogalomnak tekinthető, amelyet a több mint 150 meghatározás is tükröz, és a vállalati bűnözés jóval szűkebb kategóriát képez, az átfedésekre tekintettel kijelenthető, hogy a szervezett bűnözés halmazán belül helyezkedik el a vállalati bűnözés, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Esetenként egyes vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények kilóghatnak a szervezett bűnözések sorából, például ha olyan lényeges fogalmi elem hiányzik, mint a rendszeresség, hosszabb időre irányuló elkövetési célzat.

13. táblázat: Vállalati keretek között elkövetett vadvilági bűncselekmények jellemzői

A Palermói egyezmény elemei	Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények
Bizonyos ideig való fennállás	Ez az elem, amely minden vállalati bűncselekmény esetén fennáll, mivel a vállalatok (gazdasági társaságok) nem egyszeri vagy rövid alkalomra jönnek létre
Három vagy több főből áll a csoport	Ha nem egyszemélyes vállalat (gazdasági társaság) vagy egyéni vállalkozás keretében követik el a bűncselekményt, fennáll ez az elem. Itt megjegyzendő, hogy nem csupán a vállalat tulajdonosai, tisztségviselői, tagjai számítanak a csoport tagjainak, hanem annak munkavállalói is, amennyiben ismerik a bűncselekményi tevékenységet.
Strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, esetleg tagságuk állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzenek	Minden vállalat megfeleltethető e kritériumnak. A vállalatok fennállása nem alkalmoszerű, illetve jellemző a strukturált felépítés, mindenkinek (munkavállalóknak, tisztségviselőknek) pontos szerepe van, és a tagság is (a munkavállalók is nagyrészt) állandó.
Összehangolt működés	Minden vállalatra elmondható, hiszen a működést alapító okiratok szabályozzák részletesen szerte a világon, illetve a termelés előre meghatározott tervek szerint folyik
Cél: súlyos bűncselekmények elkövetése (négy évig terjedő szabadságvesztéssel is sújthatók)	A kiszabható szabadságvesztés mértéke államonként változhat
Közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve	A védett állat- és növényfajok kereskedelmének minden esetben ezek a céljai

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A 13. táblázat alapján látható, hogy büntetőjogi dogmatikai szempontból a Palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőeknek a vállalati bűnözés keretében megvalósított bűncselekmények.

Felvetődik azonban egy lényeges kérdés, ami az ilyen típusú elkövetések megelőzése, felderítése és bizonyítása szempontjából egyáltalán nem elhanyagolható. Legális-e a vállalat, amelyik a szervezete keretein belül követi el a bűncselekményeket: jogszerű célokból alakult-e, azaz eleinte törvényesen működött, és a profit növelése céljából később követett el bűncselekményeket, vagy egy bűnszervezet a tevékenységének leplezése céljából fedővállalatot hozott létre (tipikusan ilyenek a pénzmosás céljából alakított vállalkozások).

Vállalati bűnözés az illegális vadkereskedelemben

A törvénybe ütköző állat- és növénykereskedelemben az egyre inkább terjedő vállalati bűnözést számtalan kutatás igazolta. Az illegális szállításban például rengeteg szabályszerűen bejegyzett vállalat vesz részt, elemzések szerint az EU területén a törvénytörő vadkereskedők több mint 30%-a legális szereplőként is jelen van a piacon. Ezek a vállalatok lehetnek törvényesen működő, nyilvántartásba vett, állatkereskedelemmel foglalkozó cégek, állatkertek, cirkuszok, régiségboltok, divataru-kereskedők, állattenyésztők vagy bármilyen vállalkozás, amely tökéletes háttérrel biztosít a jogszerűtlen tevékenység leplezésére, a törvénytelenül beszerzett áruk tisztára mosására (WYATT et al. 2020a).

A vállalati bűnözés olyan formában jelenik meg az illegális vadkereskedelemben, hogy a cég leplezi az áru eredetét, és/vagy elrejtja az árut. Úgy leplezik, hogy törvénytelenül szerzik be az árut orrvadászoktól, majd törvényes iratokkal igazolják, hogy a szállított vagy forgalmazott állat- vagy növény szállítmány tenyésztett vagy fogságban nevelt egyedekből áll (WYATT 2013). Az engedélyeket hamisítják, vagy ami biztonságosabb, a korrupciós csatornák felhasználásával szerzik be a hivatalos szervektől. A leplezésre remek példa, amikor a vadon fogott kaviárt törvényesen bejegyzett cégek tenyésztett kaviárként csomagolják, és viszik a nemzetközi piacra. Sok ilyen céget valamelyik orosz maffiaszervezet hozott létre és működtet (VAN UHM – SIEGEL 2016). Ez példázza azt a jelenséget, amikor a szervezett bűnözés fedővállalkozások létrehozásával leplezi tevékenységét.

A rejtés úgy történik, hogy a törvényesen bejegyzett vállalat valamilyen legális áru szállítását, kereskedelmét jelöli meg fő tevékenységének, és ezt tünteti fel a szállítólevelekben, árukísérő okmányokban (például kőszobrok, gyümölcs stb.), és a védett állatokat, növényeket vagy azok származékát a legitim áru közé, alá vagy mögé rejtve szállítják.

Vállalati bűnözés az illegális elefántcsont-kereskedelemben

Erről a tiltott üzletágról elmondható, hogy az egyik legjövedelmezőbb üzletágnak számít az illegális állatkereskedelemben, bár az UNODC legutóbbi, 2020-as jelentése szerint az elefántcsont feketepiaci ára jelentősen esett az elmúlt években (UNODC 2020b). Kenyában 2014-ben 148 USD volt egy kiló, 2018-ban már csak 54,5 USD, Tanzániában 95 USD, majd 2018-ra már csak 40 USD. A jelentés szerint ennek pontos oka egyelőre nem ismert, további kutatásokat igényel, de elképzelhető, hogy a számtalan nemzetközi korlátozásnak köszönhetően esett vissza a kereslet.

Azonban továbbra is kijelenthető, hogy nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok foglalkoztak és foglalkoznak is e tevékenységgel. Az UNODC egy korábbi, 2016-os elemzése szerint egyes afrikai terrorszervezetek ellenőrzésük alatt tartják az elefántcsont-kereskedelmet, amelyből jelentős bevételük származik (UNODC 2016).

Az elefántcsont megmunkálásának több mint ezeréves hagyománya él a Távol-Keleten, ezért az elefántok vadászata Ázsiában egykor óriási méreteket öltött, mígnem Ázsia több területén teljesen kihaltak. Az óriási felvevőpiac igényének kielégítésére újabb források után kellett nézni.

A CITES honlapján közzétett adatok szerint „az afrikai elefánt (*Loxodonta africana*) populációja az 1930-as és 40-es években 3–5 millió egyedből állt. A 70-es, 80-as évekbeli gyors csökkenés után mára kevesebb mint félmillió állat maradt. A 20. század elején Ázsiában kb. 100 000 indiai elefánt (*Elephas maximus*) élt, mára a természetben 35 000–50 000 példánya maradt. Legnagyobb populációja Indiában él (a teljes létszám 57%-a). Elefántcsontból készülhetnek szobrok, ékszerek, papírvágókések, evőpálcikák, pecsétnyomók, de a bizzarr termékek között az elefánt lábából készült papírkosár és esernyőtartó is előfordul”.⁵

Egyes becslések szerint Afrikában a 80-as években legalább 100 000 elefántot öltek meg évente, bizonyos régiókban a helyi populáció 80%-a elpusztult. Ennek fő oka az illegális elefántcsont-kereskedelem volt.

A CITES egyezmény alapján az elefánt vadászata, illetve az elefántcsont-kereskedelem 1989 óta tilos, ez alól kivételt csak a Washingtoni egyezmény megkötése előtt készített dísz tárgyak jelentenek. Az orvvadászat és az illegális elefántcsont-kereskedelem ennek ellenére virágzik. A TRAFFIC 2014-ben részletes elemzést (MILLIKEN 2014) készített erről. A vizsgálat fő alapját a szervezet által működtetett nyilvántartás adta,⁶ amely 1989-től napjainkig gyűjt és tárol adatokat a törvénysértő kereskedőktől lefoglalt elefántcsont mennyiségére, a lefoglalások helyszínére, az illegális kereskedők

⁵ www.cites.hu/fajok.html

⁶ A nyilvántartás angol neve ETIS – Elephant Trade Information System.

módszereire, illetve a lefolytatott büntetőeljárásokra vonatkozóan. Az engedély nélküli szállítmányok Afrikából Ázsia felé irányulnak, sok esetben tranzitállomások beiktatásával. Az elemzés három időperiódust különböztet meg a titokban működő szállítási útvonalak tekintetében (MILLIKEN 2014).

1. A 2000–2009 közötti időszakban a TRAFFIC analízise a szállítmányok kiinduló országaként egyes nyugat-afrikai államokat jelölt meg, így Kamerunt, Nigériát és a Kongói Demokratikus Köztársaságot. Néhány szállítmány Európán keresztül haladt, tranzitországgként elsősorban Belgiumot nevezték meg. A szállítmányok végső célja pedig elsősorban Japán, Kína kevésbé volt jellemző. Bár a tanulmány kitér arra is, hogy a lefoglalt szállítmányok 40%-ának ismeretlen volt a tényleges úti célja. Ebben az időszakban egyes csempészt elefántcsont-szállítmányok mennyisége is jellemzően kevesebb volt, így légi úton történő csempészet is előfordult.
2. A következő, 2009–2011-ig terjedő időszakban kiinduló országként elsősorban már azok a kelet-afrikai országok voltak a jellemzőek, amelyek rendelkeznek az Indiai-óceánon kikötővel (Dar es-Salaam, Zanzibár Tanzániában). Tranzitországgként egyes útvonalakon Malajzia és a Fülöp-szigetek voltak a jellegzetesek, illetve más útvonalakon az Egyesült Arab Emírátságok. Célországként már kevésbé Japán, inkább Kína, Kambodzsa és Thaiföld volt a tipikus. Az egyes szállítmányok mennyisége már jelentősebb, több tonnát elérő, így a szállítás már szinte teljes egészében hajókon történik.
3. A 2012–2013-as időszakban már egyértelműbben Tanzánia és Kenya voltak a kiinduló országok. Újabb útvonalak és tranzitországgok jelentek meg, így Törökország, Spanyolország, Indonézia, Srí Lanka. Célországként Japán kiesett, és Kína vált az elsődlegessé.

Az illegális elefántcsont-szállítmányok mennyisége évről évre növekszik, az utóbbi években egy-egy szállítmány súlya 1,5 tonna és 7 tonna közé tehető. A nagy mennyiségre való tekintettel a kontinensek közötti szállítást elsősorban konténerhajókon bonyolítják, a kikötőkben raktárakat bérelnek, a szállítmányokhoz kísérőokmányként hamis dokumentumokat, fantomcégeket használnak fel. A bűncselekmények jellege arra utal, hogy az elkövetők között kontinenseken átívelő szoros, összehangolt kapcsolat alakulhatott ki, továbbá ezek a szervezett bűnözői körök tevékenységüket korrupciós kapcsolatokon keresztül biztosítják. A fenti tényezők a nemzetközi szervezett bűnözés jelenlétére utalnak (MILLIKEN 2014).

Az egyes afrikai országok hatóságai elsősorban felderítői, hírszerzési úton megszerzett információk alapján, illetve rutinellenőrzésekkel tudnak egy-egy jogszerűtlen szállítmányt leleplezni (MILLIKEN 2014). Kevésbé eredményez tettenéréseket

a kikötőkben a szállítmányok röntgenátvilágítása, a speciális keresőkutyák alkalmazása a technikai eszközök és speciálisan kiképzett ebek hiánya miatt. Arra utaló adat nincs, hogy egy-egy sikeres tettenérés és nyomozás során az egész nemzetközi hálózat felderítése megtörtént-e, amit az egyes államok bűnüldöző hatóságai közötti (forrás–tranzit–célországok) rendszeres információcsere alapozhatna meg.

Számtalan kormányközi szervezet (UNODC, Interpol), illetve NGO (TRAFFIC) ír a szervezett bűnözés illegális elefántcsont-kereskedelemben való részvételéről (BATT–FELTHAM–BECKER 2017; Interpol 2012a). Az egyes források szerint nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok irányításával zajlik a törvénytörtő kereskedelem elsősorban Afrikából Ázsiába.

A jelentések nagy része nem tér ki arra, hogy a szervezett bűnözés milyen formában vesz részt az illegális elefántcsont-kereskedelemben, milyen típusú bünszervezetek irányítják és milyen módon, csupán megemlítik a szervezett bűnözés részvételét.

A fejezethez olyan sikeresen megoldott bűnügyekről szóló beszámolókat, jelentéseket vizsgáltam meg, melyekben nemzetközi illegális elefántcsont-kereskedelemmel foglalkozó bünszervezetek ellen lefolytatott nyomozásom eredményeit tárták fel (Environmental Investigation Agency 2014a).

Bayon Muyumba csoportja

A 14. táblázatban a kongói Bayon Muyumba által vezetett bünszervezeti csoport tevékenységének adatai láthatók. A csoport úgy lepleződött le, hogy 2009 márciusában az általa strómanokkal működtetett szállítócégek egyikének (Puja Ltd.) hajóját vonták ellenőrzés alá a hatóságok Vietnámban. A szállítólevél szerint műanyag hulladékot szállítottak, azonban az átvizsgálást végző vámtiszték az említett Puja Ltd. konténereiben 6,2 tonna elefántcsontot találtak és foglaltak le. Pár nappal később a Puja Ltd. nevű cég egyik másik szállítmányát is átfésülték a Fülöp-szigeteki Manilában, ekkor 4,4 tonna elefántcsontot foglaltak le. A nyomozás során alkalmazott DNS-vizsgálat feltárta, hogy az elefántcsont a mozambiki Selous–Niassa ökoszisztémából származik. A szállításban és csempészetben részt vettek még a Team Freight Tanzania, a Kigoma M. N. Enterprises, az Uplands Frewarders és a Nectar Logistics nevű fantomcégek, illetve felderítették, hogy hat tanzániai megvesztegetett vámisztviselő segítségével pecsételték le a konténereket. Mivel a cégek közvetlenül nem voltak Muyumbához köthetőek, így ellene végül nem indulhatott büntetőeljárás (Environmental Investigation Agency 2014a).

14. táblázat: Bayon Muyumba csoportja

A csoport vezetőjének neve	Bayon Muyumba
Az ügy keletkezésének ideje	2009
A csoport tevékenységének időintervalluma	2008–2009 (valószínűleg még 2008 előtt megkezdtek tevékenységüket, azonban a nyomozás csak eddig tárta fel az aktivitásukat)
Forrásországok	Tanzánia, Mozambik
Tranzitországok	Egyesült Arab Emírségek, Malajzia
Célországok	Fülöp-szigetek, Vietnám
Szállítmány elfogásának helye	Fülöp-szigetek, Vietnám
Az elfogott szállítmány mennyisége	10,6 tonna (2 szállítmány)
Csempészet módszere	Áru hamis megjelölése (műanyag hulladékként feltüntetve)
Fedővállalkozások	Puja Ltd., Team Freight Tanzania, Kigoma M.N. Enterprises, Uplands Frewarders és Nectar Logistics
Korrupciós kapcsolatok	A tanzániai vámhivatal hat tisztviselőjét tartóztatták le, akik illegálisan pecsételték le a szállítókonténereket; egy tanzániai parlamenti képviselő neve is felmerült (Abdurahman Kinanaé)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A MOL Independence hajó szállítmányának ügye

A következő bűnügy 2002 júliusában kezdődött. Az Environment Investigation Agency (a továbbiakban: EIA) által közzétett jelentés szerint a MOL Independence nevű hajó (a nemzetközi hajónyilvántartás szerint ciprusi lobogó alatt hajózott: BalticShipping.com [é. n.]) ekkor kötött ki Szingapúrban, majd ezt követően a szingapúri hatóságok rutinellenőrzés alá vonták az egyik kirakodott konténert. A csatolt kísérőlevél és vámnyilatkozat szerint Malawiból (Lilongwe-ből) származó kőszobrokból állt a szállítmány. Az ellenőrzés során a kikötői hatóságok meglepve tapasztalták, hogy a konténer belsejében a kőszobrok mögé rejtve 7,2 tonna elefántcsont található, amely addig a legnagyobb lefoglalt elefántcsont-szállítmány volt az 1989-es nemzetközi elefántcsont-kereskedelem tilalma óta.

15. táblázat: A MOL Independence hajó szállítmányának ügye

A csoport vezetőjének neve	Nincs adat
Az ügy keletkezésének ideje	2002. július
A csoport tevékenységének időintervalluma	1994-től 2002-ig
Forrásországok	Zambia
Tranzitországok	Mozambik, Malawi, Dél-afrikai Köztársaság
Célszágok	Japán
Szállítmány elfogásának helye	Szingapúr
Az elfogott szállítmány mennyisége	7,2 tonna
Csempészet módszere	Lepelés: áru hamis megjelölése (kőszobrokként feltüntetve) Rejtés: a kőszobrok mögé rejtve a konténerekben
Fedővállalkozások	A felhasznált forrásban nincsenek megnevezve a cégek, de egyértelműen kellett lenniük a szállításhoz
Korrupciós kapcsolatok	Nincs adat

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az EIA későbbi kutatásai egyébként rámutattak arra, hogy ez a szállítmány csupán a jéghegy csúcsának számított, amelyet a kifinomult és szervezett elefántcsont-szindikátus szállított kontinenseken keresztül – egyébként a szervezet 1994 óta működött büntetlenül. A későbbi DNS-elemzés kimutatta, hogy a lefoglalt elefántcsont nagy része zambiai elefántoktól származott. Az állatok orvvadászata után a már feldolgozott elefántcsontot Malawiba szállították, ahol becsomagolták, majd közúton Mozambikba vitték. Onnan Beira város kikötőjéből Dél-Afrikába és Szingapúrba haladt tovább a szállítmány, amelynek végső úti célja Japán lett volna.

Az EVERGO International Ltd. ügye

A tanzániai rendőrség 2013. november 2-án rajtaütött Michocheni külvárosában egy házban, melyben 706 darab, összesen 1,8 tonna elefántagyarat találtak és foglaltak le. A házban tartózkodó három kínai állampolgárt letartóztatták. A kínai gyanúsítottak a helyszínen 50 000 USD-vel kísérelték meg megvesztegetni az őket letartóztató rendőröket. A rendőrség a házkutatás során még nagy mennyiségű készpénzt,

mérlegeket és egy olyan mikrobuszt talált, amelyben csempészetre alkalmas rejtett rekesz volt kialakítva, illetve darabolt elefántcsontagarakat több zsákban, fokhagyma és tengeri kagylóhéjak közé rejtve. A további nyomozás során feltárták, hogy a ház és a mikrobusz egy EVERGO International Ltd. nevű kereskedelmi céghez köthető, és az elefántcsont szállítási útvonala Zanzibárhoz kapcsolódik. A nyomozás ezen információi alapján 2013. november 13-án egy zanzibári kikötőben ellenőrizték az EVERGO Int. Ltd. cég egyik konténerét éppen akkor, amikor a Kota Hening nevű hajóba rakodtak be. Az ellenőrzés eredményeként a konténerben 1023 db elefántcsontot találtak, összesen 2,9 tonna mennyiségben, az elefántcsontok kagylóhéjak közé voltak rejtve. Zanzibárban további 6 embert tartóztattak le a hatóságok. A nyomozás felderítette továbbá, hogy az Island See Food Ltd. nevű fedőcég is érintett volt az ügyben. Az ügy további fejleménye az lett, hogy a bünszervezet két kulcsfiguráját, Salvius Matembo és Julius Manase tanzániai állampolgárokat letartóztatták. Matembo elismerte, hogy az 1990-es évek vége óta vesz részt tevékenyen az illegális elefántcsont-kereskedelemben. A nyomozók a lefoglalt iratok között több gyanús tranzakcióról szóló számlát találtak, amelyek az említett fedővállalkozások és egy hongkongi cég (YQP International) között mentek végbe.

16. táblázat: Az EVERGO International Ltd. ügye

A csoport vezetőjének neve	Salvius Matembo, Julius Manase
Az ügy keletkezésének ideje	2013. november 2.
A csoport tevékenységének időintervalluma	1990-es évektől 2013-ig
Forrásországok	Tanzánia
Tranzitországok	Zanzibár
Célországok	Hongkong
Szállítmány elfogásának helye	Tanzánia, Zanzibár
Az elfogott szállítmány mennyisége	3,7 tonna (két lefoglalás)
Csempészet módszere	Leplezés: áru hamis megjelölése (fokhagyma, tengeri kagylóhéj) Rejtés: a szárazföldi szakaszon rejtett boksiban
Fedővállalkozások	EVERGO International Ltd. Island See Food Ltd. YQP Internaional Ltd.
Korrupciós kapcsolatok	Vesztegetési kísérletről van adat

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A ChaSaMa-ügy

Malawiban 2013. május 24-én a malawi adóügyi hatóság mobil csoportja ellenőrzött egy teherautót Bwengu és Phwezi települések között. A teherautó hivatalosan Tanzániából szállított cementet, azonban a jármű részletes átvizsgálása során a hatóság emberei 781 darab elefántcsontot fedeztek fel mintegy 2,6 tonna súlyban a cementeszsákok alatt. A teherautó sofőrje és tulajdonosa Charles „Chancy” Kaunda volt, aki előzőleg a teherautóval Lilongweből Dar es-Salaamba vezette a teherautót – ez legalább 20 órás utazást jelent. Itt felrakodta az elefántcsontot, majd a visszatérő úton áthaladt a Songwe határállomáson, és már majdnem visszaért Lilongwebé, amikor a mobil egység megállította.

A malawi hatóságok értesítése alapján a tanzániai hatóságok is nyomozni kezdtek, így találták meg azt a házat a Mbezi Makabe nevű piactér közvetlen szomszédságában, ahol az elefántagyarakat összegyűjtötték és raktározták. A házba egy rendőrségi akció keretében hatoltak be, és körülbelül egy tonna elefántcsontot fedeztek fel cementeszsákok mögé rejtve. A nyomozás során megállapították, hogy Kaunda a lilongwei székhelyű City Car Hire cég igazgatója. A helyi források szerint ez a cég valójában két kínai üzletember tulajdonában áll, Kaunda csupán strómanként volt bejegyezve.

Vállalati bűnözés az illegális rózsafa-kereskedelemben

Rózsafafélék illegális kereskedelme Ázsiában

A rózsafa (*roosewood*) kereskedelmi elnevezés, azon faanyagok gyűjtőneve, amelyek vöröses színűek, tömött szerkezetűek és gyakran kellemes illatuk van. A rózsafát adó 33 fajta rendszertani szempontból távol áll egymástól. Ezek a fajok megtalálhatók Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában. Az öt legkeresettebb a *Dalbergia*, *Pterocarpus*, *Diospyros*, *Millitia* és a *Cassia*. A legkeresettebbek a *Dalbergia*-félékből kerülnek ki: 2016 óta nemzetközi védettséget élveznek, szerepelnek a CITES II. listáján, mivel a fafélék egyedszáma jelentősen megcsappant a nagy keresletnek köszönhetően. Ezt megelőzően még 2008-ban a számai rózsafát már Thaiföld is védetté nyilvánította (SIRIWAT–NIJMAN 2018). A kereslet célja a bútorkészítés, elsősorban Kína a fő felvásárlópiac, ahol luxuscélokból készítenek ezekből a termékekből elegáns dekoratív bútorokat, illetve hangszereket. Manapság a felső középosztály és a tehetősebb réteg által keresett cikk (SCHUURMAN – LOWRY II 2009; SIRIWAT–NIJMAN 2018; TREANOR 2015).

A *Dalbergia* egyik legértékesebb faja a sziámi rózsafa (*Dalbergia cochinchinensis*), amely megtalálható Kambodzsában, Laoszban és Vietnámban (WINFIELD–GRAYSON–SCOTT 2016). A délkelet-ázsiai régió (Kambodzsa, Laosz, Mianmar, Vietnám és Thaiföld) a rózsafafélék hot spotjaként szolgál. Ebben a régióban 2000 és 2013 között több mint 2,4 milliárd USD értékben exportáltak rózsafát, amelynek 70%-a a kínai piacra ment (SRIWAT–NIJMAN 2018). A belföldi és nemzetközi védetség ellenére a sziámi rózsafa illegális fakitermelése virágkorát éli (SINGH 2014; TREANOR 2015). A nagy értékű rózsafa iránti kereslet azt eredményezte, hogy mindennaposá váltak a fegyveres összecsapások a laoszi, thaiföldi és kambodzsai őserdőkben a rendészeti szervek és a felfegyverzett illegális fakitermelők között, akik mögött szervezett bűnözői csoportok állnak (Dwyer–Ingalls–Baird 2016).

A nagy keresleten kívül problémaként jelentkezik, hogy a kínai kormány laza importszabályokat tart fenn e termék vonatkozásában (TREANOR 2015), ezenkívül az érintett országok kormányzati tisztviselői között burjánzó korrupció is jellemző, továbbá a kereskedők és helyi közösségek a forrás- és a célországokban az összes jogi kiskaput kihasználják (Schloenhardt 2008; Singh 2014; Sundström 2016).

Az illegális kereskedelem útvonalai

A sziámi rózsafa kereskedelmének az egyik útvonala Thaiföldről indul. A kitermelés az ország északkeleti, északi határainál koncentrálódik, a kambodzsai és laoszi határok közelében. A rózsafát a Mekong folyón szállítják át motorcsónak segítségével, a szomszédos Laoszba és Kambodzsába, majd innen nagyrészt Kínába, mint a fő fogyasztó országba szállítják tovább (SRIWAT–NIJMAN 2018). Vietnám fontos szerepet játszik az illegális rózsafa-kereskedelemben tranzitútvonalként, a Laoszból, Thaiföldről és Kambodzsából származó tiltott áru ezen az országon keresztül halad. Fontos csomópont és raktározóhely az útvonalon Dong Ha városa.

Az illegális rózsafaszállítmányok a vietnámi tranzitútvonalon nagyrészt a laoszi–vietnámi határvárosnál, Lao Baónál lépnek az ország területére, de egyes csempészek kisebb szállítmányokat visznek motorbiciklivel, lesötétített mikrobuszokkal a zöldhatáron, a hivatalos határátkelőhelyeket elkerülő ösvényeken keresztül.

Az EIA nyomozói követték a rózsafacsempész útvonalát a vietnámi Dong Ky városából Kína felé. A határt rendszerint általában nem hivatalos útvonalon (zöldhatáron) lépik át, majd így érik el a kínai határvárost, Puzhait. Az EIA naponta több tucat, a városba érkező teherautót figyelt meg rózsafával megrakva. A beszállított fát itt lerakodták, majd szakmunkások csiszolták és dolgozták fel, és már helyben értékesítették is – vagyis Puzhai és más kínai határvárosok a kiskereskedelem

központjaivá váltak. Ezekben a városokban egyébként egészen fejlett üzlethálózat alakult a csempészett és feldolgozott rózsafa értékesítésére.

Hongkong is fontos kereskedelmi útvonalnak számít a rózsafacsempészetben. Az EIA nyomozói az ezzel kapcsolatos bizonyítékok beszerzése céljából találkoztak egy hongkongi logisztikai cég vezetőjével, madame Linnel. A találkozó során részletesen feltárta a rózsafaszállítással kapcsolatos tapasztalatait. Elmondta, hogy a CITES exportengedélyt Vietnámban köbméterenként 550 USD-ért lehet beszerezni, majd ezután lehet kérelmezni Pekingben az importengedélyeket. Az egész beszélgetésből úgy tűnt, hogy míg Hongkong fontos tranzitpontnak számít a jogszerűtlen kereskedelemben, addig az egész tevékenységet az ország belsejében lévő szindikátusok irányítják. Követvén a madame Lin által említett vonalat, az EIA nyomozói visszautaztak a kínai határvárosba, Shenzenbe, ahol egy import-export cég vezetőjével találkoztak. A cégvezető elmondta, hogy jogszerű engedélyek birtokában tudnak szállítani sziámi rózsafát, amelyeket közvetlenül a laoszi kormánytól szereznek be. Az exportengedélyek beszerzése után már könnyen megszerezhetőek legális úton az importengedélyek. A laoszi engedélyek tulajdonképpen nem hamisítványok, azonban korrupciós csatornák segítségével beszerzett okiratok, vagyis így is törvénytelenek, és a CITES egyezmény megsértésével adták ki azokat.

A kitermelésben, tárolásban, raktározásban és szállításban nagyrészt a földművelésből élő, szerény jövedelmű helyiek vesznek részt, akik a mezőgazdasági termelésből származó bizonytalan jövedelmüket egészítik ki az illegális rózsafa-kitermeléssel (SIRIWAT–NIJMAN 2018), holott ez a tevékenység egyáltalán nem veszélytelen. Ezek az emberek sokszor heteket töltenek el az erdőkben, hogy az elszórtan elhelyezkedő utolsó példányokat felkutassák és kivágják. Eszközük leginkább a láncfűrész, de visznek magukkal lőfegyvereket, és nem ritkán gránátvetőket is bevetnek. Amikor az illegális fakitermelők a rendészeti szervek tagjaival találkoznak, gyakran kerül sor közöttük fegyveres konfliktusra. Mivel a törvénytörő fakivágás rendszerint éjjel történik, és állandó stressz alatt állnak ezek az emberek, a fakitermelők kimerültek, a fáradtság leküzdésére gyakran pszichoaktív metamfetaminokat (például yaba) használnak, amik tudatmódosító hatásúak, erős függőséget okoznak. A kutatások azt igazolják, hogy a függővé váló fakitermelőket gyakran ezzel az anyaggal fizetik meg. Ezekben a fegyveres konfliktusokban a thaiföldi határvidéken 2009 óta több tucat rendőrt, vadőrt, erdészeti őrt öltek meg az illegális fakitermelő parasztok. A halálozási ráta a fakitermelők között még nagyobb: csak 2012-ben 45 kambodzsait öltek meg a thai hatóságok fegyveres konfliktusban (Environmental Investigation Agency 2014). Az illegális fakitermelőket sok esetben a kereskedők és közvetítők fizetik, illetve a törvénytörő tevékenység részesei a különböző korrupciós hatósági személyek.

A sziámi rózsafa kereskedelme Thaiföldön látszólag szigorúan ellenőrzött és korlátozott, azonban az EIA felderítői 2011-ben egy eseten keresztül feltárták, hogyan vesztegetnek meg az illegális beszállítók hivatalos személyeket, ápolnak kapcsolatot magas rangú kormányzati tisztviselőkkel – ezen csatornák segítségével tudják sikeresen folytatni törvénybe ütköző tevékenységüket (Environmental Investigation Agency 2014b).

Az EIA felderítői 2011 augusztusában találkoztak Piangjai Veratpanggal, a Wood Siam cég vezetőjével Bangkok egyik külvárosi gyárában. A cég látszólag teafával kereskedik, azonban Veratpan elmondta, hogy Bangkokban egy raktárban sziámi rózsafát tárol. Ezt Laoszból szállítja Thaiföldre oly módon, hogy a rakomány megnevezését valótlanul jelöli meg, illetve különböző magas rangú hivatalnokokat és vámtiszteket veszteget meg Thaiföldön és Laoszban. Veratpan hozzátette, hogy a hivatalos személyek a szállított áru értékének 20%-áért biztosítják a szabad utat a szállítmányok előtt.

Ugyanabban a hónapban az EIA nyomozói találkoztak a bangkoki székhelyű PAB Co. Ltd. vezetőjével, Promphan Suttisaragornnal, aki széles körű kapcsolatokkal rendelkezik, és büszkén dicsekedett azzal, hogy magas rangú kormányzati kapcsolatai felhasználásával szállítja be a sziámi rózsafát Thaiföld, Laosz és Kambodzsa területéről. Korábban egy nagyrészt kínai tulajdonban álló cégnek adta el a behozott rózsafát. Állítása szerint övé volt az egyetlen olyan thaiföldi cég, amelyik el tudta adni a sziámi rózsafát látszólag legálisan – 10 000 m³ fát kínált 50 millió dollárért. Suttisaragorn elmondta, hogy a Thaiföldön kivágott rózsafát Kambodzsába csempészték, majd onnan újra exportálták Thaiföldre, ezzel is igyekeztek eredetét elhomályosítani. Nagyszámú kitöltetlen eredetiségigazoló okirathoz fért hozzá kapcsolatain keresztül, így simán be tudta csempészni a rózsafát.

Az EIA nyomozói 2007-ben feltárták, hogy milyen kormányzati korrupciós kapcsolatokkal rendelkezik néhány thai kereskedő: Prakit Sribussaracum, az LVT cég vezetője elmondta, hogy a fakitermelési kvótát 50 millió thai bátért szerezte meg thai kormánytisztviselők megvesztegetésével. Ezenkívül a thaiföldi cég kapcsolatban állt egy laoszi céggel is (Phonesack Group), amelyik a laoszi Nam Teun II vízerőmű árterében, egy, a jövőben tervezett védett rezervátum területén foglalkozik fakitermeléssel. A Phonesack Group egyébként Laoszban szintén magas szintű kormányzati kapcsolatokkal rendelkezik.

Laoszban kínai és vietnámi üzletemberek jelentős szerepet játszanak az illegális rózsafa-kereskedelemben. Az EIA nyomozói 2011-ben találkoztak egy kínai cég, a De Sheng Co. Ltd. elnökével, Xie Rongjijannal, aki elmondta, hogy az általa vezetett cég öt év alatt az egyik legnagyobb rózsafa-kereskedő céggé vált Laoszban, a kivágott fákat konténerekben szállították Kínába és Vietnámba, és ott tízszeres haszonnal

adhatta el. Leszögezhető, hogy az egyik kulcsprobléma e veszélyeztetett fafélék törvénysértő exportjában az ezzel foglalkozó cégek és a kormányzati tisztviselők korrupciós kapcsolata.

Az EIA nyomozói 2013-ban találkoztak a szingapúri székhelyű VIP Partners nevű cég vezetőjével, Jeremiah Onggal, aki elmondta, hogy sziámi rózsafát szállít Laoszból Kínába, és az illegális kereskedelmi tevékenységét úgy fedezi, hogy rendszeresen korrumpálja a laoszi erdészeti minisztérium tisztviselőit, illetve a rendőröket, a vámosokat és a hadsereg tisztjeit. A sziámi rózsafából álló szállítmányok rendszerint Vietnámon keresztül haladnak Kínába. Vietnám semmilyen igazolást, vagy iratot nem kér, nem is foglalkozik ezzel, amíg az adót a tranzitszállítmányok után rendesen befizetik.

Egy haiphongi székhelyű cég vezetőjével, Vinaca Maiphounggal találkoztak az EIA nyomozói 2012-ben, aki több száz millió dollár értékű rózsafát kínált eladásra. A rönköket a cég laoszi raktárában tárolták, és innen szállították a vietnámi kikötővárosba, Da Nangba. Az EIA egyébként jelentette ezt az esetet mind a laoszi, mind a vietnámi hatóságoknak, de nem volt arra utaló jel, hogy bármit is tettek volna.

Akadtt azonban olyan példa is, hogy a hatóságok hatékonyan is fel tudtak lépni. A vietnámi vámtestek 2012-ben 500 m³ rózsafát foglaltak le Da Nang kikötőjében. A rózsafa a szállítólevélen *Dalbergia cambodianaként* volt feltüntetve, de a vietnámi CITES hatóság hivatalnokai által végzett teszt kimutatta, hogy sziámi rózsafa a szállítmány, ami jelentősen drágább, és ráadásul védett is. Az exportáló cég (Ngoc Hung) ellen védett fafaj csempészete miatt indítottak nyomozást. A nyomozás eredményeként letartóztatták a Da Nang Vámhivatal vezetőjét és két beosztottját. Az a tény, hogy a szállítmány akadálytalanul jutott el Laoszból a vietnámi Hanoi kikötőjébe, rámutat arra, hogy Laosz és Vietnám között a szárazföldi határon komoly korrupciós összefonódás létezik a hivatalos személyek és az illegális kereskedelmet folytató bűnözők között.

Az EIA nyomozói magukat potenciális vevőnek álcázva találkoztak és beszélgettek Laoszban 2014 februárjában a Shanghai Hongxu International Trading Limited (a továbbiakban: Hongxu) cég vezetőjével, Mr. Oyanggal. A vietnámi székhellyel rendelkező cég 2013-ban jelentősen meggazdagodott a sziámi és burmai rózsafa kereskedelméből, amit Laoszban szerzett be, majd Kínába továbbított. A cégvezető elmondta, hogy kicsit későn érkezett Laoszba, mivel már jelentősen megfogyatkozott a sziámi rózsafa az országban, és egyre kisebb darabokat tudnak az országból kicsempészni, a nagyobb darabokat inkább Thaiföldről lehetséges. Oyang még azt is hozzátette, hogy gyakran legális bútortermékek közé rejtve szállítják Kínába a feldogozott védett növényeket. A csökkenő sziámirózsafa-forrás miatt elkezdtek az egyébként szintén védett burmai rózsafával (*Dalbergia bariensis*)

is foglalkozni, amelynek a kereskedelme kevésbé szabályozott, és nagyon hasonló a sziámi rózsafához.

Egyes információk szerint az EIA látogatásának idején a Hongxu dolgozói éppen Kambodzsában rakodtak fel 1700 tonna burmai rózsafát kamionokra azzal a céllal, hogy azt Vietnámon keresztül Kínába szállítsák. A fát egyébként helyi gazdálkodóktól vásárolták fel. Oyang elmondta, hogy nemrég beszerezett 500 tonna burmai rózsafát laoszi földművesektől, és a laoszi Pakse városában található gyárában dolgozzák fel. Az EIA vizsgálata szerint a kínai kereskedők szinte kizárólag helyi farmereken vagy helyi kereskedőkön keresztül szerzik be a kivágott védett fákat.

A fent ismertetett példák csupán a töredékei az illegális sziámi rózsafa kereskedelmének, ugyanis a hatóságok által lefoglalt rózsafát maguk a hatóságok értékesítik árveréseken. Az EIA látogatásának idején például egy laoszi katonai parancsnokságon 7 m³ lefoglalt rózsafát kínáltak tonnánként 3500 USD-ért. Ezeket a lefoglalt faanyagokat helyi gazdálkodóktól és kereskedőktől kobozták el, és az aukciókon a piaci ár háromszorosáért adják el rendszerint kínai és vietnámi kereskedőknek. A kereskedők sokszor előnyben részesítik az ilyen aukciókon történő beszerzést, mivel az így vásárolt rózsafához hivatalos iratokat is kapnak. A Hongxu cég ily módon például 80 tonnát vásárolt a hadseregtől.

A rózsafafajták CITES általi tiltása következményeként megfigyelhető jelenség, hogy a nagy cégek vezetői egyre inkább a helyi fafeldolgozás irányába mennek el, feldolgozóüzemeket, gyárakat vásárolnak vagy bérelnek Laoszban (Pakse városában), és a félig feldolgozott fát szállítják tovább.

Az EIA nyomozói 2014-ben csak egy délelőtt 400 tonna rózsafa raktározását figyelhették meg Dong Ha város ipari zónájának három raktárában. Az egyik raktár (amelynek tulajdonosa a Ngoc Anh Limited nevű cég) menedzsere elmondta, hogy több mint 80 tonna sziámi rózsafát tárolnak, amelyek Laoszból származnak, és a készlet több mint felét már kínai ügyfeleknek adták el. A menedzser azzal is kiegészítette, hogy a fát Da Nang kikötőjébe szállítják, ott hajóra rakodják, és a rakományt hajóval szállítják Hongkongba, ahol a kínai vevők megvizsgálják a faanyagot.

A másik jelentős csomópont a vietnámi főváros, Hanoi közelében található falu, Dong Ky. Itt az utcai piacokon tudják megvásárolni a vevők a nyers sziámi rózsafát – akár 100 tonna mennyiségben.

A hírek szerint a kínai vámhatóságok a CITES tiltása óta határozottan fellépnek a csempészekkel és jogsértő szállítókkal szemben. Sok kereskedő ezért a szállításhoz helyi logisztikai cégeket vesz igénybe, amelyek mesteri módon csempészik át a határon a nyers rönköket. Az egyik ilyen hírhedt cég a Truong Giang Logistic, más néven 999.

Az EIA nyomozói magukat vevőként álcázva találkoztak Mr. Livel, a 999 nevű fuvarozó cég egyik képviselőjével. A találkozó során Mr. Li elmondta, hogy a vietnámi tisztviselők nem végeznek semmilyen ellenőrzést a határon annak köszönhetően, hogy a cég vezetése nagyon jó kapcsolatokat ápol a hatóságokkal. „Főnökünk nagyon befolyásos és hatalmas ember, mintha a triád része lenne.” A találkozó során az EIA fedett képviselőinek a 999 fuvarozó cég felajánlotta, hogy kilogrammonként 2 USD-ért szállítana rózsafát Kínába, akár több száz tonna, teherautónként 3 tonna mennyiségben. A nem engedélyezett szállítmányt legális áru alá rejtve szállítanak, illetve ha szükséges a papírok beszerzése, azt is el tudják intézni, mivel az erdészeti minisztérium egyik magas rangú tisztviselőjének részvényei vannak a társaságban.

Ez után az első találkozó után került sor az EIA fedésben lévő képviselői és a 999 cég vezetője – Agiang – közötti személyes találkozóra. Agiang a tárgyalások során annyira magabiztosan állította, hogy a törvénytelen szállítmányt át tudja juttatni a határon, hogy azt is felajánlotta, ha esetleg a hatóságok lefoglalnák a rakományt, ők készségesen visszatérítik annak árát. Agiang egyébként fuvarozó cégek egész hálózatának tulajdonosa, és átlagban 7 tonna rózsafát tud megmozgatni naponta.

Jelentősen súlyosbítja a problémát, hogy a kínai kormány komoly anyagi fedezetet biztosít a rózsafából készült termékek népszerűsítésére, így egyre több fafeldolgozó és kiskereskedelmi központ jött létre: mára több mint 3000 bejegyzett vállalat létezik, amelynek a fő profilja a rózsafafélék feldolgozása.

Vállalati bűnözés az illegális hullókereskedelemben

A házi kedvencnek (*pet*) szánt vadon élő állatok illegális kereskedelmében is megjelenik a vállalati bűnözés. Legálisan bejegyzett állatkereskedések törvényesnek feltüntetve hozatnak be a célországokba, majd ugyanott adnak el (kereskednek) vadonból élve befogott állatokat: jellemzően hullóket vagy papagájokat (WYATT 2016).

Az UNODC 2016-os jelentése szerint a védett fajok nemzetközi illegális szállításában leginkább jellemző állatok egyes hullófajok, így a krokodilok, gyíkok, kígyók, tengeri és édesvízi teknősök (UNODC 2016). Ez a trend az UNODC újabb, 2020-as jelentésének elkészültéig nem változott (UNODC 2020b). A hullókkal történő törvénytörő kereskedelem többféle célt szolgálhat (SAMEDI–ISKANDAR 2000):

- ♦ egyes hullófajok (kígyófajok, gyíkfajok) bőréből vagy páncéljából (teknős-fajok) a divatcégek vagy dekorációs cégek készítenek különböző termékeket;
- ♦ egyes hullófajok húsából élelmiszerek, ételek, vagy egyes kígyófajok mérgéből gyógyszerek, gyógyhatású készítmények készülnek;
- ♦ élő hullóket egzotikus házi kedvencként adnak el egyes állatkereskedők.

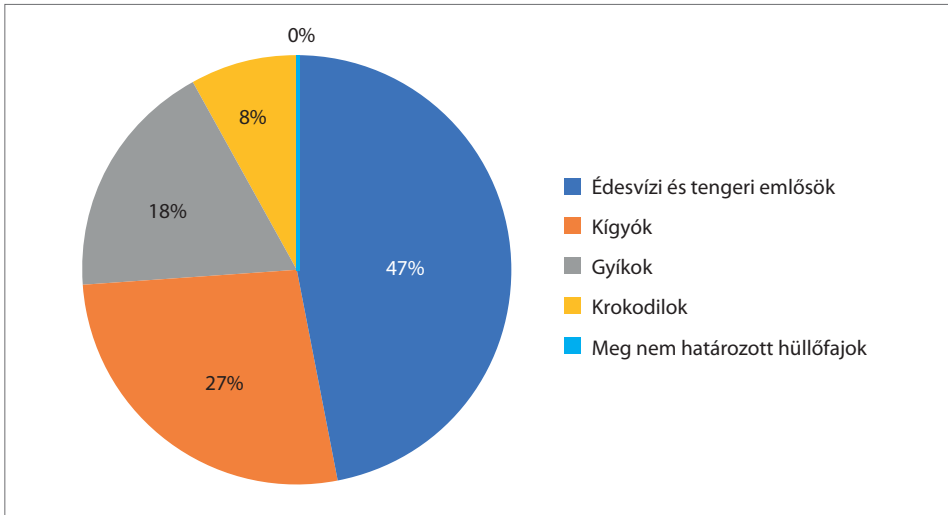
A jelentés szerint egyes hüllőfajok bőréből készült termékeket (kézitáskák, pénztárcák, övek, cipők) foglalnak le a hatóságok szerte a világon, de nem sokkal maradnak el az élve csempészett állatok sem.

Az élő hüllők közül a 2020-as jelentés lefoglalási statisztikán alapuló elemzése szerint legnagyobb számban (47,4%) tengeri és édesvízi teknősökkel folyik az illegális kereskedelem. Ezt követik egyes kígyófélék (26,7%), majd egyes gyíkfélék (17,8%), végül a krokodilfajok (7,6%) és a meg nem határozott hüllőfajok zárják a sort (0,5%).

17. táblázat: A tíz legtöbbször lefoglalt hüllőfaj 2007–2017 között

CITES listán szereplő fajok	IUCN Vörös lista	Populáció állapota
Sárga foltos amazóniai teknős (<i>Podocnemis unifilis</i>) CITES II. függelék	sebezhető	ismeretlen
Indiai csillagteknős (<i>Geochelone elegans</i>) CITES II. függelék	sebezhető	csökkenő
Ázsiai dobozteknős (<i>Cuora spp.</i>) CITES II. függelék	veszélyeztetett vagy kritikusán veszélyeztetett	három alfaj csökkenő, a többi ismeretlen
Kirgiz teknős (<i>Testudo horsfieldii</i>) CITES II. függelék	sebezhető	ismeretlen
Sugaras teknős (<i>Astrochelys radiata</i>) CITES I. függelék	kritikusan veszélyeztetett	csökkenő
Hamilton teknős (<i>Geoclemys hamiltonii</i>) CITES I. függelék	veszélyeztetett	csökkenő
Mór teknős (<i>Testudo graeca</i>) CITES II. függelék	sebezhető	ismeretlen
Kétkarmú teknős (<i>Carettochelys insculpta</i>) CITES II. függelék	veszélyeztetett	csökkenő
Missisipi tarajos teknős (<i>Graptemys pseudogeographica</i>) CITES III. függelék	nem fenyegetett	ismeretlen
Szaharai tüskéfarkú gyík (<i>Uromastyx dispar</i>)	–	–

Forrás: a szerző saját szerkesztése UNODC 2020b: 75 adatai alapján

18. ábra: Egyes lefoglalt hullőfélék megoszlása 2007–2017

Forrás: a szerző saját szerkesztése UNODC 2020b: 74 adatai alapján

A nemzetközi illegális hullőkereskedelem útvonalai és ellátóláncai

Az élő hullőkkel való törvénytörő kereskedelem forrásai: Délkelet-Ázsia, Dél-Ázsia, Közép-Ázsia és Kelet-, valamint Dél-Afrika egyes országai. A World WISE adatbázis szerint India az egyik vezető forrásországnak tekinthető.

Ezeket a hullőket jellemzően a helyiek gyűjtik be élve, leginkább eseti jelleggel, másodlagos jövedelemforrásként, és tartják otthonukban mindaddig, míg egy közvetítő személy nem veszi át tőlük. A láncolat ezen kezdeti szintjén még nagyon alacsony áron, 1 és 15 USD áron veszik meg a helyi orvadászoktól az élő hullőket. Mire azonban a láncolat végén álló fogyasztókhöz kerül, az ár több mint ezerszeresére, 1000 és 2000 USD-re emelkedik.

A közvetítők sokszor a jogszerűen bejegyzett vállalatoknak adják tovább a befogott élő hullőket. Ezek a cégek, mint az alábbi esetekből látható, tenyésztőüzemként vannak regisztrálva, azonban valójában nem ezeknek a fajoknak a tenyésztésével (amely legális lenne), hanem az élve befogott példányok kereskedelmével foglalkoznak. A tenyésztőüzemekben csak a befogott példányokat tartják a szállításig. A szállítás már a „tisztára mosott” állatokkal zajlik, amelyek a kísérőokmányok szerint tenyésztett példányok, és így már törvényesen kerülnek a célországokba sokszor kisállat-kereskedőkhöz.

A másik lehetőség az, amikor a klasszikus ellátóláncolatban nem tudják tisztára mosni a vadon befogott hullóket, vagyis azok illegális eredetűek maradnak, ebben az esetben azokat rejtve kell csempészni, majd tiltott termékként tudják árusítani a célországokban. Korábban különböző hobbiállatvásárokon árulták ezeket az állatokat, azonban mára a hatósági ellenőrzéseket elkerülendő különböző internetes felületeken értékesítik. Meglepő módon sokszor a közösségi médiát használják: Facebook- és WhatsApp-csoportokat.

Indonézia 1978 decemberében csatlakozott a CITES egyezményhez, amely 1979 márciusában lépett hatályba az országban, ezáltal több, az országban őshonos hullófaj nemzetközi jogi védelem alá került, illetve az országban több őshonos hullófajt (például galléros agáma, smaragd varánusz stb.) nyilvánítottak védetté az ország saját nemzeti joga által. A nemzetközi kereskedelmet korlátozták, a nemzeti jogszabály által védett fajok egyedei közül csak a fogságban tenyésztett egyedeket lehet exportálni (NIJMAN–SHEPHERD 2009).

A TRAFFIC még 2006-ban végzett kutatást abban a tárgyban, hogy mennyire érvényesül a korlátozó szabályozás. Ezért tíz különböző tenyészüzemet látogattak meg, ahol beszélgettek a személyzettel, illetve felmérték, hogy a hely mennyire alkalmas egyes hullófajok fogságban való tenyésztésére. A tíz üzem közül mindössze kettőben találtak olyan szakképzett személyzetet és felszerelést, ami alkalmassá tette őket ilyen tevékenység kereskedelmi szinten való végzésére. A cégek nagy részénél a foglalkoztatott személyzet is beismerte, hogy csak fedőállalkozásként működik az üzem, és gyakorlatilag nagyrészt vadon befogott hullókkal kereskednek. Ráadásul a hatóságoknak leadott hivatalos jelentésekben is olyan mennyiségű eladott hullóegyedszám szerepel (például 2000 példány évente), ami irreális. Ennyi egyed nem lettek volna képesek kitenyészteni, sőt volt olyan hely, ahol egyetlen tenyésztésre tartott példányt sem lehetett találni, pedig a leadott jelentések szerint ezres nagyságrendben küldtek exporra különböző hullóket. Mindezek alapján arra a következtetésre jutott a TRAFFIC, hogy Indonéziából javarészt továbbra is vadon befogott hullóket exportálnak az EU egyes országaiba oly módon, hogy valótlan tartalmú kísérő okiratokon tenyésztett példánynak tüntetik fel ezeket az állatokat.

A szakirodalom szerint ezen fajok vadon való befogása előnyösebb a kereskedők számára, mivel a nőstények (GRIFFITHS 1999) elég sokára, kb. 2-3 éves korukra lesznek ivarérettek, illetve viszonylag hosszú a vemhességi idő, amíg a tojásaikat lerakják, kevés utódot hoznak világra, költséges a tenyésztésük, vagyis hosszú idő alatt térül meg a befektetett pénz. Ezért egyes kereskedők fantomcégeket alapítanak, és tevékenységi körként a hullótenyésztést határozzák meg, de valójában vadon befogott hullókkal kereskednek törvénytörő módon.

Vállalati bűnözés a Salamon-szigetekről kiinduló illegális papagájkereskedelemben

A papagájokat történelmi idők óta nagy számban élve fogják be egyes trópusi országokban szerte a világon, és végül a hobbiállattartókhoz kerülnek. Csodálatos tollazatuk, kivételes intelligenciájuk, hangutánzó képességük teszi ezeket a madarakat vonzóvá szerte a világon.

Egyes papagájpopulációk fennmaradását komolyan veszélyezteti tömeges befogásuk és élőhelyük pusztulása. A papagájfélék 28%-a globálisan veszélyeztetettnek minősül (OLAH et al. 2016). Számos fajuk majdnem kipusztult (TELLA–HIRALDO 2014). Az afrikai szürke papagájok, a *Psittacus erithacus* vadon élő populációja sok területen 50%-kal csökkent a tömeges befogás és az élőhelyek pusztulása miatt (ALOYSIUS et al. 2020). A globális papagájkereskedelem következtében implicit módon terjednek egyes invazív fajok (CARDADOR et al. 2019) és a zoonotikus betegségek (TOLEDO–ASMÜSSEN–RODRÍGUEZ 2012). A délkelet-ázsiai régió a nemzetközi illegális papagájkereskedelem egyik fő központjává vált, mivel e régió számtalan papagájfajnak ad otthont (SODHI et al. 2004). Problémaként jelentkezik, hogy a régió néhány országának nem megfelelő a biológiai sokféleséget védő szabályozása, ami kedvez a törvénytörő kereskedőknek.

A Salamon-szigetek Ausztráliától északkeletre található, korábban brit protektorátus alatt állt, 1978-ban nyerte el függetlenségét. Területe nagyjából 30 000 km², 6 nagyobb és 900 kisebb szigetből áll, nagy részük vulkanikus eredetű (SHEPHERD–STENGEL–NIJMAN 2012).

Az ország a vadvilági termékek egyik legfőbb exportőre, köztük több olyan állat- vagy növényfajé, ami a CITES listáján szerepel. A 2000-től 2006-ig terjedő periódusban a Salamon-szigetek volt a hetedik legnagyobb exportőr ország, mely az Egyesült Államokba szállított vadvilági termékeket (ROSEN–SMITH 2010). Ezen termékek exportja 1987 óta már engedélyhez kötött. A jelenlegi szabályok szerint a védett állatfajok közül csak a tenyésztett példányokat lehet kivinni az országból, a vadon befogott példányokat nem. Számtalan állatfajt exportálnak „tenyésztett egyedként”, korallokat, kagylókat, hüllőket, de a legnagyobb számban madarakat. Ezeket a madarakat (kakadufélék, szarvcsőrű madár, paradicsommadár) a világ számtalan országába szállítják.

A Salamon-szigeteki kakadu (*Cacatua ducorpsii*) 2005-ben, a pápua szarvcsőrű madár (*Rhyticeros plicatus*) 1992-ben, míg a nagy paradicsommadár (*Paradisaea apoda*) 1975-ben került a CITES II. függelékébe. A 2000-es években több mint 68 000 papagáj és más védett madárfaj egyedét (kakadufélék, paradicsommadár, szarvcsőrű madár) exportálták a Salamon-szigetekről elsősorban Malajziába és Szingapúrba. A legálisan exportált madarak egy részéről (13 736 egyed)

egyértelműen megállapították a kutatások, hogy vadon befogott madarak voltak, azonban az export során tenyésztett állatként rögzítették őket. Annak ellenére, hogy nagyobb számban tenyésztett madárként azonosították az exportált egyedeket, a TRAFFIC kutatásai megállapították, hogy léteznek ugyan a szigetországban ilyen tenyészüzemek, azonban ezek nagyrészt valójában „fedővállalkozások”, mivel csak a vadon befogott papagájféléket tartják szállításig a ketrecekben, ott semmiféle tenyésztevékenység nem folyik. Ebből következően a tenyésztettként exportált madarak jóval nagyobb része származhat a vadonból. Erre enged következtetni a statisztika is: a 2001-es évtől kezdve évente jelentősen megugrott a „fogságban tartott” papagájok exportjának száma. A 2001-es évben 2000 tenyésztett madár legális exportját jelentették, ami már önmagában is soknak számít, a következő évben 7000 egyed, míg 2003-ban már 12 000-et. A tenyésztett papagájok és kakaduk számának ilyen rövid idő alatti megugrása mindenképpen erősíti azt a gyanút, hogy jelentős számú egyed vadon fognak be, mivel ezek az állatok lassan fejlődnek, sok ráfordítást igényelnek, és nem szaporodnak ilyen mértékben. Ugyanez mondható el a szarvascőrű madárról, a nagy paradicsommadárról és a többi olyan védelem alatt álló fajról, amelyek tenyésztett egyedeivel való kereskedelmet a törvény lehetővé teszi.

Vállalati bűnözés az illegális kaviárkereskedelemben

A vállalati bűnözés ilyen típusú megjelenési formája egyértelmű példája annak, hogy a hierarchikus jellegű szervezett bűnözői csoportok, vagyis maffia típusú bünszervezetek megjelennek a legális gazdaságban. Ahogyan erre már a *Hierarchikus bünszervezetek az illegális vadkereskedelemben* című alfejezetben utaltam is, a kommunista rendszer összeomlását követően az orosz maffia szervezetei törvényesen bejegyzett kaviártenyésztő cégeket alapítottak annak érdekében, hogy a nemzetközi illegális kaviárkereskedelmet megfelelően fedezni tudják (VAN UHM – SIEGEL 2016).

A jogszerűen bejegyzett cégek által üzemeltetett tokhalmfarmok valójában „fedővállalkozások”, egyáltalán nem tenyésztenek tokhalakat, hiszen az ilyen farmok üzemeltetése drága lenne, a szükséges felszerelések és a szakképzett személyzet fenntartása miatt (ZABYELINA 2014). Ehelyett az illegálisan befogott kaviárt mossák tisztára úgy, hogy ezeken a cégeken keresztül már törvényesen tenyésztett kaviárként értékesítik, gyakran hamis vagy hamisított (újra felhasznált) CITES-engedéllyel (KNAPP – KITSCHKE – VON MEIBOM 2006).

Ezenkívül egyszerű csalásokra is volt példa: az Azerbajdzsánból származó, gyengébb minőségű kaviárt értékesítették a jól hangzó és minőségben jobb orosz kaviár elnevezéssel, sokszor még egy Oroszországban nem létező „Halászati Minisztérium”

által kibocsátott fiktív címkét is ragasztottak a konzervdobozokra a megtévesztés és a hitelesség fokozása céljából.

Olyan csalásra is van példa, hogy úgy tévesztik meg a fogyasztókat, hogy a „legálisból” „illegális” csinálnak. Vagyis a valójában tenyésztett kaviárt vásárolják fel a maffiaszervezetek tulajdonában álló cégek alacsony áron, majd azokat mint vadon befogott, azaz tiltott kaviárként értékesítik sokszoros áron, természetesen a feketepiacon. Ez megéri, hiszen az ár a többszöröse a vadon befogott tokhalból származó kaviárnak, mint a tenyésztett halból származónak. Olyan ez, mintha a porcukrot kábítószerként adnák el.

SZERVEZETLEN HÁLÓZATOK (NETWORKS) AZ ILLEGÁLIS VADKERESKEDELEMBEN

Szervezetlen bűncselekmények

A nemzetközi szakirodalom (WYATT et al. 2020b) a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmének harmadik csoportos elkövetési formájaként a szervezetlen hálózatok csoportját jelöli meg (*disorganised crime networks*). Azokat a csoportokat értik alatta, amelyek több országot érintően végzik a különböző védett fajok kereskedelmét, csempészetét, ám például a csempészapparátus összetétele gyakran változik, néha ideiglenes. Az ilyen csempészhálózatok tagjainak személye, összetétele nem állandó, a láncolat egyes tagjai közötti kapcsolat laza. A csoport rugalmasan reagál a különböző társadalmi-gazdasági, politikai és ökológiai változásokra – ezzel keresi a lehetőséget a minél hatékonyabb és jövedelmezőbb jogsértő tevékenységekre (WYATT et al. 2020b). Így a klasszikus értelemben vett szervezett bűnözői csoportnál ezek az entitások jóval flexibilisebbek személyi összetételük tekintetében.

Különböznek egymástól, sokszínűek, nehezen homogenizálhatók, a nemzetközi jellegű, csoportosan megvalósuló illegális állat- és növénykereskedelemben az egyes csoportok közötti legnagyobb eltérések itt tapasztalhatók. Az ilyen hálózatok gyakran kapcsolódnak a vállalati bűnözés keretén belül történő bűncselekményekhez vagy hierarchikus bünszervezetek tevékenységéhez. Kriminológiai értelemben a szakirodalom alapvetően nem tekinti szervezett bűnözésnek ezeket a hálózatokat. Érvelésük szerint bár lehetséges, hogy rendelkeznek valamilyen struktúrával, azonban nem alkalmaznak erőszakot eszközként, és gyakran nem területi alapon szerveződött, jól szervezett vagy monopolisztikus helyzetben lévő entitásokról van szó.

A Palermói egyezményt alapul véve büntetőjogi értelemben azonban még árnyaltabb a kép. Ha az ellátóláncolat egyes tagjai egymást nem vagy alig ismerik, az üzleti kapcsolat csupán alkalomszerű, vajon megállapítható-e az egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoportjának fogalma? Nem csupán dogmatikai szempontból lényeges ez a kérdés. Mert igaz ugyan, hogy a szakirodalom és a büntetőbírói gyakorlat szerte a világon a társadalomra nézve veszélyesebbnek tartja az egyértelműen szervezett bűnözői csoportban (bűnszervezetben) való elkövetést, de a rugalmas személyi összetételű, egymáshoz lazán kapcsolódó, ámde nemzetközi szinten működő csoportok, hálózatok veszélyét nem ismerik fel. Ezen csoportok létének egyik veszélye az ellenük való hatékony fellépés hiánya. Felderítési és bizonyítási szempontból sokkal nehezebb egy olyan ellátóláncolat minden egyes tagját felderíteni, és annak működését megszüntetni, ahol a tagok egymást nem vagy alig ismerik, a kapcsolatuk inkább eseti, a lehetőségek alapján változik, nem úgy, mint az olyan csoportoknál, ahol állandó, szoros a kapcsolat. Álláspontom szerint ezek a hálózatok akkor is tovább élhetnek, ha egy-egy tagot elfognak a hatóságok, a rugalmas hálózat gyorsan talál másik szereplőt. Az ellátóláncolat nem szűnik meg, míg a merevebb szervezeteknél (klasszikus hierarchikus és vállalati keretek között történő szervezett elkövetés) akár az egész csoport bukásával egy egész ellátólánc iktatható ki.

A hálózatok tagjai sokszor opportunisták egyének: teherautó-sofőrök, korrupt hivatalnokok, futárok, akik alig vagy egyáltalán nem ismerik egymást, kapcsolatuk alkalomszerű (WYATT et al. 2020b). A szakirodalom az ebbe a kategóriába tartozó csoportoknál a minden esetben jellemző opportunizmust, alkalomszerűséget jelöli meg. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy nehezen meghatározható, mit is értünk ilyen elkövetésen, mi tartozhat ebbe a kategóriába, hol van az a határ, amit átlépve már nem alkalomszerűséggel, hanem bizonyos fokú rendszerességgel találkozunk. Az mindenképpen alkalomszerű, ha valaki ötletszerűen, életében egyszer vadászik törvénytelenül, vagy kereskedik védett fajokkal a jó üzlet reményében. Még az is annak számít, ha ezt úgy teszi többször, hogy például utazásai alkalmával hoz nagyobb mennyiségben védett fajokat vagy abból készült termékeket, és azokat mindig másnak adja el. Azonban ha valaki évente (szezonális jelleggel) teszi ezt, – álláspontom szerint – már rendszerességnek nevezhető, még akkor is, ha mindig másnak adja el ezeket a termékeket, olyannak, akit éppen talál. Ez utóbbi esetben a bűnszervezet még nem, csupán a rendszeresség állapítható meg, mivel a másik fogalmi elem, az összehangoltság hiányzik.

A 18. táblázatban szemléltetem, hogy mely esetekben állapítható meg dogmatikai szempontból az egyezményben megfogalmazott „szervezett bűnözői csoport”.

18. táblázat: Milyen esetekben állapítható meg dogmatikai szempontból a Palermói egyezményben megfogalmazott „szervezett bűnözői csoport”?

A Palermói egyezmény alapján a szervezett bűnözői csoport	Szervezetlen hálózat
Bizonyos ideig áll fenn	Szükséges, hogy az egyes tagok a tevékenységüket nem teljesen eseti, egyszeri, hanem többé-kevésbé állandó jelleggel űzzék. A feltétel fennáll akkor is, ha az üzletfelek (közvetítők, futárok) személyét gyakran változtatják
Három vagy több főből áll	Sokszor ezt nehéz bizonyítani, mivel akkor állapítható meg, ha a hatóságok által elfogott személy tudta, hogy vele együtt legalább három személy vesz részt az üzletben. Ezt megállapítani a legnehezebb a láncolat elején lévő orvvadászok esetén, akik csak a következő személyről tudhatnak; könnyebb, ha valaki második vagy sokadik eleme a láncnak, hiszen minimum két ember tevékenységéről tudhat: aki a láncolatban előtte és aki utána található (futárok, közvetítők stb.)
Strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy a tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen	Itt a már hivatkozott opportunizmus-rendszeresség kérdése vizsgálendő: – általában tisztázottak a szerepek (például valaki orvvadász vagy közvetítő), de az Egyezmény szerint nem feltétel; – egyáltalán nem beszélhetünk hierarchiáról
Összehangolt működés	Az opportunisták elkövetésénél nem áll fenn, illetve fontos, hogy a tagok minimálisan tartsák a kapcsolatot egymással, nem szükséges, hogy ismerjék is egymást. Ha valaki mindig másnak, alkalmoszerűen adja el az árut (például vásárokon, piacokon, online térben), ott már nincs összehangoltság
Egy vagy több súlyos bűncselekmény elkövetése céljából	A bűncselekmény súlyossága országonként változik
Közvetett vagy közvetlen módon pénzügyi haszon érdekében	Ez minden esetben igaz ezekre a bűncselekményekre

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A továbbiakban néhány földrajzi terület és védett faj példáján keresztül vizsgálom a korábban megfogalmazott szervezetlen hálózatok által bonyolított törvénytörő kereskedelmi tevékenységet.

*Szervezetlen bűncselekmények az ugandai
illegális elefántcsont-kereskedelemben*

Az ugandai illegális nemzetközi elefántcsont-kereskedelmet és az ehhez kapcsolódó szervezett bűnözői csoportok struktúráját, tevékenységét, működését egy belga kutató, Kristof Titeca vizsgálta 2012–2017 között empirikus kutatás során (TITECA 2019). A kutatásban illegális nemzetközi kereskedőkkel, illetve egyes rendészeti szakemberekkel (rendőrök, vámosok, vadőrök) készített interjúkat. A kutatás eredményei az alábbiak szerint összegezhetők.

A térségben Uganda elsősorban tranzitország szerepét tölti be, forrásországok a szomszédos Dél-Szudán és a Kongói Demokratikus Köztársaság, azon belül is a Garamba Nemzeti Park. Azonban az ország tranzitszerepe nem csupán passzív jellegű átszállításban merül ki, hanem jelentős gyűjtő-, raktározó-, újracsomagoló, elosztóhelyként működik (RUNHOVDE 2018). Ezenkívül a csempészek-kereskedők a zavartalan szállítást különböző szintű állami hivatalnokok megvesztegetésével biztosítják (TITECA 2019).

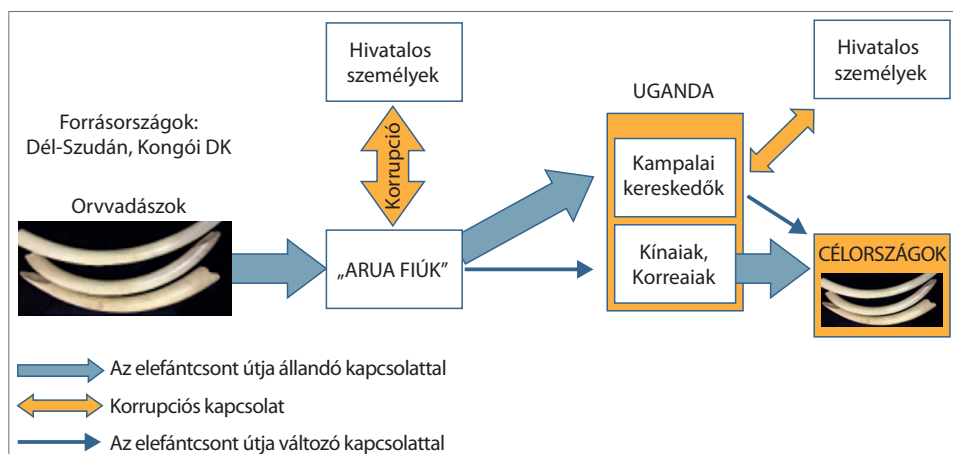
A három ország határánál, ugandai területen fekszik Arua városa, amely már évtizedek óta hírhedt találkozópontra a különböző tiltott termékekkel (üzemanyag, ásványok, cukor, ruházati cikkek stb.) foglalkozó csempészeknek. Egyik ismert bandájuk az úgynevezett „Arua fiúk”. Az illegális elefántcsont-csempészet nagyjából 2009–2010 körül kezdte a térségben felütni a fejét. Eleinte kongói orvvadászok és a tőlük vásárló kongói kereskedők jelentek meg, akik az ugandai határon keresztül hozták be az elefántcsontot, és egy idő után a fent említett ugandai csempész-kereskedőknek adták tovább a tiltott árut Arua városában. A másik jellemző láncolat, amikor a kongói Garamba Nemzeti Parkban orvvadászó dél-szudániak vagy kongóiak adják tovább az elefántcsontot dél-szudáni kereskedőknek, akik kerülővel Dél-Szudánon keresztül behozzák azt Ugandába, és a helyi kereskedőknek kínálják. Sok esetben ugandai teherautósófőrök és ugandai katonák is együttműködnek a csempészetben (TITECA 2019).

A határon át történő illegális szállítás egyik módszere, amikor a csempészek messze elkerülik a határellenőrző pontot, és a „zöldhatáron” keresztül viszik az árut. Ennek az a hátránya, hogy ebben az esetben kisebb mennyiséget tudnak csak szállítani. A másik módszer, amikor a határon keresztül haladva elrejtve viszik azt, vagy néhány csempész személyes jó, „üzleti” kapcsolatot ápol a határon szolgálatot teljesítő vám-tiszttel, így akadálytalanul szállítja át a csempészárut. Ez utóbbi esetben elmondható, hogy ezeknek az embereknek már régóta fennálló és kiépített infrastruktúrája volt még az elefántcsont-csempészet indulása előtti időkből, amikor más illegális árut szállítottak, és ezt az infrastruktúrát tudják felhasználni az elefántcsont esetében

is (TITECA 2019). A kutatásban leírtak alapján egy szervezett bűnözői csoport képe jelenik meg, ahol a tagok tevékenysége nem eseti, hanem rendszeres jellegű. A hatóságokkal való kapcsolattartásban az interperszonális kapcsolatok egyértelmű állandóságot mutatnak.

A csempészek-kereskedők gyűjtik és raktározzák a határon áthozott árut a határvárosban, Aruában, míg azokat más kereskedőknek adják el. Az átvévő személyek rendszerint a fővárosból, Kampalából jönnek. A kutatás során megszólaltatott csempészek egy részének már *állandó kapcsolata van ezekkel a kampalai kereskedőkkel*, és telefonon értesítik őket, amikor megfelelő mennyiségű elefántcsont áll rendelkezésre az értékesítéshez. Mások a városban egyre nagyobb számban megjelenő külföldieknek – kínaiaknak, koreaiaknak, pakisztániaknak, törököknek és dél-afrikaiaknak – adják el árujukat. Arua város helyi csempész-kereskedői ebben a nemzetközi hálózatban általában csupán a mikrorégióban, a határvárosban és körzetében tudnak tevékenykedni. Ahhoz, hogy az elefántcsontot a fővárosba szállítsák vagy az országból kicsempésszék, már magasabb szintű kapcsolatok szükségesek. Az országon belüli szállítás nem egyszerű feladat, mivel számtalan rendőrségi ellenőrzőpontra kell áthaladni, ahol a teher- és személygépkocsikat a hatósági személyek csekkolják, átkutatják, ugyanígy az országból légi úton történő csempészet is szinte lehetetlen magasabb rangú tisztviselők jóváhagyása nélkül.

Ezért a fővárosból (Kampalából) érkező kereskedők azok, akik a helyi kereskedőtől átvesszik az elefántcsontot, és a fővárosba szállítják, illetve megszervezik annak külföldre szállítását, mivel ők jellemzően már magasabb szintű állami tisztviselőkkel (kormányzati szervek tisztviselői) állnak kapcsolatban.

19. ábra: Elefántcsont-kereskedelem

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Ezenkívül a fővárosi kereskedőkről elmondható, hogy több forrásból szerzik be az elefántcsontot, nem csak a határmenti régióból, a már említett „Arua fiúk”-tól. Ahogyan a kutatás során megszólaltatott egyik kereskedő emléketje beszerzési és korrupciós kapcsolatait, állandó „üzleti” kapcsolata van:

- ♦ a Tanzániai Vadvédelmi Hatósággal, akik lehetővé teszik, hogy az ott korábban elkobzott elefántcsont ismét bekerüljön a csempészhalózat körforgásába, azt törvénysértő kereskedőknek adják el;
- ♦ az Ugandai Vadvédelmi Hatósággal, akik rendszeres anyagi juttatás fejében engedélyezik az illegális elefántcsont-kereskedelmet;
- ♦ burundi kereskedőkkel, akik az elefántcsontot Bujumburából hozzák, majd a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti határánál adják el;
- ♦ egyes ugandai katonatisztekkel, akik a Közép-afrikai Köztársaságból hozzák az elefántcsontot.

A kutatás említ még négy másik kereskedőt, akiknek végigkövették a tevékenységét. Kettő közülük széles körű kapcsolatokkal rendelkezik az elefántcsont beszerzésére, míg másik kettő elsősorban a hadseregtől szerzi be azt. A széles körű kapcsolatokkal rendelkező kereskedők számtalan módon szállíthatják az elefántcsontot a fővárosba: a határon keresztül buszokon, teherautókon vagy személygépkocsikon elrejtve, esetleg a határra mennek, ahonnan a szükséges hivatali kapcsolatok mozgósításával hozzák át. Van olyan, aki csempészi az elefántcsontot és kereskedik vele, illetve van olyan is, aki tisztán közvetítőként lép fel a csempészek és a kereskedők között, és bezsebeli a hasznot (TITECA 2019).

A hadseregnél kapcsolatokkal rendelkező kereskedők sok esetben régről ismerik egymást: családi barátok, iskolatársak voltak. Az egyik nyilatkozó kereskedő például a családja régi barátjaként említett egy magas rangú katonát: ő vezette be az illegális üzletbe, biztosítja számára, hogy a tiltott áru az országból akadály nélkül távozhasson légi úton, valamint rajta keresztül tudta kiépíteni a „kereskedelmi hálózatát”, amely az állandó beszerzést, szállítást, eladást jelenti (TITECA 2019).

Látható, hogy a kampalai kereskedők már szélesebb kapcsolatokkal rendelkeznek, mint a helyi – az ugandai–kongói határrégióban tevékenykedő –, aruai társaik. Ennek köszönhetően már nemcsak lokális szinten tudják szállítani az árut, hanem nagyobb területen, nemzetközi szinten is. Ezeknek a nemzetközi láncolatoknak végén kínai, thai vagy orosz kereskedők állnak, akikkel már rendszeres, folyamatos üzleti kapcsolat alakult ki, az eseti viszonyok nem jellemzők. A magasabb katonai vagy kormányzati összeköttetésekkel rendelkező ugandai kereskedők sokszor biztosítani tudják az áru reptéren való áthaladását is a külföldiek részére.

Összességében ez az empirikus kutatás megállapította, hogy ellentétben a korábbi szakirodalommal, különböző kormányzati jelentésekkel, a médiában előforduló hírekkel, nem a klasszikus maffia típusú szervezetek, szindikátusok bonyolítják az ugandai térség illegális elefántcsont-kereskedelmét, hanem elsősorban rugalmas hálózatok, ahol a személyi, anyagi kapcsolatok, érdekek, ismeretségek játszanak összekötő szerepet. Így is megvalósul a folyamatos jogsértő tevékenység és a munkamegosztás. A láncolat elején többé-kevésbé állandó kapcsolatok állnak fenn az elkövetők között, de ezek korántsem olyan szoros kötelékek, mint a szigorú hierarchia szerint szerveződő bűnszervezeteknél, illetve maga az alá-fölé rendeltség is hiányzik. Itt gyakorlatilag egyének és kisebb csoportok közötti hálózatok szerepe figyelhető meg (ALBANESE–REICHEL 2014). Ez nagyon hasonlít a kábítószerek-kereskedelemmel vagy az embercsempészettel foglalkozó szervezett bűnözői hálózatokhoz (NATARAJAN 2006; ZHANG–CHIN 2003: 86). Ezeknél a nemzetközi bűnhálózatoknál a személyek közötti kapcsolat rugalmas, több beszerzési-értékesítési forrást működtethetnek a kereskedők, alkalmazkodva a piaci kihívásokhoz, illetve a jogi, államhatalmi oldalról a piacot fenyegető különböző kockázatokhoz. A láncolat második szakaszában már egyértelműen rendszeres, állandó a kapcsolat a résztvevők között. Titeca (2019) arra a megállapításra jut, hogy amikor a szakirodalom a szindikátusok vezető szerepét hangsúlyozza az illegális elefántcsont-kereskedelemben, fontos tényeket hagynak figyelmen kívül, és ez az egyoldalú hangsúlyozás egyfajta összeesküvés-elméletnek tekinthető (HÜBSCHLE 2016).

Ha azonban az Egyezmény alapján vizsgáljuk a jelenséget, az ábrákkal szemléltetve világosan látszik, hogy a szervezett bűnözői csoport fogalmának szükséges elemei fennállnak mind a helyi, mind az országos és nemzetközi szinten tevékenykedő csoportok tekintetében.

A nemzetközi illegális tobzoskakereskedelem

A tobzoskák az emlősök osztályába tartozó állatok, nyolc alfajuk ismert: ebből négy az ázsiai kontinensen, négy pedig az afrikai kontinensen él (UNODC 2016). Nagyjából tíz évvel ezelőtt még relatív kevés ember tudta pontosan, hogy mi is az a tobzoska (ZHANG et al. 2017), de az utóbbi években a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmének egyik ikonjává vált a médiában (HARRINGTON–D’CRUZE–MACDONALD 2018), és a jelenlegi adatok szerint az egyik leginkább keresett faj a veszélyeztetett állatok listáján szereplők közül (GOMEZ–LEUPEN–HWA 2016).

A tobzoskákat három célból keresik a világon:

- ♦ a bőre miatt, amelyet felhasználnak az egzotikus bőrkereskedelemben;
- ♦ a pikkelye miatt, amely az úgynevezett *traditional chinese medicine* (a továbbiakban: TCM), azaz a hagyományos kínai orvoslás egyik gyógyszereként ismert. Az orrszarvútülökhöz hasonlóan immáron évezredek óta használják: a hagyomány szerint a vérkeringésre, az anyatej kiválasztására, bőrbetegségekre és a mellrák megelőzésére igen hatékony;
- ♦ illetve fogyasztják húsát is ínycséség gyanánt.

A nagy kereslet következtében a tobzoskák száma jelentősen csökkent a múlt század végére. A fennmaradása érdekében a tobzoskát a CITES felvette a veszélyeztetett fajok listájára: még 1975-ben a Washingtoni egyezmény III. függelékébe, majd 1995-től a II. függelékbe és 2015-től már a különösen veszélyeztetett fajokat tartalmazó I. függelékbe, azaz bármely egyedének befogása, a velük való kereskedelem teljesen tiltott (CITES egyezmény). Ennek következtében a faj befogása és kereskedelme törvénytelené vált, ennek ellenére a kereslet óriási, így a tobzoskák feketepiaci ára jelentősen megnövekedett, a faj orvvadászata és a nemzetközi illegális kereskedelem virágzik, amely a populációk egyedszámának további jelentős csökkenését idézi elő (UNODC 2020a). Egy 2007-es adat szerint Kínába több mint 150 000 egyedet szállítottak, és az országba irányuló feketepiac éves becsült értéke eléri a 176 millió USD-t (UNODC 2020a).

Az illegális ellátóláncban mint minden tiltott termék, így a tobzoska feketepiaci ára is jelentősen emelkedik a következő lépcsőfoknál. Így például forrásországokban 7 dollártól 13 dollárig kaphatnak az orvvadászok egy kilogramm tobzoskáért, de ez megsokszorozódik a lánc végére, a célországban a fogyasztói ár már 250 dollár is lehet (UNODC 2016).

A nemzetközi illegális kereskedelmi útvonalak lefoglalási adatok alapján

A TRAFFIC 2017-es tanulmányában (HEINRICH et al. 2017) a 2010–2015 közötti időszakban a lefoglalási adatok alapján térképezte fel az illegális tobzoskakereskedelmi útvonalait és egyes jellemzőit. A lefoglalási adatok szerint a jelzett időszakban 1270 lefoglalás történt, mintegy 67 országban, összesen mintegy 120 tonna tömegben. Ebből 20 749 kg volt tobzoskabőr (7154 egyedből származott), 44 475 kg volt egész állat, illetve 55 251 kg volt tobzoskapikkely (ez 5613 db pikkelyt jelentett).

A tanulmány az adatok analizálása alapján megállapította, hogy 159 útvonalat használtak a törvénysértő kereskedelem során, és évente átlagban 27 újabbat alakítottak ki. A három legjelentősebb célország: Kína, az Egyesült Államok és Vietnám. Kínában 342 lefoglalás történt a vizsgált időszakban, az Egyesült Államokban 127, míg Vietnámban 90. Már korábbi értekezések is igazolták, hogy a világon a legfőbb felvásárlópiac Kína (SHEPHERD 2009), amit a CITES korábbi elemzései is alátámasztanak: a célországok közül 2007-től 2015-ig terjedő időszakban közel 32 000 egyedet foglaltak le Kínában, 19 000 egyedet Vietnámban, 2000 egyedet a Fülöp-szigeteken, illetve 2000 egyedet egyéb országokban. Forrásországgként még India említhető (D'CRUZE et al. 2018). A TRAFFIC több európai államot azonosított elsődleges tranzitországgként: Németország, Franciaország, Hollandia és Belgium játszottak Európában kiemelt szerepet.

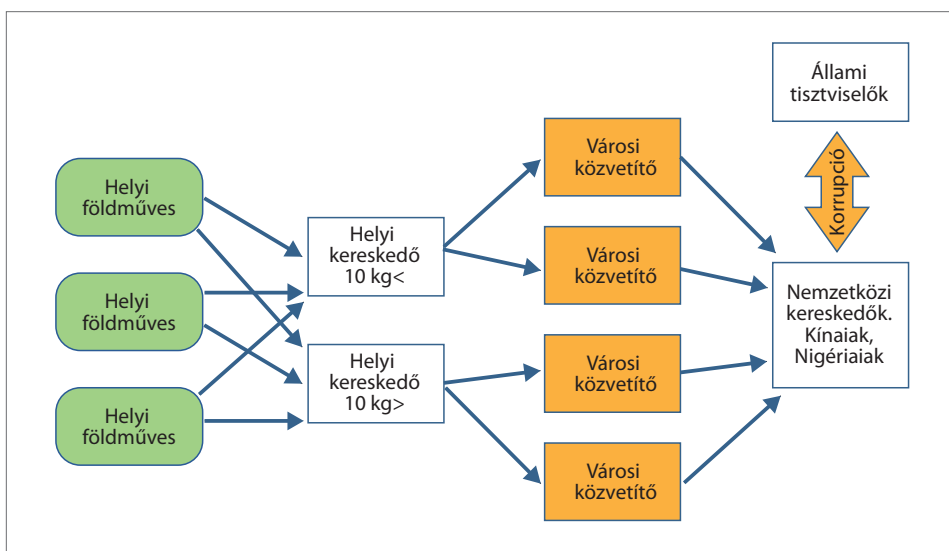
Korábban az illegális kereskedelem a legnagyobb felhasználónak számító Kínán belül volt jellemző, de mivel az 1990-es évek elejétől a tobzoskák száma jelentősen lecsökkent, a jogsértő kereskedők más országok felé néztek, ezáltal vált a jelenség nemzetközivé, interkontinentálissá: forrásországok lettek egyes délkelet-ázsiai országok (PANTEL-ANAK 2010): Indonézia, Malajzia, Thaiföld, Mianmar. Ugyanígy egyes afrikai országokból (például Nigéria, Kamerun, Egyenlítői-Guinea) is elindult Kína felé az illegális kereskedelem.

Az Afrikából kiinduló illegális ellátólánc

Az ENSZ 2018-ban végzett terepkutatást Ugandában és Kamerunban, amely megállapította, hogy kezdetben a tobzoskavadászatot a helyi, falusi emberek saját, esetleg lokális kereslet kielégítése céljából végezték. A nemzetközi igények jelentkezésével alakult ki az internacionális hálózat. Megjelentek tehetősebb helyi kereskedők, közvetítők, akik tömegesen vásárolják fel és szállítják a városokba az elejtett állatokat, ahol ázsiai kereskedőknek adják tovább (UNODC 2020a). Manapság már nem ritka jelenség, hogy a helyi közösség tagjai, a földművesek tobzoskavadászattal is foglalkoznak, hiszen ez a tevékenység – ellentétben az olyan nagyvadak elejtésével, mint az elefánt és az orrszarvú) – nem igényel különösebb speciális felszerelést, lőfegyvereket. A nemzetközi illegális kereskedelmi láncolatba újonnan belépő vadászoknak mindössze 3–5 USD költséget jelent a felszerelés (különböző állatcsapdák), és az elejtett kisebb állatok darabjéért 8–13 USD-t kaphatnak, míg a nagyobb példányokért akár 25–30 USD-t is. Ugandában egy gyakorlott vadász képes akár 20 állatot is elejteni egy nap (UNODC 2020a).

A vadászok után a nemzetközi kereskedelmi láncban a következő állomást a helyi kereskedők képviselik. Amikor legalább 10 kg tobzoskapikkelyt vásárolnak fel a vadászoktól, az árut a városokba viszik. Ezek a helyi kereskedők kisebb lokális üzletek tulajdonosai (néhány esetben nők) vagy helyi hatósági emberek, akiknek elegendő készpénz áll mindig rendelkezésre, hogy a vadászoktól vásároljanak. Ebből következően alappal feltételezhető a rendszeresség, hiszen az orvvadászoknak egyszerűbb a már általuk korábban megismert, könnyen megtalálható kereskedőhöz vinni az árut. Ezek a helyi kereskedők a városban a láncolat következő szintjén lévő (nigériai vagy kongói) városi közvetítőknek (kereskedőknek) adják tovább a pikkelyeket, akik már a nemzetközi szinten működő kereskedőkkel állnak közvetlen kapcsolatban. Ők rendszerint kínaiak vagy nigériaiak. A nemzetközi szinten működő kereskedők tehetősebb emberek, és gyakran magasabb szintű politikai kapcsolatokkal rendelkeznek, így biztosítva van törvényszegő tevékenységük. Ezek a kereskedők lehetnek azok a külföldi üzletemberek, akik az afrikai ország fejlesztési projektjének megvalósítása céljából érkeztek az országba (UNODC 2020a).

Az illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek száma 5-től akár 15 főig is terjedhet. Jellemzően mire a tobzoskapikkely eljut az orvvadászoktól a láncolat végén lévő fogyasztóig, a feketepiaci ára akár több mint tízszeres is lehet.

20. ábra: Az illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A következő állomás a csempészet-szállítás. Ez történhet hajóval, légi vagy szárazföldi úton is, néha postai küldeményként adják fel. A hajóval történő szállítás jellemzően nagyobb tételben lehetséges. Sok esetben fagyasztott hús közé rejtik a szállítmányt (OSBORNE 2019), vagy volt arra is példa, amikor viaszgyertyákba öntve rejtették el (Local Development Partners' Group in Uganda 2019). Jellemző még, hogy leforrasztott acélhordókban szállítják hamis kísérőiratokkal. Nem ritka, hogy egész konténernyi pikkelyt szállítanak műanyag hulladék közé rejtve, a kísérőokmányokon is csupán a „műanyag hulladék” megjelölés szerepel (DOOM 2019). Eddig az egyik legnagyobb (6 tonna) tobzskapikkely-szállítmányt hajón, lezárt konténerben juttatták el Afrikából Malajziába, a kísérőokmányon „kesudió”-t jelöltek meg (ALBERTS 2020).

Légi úton jellemzően kisebb mennyiségben tudnak szállítani. Többször lepleztek le Európában a holland hatóságok Nigériából érkező postai csomagként csempésztett árut (EEAS 2019), illetve Ázsiában a maláj hatóságok olyan légi úton küldött csomagokat, amelyek Ghánából érkeztek. Ezeknek a tömege sokszor meghaladta a hús kilót. A postai úton történő csempészet esetében a küldemény tartalmát sokszor faforgácsként jelölik meg. Előfordul, hogy repülőgépen kézipoggyászban vagy poggyászban csempésznek. Az ugandai elkövetők gyakran használják ugyanazt az útvonalat, mint az elefántcsontcsempészek. Az ENSZ-kutatás során maguk az ugandai csempészek nyilatkoztak arról, hogy kihasználják a gyenge határ-és biztonsági ellenőrzést északon, így az északi szomszédos országokba, a Kongói Demokratikus Köztársaságba, valamint Dél-Szudánba szállítják tovább a felvásárolt pikkelyeket, ahol gyakran raktározzák is. Ezekben az országokban a védett fajokkal való kereskedelem jellemzően a törvény szigora is enyhébb, illetve a vadvédelmi hatóságok sem működnek hatékonyan, így ezért is tárolják, gyűjtik itt a tiltott árut a továbbszállítás előtt. A közúti szállításhoz sokszor rönkszállító teherautókat használnak, illetve sokszor hivatalos szervezetek, szervek járműveit is, mert ezeket jóval kisebb eséllyel kutatják át a hatóságok (UNODC 2020a).

A 2019-es lefoglalási adatok szerint a hajóval történő, kontinensek közötti jogsértő szállítmányok kiindulópontja Nigéria, míg a fő célországként Vietnám jelenik meg.

Az illegális elefántcsont-kereskedők sok esetben tobzskapikkelyeket is csempésznek, amelyről szintén a lefoglalási adatok tanúskodnak. Az ENSZ-kutatás során több kereskedő nyilatkozott úgy, hogy a hatóságok nem tekintik olyan súlyos bűncselekménynek a tobzskapikkelyekkel, mint az elefántcsonttal való törvénysértő kereskedelmet, így azzal szemben ritkábban lépnek fel, ezért többen inkább tobzskával kezdtek el foglalkozni. Úgy tűnik, hogy az illegális elefántcsont-kereskedelem kezd visszaesni Kamerunban és Ugandában, míg a tobzoska ára felfelé ível 2017 óta.

A nemzetközi illegális tobzoscakereskedelem Ázsiában

A CITES adatbázisa szerint a 2007-től 2015-ig terjedő időszakban a forrásországok közül 31 000 egyedet foglaltak le Indonéziában, egyaránt 7000-7000 egyedet Malajziában, Thaiföldön és Ugandában, 5000 egyedet Mianmarban, 4000-4000 egyedet Sierra Leonében és a Fülöp-szigeteken.

Ázsiában jellemző, hogy India, illetve egyes délkelet-ázsiai országok (Mianmar, Thaiföld, Vietnám) a forrásországok. Mianmar a tranzit- és forrásország szerepét is betölti a Kína felé irányuló illegális tobzoscakereskedelemben. Az Indiából származó tobzoscákat Tamu városán keresztül csempészik Mianmarba, majd onnan vagy Thaiföldön keresztül (közúton, autópályán), vagy közvetlenül Kínába.

Egy terepen végzett kutatás szerint (NIJMAN-ZHANG-SHEPHERD 2016) a kínai határhoz közeli Mong La városának reggeli piacán Afrikából és Ázsiából származó veszélyeztetett állatfajokkal kereskednek: Afrikából származó elefántcsonttal, kitömött tigrissel, vízilóval, tibeti antiloppal, afrikai fehér orrszarvú tülkével és természetesen élő vagy feldolgozott tobzoscával. A pontos forrást ugyan nem tárta fel a kutatás, azonban ennek alapján feltételezi, hogy a piacon árusított tobzoska nem csupán Mianmarból származik, hanem feltehetően más országokból is: Indiából vagy Délkelet-Ázsia másik részéből, illetve Afrikából.

Mianmar ugyanakkor fontos forrásország is, így e tekintetben az első láncszem. A kínai határ melletti Kachin tartományban a helyi lakosok, falusi emberek fogják el az állatokat, majd adják tovább nagykereskedőknek. Egy empirikus kutatás szerint (ZHANG et al. 2017) ezek a helyi lakosok (orvvadászok) tisztában vannak azzal, hogy tevékenységük törvénybe ütközik. A tobzoska húsát nagyrészt belföldi piacokon értékesítik, azonban az eladott pikkelyekről úgy tudják, hogy azokat külföldre, Kínába csempészik.

Az eladott pikkelyeket kereskedők gyűjtik össze, majd eladják a kínai határhoz legközelebb fekvő Putao városában nagykereskedőknek. Egy eladó évente körülbelül 7 kg pikkelyt gyűjt be, ami azt jelenti, hogy mivel egy tobzoscának körülbelül 500 g pikkelye van, így átlagosan egy eladó évente 14 tobzoska pikkelyét értékesíti. Általában egy nagykereskedőnek 5-6 eladó dolgozik. Az informátorok megemlézték, hogy Putao körzetében legalább két nagykereskedő működik. Ezen adatok alapján feltételezhető, hogy körülbelül (mintegy 140–168 állatból származó) 70–80 kg pikkelyt forgalmaznak évente. Putao városában a nagykereskedők által összegyűjtött árut ezután három környékbeli útvonalon keresztül a mianmari–kínai határon Kínába szállítják illegálisan. A kutatás során közreműködő informátorok szerint egyes esetekben a repülőtéren értékesítik a kereskedők a tobzoscapikkelyeket, kilónként 130 USD áron. Ez a vizsgálat feltárta, hogy a nemzetközi illegális

tobzoscakereskedelem egyik láncolata a mianmari északi tartományból, Kachinból indul ki és Kínába irányul.

A szervezetség bizonyított: az ellátólánc elején a helyi falusiak állnak, a következő állomás a kereskedők, akiknek eladják a helyiek az árut. Ezek közül a kereskedők közül nagyjából 5-6 áll állandó kapcsolatban egy-egy nagykereskedővel, akinek eladják, és aki végül az országból kicsempészi.

Szervezetlen hálózatok a nemzetközi illegális papagájkereskedelemben

Az illegális papagájkereskedelemben érintett papagájfajokról, védelmükről, jellemzők

A világon létező több mint 9600 madárfajból körülbelül 2600 a legális és illegális kereskedelem tárgyát képezi, és ezen fajok nagyjából 20%-a a *Psittaciformes* (papagájok) rendjébe tartozik (FAO 2011). Egy felmérés szerint az Egyesült Államokban 2009-ben a háztartások 3,9%-a tartott valamilyen madarat, összesen kb. 11 199 000 kedvtelésből tartott madáregyedet, és ezek 75%-a a *Psittaciforme* rendhez tartozott (WESTON–MEMON 2009).

A papagájokat történelmi idők óta nagy számban élve fogják be egyes trópusi országokban szerte a világon, és végül a hobbiállattartókhoz kerülnek sokszor más kontinensre. A dél-amerikai papagájokat már az aztékok is előszeretettel fogták be élve díszállatként, vagy vadászták élelem céljából, tollazatukat pedig ruhák készítéséhez vagy díszítésként használták. Csodálatos tollazatuk, kivételes intelligenciájuk, hangutánzó képességük teszi ezeket a madarakat szerte a világon vonzóvá. A vadon élő papagájok tömeges befogása idővel aggodalomra adott okot, amikor szervezett üzletté vált, több ezer befogott madarat szállítottak Európába és az Egyesült Államokba (PIRES 2012). Az 1980-as években és az 1990-es évek elején a legnagyobb importőrnek az Egyesült Államok számított, évente nagyjából 50–100 ezer példányt szállítottak az Egyesült Államokba (CANTÚ GUZMAN et al. 2007.)

A nagy kereslet, az orvvadászat és az élőhelyek jelentős csökkenése következtében az ismert 330 papagájfaj mintegy egyharmada vált veszélyeztetetté, és legalább egy fajról biztosan tudjuk (Spix ara – *Cyanopsitta spixii*), hogy vadon élő példányai kihalnak, már csak fogságban élő egyedek élnek (PIRES 2012). Az utóbbi évtizedekben több millió papagájt fogtak be az orvvadászok Dél-Amerikában, ennek eredményeként számos faj populációja tűnt el egyes országokból, vagy egyes populációk jelentősen visszaszorultak: így például a zöldarcú amazonnak (*Amazona viridigenalis*) egykor 100 000 egyedből állt a populációja, manapság vadon élő példányainak

számát 1000 és 6500 közé teszik. Az élve csempészett madaraknak mintegy 75%-a elpusztul addig, amíg a befogástól a feketepiacra kerül: csak Mexikóban ez évente 50–60 ezer madár pusztulását jelenti évente. Ha mégis túlélnek ezek az állatok a kis, sötét dobozokban való szállítást, nagy részük megbetegszik, alultáplálttá, stresszesé válik. Gyakran láthatóak a törvénytelenül működő kisállatpiacokon tollaikat tépdeseő papagájok – ezeknél az állatoknál ez a stressz jele (CANTÚ GUZMAN et al. 2007).

A veszélyeztetett papagájfajok védelmében az 1980-as évek közepétől egyre több faj került fel a CITES II. vagy I. függelékébe. Mexikó mint forrásország 1991-ben csatlakozott a CITES egyezményhez, amellyel úgy tűnt, a papagájkereskedelem korlátok közé lett szorítva, azonban ennek ellenére még húsz év múlva is (2012-ben) 78 500 példány orvvadászatáról, élve való befogásáról szóltak a jelentések (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016).

A legnagyobb számban Latin-Amerikából indul ki a nemzetközi kereskedelem: Guyana, Suriname és Argentína a leginkább érintett latin-amerikai országok (REYNOLDS et al. 2001), de globálisan a világ legnagyobb exportőrei: Argentína, Tanzánia, Szenegál és Indonézia (TIDEMANN–GOSLER 2012).

Az Egyesült Államok 1992-ig a legnagyobb importőrnek számított a világon, azonban miután még abban az évben megalkották a *Wild Bird Conservation Act* (WBCA) elnevezésű törvényt a papagájkereskedelem korlátozására, az USA vezető szerepe visszaesett. Ugyanakkor az illegális papagájkereskedelem továbbra is óriási mértékben folytatódik, és a legnagyobb importőr szerepét az Európai Unió vette át (FAO 2011), amit követ az Egyesült Államok, Szingapúr, Közép-Amerika és a Karib-térség országai.

Belföldi illegális kereskedelem egyes dél-amerikai országokban

Az illegális papagájkereskedelemmel foglalkozó tanulmányok nagy része kezdetben elsősorban a nemzetközi kereskedelemmel foglalkozott, és figyelmen kívül hagyta a jóval jelentősebb, határokon belüli kereskedelmet egyes dél-amerikai országok vonatkozásában, mint Peru, Bolívia, Brazília (TIDEMANN–GOSLER 2012). A kutatások szerint a befogott madarak kisebb százaléka kerül külföldre, olyan gazdaságilag fejlettebb országokba, mint az Egyesült Államok. A legutóbbi tanulmányok feltárták, hogy az illegális kereskedelem problémája komplexebb, mint a szakemberek gondolták, a törvénytelen tevékenység vezető oka a helyi és regionális szinteken jelentkező kereslet. Ezeket a madarakat szerte a trópusi országokban előszeretettel tartják háziállatként, úgymint a kutyát, macskát Európában vagy az Egyesült Államokban (CANTÚ GUZMAN et al. 2007).

Szervezett csoportos elkövetés a dél- és közép-amerikai illegális papagájkereskedelemben

Peru, Bolívia, Mexikó

Más veszélyeztetett fajokhoz hasonlóan a papagájok orvvadászata, csempészete és kereskedelme óriási hasznot hozhat: egyes papagájfélék (például afrikai jákó papagáj vagy a jácintkék ara) ára akár a 10 000 USD-t is elérheti a nemzetközi feketepiacon (HERRERA–HENNESSEY 2007). Mivel ezek a fajok sűrű trópusi erdőkben, emberektől távoli helyeken élnek, minimális a kockázata annak, hogy az orvvadászokat tetten érik (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016). Mivel relatív könnyű befogni ezeket az állatokat, és a lebukás esélye minimális, valamint a papagájfajok nagy részéért jelentős összegeket lehet kapni a feketepiacon, sokan úgy tartják, hogy szorosan kapcsolódik e tevékenység a szervezett bűnözéshez. Nem csupán az írott vagy elektronikus sajtóban vannak erre utaló cikkek, hanem olyan hivatalos nemzetközi szervezetek, mint az Interpol (Interpol 2012b) vagy az Europol (Europol 2011) jelentései is írnak arról, hogy az illegális papagájkereskedelmet a szervezett bűnözés bonyolítja. Erre valójában kevés egyértelmű bizonyíték van (WARCHOL–ZUPAN–CLACK 2003), azonban léteznek empirikus kutatásokon alapuló eredmények, amelyek a tevékenység szervezettségére utalnak (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016).

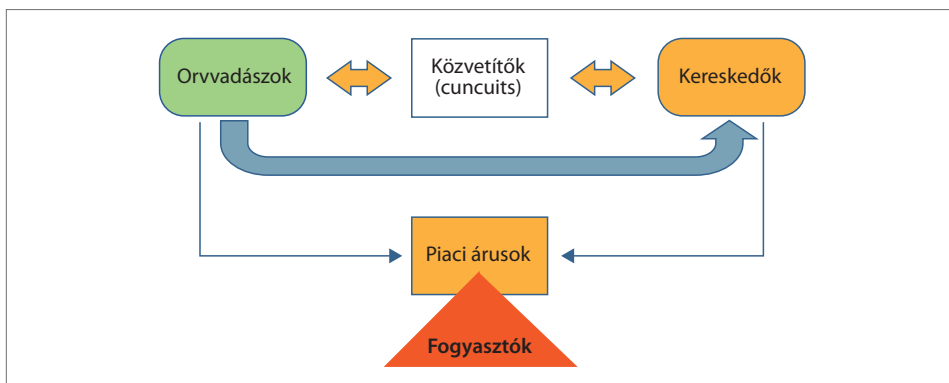
Itt is megfigyelhető, ahogyan az illegális nemzetközi kereskedelemben, az egyes tevékenységek egymáshoz kapcsolódnak: orvvadász, csempész, kereskedő (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016), sőt, megjelenik egy új elkövetői szerepkör: az összekötőé.

Az orvvadászok helybéli emberek, akik jól ismerik az esőerdőket, folyókat, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy ezeket a madarakat élve befogják. Hálókat és különböző csapdákat alkalmaznak (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016). Az eddigi kutatások nem találtak arra utaló jelet, hogy a papagájok orvvadászatát az elefánt-, vagy orrszarvúvadászokhoz hasonló professzionális, bűnszervezetekhez kapcsolódó emberek követnék el, inkább eseti jelleggel a helyi földművesek fogják be a madarakat Peruban, Bolíviában és Mexikóban (PIRES 2012). Jól szemlélteti ezt, hogy Mexikóban több mint 20 000 helyi földműves foglalkozik papagájok orvvadászatával, ezzel szemben összesen 787 professzionális orvvadászról tudnak egyes források (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016). Mivel a papagájfajokat hobbiállattartás céljából keresik, ezért azokat élve fogják be az úgynevezett hálózás módszerével. Elsősorban a madarak szaporodási időszakát használják ki, a hálókat a fészkek közelébe helyezik, mivel a papagájfajok évről évre nagyrészt visszatérnek

korábbi fészükbe (PIRES 2012). A szakirodalom szerint a papagájok orvvadászata jelentősen könnyebb, mint a befogott állatok eladása, mivel egyes vidékeken, ahol rengeteg papagájt fognak be, kisebb a kereslet a kínálatnál. Sok ember már eleve tart papagájokat, nem akarnak újabbakat vásárolni, így helyi szinten nehézkes túladni az állatokon. A városi piacok igen távol találhatóak, a helyi parasztoznak pedig jellemzően nincs személyes szállítóeszközük.

Az orvvadászatot a helyi közvetítők követik, akik átveszik az elfogott madarakat, de rendszerint ritkán szállítják őket nagyobb távolságra továbbértékesítés céljából. A közvetítőket a kereskedők követik, akik állandó kapcsolatban állnak a közvetítőkkel. Előfordul, hogy az orvvadászok piaci árusoknak adják tovább vagy saját maguk értékesítik árujukat a helyi piac valamelyikén a nagyközönség számára, kihagyva a többi szereplőt. Az empirikus kutatás szerint a kereskedők ritkább esetben adják le a rendelést a közvetítőknek arra vonatkozóan, hogy milyen fajta papagájt, és milyen mennyiségben szeretnének, inkább az a jellemző, hogy megveszik a közvetítő kínálta állatot, bármilyen fajta papagájt, vagy más olyan fajt, amelyet tovább tudnak adni. A kereskedők kétféle módon értékesítik a madarakat: vagy a piaci árusoknak, vagy a nagyközönségnek adják el. A kutatás az ellátóláncban rámutatott az összekötőre (*conduit*), akinek valójában nincsen szerepe az áruk mozgásában: ők nem vadásznak, nem is adnak el, csupán összehozzák az eladókat a vevőkkel – ezek az emberek passzív tevékenységükkel járulnak hozzá a piac működéséhez.

A kereskedők, akik megvásárolják az állatokat, sokszor továbbadják azokat piaci árusoknak, vagy más esetben saját maguk értékesítik a fogyasztóknak.

21. ábra: Szervezett csoportos elkövetés a dél- és közép-amerikai illegális papagájkereskedelemben

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A kutatás a beszerzett interjúk segítségével valójában kvalitatív analízist végzett a bolíviai és perui törvénysértő papagájcsempészetre vonatkozóan. Az elemzés során Finckenauser szerzőtársával (FINCKENAUSER–WARING 1996) a szervezett bűnözésre alkotott négy tényező meglétét vizsgálta: a bűncselekmények szofisztikált elkövetése, az elkövetők strukturáltsága, illetve az elkövetők önazonossága és a csoport hírneve. Az analízis alapján megállapította, hogy a tevékenység nem felel meg a szervezett bűnözés fent említett tényezőinek, vagyis a résztvevők nem tekinthetők bünszervezetnek, azonban az elkövetés bizonyos fokú szervezettséget követel. Ezért a bolíviai és perui papagájkereskedelemben részt vevő orvvadászok, közvetítők és kereskedők bűnkapcsolata laza hálózatnak tekinthető. A kutatás szerint ebben a két országban a papagájfajok iránti kereslet inkább helyi, mint nemzetközi szinten jelentkezik, ennél fogva magasabb fokú szervezettséget, bűnügyi konspiráltságot nem igényel. Egy egyszerű helyi ember könnyedén be tudja fogni ezeket a madarakat, és értékesíteni tudja közvetítőknek, kereskedőknek, piaci árusoknak vagy a nagy közönségnek anélkül, hogy nagyobb távolságot kellene megtenniük (PIRES–SCHNEIDER–HERRERA 2016).

Brazília

Brazíliában a legtöbb vadon élő állat – így a papagájok – illegális szállítása-kereskedelme az ország északi, északkeleti és közép-nyugati régiójából származik, és az ország déli, délkeleti részei felé halad (NÓBREGA ALVES – DE FARIAS LIMA – ARAUJO 2013).

A szállítás főként teherautókon, buszokon, személygépkocsikon történik, csak az ország északi (amazóniai) régiójából szállítják vízi úton. Ezeknek a madárszállítmányoknak a fő célpontja Rio de Janeiro és São Paulo, ahol vásárokon adják el, vagy nagyjából exportra viszik Európába, Ázsiába vagy Észak-Amerikába a főbb kikötőkön, vagy repülőtereken keresztül (NÓBREGA ALVES – DE FARIAS LIMA – ARAUJO 2013). A madarak a szállítás során a forrástól a végső fogyasztókig egy hosszú, többszereplős láncolatban keresztül haladnak, amelyben részt vesznek beszállítók, közvetítők és fogyasztók (ALVES–ROSA 2010). Brazília társadalmi rendkívül heterogén, nagy társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségek figyelhetők meg, óriási a munkanélküliség és alacsony életszínvonal jellemző, így sokak számára a jól jövedelmező illegális madárkereskedelemben való részvétel csábító és kiútnak tűnik a nyomorból (ALVES–ROSA 2010). Ez a tendencia egyébként nagyon jellemző a fejlődő országokban.

A hosszú út során egyébként az állatok nagy része elpusztul, mielőtt a végső úti célt elérnék. A szállítás kicsi, szűk helyen történik, etetés, itatás nélkül, a stresszes

állatok sokszor egymást támadják és csonkítják meg. Becslések szerint minden élve csempészett tíz madárból csak egy éli túl az embertelen körülmények között történő fuvarozást (NÓBREGA ALVES – DE FARIAS LIMA – ARAUJO 2013).

A befogott madarak értékesítésében az online tér óriási szerepet tölt be. Egy 2022-es kutatás (WYATT et al. 2022) 1682 db olyan hirdetést talált brazil és nemzetközi oldalakon, ahol Brazília állatvilágából származó állatot (leginkább madarat és hüllőt) kínáltak eladásra. Mint minden tiltott termék kereskedelméhez, a nemzetközi illegális állat- és növénycsempészet lebonyolításához is nagyban hozzájárul az internet, hiszen a kínálatot és keresletet gyorsan, határokat átívelően összehozhatja.

Az Egyezmény szempontjából vizsgálva: ezeknél az illegális hálózatoknál lényeges kérdés, hogy az orvvadász mennyire eseti vagy rendszeres jelleggel végzi e tevékenységét, illetve az egyes szereplők között mennyire áll fenn valamennyire állandónak mondható kapcsolat. Ha fennállnak egy konkrét ügyben, akkor az Egyezményben foglalt bünszervezeti fogalomnak megfelelően a konkrét csoport működése.

Szervezett csoportos elkövetés az ázsiai madárkereskedelemben

Az illegális madárkereskedelem – főként papagájfajok kereskedelme – Ázsiában (elsősorban Délkelet-Ázsiában, Indonéziában) is jelen van, mivel az itt élő egzotikus madarak a dél-amerikai példányokhoz hasonlóan keresettek: esztétikus megjelenésűek, jelentős értéket képviselnek, illetve szintén könnyű ezen fajok példányait befogni (SETIYANI–AHMADI 2020).

A délkelet-ázsiai illegális kereskedelem is elsősorban belföldi kereskedelem, ahogyan ezt egy kutatás Indonéziában kimutatta. Délkelet-Ázsiában Indonézia forrás- és célterületnek tekinthető, ezen belül a Maluku-szigetek az egyik kiemelkedő terület, ami az ország egyik nagy szigetcsoportja, az indonéz szigetek nagyjából 10%-a található ezen a területen, összesen kb. 1300 sziget tartozik Maluku és Észak-Maluku tartományokhoz.

A 2018-as évben forgalmazott 16 papagájfajból legalább 12 papagájfaj maluku-szigeteki volt, vagyis az a territórium az illegális papagájkereskedelem egyik fő célterülete. Kedveltsége annak köszönhető, hogy az Indonéziában előforduló 82 fajból 34 faj itt él (BirdLife-International 2019).

A törvénytelenül működő piac óriási mértékét jelzi, hogy a 2018-as évben például 1,4 milliárd dollárt tett ki az Indonéziát érintő illegális kereskedelem. Ez az érték csupán a hatóságok által lefoglalt állatok összértéke. Kijelenthető ugyanakkor, hogy a jogsértő kereskedelem értékét gyakran alábecsülik, mivel az adatok hiányosak és magas a látencia. Köztudott tény, hogy a papagájfajok feketepiaci árát védettségi

állapotuk jelentősen befolyásolja, vagyis minél drágább egy faj, annál drágább a feketepiaci ára (SHEPHERD 2006). A ritkaságon kívül az is tényező, hogy mennyire esztétikus a madár, és milyen képességei vannak. Színes tollazatuk vonzza a hobbiállattartókat (NÓBREGA ALVES – DE FARIAS LIMA – ARAUJO 2013).

Ezenkívül az a képességük, hogy az emberi intelligenciát is képesek utánózni, amely hasonló egy hároméves gyermekéhez, szintén növeli az értéküket (SETIYANI–AHMADI 2020). A papagájok magas ára ellenére a helyi közösségek nyomorban élnek. Ez annak köszönhető, hogy a papagájkereskedelem bevételei másképp jelentkeznek az egyes szereplők – orvvadászok, közvetítők és a fogyasztók – között (PHELPS–BIGGS–WEBB 2016). Az orvvadászok – mint általában az összes illegális kereskedelemnél – főként helyi lakosok, akik átlagban nagyon kevés összeget (nagyjából 62 USD-t) kapnak egy madárért, míg a végső fogyasztók ennek legalább tízszeresét fizetik. Az ár a nemzetközi piacon ennél jóval többszörösére is növekszik. Egy egyszerű példa: egy jákópapagájnál a végső haszonból az orvvadász kb. 2%-át, míg a nemzetközi kereskedők 80%-át tudják kivenni (SETIYANI–AHMADI 2020).

Az ázsiai törvénszegő papagájkereskedelem egy többszereplős, bűnkapcsolati láncolat: orvvadászokból, közvetítőkből és a végfelhasználókból, azaz a fogyasztókból áll (SETIYANI–AHMADI 2020).

A dél-amerikai kutatásokhoz hasonlóan elmondható, hogy ezeknek a papagájfajoknak az orvvadászai szintén helyi emberek, akik elsősorban eseti jelleggel, megélhetésük kiegészítéseként vadásznak védett fajokra, és akik jellemzően több közvetítővel vagy fogyasztóval állnak kapcsolatban. Az orvvadászok egy része mindenféle kereskedelmi cél nélkül gyűjti ezeket az állatokat, céljuk elsősorban a madarak saját célból való tartása, illetve esetenként továbbajándékozzák az élő madarakat városokban élő rokonaiknak.

Ugyanakkor, ha megfelelő kereslet jelentkezik, könnyedén el is adják azokat, tehát kettős célból fognak be madarakat: saját és kereskedelmi célból. A saját célból való befogás igen elterjedt a helyiek körében, a hátsó udvarokon tömegével tartják a papagájokat. A kereskedelmi célból való befogás jelentősen megugrik nagyobb ünnepek előtt, így például az iszlám ramadán végét jelentő eid al-fitr ünnep vagy karácsony előtt (SETIYANI–AHMADI 2020). Egyes területeken Indonéziában a papagájokat mezőgazdasági kártevőknek tekintik, és ezért vadásszák, azonban ez a feltevés nincs tudományosan alátámasztva (BirdLife-International 2008).

A közvetítők a papagájokért kis összeget fizetnek az orvvadászoknak, akik ezt elfogadják, mondván, ezekből az állatokból bőséges mennyiség áll rendelkezésre a természetben. Azonban a közvetítők jól tudják, hogy ezek a madarak nemzetközi védelem alatt állnak, és erre hivatkozva már magasabb árért értékesítik a madarakat a fogyasztóknak (SHEPHERD 2006).

A kutatásról szóló cikk megemlíti a logisztikusokat, akik közvetlen kapcsolatban állnak az orvvadászokkal, illetve másik logisztikussal. Ők szállítják a forrástól (befogás helyszínétől) a madarakat a kereskedőknek vagy a fogyasztóknak. A logisztikusok alkalmazkodnak a rendészeti szervek ellenőrzési rendszeréhez, konspirálnak, többféle útvonalat, elrejtési technikát használnak, illetve sokszor kisebb mennyiségű madarat szállítanak (SETIYANI–AHMADI 2020). A szállítás során olyan személyek is kapcsolatba kerülnek a papagájokkal (hajók legénysége), akik nem tudják, hogy egy illegális kereskedelmi láncolatban játszanak szerepet.

A fogyasztók hajlandóak magas árat fizetni a papagájokért, mivel legtöbbjük igazi ritkaságnak számít. Ezenkívül sok kultúrában a papagájtartás az élet egyensúlyának és az egészségnek a szimbóluma. Ezért nem meglepő, hogy a papagájtulajdonosok legtöbbje tehetős és tanult ember (JEPSON–LADLE 2005).

Az illegális kereskedelem az úgynevezett *social media* szerepének megnövekedésével új fázisba lépett, például kereskedőcsoportok alakultak a Facebookon (BUDIANI–RAHARNINGRUM 2018). A háziállatok között a papagájok a legkedveltebbek Indonéziában. Az öt nagyvárosban (Jakarta, Bandung, Semarang, Surabaya, Medan) a háztartások 21%-ában tartanak madarakat hobbiállatként.

Itt az ázsiai hálózatoknál még jellemzőbb a leírtak szerint az állandó kapcsolat a lánc egyes tagjai között, ami erősíti azt a feltételezést, hogy az Egyezménynek megfelelően ezek a csoportok. Erősíti az a tény is – bár az Egyezményben foglaltak szerint ez nem feltétel –, hogy a leírtak szerint ezek az elkövetők konspirálnak is tevékenységük során.

Fellépés az illegális papagájkereskedelem ellen

Az illegális vadkereskedelemben gyakran vesznek részt jól szervezett nagyobb csoportok, amelyek nemzetközi hálózat részei is (SETIYANI–AHMADI 2020). A fellépésnek két különböző stratégiája létezik: az első szerint védeni a papagájokat a forrásországban, a papagájok élőhelyén (*downstream strategy*), megcélözva az orvvadászokat. A másik stratégia elvágni a kereskedelmi láncot (*upstream strategy*), fókuszálva a közvetítőkre és kereskedőkre (SETIYANI–AHMADI 2020).

Az első stratégiát rendszeres, rutinszerű járőrözéssel hajtják végre a védett papagájok, így a malukui vöröslóri, a malukui kakadu és a szivárványlóri élőhelyén a Sahuwai-hegyi Vadsparkban. A járőrök célja az, hogy tetten ériék az elkövetőket, megakadályozzák a törvénytelen madárbefogásokat. Azonban egyes források szerint a helyi orvvadászokkal szemben humánus, speciálisabb fellépést kellene választani (NÓBREGA ALVES – DE FARIAS LIMA – ARAUJO 2013). Ezek a helyiek

ugyanis jól ismerik a papagájok viselkedését, fészkelési szokásait, vagyis speciális szakértelem birtokában vannak, így tudásuk konstruktív módon felhasználható a tudományos menedzsmentstratégia részeként, a vadon élő állatok tanulmányozása során. A malukui természetvédelmi hatóságok egyébként alkalmaznak néhány helyi embert papagájj gondozóként a malukui vadon élő állatok rehabilitációs központjában (Pusat Rehabilitasi Satwa – PRS).

Az *upstream strategy* eszköze lehet az ökoturizmus, ezeknek a védett állatoknak a bemutatása az élőhelyükön. Sikertörténetként említhető Tanzánia, ahol az ökoturizmus új munkahelyeket teremtett, és a vadon élő állatok kereskedelmével foglalkozó személyek csökkenéséhez vezetett (GILARDI 2006, WILSON-WILDE 2010), mivel az ökoturizmus két-háromszoros bevételt hozhat a hagyományos kereskedelemhez képest.

Hatékony, szigorú, következetes rendészeti, büntetőügyi fellépés nélkül az illegális papagájkereskedelem jelenti a fő fenyegetést a védett papagájfajok fennmaradására (SHEPHERD 2006). A malukui természetvédelmi hatóságok szorosan együttműködnek a rendőrséggel, zéró toleranciával lépnek fel a törvénytelenül működő papagájkereskedők, közvetítők ellen. A 2018-as évben kilenc olyan eset volt, amely a rendőrség és a természetvédelmi hatóság közös fellépésének köszönhetően bírósági perrel és ítélettel zárult. A természetvédelmi hatóság egyébként kiterjesztette az ellenőrzési területét a repülőterekre és a kikötőkre is.

Szervezett bűnözés a nemzetközi sólyomkereskedelemben

A solymászat több évezredes sportnak tekinthető, a nemzetközi szakirodalom egyes forrásai szerint Közép-Keletről, illetve Közép-Ázsiából érkezett Európába és a nyugati világba a vadászatnak ez a módja (ASH 2020; WYATT 2009). Magyar vonatkozású szempontból annyi bizonyos, hogy már a honfoglaló magyarok is ismerték a vadászatnak ezt a speciális formáját, mivel több ősi eredetmondánkban szerepel a sólyom mint szimbólum (KOHÁR 2011).

A solymászat egy idomított ragadozómadárral történő (ami nem csupán sólyomféle, hanem sas-, héja- vagy ölyvféle madár is lehet) vadászat, amikor a madár szabadon repülve ejti el zsákmányát. Mivel mára a solymászatra alkalmas ragadozó madarak mindegyike nemzetközi védettség alatt áll, az utóbbi évtizedekben szigorú korlátok közé szorulva ez a sport luxussá, a tehetősebb rétegek hobbijává vált (WYATT 2009), főleg nyugaton és olyan országokban, ahol nincsenek erre alkalmas őshonos fajok.

A nemzetközi védelem alapján ezeknek a madaraknak vadon történő befogása tiltott, a legkedveltebb solymászfajok, mint például a vándorsólyom, a vadászsólyom 1975 óta szerepelnek a CITES I. számú függelékében. Már csak tenyésztett példányokkal lehetséges vadászni, de tulajdonképpen az összes sólyomféle alkalmas a solymászatra, és valamennyi faj szerepel a CITES listán. Azonban a solymászok szerint a vadon befogott példányokkal sokkal élvezetesebb ez a sport, így a madarak vadon befogása, jogsértő csempészete és a velük való kereskedelem szervezett formája alakult ki.

Az illegális nemzetközi kereskedelem egyik fő forrásországa Oroszország, és elsősorban az ország távol-keleti területe, Észak-Kamcsatka, míg a célországok elsősorban a közel-keleti arab országok: Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek. Az illegális kereskedelemben történt lefogalások is szemléltetik, hogy milyen útvonalon haladnak az élve befogott és csempészett sólyomfélék. A TRAFFIC adatbázisa (www.wildlifetradeportal.org/#/incidents/) szerint a lefogalások a következőképpen alakultak az elmúlt tíz évben: 2010 és 2020 között mintegy 231 esetben foglaltak le a hatóságok élő sólyomféle madarat több különböző országban. A legtöbb lefogalás, mintegy 40 alkalommal, az Egyesült Arab Emírátságok területén volt. A második helyen Indonézia állt 26 esettel, míg ezeket követte Pakisztán 20, az Egyesült Királyság 19 és a Dél-afrikai Köztársaság 13 esettel.

Az illegális kereskedelmi lánc felépítése

Az első lépcső a vadon élő madarak befogása, amit egyrészt helyiek, oroszok, egyszerű amatőr vagy főállású vadászok, néhányszor pedig a Közel-Keletről érkező emberek végeznek. A szervezetség külföldiek esetében már ezen a szinten kimutatható: bizonyos források szerint oroszországi egyetemeken tanuló libanoni és szíriai diákok is részt vesznek a madarak befogásában (WYATT 2009). A vlagyivosztoki WWF jelentése szerint a ragadozó madaraknak már a befogása is szervezeten zajlik, kifejezetten erre specializálódott csoportok fogják be a madarakat. Bizonyíték erre, hogy négy szíriai állampolgárt fogtak el az orosz hatóságok – ők közel 50 fiatal kerecsensólyom élve való befogásában vettek részt. A vezetőjüket három és fél év börtönbüntetésre ítélték, illetve olyan orosz repülőterei dolgozókat is felelősségre vontak, akik a csempészetben segítettek (WYATT 2009). Ezeknél a védett madárfajoknál bizonyos esetekben a befogó személy és a csempész személye nem különül el, ez leginkább akkor jellemző, amikor külföldiek végzik az orvvadászatot.

Egy média hír szerint az orosz vámhatóság több embert is letartóztatott, akik részt vettek a védett madarak befogásában és csempészetében. A csoport fejlett

felszereléssel rendelkezett, és az ország távoli vidékein fogták be a madarakat, kisebb, háromfős csoportokban dolgoztak különböző Moszkvából érkező megrendelésekre (WYATT 2009).

A madarak élve történő befogását követően a csempészet szakasza következik. Mint korábban írtam, előfordul, hogy a csempészetet maga a befogó végzi, de sokszor el is különülnek ezek a szerepek: szállítmányozócégek gépkocsivezetői, vasúti dolgozók (szerelők, mozdonyvezetők, jegykezelők), légitársaságok személyzete (légiutas-kísérők, poggyászkézeltők) vagy turisztikai cégek alkalmazottai is lehetnek a csempészhálózat részei (WYATT 2009).

A csempészútvonalak a következőképpen alakulnak: a madarakat a távol-keleti orosz repülőterekről repülőgéppel szállítják az ország belsejében található városokba: így például Moszkvába, Novoszibirszkbe, Jekatyerinburgba, Kazanyba vagy Ufába, majd ezekből a városokból ismét légi úton szállítják tovább a Közel-Keletre. A szállításokra a befogást követően a lehetőségekhez képest gyorsan sor kerül, tekintettel arra, hogy a befogott madarak rosszul viselik a szállítást. Előfordul az is, hogy vasúton csempészik a madarakat Oroszországon keresztül kazahsztáni vagy ukrain repülőterekre.

A csempészett állatokat ruhaanyagba helyezik úgy, hogy levegőt kapjanak, majd a ruhaanyagot összeragasztják és papírcsővekbe helyezik. Ilyen rossz körülmények között utaztatják ezeket az állatokat, ami igen megterheli a szervezetüket, sokszor a 40 °C-ot is elérheti a hőmérséklet – ehhez az északon élő madarak nincsenek hozzászokva. Előfordul, hogy sporttáskába rejtik a madarakat, gyümölcsök alá vagy diplomatáskába helyezve viszik, amelybe lyukakat fúrnak. A szemeiket letakarják, hogy ne váljanak túlzottan stresszessé az utazás során. A madarak nagy része elpusztul a rossz körülmények között történő szállítás, a stressz következtében, vagy egyszerűen éhen vagy szomjan halnak. A csempészetet sokszor lefizetett vámtisztviselők vagy más rendészeti szervek tagjai is segítik. Egy kutatás során az egyik interjúalany megemlítette, hogy a vámosok sokszor csak azért hunynak szemet, mert nem tudják, mit kellene tenni, ha élő állatot találnak valakinél (WYATT 2009).

Az egész illegális kereskedelmi láncolaton tetten érhető a szervezethez, a bűnszervezeti keretek között való elkövetés egyes elemei. Egyrészt több elkövetőn és több országon mennek keresztül a zsákmányolt madarak: az orvvadászoktól kezdve a csempészeket keresztül a megrendelőig, Oroszországból kiindulva több államhatáron át egészen a Közel-Keletig. A rendszerességet bizonyítja, hogy a vevőtől indul a megrendelés egy-egy sólyomra, ez az információ végighalad a láncolatban, és eljut a speciálisan kiképzett befogóig (orvvadászig). Ezután az orvvadász megfogja a kívánt madarat, és az állat elindul a már ismertetett csempészútvonalon. A befogó és a láncolat többi tagja csak egy-egy embert (rendszerint a láncolat következő tagját)

ismeri, csak azzal áll kapcsolatban, kivéve a fő szervezőket (*organizer*), akik mind a megrendelővel, mind az orvvadászokkal és a futárokkal is kapcsolatban állnak. Tulajdonképpen elmondható, hogy az egyes szereplők nem ismerik a hálózat összes többi tagját. A témában végzett kiterjedt kutatás szerint a klasszikus orosz szervezett bűnözés részvétele e tevékenységben nem bizonyított, azonban a bűnszervezeti elkövetés már hivatkozott jelei felfedezhetők (WYATT 2009).

Érdeemes megemlíteni, hogy az illegális sólyomkereskedelemmel időben és térben egyezően, azaz ugyanabban a távol-keleti orosz térségben Tanya Wyatt az illegális szőrmekereskedelem vonatkozásában is folytatott kutatást. A szőrme rendszerint olyan állatok bundájából készülnek – rókafajták, mókusfélék –, amelyek nem élveznek hazai vagy nemzetközi védettséget. Ennél a tevékenységnél maga az engedély nélküli vadászat törvénybe ütköző, vadászengedélyt nehezen és igen korlátozott számban adnak ki az orosz hatóságok. Ebben a kereskedelmi láncban nem alakult ki olyan fokú bűnszervezeti struktúra, mint az illegális sólyomkereskedelemben. Ennek oka a következő: mivel ezek az állatok nem védettek, csupán az első láncszem, a vadászat törvénysértő, így a szőrme már az elejtést követően egy közvetítő által a legális kereskedelemben kerülhetnek hamis iratok segítségével. Innen kezdve a végső fogyasztókig már tisztára vannak mosva ezek a termékek, azaz látszólag jogszerűen haladhatnak különböző kezek között a kereskedelmi láncolatban. Ezzel szemben a ragadozó madarak hazai és nemzetközi védettsége folytán a láncolatban nem lehet legalizálni ezeknek a madaraknak elejtését, szállítását, kereskedelmét, ami azt jelenti, hogy az orvvadászaton át a csempészetten keresztül a végső eladásig minden egyes lépésnek rejtve kell maradnia, ami nagyfokú konspirációt, együttműködést és szervezettséget igényel az egyes szereplők között. Az esetek nagy részében korrupciós kapcsolatok kiépítését és működtetését is. Ezért mindent egybevetve, ennél a tevékenységnél egy többszereplős, összehangolt struktúrájú ellátólánc alakult ki, amely mind a szervezett bűnözés, mind a bűnszervezeti keretek között történő elkövetés jeleit hordozza (WYATT 2009).

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Ebben a fejezetben arra kívántam rávilágítani, hogy mennyire árnyalt a kép, milyen sokféle struktúrával és munkamegosztással rendelkező szervezett bűnözői csoportok léteznek, amelyek tevékenysége országokon és kontinenseken átível, és sokukról sem az eljáró rendészeti szervek, sem nemzetközi hírű kutatók nem is gondolják, hogy a Palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőeknek. A közhiedelemben és sajnos gyakran egyes szakemberek körében

is elterjedt az a téves nézet, hogy a szervezett bűnözői csoportok merev hierarchia alapján felépülő, maffia típusú szervezetek, amelyeket egy keresztapa irányít, aki alatt alvezérek és katonák tevékenykednek. A védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében kevésbé jellemzők az ilyen típusú szervezetek: vannak ugyan területek (illegális orrszarvútülök-, kaviárkereskedelem), ahol tisztán jelen vannak, azonban az esetek nagy részében törvényesen működő vállalatok vagy laza szerkezetű hálózatok, illetve a három típus keveréke bonyolítja e tevékenységet. Látható, hogy a vállalati, laza hálózatban, illetve hibrid struktúrában való működés is megfelelhet a szervezett bűnözői csoportok fogalmának. Amint a cikkben utaltam rá, sokszor nehezebb a laza szerkezetű hálózatok elleni fellépés, egyrészt mert a hatóságok (sokszor a szakirodalom is ezen az állásponton van) szerint ezek nem szervezett bűnözői csoportok, másrészt mert egy-egy résztvevő (orrvadász, kereskedő, csempész stb.) kiesése, letartóztatása esetén a hálózat zökkenőmentesen tovább működik, hiszen könnyen pótolhatók az egyes tagok. Míg a hierarchikus bűnszervezetek esetén egy-egy magasabb szinten elhelyezkedő alvezér vagy a legmagasabb vezető kiesése okozhat zavarokat a működésben, akár egy szervezet teljes összeomlását is eredményezheti. Nehézség továbbá az ilyen szervezetek elleni fellépés azért is, mert a hierarchikus szervezeteknél a tagok között szoros a kapcsolat, jól ismerik egymást, és a világszerte alkalmazott nyomozástaktikai eszközökkel (például vádalku) egymást buktathatják le a tagok, elindítva ezzel a dominóeffektust, ami a szervezet vezetőjéig elérhet, és a teljes szervezet összeomlását okozhatja. Ezzel szemben a laza hálózatoknál a tagok kapcsolata nagyon eseti jellegű, egymás dolgairól keveset tudnak, változó a láncolat következő tagjának személye is, így ennek köszönhetően a fentiekben vázolt taktika nem vagy nehezen kivitelezhető. Az ilyen nemzetközi szinten működő bűnszervezetek elleni fellépésben további nehézség a határokon, kontinenseken átnyúló bűnözői kapcsolatrendszer, és az ehhez szükséges szoros bűnügyi együttműködések hiánya. A példaként felhozott, sikeresen megoldott, kontinenseken átívelő, nemzetközi jellegű ügyekben minden esetben szoros bűnügyi együttműködés és információcsere működött az érintett országok hatóságai között. Ezen entitások elleni hatékony fellépés kulcsa az érintett országok szoros bűnügyi együttműködése, a bűnszervezetek struktúrájának, működésének további kutatása, elemzése és a korrupció visszaszorítása lehetne.

5.

A NEMZETKÖZI ILLEGÁLIS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERESKEDELEM ÉS MÁS, A SZERVEZETT BŰNÖZÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ BŰNCSELEKMÉNYEK

A nemzetközi illegális kereskedelem az egyik leginkább jövedelmező üzletágnak számít a globális bűnözői vállalkozások között (NELLEMANN et al. 2016), és mint arra már több kutatás, illetve nemzetközi szervezet felhívta a figyelmet, a tevékenység már önmagában is a szervezethez jeleit mutatja, veszélyes, jól szervezett bűnszervezetek is foglalkoznak e tevékenységgel. A globális illegális állat- és növénykereskedelem társadalomra veszélyességét fokozza, hogy jellemzően más, súlyos bűncselekmények is kapcsolódnak hozzá: mint a csalás, a korrupció, a pénzmosás, a fegyverkereskedelem, a hamis árukkal való kereskedelem, illetve a drog-, fegyver-, valamint emberkereskedelem (ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021). Jellemző, hogy akik érdekeltek az illegális vad- és növénykereskedelemben, azok más tiltott árukkal – kábítószerrel, fegyverrel – is kereskednek (ELEK 2016).

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának megállapítása szerint egyre inkább jellemzőek az átfedések, a konvergencia a különböző tiltott termékek kereskedelmében (DE BOER – BOSETTI 2015). A kutatók mostanában kezdtek bizonyítékokat szolgáltatni és megalapozni egy elméleti keretrendszert a környezeti bűncselekmények és más bűncselekmények közötti konvergencia vonatkozásában (VAN UHM – SOUTH – WYATT 2021; VAN UHM – MORETO 2018; VAN UHM – NIJMAN 2020).

Az átfedések változhatnak aszerint, hogy egy szervezett bűnözői csoport eseti jelleggel foglalkozik illegális vadkereskedelemmel más tiltott áruk kereskedelme mellett, vagy a csoportnak ez a fő tevékenysége (VAN UHM – NIJMAN 2020). Nem ismert pontosan, hogy mennyire jellemző a szervezett bűnözés a törvénytelenül működő vadkereskedelmre, annyi azonban tény, hogy nem csak szervezett keretek között zajlik (ANAGNOSTOU 2021).

ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS A VÉDETT ÁLLAT-
ÉS NÖVÉNYFAJOK NEMZETKÖZI ILLEGÁLIS
KERESKEDELME ÉS EGYÉB SZERVEZETT BŰNÖZŐI
TEVÉKENYSÉG KÖZÖTTI KAPCSOLAT VONATKOZÁSÁBAN

Nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetek (UNODC, TRAFFIC) több jelentésben említik, hogy más szervezett bűnözői aktivitás is kapcsolódhat e tevékenységhez, ez az állítás azonban általában csak említés szintjén marad, mivel részletes analízissel vagy más bizonyítékkal nem támasztják alá. Jellemzően a tudományos szakirodalomban található részletes, objektív tényeken alapuló elemzések. Egy kvantitatív tudományos kutatás elemezte alaposan a témában a nemzetközi szakirodalomban angol nyelven megjelent tudományos cikkeket (ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021). A kutatás módszerének az volt a lényege, hogy a 2000 és 2020 júliusa között a témában megjelent cikkeket összegyűjtötték hat online adatbázis felhasználásával⁷, és azokat analizálták. Ezenkívül olyan nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetek (összesen 57 szervezet) jelentéseit is górcső alá vették, amelyek rendszeresen figyelik, elemzik az illegális vadkereskedelmet. Az így összegyűjtött cikkeket és jelentéseket előre meghatározott szempontok alapján szűrték tovább.

Elsősorban olyan dokumentumokat vettek figyelembe, amelyek a vadon élő állatok jogsértő kereskedelmére összpontosítottak, illetve az adott írás említette annak összefüggését más tiltott áruk kereskedelmével. Azok a jelentések, tudományos cikkek kerültek a végleges elemzésbe, amelyeknek címe, absztraktja, összefoglalója, kulcsszavai vagy a fő szövege a következő fogalmakat vagy kifejezéseket tartalmazta: vadon élő állatok illegális kereskedelme, vadon élő állatok kereskedelme, vadon élő állatokkal kapcsolatos bűnözés, vadon élő állatok csempészete. Ezenkívül az alábbi fogalmakkal összefüggéseket, kapcsolatot kellett említenie az írásnak: kábítószer-, fegyverkereskedelem, elektronikai eszközök kereskedelme, autókereskedelem, továbbá háztartási cikkek, hamisított termékek, fa, régiségek, műtárgyak, gyógyszer, alkohol, dohány, kövek, élelmiszerek illegális kereskedelme, továbbá kalózkodás, embercsempészet, kiberbűnözés, terrorizmus finanszírozása, csalás. A keresés során a szerzők csak a vadon élő állatok illegális kereskedelme és más, a szervezett bűnözéshez kapcsolódó tevékenységek között keresték a kapcsolatokat, az illegális növény- és az illegális fakereskedelem nem képezte önállóan a keresés alapját. Meg kell azonban jegyezni, mint a fenti felsorolásból is kitűnik, hogy vizsgálták a vadon élő állatok törvénytörő kereskedelme és a jogszerűtlen fakereskedelem közötti

⁷ Web of Knowledge, Scopus, Google Scholar, ProQuest, Dow Jones Factiva, Nexis Uni.

kapcsolatokat, összefüggéseket, mivel ez utóbbit a szervezett bűnözés egyik önálló területének tartják.

A második keresési módszer alapján a nemzetközi szervezett bűnözésre vonatkozó cikkeket, jelentéseket kerestek, amelyek címe, absztraktja, összefoglalója, kulcsszavai vagy főszövege tartalmazta az alábbi kifejezések valamelyikét: tiltott kereskedelem, emberkereskedelem, nemzetközi szervezett bűnözés, globális szervezett bűnözés, bűnhálózatok, határokon átnyúló bűnözés. Ezután az adatbázisból nyert ügyeket tovább szűrték aszerint, hogy tartalmazza-e a következő kifejezésekkel való összefüggéseket, kapcsolatot, lefoglalást: vadvilág, vadon élő állatokkal kapcsolatos bűnözés, vadon élő állatok csempészete, vadon élő állatok kereskedelme, illegális vadkereskedelem, állatok, házi kedvencek, fauna, elefántcsont, tobzoska, orrszarvú, orrvadászat, madarak, hüllők, szőrme, bőr, csontok, környezetvédelem, tigrisek, emlősök, tenger gyümölcsei, természetvédelem.

A többszörös szűréseknek köszönhetően végül 150 cikket elemeztek részletesen, amelyekben azt vizsgálták, van-e, és ha van, milyen a kapcsolat az illegális állatkereskedelem és más, a szervezett bűnözéshez kapcsolódó tevékenység között. Ennek megfelelően alkották meg a következő alapfogalmakat, amelyek a különböző kapcsolattípusokat fejezik ki, vagyis hogyan függ össze a vadon élő állatok törvénytörő kereskedelme a szervezett bűnözés más tevékenységeivel:

- ♦ Barterkereskedelem: amikor a vadon élő állatokat csempészárúként cserélik más illegális árra.
- ♦ Common fixer: fontos összekötő szerepet betöltő magánszemély a vadon élő állatok illegális kereskedelmében és más tiltott áruk ellátásláncolatában.
- ♦ Diverzifikáció: tág értelmű kifejezés, ez akkor történik, amikor egy szervezett bűnözői csoport úgy dönt, hogy részt vesz a vadon élő állatok jogsértő kereskedelmében, más szervezett bűnözői tevékenységük mellett.
- ♦ Járulékos bűncselekmények: minden olyan bűncselekmény, ami egy bűnszervezet működéséhez, terjeszkedéséhez szükséges, ilyenek az erőszakos bűncselekmények, a korrupció, a pénzmosás, a csalás, a kényszermunka, a fegyverkereskedelem, és ha mindez orrvadászat és az illegális állatkereskedelem céljából történik.
- ♦ Kényszermunkások, rabszolgák: akik a védett állat- és növényfajok nemzetközi törvénytörő kereskedelmében részt vevő elkövetőknek köszönhetően válnak a modern kori rabszolgaság és kényszermunka áldozataivá.
- ♦ Földrajzi konvergencia: két szervezett bűnözői tevékenységnek ugyanaz a földrajzi térben való elhelyezkedése.
- ♦ Magas rangú bűnöző mint fogyasztó: olyan összefüggés, amikor egy nemzetközi bűnszervezet magas beosztású vezetője végfelhasználóként azért

kapcsolódik az illegális vadkereskedelemmel, mivel egyes védett vagy veszélyeztetett fajokat státuszszimbólumként szerez meg vagy tart.

- Párhuzamos forgalom: többféle csempészárut ugyanazon szállítmányban csempésznek ugyanazon személyek.
- Megosztott csempészutak, csempészútvonalak: több tiltott áru esetében használt útvonalak.
- „Adózás” mint összefüggés: amikor egy területen működő bűnözői csoport „adót” vet ki valamilyen tiltott termék szállítására, forgalmazására.
- Erőszak finanszírozása: amikor az illegális vadon élő állatok kereskedelmét, terrorista csoportok, milíciák fenntartására használják fel.

Az elemzések eredménye szerint a vizsgált tanulmányok több mint fele ($n = 90$) védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme és más szervezett bűnözéshez köthető bűncselekmények konvergenciájáról számolt be. A vizsgált anyagokból csak 40 használta a konvergencia (*convergence*) kifejezést, az írások sokszor alkalmaznak homályosabb kifejezéseket, mint például kapcsolódik (*connects to, links to*), vonatkozik (*relates to*), vagy átfedésben van (*overlaps with*), amely azt sugallja, hogy további kutatások szükségesek a pontos fogalomalkotás érdekében, ami meghatározná a „bűnügyi konvergencia” (*crime convergence*) kifejezést.

A kutatási anyag elemzése alapján állapították meg, hogy mely fajok tekintetében áll fenn konvergencia más, a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekményekkel. Eszerint: abalone kagyló ($n = 107$), állati bőr ($n = 8$), emberszabású majmok ($n = 40$), armadillo gyík ($n = 1$), medvefélék ($n = 13$), nagymacskák ($n = 65$), madarak ($n = 97$), kaviár ($n = 26$), szarvasfélék ($n = 6$), halak ($n = 134$), szárazföldi gerincesek ($n = 12$), elefántcsont ($n = 317$), élő állatok és egzotikus kedvencek ($n = 8$), tengeri gerincesek ($n = 23$), majmok ($n = 12$), nem besorolt vadon élő állatok általában ($n = 293$), cibet ($n = 3$), tobzoska ($n = 45$), hullók és kétéltűek ($n = 108$), orrszarvútilók ($n = 265$), antilop ($n = 2$), vikunya ($n = 2$).

Ugyanígy az elemzések eredményeként állapították meg és alkottak csoportokat a szervezett bűnözéshez kapcsolódó egyes tevékenységek vonatkozásában: fegyverkereskedelem ($n = 115$), tömeges készpénzcsempészet és pénzhamisítás ($n = 17$), egyéb csempészárúk szállítása (általában) ($n = 57$), korrupció ($n = 64$), hamis vagy hamisított áruk szállítása ($n = 134$), hamis, hamisított okiratok használata ($n = 35$), erőszak alkalmazása (emberölés, testi sértés, kínzás, nemi erőszak) ($n = 62$), drog-csempészet és -kereskedelem ($n = 365$), élelmiszer és más mezőgazdasági termékek csempészete ($n = 36$), csalás ($n = 33$), illegális fakivágás és fakereskedelem ($n = 70$),

jogsértő bányászat, ásványi anyagok és fémek csempészete (n = 109), pénzmosás, adócsalás és más egyéb törvénytelen pénzmozgás (n = 106), fegyveres terrorista, vagy egyéb, nem állami erőszakszervezetben való részvétel (n = 88), más, nemzetközi bűnszervezetben való részvétel (n = 76), egyéb szervezetten elkövetett bűncselekmény (n = 23), zsarolás, emberrablás, hazárdjáték (n = 37), lopás, szervezett rablás (n = 59), emberkereskedelem és embercsempészet (n = 105).

A fentebb már azonosított konvergenciatípusok a felsorolt fajok és szervezett bűnözői tevékenységek között az alábbiak szerint fordulnak elő: barterkereskedelem (n = 46), kényszermunkások, rabszolgák (n = 18), common fixers (n = 43), diverzifikáció (n = 576), földrajzi konvergencia (n = 61), magas beosztású bűnöző, mint fogyasztó (n = 7), párhuzamos forgalom (n = 309), járulékos bűncselekmények (n = 328), megosztott csempészútvonalak (n = 96), „adóztatás” (n = 7) és erőszak finanszírozása (n = 100).

A vizsgált írárok leggyakrabban nem határozták meg pontosan milyen faj vonatkozásában állítják a konvergenciát valamely szervezett bűnözői tevékenységgel, csupán olyan általános kifejezést használtak, hogy nem besorolt, vadon élő állatok általában. Ha kizárjuk ezt az általános fogalmat és annak konvergenciáit, akkor megállapítható, hogy a leggyakoribb termék az orrszarvútülök – rá a diverzifikáció jellemző leginkább mint konvergencia, és a kábítószer-kereskedelemmel áll a leggyakrabban konvergens viszonyban. Ez 35 esetben volt jellemző. Ezt követi az illegális elefántcsont-kereskedelem, amelynél az erőszak finanszírozása a konvergencia alapja, és a leggyakoribb szervezett bűnözői tevékenység a fegyveres terrorista vagy egyéb militáns, nem állami erőszakszervezetben való részvétel.

A vadon élő állatokkal történő törvénytörő kereskedelem szerte a világon megfigyelhető jelenség, a kutatás mégis azt is kimutatta, hol található leginkább *hotspotok*, vagyis hol jellemző leginkább a földrajzi konvergencia, mely fajok vonatkozásában kapcsolódik valamely szervezett bűnözői tevékenységhez leginkább. A legtöbb konvergencia Dél-Afrikában található (n = 63), és az orrszarvútülök és az abalone kagyló áll ilyen kapcsolatban valamely szervezett bűnözői tevékenységgel (a tevékenységi kör megoszlik). Dél-Afrikát követi Mexikó (n = 28), a Kongói Demokratikus Köztársaság (n = 23), Kolumbia (n = 18), Vietnám (n = 18), Thaiföld (n = 16), Hongkong (n = 14), Kenya (n = 14), Brazília (n = 13), Szomália (n = 13), az Egyesült Államok (n = 13) és Oroszország (n = 11).

19. táblázat: A 30 leggyakrabban említett konvergencia az illegális vadon élő állatok kereskedelme és egyéb szervezett bűnözési tevékenység között

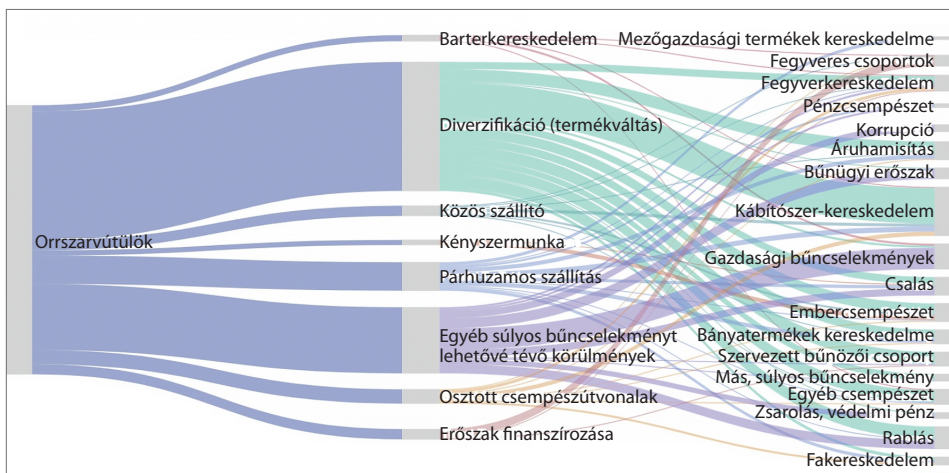
Termék	Konvergencia típusa	Egyéb bűncselekmény	Szakirodalomban előforduló szám
orrszarvútülök	diverzifikáció	kábítószer-kereskedelem	35
elefántcsont	erőszak finanszírozása	nem államilag fel- fegyverzett csoportok (terroristák, milíciák)	33
hüllők és kétlélűek	diverzifikációpárhuzamos csempészet	kábítószer-kereskedelem kábítószer-kereskedelem	28 23
orrszarvútülök	egyéb súlyos bűncselekményeket lehetővé tévő okok	pénzmosás, adócsalás, egyéni illegális pénzügyi tevékenység	21
hüllők és kétlélűek	párhuzamos csempészet	áruhamisítás, ille- gális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	18
abalone (kagylófaj)	diverzifikáció	kábítószer-kereskedelem	17
elefántcsont	diverzifikáció	pénzmosás, adócsalás, egyéni illegális pénzügyi tevékenység	16
halak	párhuzamos csempészet	korrupció, áruhamisítás, illegális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	16 16
halak	diverzifikáció	kábítószer-kereskedelem	15
elefántcsont	diverzifikáció	illegális bányászat, ásványi anyagok, drágakövek	14
abalone (kagylófaj)	cserekereskedelem	kábítószer-kereskedelem	14
orrszarvútülök	diverzifikáció	áruhamisítás, ille- gális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	12
madarak	párhuzamos csempészet	áruhamisítás, ille- gális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	12

Termék	Konvergencia típusa	Egyéb bűncselekmény	Szakirodalom- ban előforduló szám
orrszarvútülök	diverzifikáció	áruhamisítás, illegális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	12
hüllők és kétéltűek	diverzifikáció	kábítószer-kereskedelem	12
orrszarvútülök	diverzifikáció	lopás és szervezett rablás	12
toبزoska	párhuzamos csempészet	áruhamisítás, illegális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	11
orrszarvútülök	diverzifikáció	csempészet (általában)	11
elefántcsont	egyéb súlyos bűncselekményeket lehetővé tévő okok	erőszakos bűncselekmények (emberölés, kínzás, nemi erőszak, bántalmazás)	11
egyéb, súlyos bűncselekményeket lehetővé tévő okok	diverzifikáció	emberkereskedelem és embercsempészet	10
elefántcsont	párhuzamos csempészet	áruhamisítás, illegális kereskedelem (műszaki cikkek, ruházati termékek)	10
madarak	párhuzamos csempészet	kábítószer-kereskedelem	10
abalone (kagyló)	diverzifikáció	emberkereskedelem és embercsempészet	10
elefántcsont	diverzifikáció	emberkereskedelem és embercsempészet	10
abalone (kagyló)	egyéb súlyos bűncselekményeket lehetővé tévő okok	pénzmosás, adócsalás, egyéni illegális pénzügyi tevékenység	10
orrszarvútülök	egyéb súlyos bűncselekményeket lehetővé tévő okok	erőszakos bűncselekmények (emberölés, kínzás, nemi erőszak, bántalmazás)	10
madarak	diverzifikáció	kábítószer-kereskedelem	10
halak	párhuzamos csempészet	kábítószer-kereskedelem	9

Forrás: a szerző saját szerkesztése és fordítása

ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021 adatai alapján

Megjegyzés: A bal oldalon látható csomópontként az orrszarvútülök-kereskedelem, középen a bűnözési konvergencia típusai, jobb oldalon pedig az egyes bűncselekmények típusai. Az ívek szélessége arányosan mutatja a szakirodalom alapján kimutatható konvergenciákat.

22. ábra: A bűnözési konvergenciák megjelenése az illegális orszárvutítók-kereskedelemben

Forrás: ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021

Ezenkívül azt is vizsgálta a kutatás, hogy mely közismert, hírhedt, névvel ellátott (például triád, Wo Shing Wo stb.) bűnszervezethez kapcsolódik a tanulmányok szerint a vadon élő állatok illegális kereskedelme, és milyen fajok vonatkozásában jellemző. Összességében 59 névvel rendelkező, hírhedt (hierarchikus felépítésű) bűnszervezetet találtak az írásokban, amelyek a jogsértő vadkereskedelemmel foglalkoznak más, szervezett bűnözői aktivitásuk mellett. Itt meg kell jegyezni, hogy a konvergencia típusát nem határozta meg pontosan az említett kutatás sem, mivel az általuk vizsgált írások is csupán annyit említenek általánosságban, hogy például a triádok részt vesznek a vadon élő állatok illegális kereskedelmében.

Mindent egybevetve a 2000 és 2020 között keletkezett angol nyelvű tudományos cikkek és nemzetközi szervezetek jelentései alapján a leginkább jellemző szervezett bűnözői tevékenység, amely a vadon élő állatok nemzetközi illegális kereskedelméhez kapcsolódik, a kábítószer-kereskedelem.

A NEMZETKÖZI KÁBÍTÓSZER-KERESKEDELEM ÉS A VÉDETT ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOK NEMZETKÖZI ILLEGÁLIS KERESKEDELMÉNEK KAPCSOLATA

A média gyakran említi, hogy a nemzetközi illegális kereskedelem és a kábítószer-kereskedelem kapcsolódik egymáshoz (SOUTH–WYATT 2011). A 2018-as, vadon élő állatok kereskedelmével foglalkozó londoni konferencia visszatérő eleme volt ez a kérdés, de egyes szerzők (MASSE et al. 2020) hangsúlyozzák, hogy erre vonatkozóan

kevés a bizonyíték, és bár lehetnek átfedések, pontos adatok erre vonatkozóan nem állnak rendelkezésre. A kábítószer és a vadon élő állatok illegális nemzetközi kereskedelmének összefüggéseire, konvergenciáira irányuló empirikus kutatások rendelkezésre állnak: volt olyan kutatás, amelyik a két törvénysértő tevékenységet hasonlította össze (SOUTH–WYATT 2011), illetve olyan is, amelyik a konkrét kapcsolódási pontokat vizsgálta alaposan (VAN UHM – SOUTH – WYATT 2021), és meg is határozta ezeket.

Az illegális kereskedelem egyes ágazatainak, mint a vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme és a kábítószer-kereskedelem keveredésének egyik oka, hogy az előbbi alacsony kockázattal, de magas haszonnal járó tevékenység, ami csábíthatja a más törvényszegő kereskedelmi tevékenységgel foglalkozó bűnözőket. Így e tevékenységgel vagy leplezési célból, vagy egyszerűen a magasabb haszon reményében kezdenek foglalkozni (MACKENZIE 2020; SHELLEY–KINNARD 2018). Ez a magyarázata annak, hogy egyes bűnözői csoportok jelentek meg ezen a jogsértő területen is. Ugyanakkor azt is szemlélteti e példa, hogy a bűnözői csoportok dinamikusak, képesek diverzifikálódni, alkalmazkodni a társadalmi, politikai és ökológiai változásokhoz (VAN UHM – WONG 2021).

A nemzetközi illegális kábítószer-kereskedelem egyes kutatások becslései szerint éves szinten elérheti a 652 milliárd USD-t (MAY 2017). Tény, hogy a vadon élő állatok illegális kereskedelmével foglalkozó kutatások száma jelentős mértékben megnövekedett az utóbbi években, azonban még így is számtalan jellemzője bizonytalan, nem kellően tisztázott. Például nem igazán pontos, és ennek eredményeképpen szórást mutat annak becsült éves értéke: egyes szakértők szerint 6–23 milliárd USD-re becsülik, amelybe nem számolják bele a törvénytelen halászatból és fakereskedelemből származó becsült éves értéket, ami 67–193 USD-re tehető (MAY 2017). Mindkét bevétel csupán becsléseken alapul, és a pontos összeget azért is nehéz meghatározni, mivel nem tisztázott, hogy a tranzakciós ellátási láncolat melyik elemére vonatkozik (ANDREAS–GREENHILL 2011; MACKENZIE 2020). Jól példázza, hogy a kokaintermelés évente kb. 1 milliárd USD hasznot hoz a gazdálkodónak, azonban a végső haszon 85 milliárd USD. Ugyanígy az illegális sólyomkereskedelem a befogó orvvadásznak pár dollárt jelenthet, ám előfordulhat, hogy a láncolat végén már 10 000 USD-ért értékesítik (SOUTH–WYATT 2011).

Egy újabb tanulmány (VAN UHM – SOUTH – WYATT 2021) az Europol, Interpol és ENSZ jelentéseiből, illetve a Google Scholarban és egyetemi könyvtárakban végzett kutatás során „drugs and wildlife”, „wildlife and narcotics”, „animals and cocaine” kulcsszavak segítségével gyűjtötték össze azokat a cikkeket, melyek utalhatnak a két tényező illegális kapcsolatára. Ezenkívül egy terepmunka megállapításaira is támaszkodik a tanulmány, amelyet Kolumbiában, Laoszban és Mianmarban végeztek 2017–2020 között.

Az empirikus kutatáson alapuló tanulmány megállapításai szerint az alábbi konvergenciák jellemzőek a kábítószer és a vadon élő állatok illegális kereskedelmében:

- ♦ csempészáruk kombinálása (drog- és törvénytelen vadkereskedelemből származó áruk csempészete ugyanazon szállítmánnyal);
- ♦ álcázás (legálisan szállított vadkereskedelmi termék- és drogcsempészet együttesen);
- ♦ több kereskedelmi vonal együttesen (védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme és a drogok, ahol a szervezett bűnözői csoportoknak különböző üzleti érdekeik vannak);
- ♦ közös csempészutak és szállítási módszerek (vadon élő állatok és a drogcsempészet ugyanazon az útvonalon, de nem egy időben);
- ♦ cserekereskedelem (vadkereskedelmi termékek cseréje drogokra, vagy fordítva); valamint a droggereskedelemből származó pénzek tisztára mosása (legális vadkereskedelemmel foglalkozó gazdasági társaságok létrehozása a droggereskedelemből származó pénzek tisztára mosására).

20. táblázat: Konvergenciák a vadon élő állatok illegális kereskedelme és a kábítószer-kereskedelem között

Módszer	Motiváció	Leírás
kombinált csempészet	illegális termékek keverése, lehetséges, hogy a csempész kényelmi okokból, célszerűségből vagy alkalmi jelleggel teszi	illegális vadvilági termékek, kábítószer szállítása ugyanazon szállítmánnyal
álcázás	egy legális termék (ebben az esetben vadvilági) szállítása csempészáruk elrejtésére	legális vadvilági termékbe rejtve kábítószer
többszörösen használt kereskedelmi útvonalak	a kereskedelmi vonalak és útvonalak uralása révén a kockázatok elosztása és az ellenőrzés növelése	az illegális kábítószer-kereskedelmet és a vadvilági termékek csempészetét ugyanazon hálózat vagy csoport ellenőrzi
megosztott csempésztúvonalak és szállítási technikák	többféle illegális termék csempészete, mivel az útvonalak rendelkezésre állnak, hozzáférhetők, bevált csempészmódszerek és/vagy fizetett folyosók teszik nyereségessé	illegális vadvilági termékek, kábítószer szállítása ugyanazon útvonalon, de eltérő időben
cserekereskedelem	pénz nélküli tranzakció, nagyon nehéz nyomon követni, megkönnyíti több termék illegális, egyidejű kereskedelmét	illegális vadvilági termékek, kábítószerre való cserélése, és viszont
kábítószer-kereskedelemből származó pénz tisztára mosása	kábítószerből származó „piszkos pénz” eltüntetése	legitim vadvilági termékekkel foglalkozó vállalatok fenntartása a kábítószerből származó vagyon tisztára mosására

Forrás: a szerző saját szerkesztése a forrás utáni fordítás után (ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021)

Csempészáruk kombinálása

A tiltott áruk keverése célszerű üzleti szempontból. A *Smuggling Multi-Consignment Contraband* című forrás azt állítja, hogy „ha már egy meglévő, jól működő csempész-hálózat kombinál bizonyos csempészárukat, az a lebukás kockázatát nem feltétlenül növeli meg, és figyelemmel a változó geopolitikai és piaci nyomásra észszerű üzleti döntés” (LICHTENWALD–PERRI–MACKENZIE 2009: 25, a szerző fordítása). Több példa is szolgál az illegális áruk csempészetének koordinálására: volt olyan droggartell, amelyik kábítószer és vadon élő állatokat csempészett párhuzamosan az Amerikai Egyesült Államokba (UN Secretary-General 2002), vagy akadt olyan törvénysértő szállítmány is, ahol nagy mennyiségű marihuánát és védett teknősöket is csempészték együtt. Arra is volt példa, hogy különböző papagájféléket és kábítószer Elefántcsontpartról Izraelbe, illetve 2010-ben 285 teknőst csempészték több kiló marihuánával (PHILIPS 2010). Előfordult olyan is, hogy elefántagyarakba metamfetamintablettákat tömtek. Az Interpol 2015-ben tette közzé azt a módszert, amelyben kivájt farönkökbe tették a kábítószer (Interpol 2015).

Interjúalanyok említik különböző kutatásokban, hogy Mianmarból és Laoszból csempészték metamfetaminszármazékokat tobzoskapikkelyekkel együtt. Ugyanígy megfigyelhető a csempészáruk kombinálása a világ másik felében, Dél-Amerikában is: a kolumbiai–panamai határon keresztül csempésznek törvénytelenül beszerzett faanyagot, amelyet korrupció útján beszerzett engedélyekkel legalizálva szállítanak, így mosva tisztára az áru eredetét. A faanyagszállítmány közé rejtve ugyanakkor kokaint is csempésznek (VAN UHM – SOUTH – WYATT 2021).

Álcázás (legális szállítás mint álca a csempészethez)

A legális és illegális kereskedelmi tevékenységek keveredésének jó példája, amikor a vadon élő állatok vagy növények jogszerű kereskedelme során csempésznek kábítószer. Ennek során a bűnözők a törvényes szállításkor már jól kiépített infrastruktúrát használják ki a tiltott áruk csempészetére, a szállításhoz használt járművek, eszközök és személyzet már adott (BLOCK–CHAMBLISS 1981). Például törvényesen szállított faanyag közé kokain, heroin és metamfetamin volt rejtve (BBC News 2012; DEVLIN 2016). Arra is akadt példa, hogy az elkövetők legálisan szállított trópusi halak műanyag zacskójába helyeztek kisebb zacskókban kokaint. Egy-egy ilyen szállítás során előfordult, hogy több ezer trópusi hal pusztult el oxigénhiány miatt. De számtalan példája volt annak is, hogy törvénytelenül szállított boákba vagy cápákba töltöttek kokaint.

Egy forrás hozzáteszi, hogy „vannak esetek, amikor a legálisan szállított különféle hullóket, kígyókat, aligátorokat nem árucikként szállítják, csupán eszközként, amelyeket a kábítószer rejtésére használnak” (SINA et al. 2016: 33, a szerző fordítása). Az ilyen típusú csempészet során az állatok pusztulásával keletkező kár csekély a drogcsempészetből befolyó haszonhoz képest. Az Interpol szakértője elmondta, hogy az állatok törvénytörő kereskedelme remek álca a kábítószer-csempészet fedezésére, a vámisztviselők figyelmének elterelésére (VAN UHM – NIJMAN 2020).

Egy laoszi vadvilági bűncselekményekben jártas szakértő megemlítette, hogy olyan esetek is előfordulnak, amikor veszélyes állatokat használnak fel drogcsempészetre. Például az 1990-es években veszélyes mérges kígyókat szállítottak dobozokban, amelyek rejtett fiókokat tartalmaztak droggal megpakolva. Ezzel a kábítószer-kereső kutyákat és a kutyákat vezető vámisztveket meg lehet téveszteni, mert a vámhivatalnokok sem szívesen nyitnak ki olyan dobozokat, amelyeken az áll, hogy „veszélyes mérges kígyók, ne nyisd ki”.

Több kereskedelmi vonal együttes fenntartása

A csempészaruk kombinálása és álcázása mellett a kábítószer-kereskedelem és a vadon élő állatok illegális kereskedelme közt olyan típusú konvergencia is előfordulhat, hogy a szervezett bűnözői csoportok egymással párhuzamosan több törvénytörő kereskedelmi tevékenységgel is foglalkoznak. A RUSI (2019) tanulmányában egy kelet-afrikai országban működő ilyen bűnszervezet tekintetében 3/4-es konvergenciát talált a két törvénytörő kereskedelmi szektor között. Példaként említ egy kenyai kábítószer-kereskedéssel foglalkozó bűnszervezetet, amelynek tagjait drogkereskedés és közel 30 tonna elefántcsonttal való illegális kereskedelem miatt ítélték el. Egy másik bűnszervezetről megállapították, hogy elefántcsont-kereskedéssel, orrszarvútülök-kereskedéssel, több mint 7 millió dollár értékű heroin terjesztésével és pénzmosással foglalkozott.

Európában Csehországban derítették fel az Osseus művelet során olyan vietnámi szervezett bűnözői csoportot, amelyik szintetikus kábítószerekkel, illetve tigris-, elefántcsont- és orrszarvútülök-kereskedéssel együttesen foglalkozott. Ez a bűnszervezet orrszarvútülök és különböző szintetikus kábítószerek csempészetét bonyolította Csehországba vagy az országon keresztül (NOŽINA 2021; SHELLEY–KINNARD 2018).

Ázsiai példaként szolgálhat, hogy alvilági nagyurak, akik burmai kábítószer-kereskedéssel foglalkozó bűnszervezeteket irányítottak, bekapcsolódtak az illegális tigriscsontbor- („tiger bone wine”) és tigrisbőr-kereskedelembé is. Egy-egy üveg tiger

bone wine 8-9 ezer dollárt is érhet, amihez nagy alaptőke szükséges, ennél fogva csak a tehetős rétegek (például kábítószerrel foglalkozó bűnszervezetek vezetői) tudnak bekapcsolódni ebbe a tevékenységbe, akiknek ráadásul már jól kiépített korrupciós kapcsolatai vannak a közigazgatás egyes szereplőivel.

Egy másik példa a laoszi speciális gazdasági övezetben zajlik, ahol nyíltan árusítják a nagy értékű illegális vadkereskedelemből származó csempészárut (tigriscsontbor, tigrisbőr, orrszarvútülök) a kábítószerrel együtt. Különösen a Kings Romans Casino ilyen helyszín.

Az Amerikai Egyesült Államok pénzügyminisztériuma ezért feketelistára tette a Kings Romans Casinót, és szankciókkal sújtotta azzal az indokkal, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés egyik fellegvára, ahol gyermekprostitúcióval, emberek, kábítószer és vadon élő állatok törvénytelen kereskedelmével foglalkoznak (VAN UHM – WONG 2021). A kaszinó tulajdonosának egyébként a kormányzati tisztviselőkkel is kiépültek nagyon komoly korrupciós kapcsolatai, részükre rendszeres százalékot fizet a profit után, elkerülve így a hatósági ellenőrzéseket. Ez nagyon jól mutatja, mennyire magas szintű a szervezett bűnözés, milyen szoros összefonódások figyelhetők meg az egyes bűnszervezetek és a kormányzati szervek között Délkelet-Ázsiában.

Közös csempészutak és szállítási módszerek

A szervezett bűnözői csoportokra jellemző, hogy ugyanazokat a csempészútvo-
nalakat és módszert használják a kábítószer- és az illegális vadkereskedelemben,
vagyis együttesen csempészik a két tiltott árut (Europol 2015; NELLEMANN et
al. 2016). Az amerikai vámhatóság 2006-ban 5 tonna elefántcsontot és jelentős
mennyiségű kábítószert talált egy hajókonténerben, amely Kamerunból érkezett.
A vámtiszték elmondták, hogy a konténert más csempészárúk szállítására is hasz-
nálták (NIELSEN 2007).

Az Egyesült Államok Nemzeti Hírszerzési Hivatalának (US Office of the Di-
rector of National Intelligence) egy tanulmánya leírja, hogy egyes nemzetközi
kábitószer-kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetek gyakran tesztelnek csem-
pészútvo-
nalakat, módszereket vadon élő állatokból származó termékekkel, mielőtt
azon az útvonalon és azzal a módszerrel kábítószert csempésznének (TNRC Blog
2020). Az ENSZ Kábítószerügyi és Bűnügyi Hivatala is kifejti (UNODC 2016):
egy-
egy orrszarvútülök-lefoglalások azt jelzik, hogy a vadon élő állatok illegális keres-
kedelmével foglalkozó bűnszervezetek ugyanolyan rejtési módszert alkalmaznak,
mint a kábítószercsempészek. Az Europol (Europol 2011) is többször hangsúlyozta,

hogy a kábítószer-csempészetben bevált módszereket már a veszélyeztetett fajok szállítására használják.

Jellemző még, hogy a Laoszból a Mekong folyón keresztül Thaiföldre csempésztett kábítószer útvonalát használják a tobzoscák jogsértő szállításában is (WYATT 2013: 85). Ehhez a példához hasonlóan a csempészetek megosztásának egy másik jellemzője, hogy az útvonalon a drogot az egyik irányba, míg a vadon élő állatokat a másik irányba csempészik, ugyanazzal a közlekedési eszközzel.

Ismert egy csempész esete, aki nagy mennyiségű kábítószerrel csempésztett Ausztráliába, majd Európába és az Egyesült Államokba, visszafelé pedig kisebb méretű veszélyeztetett állatokat szállított (CHISZAR-SMITH-COSTAIN 1992).

Egyes szervezett bűnözői csoportok nem közvetlenül vesznek részt az illegális csempészetben (ember-, kábítószer-, vadcsempészet) és kereskedelemben, hanem ellenőrzik ezeket. Egyes kutatásokban az interjúalanyok magyarázták el, hogy Kolumbiában a csempészeknek engedélyt kell kérniük és adót kell fizetniük a koka-csempészetéről híres Öböl klánnak a törvénytelen fakivágáshoz és -szállításához. A haszon nagyjából 15%-át fizetik ki (VAN UHM 2020). A bűnözők így használják ki a már kialakult kereskedelmi útvonalakat és módszereket (Interpol 2015).

Barterkereskedelem

A vadon élő állatok és a kábítószeresek közötti kapcsolat egyértelmű megnyilvánulása az, amikor a két illegális árut cserélik. Az 1990-es években például a kolumbiai drokartellek kábítószerrel cseréltek veszélyeztetett fajokra (KAZMAR 2000), vagy az Ausztráliából csempésztett madarakat heroinra cserélték Bangkokban, majd a heroint exportálták Ausztráliába (COOK-ROBERTS-LOWTHER 2002), illetve Dél-Afrikában abalone kagylót cseréltek metamfetaminszármazékokra (STEINBERG 2005). Kínában egyes bűnözői csoportok metamfetamint cserélnek abalone kagylóért, a helyi drogpiacot irányító Cape bandával (BRICK-MUCHAPONDWA-VISSER 2014; OKES et al. 2018). Az egyik hírhedt banda vezetője be is jelentette, hogy 43 000 dollár értékű abalone-t szerez meg 64 000 dollár értékű metamfetaminért (GOGA 2014: 4).

Az Interpol 2015-ben közreadott jelentése szerint Délkelet-Ázsia és Latin-Amerika egyes dzsungeljeiben jellemző a tiltott faanyag kábítószerre való cserélése. A törvénszegő kitermelőknek egyes nagykereskedők kábítószerrel fizetnek (Interpol 2015: 6). A szervezett bűnözői csoportok azért is kedvelik annyira ezt a fajta kereskedelmet, mivel készpénz nélküli forgalom bonyolódik le, így nehezen nyomon követhető.

A VADON ÉLŐ ÁLLATOK ÉS NÖVÉNYEK ILLEGÁLIS KERESKEDELME ÉS A PÉNZMOSÁS

Számos nemzetközi szervezet jelentése hozza összefüggésbe a vadon élő állatok kereskedelmét a pénzmosással (Europol 2013; UNODC 2010), de ezenkívül jellemző, hogy a vadon élő állatokkal való legális kereskedelem adja a bázisát a más, súlyos bűncselekményekből származó pénzek (mint például a nemzetközi drogkereskedelem) tisztára mosására (Interpol – UN Environment 2016; VAN UHM 2018). Az egyik első jelentős bűnügy, amiben a nemzetközi jogszerű állatkereskedelmet fedésként használták a kábítószer-kereskelemből származó pénzek tisztára mosására, egy Miami-ban működő kábítószer-szindikátus ügye volt, amelyet a Corba 9 nemzetközi rendészeti művelet során tártak fel. A törvényes állatkereskedelemtől kiderült, hogy tökéletes fedezetet, konspirációt biztosított a kábítószer-kereskedelemhez. Olyan virágnyelvet használtak a szervezet tagjai, mint például „kérek három kakadut”, ami annyit jelentett, hogy három kilogramm kokaint rendeltek, vagy a „három kis tarajos kakadu” három uncia mennyiséget takart (VAN UHM 2018). Az eset jól szemlélteti, hogyan használta a szindikátus a legális vadon élő állatokkal foglalkozó vállalkozást konspirációs célokra, ezenkívül pénzmosási célokra is kiválóan alkalmas volt az offshore cégként bejegyzett gazdasági társaság.

Egy másik esetben egy faipari cég tulajdonosával állapodott meg egy bünszervezet vezetője a kábítószer-kereskelemből származó pénzek tisztára mosására. A kábítószer értékesítéséből származó bevételt a faipari cég tulajdonosa kapta meg, majd a drogkereskedőknek csekkeket állított ki, amelyeknek a fedezetét a faipari kereskedésből származó legális bankszámlákon helyezte el. A törvénytelen pénz így a törvényes úton szerzett pénzzel keveredett, és a faipari cég vezetője a tisztára mosott pénz 13%-át kapta meg. Egy másik példa a faiparban való pénzmosásra, hogy néhány drogbáró Kolumbiában és Panamában a kokain termesztéséből eredő hasznot legitim faipari vállalatokon keresztül mossa tisztára. Egy panamai faipari cég tulajdonosa a kokaincsempészetből származó nyereség egy százalékát kapta meg, amiért a bevételét yavizai (Panama) cégén keresztül mosta tisztára.

A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme mint transznacionális szervezett bűnözői tevékenység évente több milliárd dollár bevételt termel. A jogsértő bevételek elrejtése és tisztára mosása érdekében igyekeznek kihasználni a pénzügyi és azon kívüli szektor gyengeségeit, és az így szerzett bevételt tisztára mossák (FATF 2020). A hatóságok gyakran nem tudják ezeket a törvénytörő pénzmozgásokat nyomon követni, így még ha a nemzetközi illegális kereskedelemmel foglalkozó szervezett bűnözői csoportok egy részét felderítik, a tevékenységből származó vagyont nem sikerül lefoglalni és a pénzmosásban részt vevő személyeket felelősségre

vonni. Az ENSZ Közgyűlése többször is foglalkozott a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme és a pénzmosás problémájával, és több határozatot is elfogadott a témában. Egyik nem régi, 2019 szeptemberében kiadott felhívásában felszólította arra az ENSZ tagállamait, hogy „a nemzeti jogszabályokat szükség szerint módosítsák annak érdekében, hogy az illegális vadkereskedelemmel szemben hatékonyan fel tudjanak lépni, ami mára a pénzmosás egyik alapvető alpbűncselekménye lett” (ENSZ Közgyűlés 73/343. határozat).

A pénzmosás elleni hatékony fellépés több okból szükséges: egyrészt a bűnös úton szerzett vagyon, a bevétel lefoglalása miatt, másrészt a törvénytelen úton szerzett pénz követése lehetővé teheti a szervezett bűnözői csoportok különböző vezetőinek, finanszírozóinak felkutatását és felelősségre vonását, illetve az eredményes felderítések visszatartó erővel bírhatnak azáltal, hogy az enyhe lebukás veszélye, a jövedelmezőség mítosza leomlik.

A következő alfejezetben a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmét és az abból származó bevételek tisztára mosásának jellemzőit, technikáját vizsgálom sikeresen felderített bűnügyekről nyilvánosan közzétett jelentések alapján, illetve fő forrásként szolgált még a Financial Actions Taxforce (FATF) 2020 júniusában e témában kiadott, angol nyelven írt jelentése.

A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelmével kapcsolatos pénzügyi műveletek általános jellemzői

Ha a vadon élő állatok és növények illegális kereskedelméhez kapcsolódó pénzmosás elleni hatékony fellépést akarjuk megalapozni, az első probléma, amivel szembesülünk, hogy nehéz az ebből a tevékenységből származó pontos haszon megbecslése, és így annak a meghatározása, mekkora összeget mosnak tisztára a bűnözők. A lefoglalási adatok ugyanis adhatnak valami alapot, azonban ezek csupán egy szegmensét képviselik a tényleges bevételnek (FATF 2020). Az egyik módszer, amelynek segítségével az országok megkísérlik a törvénytelen bevétel mértékét meghatározni, hogy a legális, bejelentett engedély kereteit veszik alapul, és ahhoz mérten becsülik meg a mennyiséget. Mint korábban már hivatkoztam, globálisan évente 7 és 23 milliárd dollár mennyiségűre becsülik a törvénytelen vadkereskedelemből származó hasznot (Interpol – UN Environment 2016), másik megközelítés szerint az ebből származó bevétel nagyjából egynegyede a törvényes vadkereskedelemből származó jövedelemnek (VAN UHM 2016). A pontos meghatározás nehézkes, abban azonban egyetértenek a nemzetközi szervezetek, hogy évente több milliárd dollár jogosulatlan nyereség származhat e tevékenységből. Már említettem azt a tényt is, hogy a törvénytelen kereskedelem más formáihoz hasonlóan jelentős árkülönbség van egy-egy termék vonatkozásában a forrás- és a célországban,

így az ellátási láncolatban szereplő elkövetőknél (orvvadászoktól a kereskedőig) jelentkező haszon is jelentősen eltérhet.

Jól példázzák ezt az alábbi adatok is:

Üvegangelna: az európai üvegangelna feketepiaci ára a forrásországokban Európában 300 és 500 USD között van kilogrammonként. Az ázsiai célországokban már 1500 és 6000 USD között mozog, vagyis a haszon akár tízszeres is lehet. Az EuroPol adata szerint 2018-ban és 2019-ben a rendészeti szervek összesen 5789 kg csempésztett üvegangelnát foglaltak le, amelyek kilója 2153 USD, vagyis a csempésztett áru összértéke a 12,5 millió USD-t is elérheti.

Elefántcsont: míg az elefántokra vadászó orvvadászok 200 USD-t vagy kevesebbet kaphatnak kilónként, addig a célországokban az 500 USD és 1000 USD-t is elérheti a haszon (azaz 150–400%-os). Megjegyzendő, hogy az elefántcsont feketepiaci ára jelentősen zuhant, mivel több ország teljes tilalmat vezetett be az elefántcsont-kereskedelemeire (USA, Kína stb.). Vietnám, Kína és Szingapúr 2019 márciusa és júliusa között 25,3 tonna elefántcsontot foglalt le három konténerben, amelyek értéke kb. 12,5–24 millió USD lehet.

Orrszarvútülök: ennek ára elérheti a 65 000 USD-t évente, de az USA hatóságai szerint leginkább 9000 USD-ért értékesítik. Egy jelentés alapján 2016 és 2017 között a bűnözők nagyjából 4500 darab orrszarvútülköt szállítottak, amelyek értéke 79 és 292 millió USD között van.

Tobzskapikkely: míg az orvvadászok 2,5 és 9 USD-t kapnak egy kilogramm tobzskapikkelyért, addig a célországban ez elérheti a 700 USD-t is akár, ami 2100 és 7600%-os hasznot is jelenthet. A hatóságok 2016 és 2019 között 206,4 tonna tobzskapikkelyt foglaltak le, 52 lefoglalást jelentett ez, és ennek értéke 41–144 millió USD bevételt jelenthet a célországokban működő bünszervezeteknek.

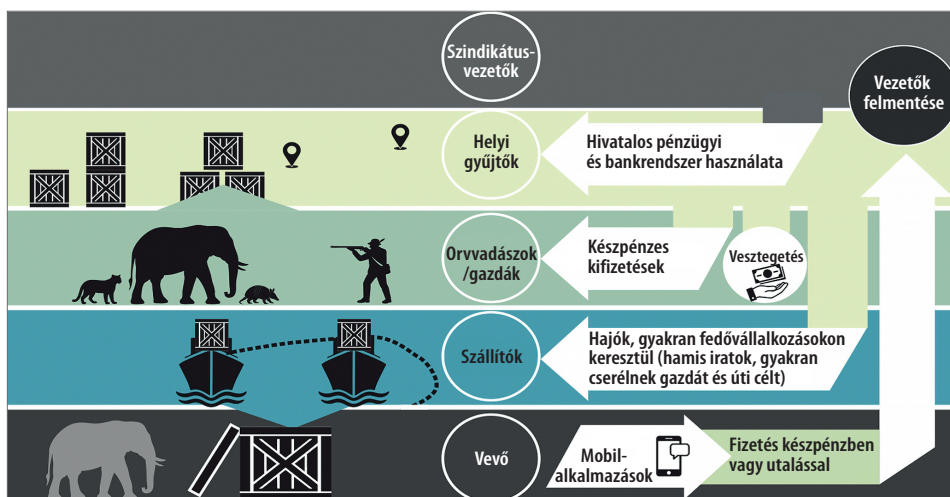
A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelmi ellátóláncához kapcsolódó pénzügyi műveletek

A korábbi fejezetekben már kifejtettem, hogyan is épül fel a vadon élő állatok és növények illegális ellátólánca a forrás-, tranzit- és célországokon keresztül. Az FATF már említett 2020-as jelentése szerint az e tevékenységből származó bevételek jelentős része – és így a bűnös úton szerzett vagyon – abba az országba kerül, a pénzmosás is innen indul ki, ahol a szervezett bűnözői csoportok vezetői, irányítói élnek és tevékenykednek (ezek általában a célországok vagy azzal szomszédos országok). Azonban bűnös úton keletkező bevétel és a hozzá kapcsolódó pénzmosás nemcsak a célországban és a láncolat végén keletkezik, hanem előfordul az ellátási lánc más szakaszaiban is. Így keletkezhet az orvvadászoknál, a csempészeknél a szállítás során, de ha korrupciós kapcsolatok állnak fent akár a cél- vagy tranzitországokban a hatósági személyekkel,

akkor náluk is jelentkezik bevétel – amennyiben az elér egy jelentősebb mértéket, szükségessé válhat annak tisztára mosása. Ezenkívül a szervezett bűnözői csoportok vezetői folyamatosan be is fektetnek a bevételből a forrásországokba (a nyereséget visszainvesztálják) annak érdekében, hogy fedezzék a bűnös tevékenység anyagi terheit (például rakományok szállításának költségeit, csempészéshez használt járműveket).

Bár minden egyes szervezett bűnözői csoport jellemzőit tekintve eltérő lehet, azonban általában elterjedt, hogy a vezető szerepet betöltő személyek nem maguk vesznek részt a védett állat- vagy növényfaj beszerzésében, esetleg annak felügyeletében, hanem jellemzően a forrásországban élő, a helyi viszonyokat jól ismerő közvetítők. Ők koordinálják, felügyelik, vagy adott esetben irányítják az orvvadászok munkáját. Ezért a szervezetnek biztosítania kell készpénzt mind az orvvadászoknak, mind pedig a közvetítőknek, a költségeiket finanszírozandó. Ugyanakkor biztosítani kell számukra a személyes juttatásokat, illetve már a forrásországokban szükségessé válhat fedővállalkozások létrehozása a pénzmosásra, hogy így tudják a tevékenységet és a már helyben jelentkező bevételt fedezni. Megfigyelhető, hogy gyakran nem professzionális harmadik félre bízzák a pénz tisztára mosását.

Jellemző még a szállítási szakaszra, hogy a bűnszervezetek a forrásország leplezése és a lebukás minimalizálása érdekében harmadik országokba irányítják a szállítmányokat (ez jellemzően a nagy tételekre jellemző, például az elefántcsontra), ahol a hajókat átrakodják, új fuvarlevelet töltenek ki, és fedővállalkozások, fedőcégek nevére zajlik a transzport. A nyomozó hatóságok azonosították, hogy ilyenkor jellemzően készpénzt, mobilalkalmazásokat használnak, valamint a közösségi médiát, és közvetítőkön keresztül fizetik a felmerülő költségeket a bűnszervezetek.

23. ábra: A vadon élő állatok kereskedelméből származó haszon és a vadon élő állatok tisztára mosásának módszerei

Forrás: FATF 2020

Gyakran használnak készpénzt a bűnszervezetek a törvénytörő tevékenység során, de ezenkívül számtalan technikát dolgoztak ki a törvénytelen bevétel leplezésére. A bűnszervezetek gyakran használják fel a bűnözésből eredő pénz elhelyezési és rétegzési szakaszában a hivatalos pénzügyi szektort. Több ország beszámolt arról, hogy a bűnözők készpénzt helyeznek el strómanok nevében lévő bankszámlákon, kölcsön, vagy egyéb kifizetések jogcímén.

Annak érdekében, hogy a pénz feladója és címzettje rejtve maradjon, a pénzmozgásban ismert *mule account* (öszvér számlát) használnak, illetve olyan alacsony értékű tranzakciókat, amelyek még nem érik el egy adott országban a pénzintézetek bejelentési kötelezettségének mértékét. Az öszvér számla lényege az, hogy megtevéstéssel, vagy kényszer, fenyegetés alkalmazásával vesznek rá valakit a részére korábban utalt összeg továbbutalására egy másik bankszámlára vagy bankszámlákra több kisebb részletben. Ilyen esetekben a számla tulajdonosa jellemzően részese-dést is kap.

Az FATF jelentésében kiemeli, hogy egyes bűnszervezetek olyan fedővállalkozásokat vesznek igénybe, amelyek például műanyag, fa vagy fagyasztott termékek forgalmazásával, import-export tevékenységgel foglalkoznak, és mellette rejtetten törvénytelen tevékenységet végeznek, amelynek bevételét a fedővállalkozáshoz könyvelhetik el. Másik példája a fedőcégekkel való visszaélésnek, amikor a legális vadkereskedelemmel (állatpreparálással, vadon élő állatok tenyésztésével) foglalkozó cégek, üzletek vagy akár állatkertek hagyományos orvoslással foglalkozó vállalkozások mögé bújtatva végzik a nemzetközi illegális kereskedelmet, és azokon keresztül mossák tisztára a pénzt.

A törvényesen működő állatkereskedéseket, magánállatkerteket, farmokat, vadsparkokat gyakran használják a törvénytörő kereskedők a tiltott módon, engedély nélkül befogott védett állatok legalizálására, tisztára mosására (például Ázsiában és Amerikában), mivel ezek az intézmények rendelkeznek engedéllyel a védett élő állatok kereskedelmére, szállítására. Jelentős összegű az ehhez kapcsolódó pénzügyi tevékenység. Az ilyen típusú „tisztára mosás” ellen csak akkor tudnak a hatóságok eredményesen fellépni, ha fokozott figyelemmel kísérik az engedéllyel rendelkező, kisállatkereskedelemmel foglalkozó vállalkozások munkáját.

A fedővállalkozások szerepe az illegális állatkereskedelemből származó pénz tisztára mosásában

Mind a forrás-, mind pedig a célországban működtetnek fedővállalkozásokat az e tevékenységgel foglalkozó bűnözők, amelynek segítségével a jogszerű árukereskedelem

mögé bújtatják az illegális állatkereskedelmet és az abból származó jövedelmet. Az alábbi példák bizonyítják, hogyan használják ki Kenyában és Indonéziában a fedőcégeket, fedővállalkozásokat az illegális tobzoska- és elefántcsont-kereskedők a bevétel legalizálására.

Az indonéz hatóságok 2018-ban derítették fel egy nagy kiterjedésű bűnszervezetet, amelynek évente nagyjából 9 millió USD bevétele volt tobzoskapikkelyek jogszerűtlen kereskedelméből 2012 és 2017 között. A bűnszervezet vezetői egy törvényesen működő halászati (igazából fantom) céget használtak fel a bűnös úton szerzett bevétel tisztára mosására. Különböző fiktív számlákkal igazolták a jogsértő kereskedelemről származó profitot.

Thaiföldön és Szingapúrban 2015 májusa és áprilisa között két esetben összesen 6,8 tonna, Mombasa kikötőjéből szállított elefántcsontot foglaltak le a hatóságok. A további felderítés és pénzügyi nyomozás során sikerült arra rájönni, hogy a bűnszervezet engedélyezett, teakereskedelemmel foglalkozó társaságot alapított kenyai székhellyel, ám a cég valójában nem foglalkozott kereskedelemmel, csupán azt a célt szolgálta, hogy a törvénytelen bevételeket legalizálni tudják. Ezenkívül a teaszállítással foglalkozó cég konténereket is bérelt, amelyekben tulajdonképpen a csempészarut szállították ki a forrásországból.

Ingatlanok és luxuscikkek vásárlása

A pénzmosás integrációs szakaszában jellemző, hogy a bűnszervezetek tagjai és vezetői nagy értékű árucikkeket, például luxusingatlanokat, luxusjárműveket vásárolnak. Mindez rámutat arra, hogy a nem pénzügyi szolgáltatóknak (az ingatlanügynököknek, ügyvédeknek) milyen nagy szerepe van az illegális állatkereskedelemből származó bevételek felderítésében.

Egy tizenkét tagú dél-afrikai bűnszervezet egyes tagjai orvvadászatokon vettek részt. Bizonyítottan hét orrszarvút ejtettek el, illetve tizennégy orrszarvútülköt adtak el. Különböző rablásokat és lakásbetöréseket követtek el, illetve korrupciós kapcsolatokat tartottak fent. A szervezet vezetője egy volt rendőrtiszt, aki megvesztegette a nemzeti park vezetőjét. A tagok bejövő fekete jövedelme 1 millió USD volt készpénz formájában, amelyből luxuszépkocsikat és luxusingatlanokat vásároltak.

Egy másik ügyben az indonéz hatóságok egy rendőrtisztet (MAH) vádoltak azzal, hogy vadvilági bűncselekményeket és pénzmosást követett el, mivel 70 tatu (301,5 kg) csempészetében vett részt. (Egy tatu kilónként 37 USD, míg bőrének 137 USD kilója.) A nyomozók a gyanúsított sógorának számláján találtak 525 000 USD-t – ez az összeg a védett példányok törvénytelen értékesítéséből származott. MAH megkérte

sógorát, hogy nyisson egy takarékszámát, amelynek a betétkönyvét magánál tartotta. 2017-ben 20 000 USD-t utalt sógora számlájáról a sajátjára, 13 000 USD-t felesége számlájára, és 12 000 USD-t sógora számlájára. Majd felvett 41 000 USD-t készpénzben ATM-en keresztül, amelyből különböző értéktárgyakat (autókat, luxusruhákat és ékszereket) vásárolt. Amikor 2017 októberében bátyját letartóztatták (aki bűntársa volt a bűncselekmények elkövetésében), megpróbálta elleplezni, eltüntetni a tulajdonában álló luxuscikkek, vagyontárgyak jogsértő eredetét. Például egyik barátját, DA-t arra kérte, hogy írjanak egy fiktív szerződést, és állítsanak ki egy fiktív számlát arról, mintha a tulajdonában álló autót DA-nak adta volna el. Mindezek után DA továbbadta az autót egy harmadik félnek, és az eladásból származó pénzt két másik, MAH ellenőrzése alatt, de nem a nevében lévő számlára utalták. Később MAH ezt a pénzt felvette, és arany ékszereket vásárolt belőle.

Mielőtt MAH-t őrizetbe vették volna, eladta a házát YA-nak 70 000 USD-ért, célja az volt, hogy az ingatlan zár alá vételét megakadályozza. A valóságban YA jóval a piaci ár alatt, csak 41 000 USD-t fizetett, és a kapott készpénzt MAH igyekezett pénzmosással elrejtetni a hatóságok elől. Végül MAH-t a bíróság pénzmosás miatt mondta ki bűnösnek, és 2 év szabadságvesztésre és 55 000 USD pénzbüntetésre ítélte.

A bankrendszeren kívüli pénz- vagy értékátutalási szolgáltatások (Money Value Transfer System)

A bűnözők egyre inkább kihasználják ezeket a rendszereket a pénzmozgások láthatatlanná tétele érdekében. Ilyen például a „hawala” és más hasonló szolgáltatások, amelyek a fizetési eszközök átutalását biztosítják a banki rendszeren kívül. Gyakran egy-egy földrajzi régióhoz kapcsolódnak, mint például a „hundi” (Pakisztán) vagy a „fei chen” (Kína).

A pénz gyakorlatilag anélkül vándorol, hogy fizikailag átlépné a határokat. Például egy Amerikai Egyesült Államokbeli nyomozás feltárta, hogyan mozgott a pénz 2015–2016-ban egy elefántcsonttal és orrszarvútülökkel illegálisan kereskedő bűnszervezet vezetői, Uganda és Kína között a „fei chen” rendszeren keresztül (FATF 2020).

Az új technológiai vívmányok kiemelt szerepet töltenek be a nemzetközi illegális vadkereskedelemben az eladók és vevők közötti kommunikációban, valamint az azonosíthatatlan utalásokban. Nagy szerep jut a különböző titkosított kommunikációs platformoknak, engedély nélküli közösségi oldalaknak, illetve darkwebnek. Az online értékesítésen kívül a pénzüsszegek gyors utalása is problémát jelent. Afrikán belül mobiltelefonos fizetési rendszereket, mobilalkalmazásokat használnak.

A dél-afrikai nyomozó hatóságok két személyt tartóztattak le védett állat- és növényfajok törvénytörő kereskedelmének gyanúja miatt. Házkutatást tartottak náluk, amely során 6400 USD készpénzt, illetve 1 millió USD értékű iTunes kártyát találtak (95 csomag kártyát, ezek csomagonként 75 kártyát tartalmaztak). Az egyik gyanúsított elismerte, hogy átlagosan 30 kg orrszarvútülköt értékesített évente. Az ebből származó pénzen iTunes ajándékkártyákat vettek, amelyekkel vagy online vásároltak, vagy visszaváltották azokat pénzbeli értékükre. Az az iTunes kártyák nagy előnye, hogy bárki vásárolhat belőlük bármennyit készpénzért anélkül, hogy megkérdeznék a személyazonosságát, vagy azt, honnan származik a pénz, utána viszont névtelenül tud vásárolni online, vagy akár készpénzre tudja visszaváltani.

Nagy népszerűségnek örvendenek a különböző mobilalkalmazások is, amelyet a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme és a pénzmosás elősegítésére használnak fel. Egy délkelet-ázsiai országban végrehajtott akció során 2018-ban tetten érték egy „üzletembert”, aki jogtalanul kereskedett különböző védett állatokból származó termékekkel (például elefántcsont). A termékeket Kínában és Vietnámban árusította online platformokon, a vevők pedig mobilfizetési alkalmazásokon keresztül fizettek neki.

KORRUPCIÓS BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS A VÉDETT ÉLŐ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOK ILLEGÁLIS KERESKEDELME

A korrupció, mint minden területre, a természetvédelemre is negatívan hat, ugyanis az arra hivatott szervezetek és személyek megvesztegetése által csökkenti a védelmet biztosító jogszabályok hatékony hatósági alkalmazását, a természet ellen elkövetett bűncselekmények elleni fellépést (DAMANIA 2002; SMITH–WALPOLE 2005). A természet védelmére hivatott állami szervekbe (rendőrség, vámhatóságok, vadvédelmet biztosító szervezetek stb.) vetett bizalmat is jelentősen gyengíti (INFIELD–NAMARA 2001).

A vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelméhez kapcsolódó korrupcióra utal az a tény is, hogy a szervezett bűnözés is megjelent ezen a területen (ZIMMERMANN 2003).

Több, a korrupció környezeti bűncselekményekben való szerepével foglalkozó tanulmány kimutatta, hogy ahol az állam politikailag instabil, gyenge, a korrupció erősebben jelentkezik (FREDRIKSSON–SVENSSON 2003; IRLAND 2008). Azt is kiderítették egyes kutatások, hogy azok az országok, amelyek gazdag élővilággal rendelkeznek, alacsonyabb szintű nemzetközi támogatásban, fejlesztésben részesülnek, viszont magasabb korrupciós veszélynek vannak kitéve (DUPUY 2017).

Ugyanakkor egyes kutatók a korrupciónak a biológiai sokféleségre gyakorolt előnyeiről is beszámoltak. Például Katzner (2005) vizsgálata szerint a korrupciós indexben alacsony pontszámú országokban nagyobb veszteség volt kimutatható bizonyos madárfajok populációjának egyedszámában, mint a korrupcióval jóval fertőzöttebb országokban (KATZNER 2005).

Azok az elemzések (VAN UHM 2016), amelyek a vadon élő állatok törvénytelen kereskedelméből származó lefoglalásokat vizsgálták, kimutatták, hogy az elkövetők 30%-a valamilyen törvényesen bejegyzett gazdasági társaság, jogi személy (például törvényesen működő állatkereskedés). Ez azt jelenti, hogy ezek az entitások a legális és illegális kereskedelemben egyaránt részt vesznek. Egy törvényesen bejegyzett gazdasági társaság tevékenységének ilyen keveredése hozza magával azt, hogy a jogszerű tevékenységben részt vevő, azt ellenőrző és jól ismerő hivatalos személyek, ügyvédek, politikusok, bankárok, könyvelők, rendőrök gyakorlatilag korrumpálódnak és a törvénytelen procedúra részévé válnak, mivel bizonyos anyagi előnyök elfogadásával szemet hunynak a törvénszegő tevékenység felett (FELSON 2006).

A korrupció Kínában a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében

A vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmében Kína érintettsége elvitathatatlan, főként célországként. Ezért olyan tudományos eredményeket kerestem, amelyek részletesen elemzik és bemutatják, hogyan működnek és épülnek fel a korrupciós csatornák ebben az országban. Kínában az ajándékozás bevett gyakorlat az élet minden területén, a nem hivatalos és hivatalos kapcsolatokban egyaránt, vagyis a kínai társadalmi érintkezés mindennapi velejárója (STEIDLMEIER 1999). Ezt a hagyományt „guanxi”-nak (關係) hívja a kínai nyelv. A guanxi nélkül nem létezik élet a kínai társadalomban, az egyén enélkül nem tud fennmaradni (ZHANG–CAO–VAUGHN 2009). Ebből adódik, hogy a vadon élő állat- és növényfajokkal folytatott törvénsértő kereskedelem egyik fő velejárója, hogy a hivatalos személyeknek különböző előnyöket nyújtanak, akik cserébe biztosítják a törvénszegő tevékenységet (VAN UHM – WONG 2019).

A jogsértő ellátóláncban és értékesítési hálózatban a családi és etnikai kötelékek kiemelkedő szerepet játszanak. Az egymással kapcsolatban álló üzleti partnerek általában ugyanahhoz az etnikai csoporthoz tartoznak, sőt Kína ugyanazon régiójából származnak. Az ellátólánc fenntartását a hivatalos személyekkel fennálló korrupciós kapcsolatok biztosítják. Például a határőrök kihasználják, hogy hozzáférnek

a lefoglalt csempészáruhoz (ami a hagyományos kínai medicina része általában), és azokat kapcsolatrendszerük segítségével értékesítik.

A kutatás során egy interjúban elhangzott, hogy „a közvetítők igenis ilyen kapcsolatban állnak a határőrökkel [...], ha van pénze, folyamatosan tud fizetni a határőröknek” (VAN UHM – WONG 2019). Ez a kapcsolat egyfajta szimbiózisként jellemezhető, vagyis mindkét félnek kölcsönösen előnyös.

Egy másik példa is következzen a szimbiotikus együttműködésre, amelyet egy hagyományos kínai orvoslással foglalkozó kereskedelmi vállalat kínai tisztviselője vázolt fel: „a mianmari csempészt Kínában elfogják, és a kínai rendőrség lefoglal egy orrszarvútülköt, azt illegálisan eladják nekünk”. A korrupciós kapcsolatok a hadsereg egyes tisztviselői körében is gyakoriak. Egy közvetítő nyilatkozott úgy, hogy „egy barátom katonaként dolgozik a határon [...] az ő segítségével tudok a határon túl működő másik közvetítőnek utasításokat küldeni.”

A kutatás során (VAN UHM – MORETO 2018) felvett interjúkban több hagyományos kínai orvoslással foglalkozó személy kiemelte, hogy egyes klinikák kölcsönösségen alapuló (korrupciós) kapcsolatot alakítottak ki hivatalos személyekkel, kormányzati tisztviselőkkel. Ezek a klinikák ajándékokat és pénzt fizetnek azért, hogy cserébe szemet hunyjanak a tobzskapikkely vagy a szajga antilop eladásáért.

Kormányzati szintű korrupció is intézményesült ebben a körben Kínában. Egy 1993-as kutatásban (VAN UHM – MORETO 2018) nyilatkoztak így válaszadók: annak ellenére, hogy a kormány betiltotta a tigriscsontból és egyéb tigrisestrészekből készült termékek forgalomba hozatalát, magas beosztású kormányzati személyek máig adnak ki a forgalomba hozatalra engedélyt, mintegy legálissá téve ezzel a jogszerűtlen tevékenységet.

Egy tradicionális kínai gyógyászati termékek forgalmazásával foglalkozó kínai kereskedő úgy nyilatkozott, hogy a hivatalos személyek (jogszerűtlenül) engedélyeket állítanak ki a tigrisfarmok részére, hogy a „tigriscsontbort” el tudják adni. Évente száz tigris születik, de sok elpusztul, és az elpusztult tigrisek testrészeit feldolgozzák és jégben tartják.

A fenti példák jól mutatják az illegális és legális területek keveredését és átfedéseit. A kereskedők törvényellenesen szereznek be tigrisrészeket szabályosan működő tigrisfarmokról, korrupit hivatalnokok közvetítésével. Gyakorlatilag szimbiotikus kapcsolat alakult ki a láncolat különböző szakaszaiban, így a termék útja a piaci folyamat során többször átlépheti a legális-illegális határt.

*Korrupció Marokkóban a védett állat-
és növényfajok illegális kereskedelmében*

„Marokkót megkímélték a tömegpusztító fegyverek, de a tömeges korrupció fogja elpusztítani” – ez a kijelentés gyakran hangzik el ott. A tömeges korrupció vezető oka, hogy erős hatalommal rendelkeznek az állami intézmények, a tagjaik, hivatalnokaik érinthetetlenek és így büntethetetlenek, illetve nagy a feketegazdaság szerepe (DENOËUX 2007).

Az észak-marokkói partvidéken található az Európát Afrikával összekötő csempészatok kiindulási pontjai, ahol a korrupció is virágzik. A csempészetnek itt történelmi hagyományai vannak (PARNELL–KANE 2003). A drog- és embercsempészet után az Afrikából kiinduló vadon élő állatok törvénytelen kereskedelme is a csempészek fő érdeklődési területévé vált (így például az élő majmok, teknősök, nagymacskák bőrének a csempészete is).

Egy marokkói kutatás során (VAN UHM – MORETO 2018) kimutatták, hogy a korrupciós kapcsolatok rendszeresek a berber makákó majmokkal történő illegális kereskedelemben. Ez a faj is veszélyeztetett. A CITES II. függelékében szerepelt 1975-től egészen 2015-ig, majd ezután az egyedszám drasztikus csökkenése miatt az I. függelékbe került.

A jogsértő kereskedelem az 1990-es években kezdődött, a fajokat élve csempészték, mivel orvosbiológiai kutatásokhoz adták el őket. Az állatokat befogó orvvadászok korrupciós csatornákon keresztül szereztek be hatósági engedélyeket.

„Ez csak a kezdet volt [...] volt olyan, hogy tíz példányt is befogtak, míg az orvosi kutatásokhoz csak egy-egy kellett, így a maradékot az illegális kisállatkereskedelemben értékesítették” – nyilatkozta az empirikus kutatás során az egyik alany egy interjúban (VAN UHM – MORETO 2018).

A korrupció másik formája volt, amikor helyi falusiak (köztük erdőőrök) megállapodást kötöttek orvvadászokkal Azrou faluban. A megállapodás lényege az volt, hogy az orvvadászok a turisták által látogatott zónán kívül fognak tevékenykedni úgy, hogy a turizusból származó bevételt ne veszélyeztessék. Cserébe a helyiek (erdőőrök) az élő majmok iránt érdeklődő illegális kereskedőket az orvvadászokhoz irányították, amiért 10 dirham (10 euró) jutalékot kaptak. Sokszor ugyanabból a faluból kerülnek ki az orvvadászok és az erdőőrök. A befogott állatokat a Gibraltári-szoroson keresztül csempészik Európába, ahol mind a vámhatóság, mind a rendőrség embereit megvesztegetik.

*Korrupció a védett állat- és növényfajok illegális
kereskedelmében Oroszországban*

Az 1990-es évek politikai átalakulásai, a Szovjetunió felbomlása az állam és a rendészeti szervek meggyengülését eredményezte. Az orosz szervezett bűnözői csoportok (orosz maffia) megerősödtek, a rendészeti szervek gyengültek, és a hivatali korrupció burjánzani kezdett (VAN UHM – MORETO 2018). A vadon élő állatok törvénytörő kereskedelmében rendőrök, vadászati felügyelők, polgármesterek kezdtek részt venni. Erről részletesen írok a *Hierarchikus bűnszervezetek az illegális kaviárkereskedelemben* című fejezetben.

*A korrupció Ugandában a védett élő állat-
és növényfajok illegális kereskedelmében*

Ebben az országban az alacsony és magas szintű korrupció egyidejűleg van jelen. Az alacsony szintű az egyszerű, hétköznapi emberek interakcióiban, a mindennapok során (VAN UHM – MORETO 2018), míg a magas szintű, „politikai”, az irányító politikusok, nagykövetek és állami vezetők rétegében. Elterjedt az a vélekedés is, hogy a korrupció minden ágazatra kiterjed (Human Right Watch 2013).

Az alacsony szintű korrupcióban a vadőrök pénzt kapnak azért cserébe, hogy az orvvadászoknak kiadják a járőrözéssel (útvonalakkal, időpontokkal) kapcsolatos információkat. Sőt, nem ritkán maguk az örök is részt vesznek egy-egy orvvadászaton. Olyan jellegű ügyeskedés is előfordul, amikor a lefoglalt elefántcsontot adják el a feketepiacon hivatalos személyek. Egy konkrét ügyben az Uganda Wildlife Authority öt tisztviselőjét vádolták meg azzal, hogy törvénytörő módon értékesítettek öt tonna lefoglalt elefántcsontot.

A korrupció a rendőrségi és bírósági eljárásokban is jelen van. Nagyon sok nyomozást szüntetnek meg indok nélkül, illetve jó néhány bírósági szakaszig eljutó ügyben mentik fel a vádlottakat – feltehetően megvesztegetés hatására.

A magas szintű korrupcióban érintettek irányító politikusok, az államapparátus vezető beosztású tisztségviselői, akiknek szintén nagy üzlet például az illegális elefántcsont-kereskedelem. Sok esetben gyakorlatilag maguk a politikusok szerveznek és fizetnek orvvadászokat a vadon élő állatok vadászatára. Ha valamelyik közéleti személy emberét elfogják a hatóságok, egyszerűen kiszabadítja a gyanúsítottat politikai befolyását gyakorolva. Arra is van példa, hogy vezető politikusok a nyomozásokat manipulálják, hátráltatják, hogy a hozzájuk vezető szálakra ne derüljön

fény. De ugyanígy példa van arra is, hogy a diplomáciai mentességet használják ki egyes külügyvivők a csempészetre.

AZ ILLEGÁLIS ÁLLATKERESKEDELEM ÉS AZ ERŐSZAKOS BŰNCSELEKMÉNYEK

A szervezett bűnözés egyik velejárója általában az erőszakos bűncselekmények elkövetése, így a szervezeten elkövetett vadon élő állat- és növénykereskedelemhez is szorosan kapcsolódik. Az erőszak egyrészt megnyilvánulhat a szervezeten belül, amikor a szigorú belső fegyelem és rend fenntartása érdekében a szervezet egyes tagjai ellen követnek el erőszakos jellegű bűncselekményeket: emberölést, testi sértést stb. De ugyanígy előfordulhat a szervezeten kívül is, más bűnszervezetek közötti rivalizálás során, a konkurens bűnszervezetek vezetőinek, egyes tagjainak likvidálásával. Ezeken kívül a bűnszervezetekre veszélyt jelentő rendészeti és igazságszolgáltatási szervek egyes tagjai ellen elkövetett merényletek, támadások is ide sorolhatók. Mindezeket részletesen szemléltetik az oroszországi illegális kaviárkereskedelemben elkövetett élet elleni támadások.

A fentiekén túl meg kell említeni, hogy bizonyos országokban a rendészeti, vadőri szervek tagjai napi szinten milyen kiemelt veszélyhelyzetben végzik munkájukat. Évente átlagosan 150 vadőr veszíti életét globális szinten – írja a World Bank egyik internetes felületén megjelent cikkében (The World Bank 2020).

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Ebben a fejezetben bemutattam, milyen módon kapcsolódhatnak más, súlyos bűncselekmények a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelméhez. Látható volt, hogy gyakori velejárói az egyéb jogsértő árukkal (kábítószerrel, hamisított ruházati cikkekkel stb.) való kereskedelem, pénzmosás, erőszakos bűncselekmények és a közbizalmat súlyosan megrendítő korrupciós bűncselekmények. Ezért a biodiverzitás védelmén túl indokolja a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelme elleni eredményes fellépést az a tény is, hogy ilyen súlyos bűncselekmények kapcsolódnak hozzá.

6.

SZERVEZETT BŰNÖZŐI CSOPORTOK A MAGYARORSZÁGI NEMZETKÖZI JELLEGŰ ILLEGÁLIS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERESKEDELEM VONATKOZÁSÁBAN

Ebben a fejezetben a magyarországi illegális állat- és növénykereskedelem jellemzőit, összefüggéseit és nemzetközi jellegű szervezettségét vizsgálom. Ahogyan a korábbi részekben, itt is a Palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmát veszem a vizsgálat alapjául. A fejezetből kitűnik, hogy az utóbbi időben hazánk elsősorban cél- és tranzitország szerepét tölti be, de ahogyan konkrét ügyek is tanúsítják, időnként forrásországgként szolgál egyes fajok (például énekesmadarak) vonatkozásában. A korábban felvázolt szervezett bűnözői csoportstruktúrák mindegyike, a nemzetközi vállalati bűnözés, a szervezetlen csoportok és bizonyos esetekben a hierarchikus bűnözői csoportok részvételére utaló jelek is kimutathatók.

A magyarországi jelenség vizsgálata során a rendelkezésre álló kimutatások alapján megvizsgált bűnügyek közül a légi úton (Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér) és a közúti határátkelőhelyeken elkövetett csempészet utalt a nemzetközi szervezettség valamely formájára. A vizsgált ügyek alapján látható, hogy a szervezett elkövetések forrás- és célországai, valamint a szervezett szállítás gócpontjai hazánk határain kívül találhatók.

A FEJEZET ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ EMPIRIKUS KUTATÁSRÓL

E fejezet megírásához statisztikai adatok elemzését és bűnügyi aktakutatást végeztem az alábbiak szerint. Az aktakutatáshoz először statisztikai adatokat és kimutatásokat (ügyszámokat) kértem be a Nemzeti Adó- és Vámhivaltól, illetve az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Értékelő és Elemző Főosztályától a 2015–2021 év közötti időszakra vonatkozóan. Az adatbekérésen a NAV esetében a védett fajok lefoglalási adatait értem, míg az ORFK esetében a természetkárosítás gyanúja miatti – Btk.

242. § (1) bekezdés *a)* és *b)* pontjába ütköző – bűnügyeket az ENYÜBS⁸ adatai alapján megyei lebontásban. A bekért statisztikai adatok segítségével vontam le következtetéseket különböző visszatérő jelenségekre.

Már a NAV válaszábanak mellékleteként küldött táblázat alapján megállapítható volt több tendencia és nemzetközi csempésztvonal – ez további kutatási irányokat jelölt ki egyrészt a szakirodalmi aktakutatások, illetve az elkészítendő interjúk vonatkozásában. A lefoglalási adatok ugyanis arról tanúskodnak, hogy:

- ♦ a magyar–ukrán határviszonylatban jellemzően a CITES egyezmény által védett hóvirágot vagy más hazai jogszabály által védett növényt csempésznek az országba;
- ♦ a magyar–román viszonylatban elsősorban a magyar jogszabályok által védett madarakat csempésznek;
- ♦ a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren elsősorban védett növényeket tartalmazó gyógyhatású készítményeket hoznak az országba.

Az ORFK-tól bekért adatok alapján a 21. és 22. *táblázat* tartalmazza a 2015–2021. években természetkárosítás büntett gyanúja miatt lezárt nyomozások számait megyei lebontásban.

A rendőrség nyomozó hatóságai a vizsgált időszakban természetkárosítás büntette gyanúja miatt országos szinten összesen 769 db rendbeli bűncselekmény ügyében zárták le a nyomozást, amelynek pontos megoszlása a Btk. 242. § (1) bekezdés *a)* pontjába ütköző 570, míg *b)* pontba ütköző 199 rendbeli bűncselekmény.

Mindez összesen 383 elrendelt bűnügyet jelent a 2014–2021-es időszakban. Ez a szám azért tér el a rendbeliségtől, mivel egyes ügyekben több esetben nem csak egyrendbeli bűncselekmény került a statisztikába. Azokban az ügyekben, ahol például több védett egyedet foglaltak le, vagy több elkövető szerepel, az többrendbeli bűncselekményt jelent egy bűnügyben, ugyanis a rendbeliséget az egyedek vagy elkövetők száma határozza meg.

Meg kell jegyezni azt is, hogy az ENYÜBS követő jellegű statisztikai rendszer, vagyis a nyomozó hatóságoktól az egyes ügyek adatai csak akkor kerülnek a rendszerbe, ha egy adott nyomozó hatóság a nyomozást lezárta, ami lehet vádemelés vagy a büntetőeljárás törvény által felsorolt nyomozás megszüntetésének valamely oka. Ez azt jelenti, hogy ha az ügy egy adott tárgyévben került a statisztikába, akkor elképzelhető, hogy évekkel korábban keletkezett.

⁸ Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészési Bűnügyi Statisztika.

21. táblázat: A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és az a) pont szerint minősülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítási büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban

Megye	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Összesen a vizsgált időszakban
Budapest	1	1	1			2	4	3	12
Baranya		1	1				1	3	5
Bács-Kiskun	3	1	1			2	2	3	12
Békés						1			1
Borsod-Abaúj- Zemplén					2	6	7	4	19
Csongrád		1			1	1	2	3	8
Fejér					1	1	2	2	6
Győr-Mo- son-Sopron			1		4		2	1	8
Hajdú-Bihar	2	1				5	3	1	14
Heves	1	2			1	5	1	1	11
Komárom- Esztergom			1					1	2
Nógrád		2					4	2	8
Pest	3	6	2		1	6	5	8	31
Somogy						1	4	1	6
Szabolcs-Szat- már-Bereg	1	2	5	1	3	1	3	1	17
Jász-Nagykun- Szolnok	1	1	2	2	1	6	4	3	20
Tolna						2		1	3
Vas						3		2	5
Veszprém						1	1	1	3
Zala						3	2	2	7
KRNNI		2				1		1	4
RRI					356		2	1	359
ÖSSZESEN	12	20	14	3	371	46	49	55	570

Forrás: a szerző saját szerkesztése

22. táblázat: A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és a b) pont szerint minősülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítás büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban

Megye	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Összesen a vizsgált időszakban
Budapest	2					2	1	1	6
Baranya	6		1						7
Bács-Kiskun	1	1	3	3		1		4	13
Békés	1					1	1		3
Borsod-Abaúj-Zemplén	1	2				2	4	3	12
Csongrád	4	4	2	1	2	1	2	2	18
Fejér		2					1	1	4
Győr-Moson-Sopron	1					2	1	2	6
Hajdú-Bihar	3	2	1	3	1	1		3	14
Heves		1	2	1	1		2	3	10
Komárom-Esztergom				2				1	3
Nógrád			1			1	1	4	7
Pest	1	1	1	2		2	2	1	10
Somogy				1	1	2			4
Szabolcs-Szatmár-Bereg		1	7	8		1	4	1	22
Jász-Nagykun-Szolnok	2	1	3	6	1	2	2	6	23
Tolna			2		1				3
Vás					1			2	3
Veszprém		1					2	2	5
Zala	1	1	1			1		2	6
KRNNI		1	1		1	11	1		15
RRI						5			5
ÖSSZESEN	23	18	25	28	10	35	24	37	199

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az ORFK 383 konkrét ügy számának felsorolásával küldte el a táblázatokat. Az így kapott válasz alapján futottam át a 383 bűnügyet, elemeztem őket, és szűkítettem a kutatás szempontjából lényeges ügyek számát. Csak azokat az eseteket választottam ki, amelyek valóban az egyezményben megfogalmazott nemzetközi jelleggel bírnak, és szervezett vagy csoportos elkövetésre utaltak az ügy egyes adatai.

Ezek a szempontok az alábbiak:⁹

- ♦ az áru külföldről származott, valamilyen cégtől az elkövetés tárgyaként lefoglalt állat vagy növény, vagy azok származéka, és a terméket online rendelték;
- ♦ a bűncselekmény elkövetési magatartása az országba behoz, kivisz vagy átszállít volt, és kereskedelmi mennyiség volt;
- ♦ az árut belföldön foglalták le és külföldről származott, és annak mennyisége kereskedelmi volt (ami nemzetközi ellátólánc fennállására, azaz több személy elkövetésére utalhat).

A fenti szűrés alapján az alábbi nyomozó hatóságoknál találtam az alábbi megoszlásban a korábban folyamatban lévő bűnügyeket. Ezeket az ügyeket elemeztem részletesen:

- ♦ Repülőtéri Rendőr Igazgatóság: 70 bűnügy
- ♦ Csongrád-Csanád Megyei Rendőr-főkapitányság: 3 bűnügy
- ♦ Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság: 35 bűnügy
- ♦ Zala Megyei Rendőr-főkapitányság: 2 bűnügy

Félig strukturált szakértői interjúk

Az interjúk legfőbb irányai a Magyarországot érintő (cél-, tranzit- vagy forrásország) nemzetközi kereskedelem és az ezzel összefüggésben felmerülő szervezethez tartozó szervezettség voltak. Az alanyok kiválasztásánál az elsődleges szempont az volt, hogy a kiválasztott alany a vizsgált téma tekintetében megfelelő ismeretekkel rendelkezzen.

Ennek megfelelően készültek szakértői interjúk:

- ♦ a KRNNI Korrupciós és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztály Kiemelt Ügyek Osztálya Környezeti Bűnözés Elleni Alosztályának vezetőjével;
- ♦ az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Természetmegőrzési Főosztály vezetőjével;
- ♦ a NAV Repülőtéri Igazgatóságának munkatársával;
- ♦ a romániai MILVUS madárvédelmi alapítvány munkatársával.

⁹ Kihagytam például a további vizsgálatból azt, amikor valaki közúti forgalomban magánszemélyként behozott egy élő papagájt vagy repülővel személyforgalomban egy korallt.

NEMZETKÖZI „VÁLLALATI BŰNÖZÉS” A LISZT
FERENC NEMZETKÖZI REPÜLŐTÉREN
KELETKEZETT BŰNÜGYEKBE

A nemzetközi törvénysértő szállítás (csempészet) jellemzőit a Nemzeti Adó- és Vámhivatal adatai alapján veszem górcső alá. Légi úton hazánkba leginkább a CITES-védelem alatt álló növények, állatok származékait csempészik, élő állatokat (például üvegangolna-ivadékokat, élő papagájt) csupán néhány esetben.

23. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES-védelem alatt álló növények és állatok lefoglalási adatai éves bontásban (2014–2018)

Év	Utast forgalom tranzit/belépő utasok	Küldemény
2014	9	27
2015	6	17
2016	5	11
2017	5	9
2018	4	0

Forrás: a szerző saját szerkesztése a NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály adatai alapján

24. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt, CITES-védelem alatt álló növényi és állati származékok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014–2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Hüllő	11	3	5	3	0
Hal	0	0	0	0	0
Emlős	5	3	3	3	0
Növény	12	6	6	8	0
Korallok	6	5	2	0	1

Forrás: a szerző saját szerkesztése a NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály adatai alapján

25. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt, CITES-védelem alatt álló élő növények és állatok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014–2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Növény	3	1	0	0	1
Hal	2	0	1	0	0
Madár	1	0	0	0	0

Forrás: a szerző saját szerkesztése a NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály adatai alapján

A kimutatás szerint (26. táblázat) a CITES-védelem alatt álló állati vagy növényi termékeket elsősorban küldeményként kísérelték meg szállítani, ezt követi az utasforgalomban történő csempészet (feladott csomagban), kézipoggyászból, ruházatból az elmúlt öt évben nem került elő csempészett védett állat- vagy növényfaj. A küldeményként feladott csomagokban jellemzően nagyobb volt a csempészett tiltott áru mennyisége (esetenként elérte az 50 kilót).

26. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES-védelem alatt álló növények és állatok csempészési módszerei (2014–2018)

Utas feladott poggyászból	Küldeményként	Kézipoggyászból, ruházatból
21	72	0

Forrás: a szerző saját szerkesztése a NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály adatai alapján

Az EU egyes tagállamaiban (Németországban, Hollandiában, Belgiumban) a lefoglalások számát illetően vezető helyen állnak a különböző veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítmények, amelyek jellemzően Ázsiából származnak (SOLLUND 2019: 63). Légi úton hazánkba is leginkább a Távols-Keletről vagy Közép-Ázsiából származó veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítményeket csempésznek küldemény formájában. E növények mind szerepelnek a CITES listáján. Az egyik ilyen kedvelt növény az indiai törpebogáncs (*Saussurea costus*), amelyből különböző gyógyhatású készítményeket, krémeket, tablettákat gyártanak. A növény a Himalája nyugati részén terem 2500 métertől a 3000 méteres tengerszint feletti magasságig. Gyógyító hatásának köszönhetően az utóbbi évtizedekben kritikusan veszélyeztetett faj lett, ezért felkerült a CITES I. függelékébe. A faj veszélyeztetettségére és a nemzetközi védelemre tekintettel az indiai kormány megtiltotta a növény vagy származékai exportját.

A forrásországokban e növények gyűjtése vagy engedélyhez kötött, vagy tiltott, azonban az általános szegénységre való tekintettel a törvénysértő gyűjtés egyre elterjedtebb, mivel családok mindennapi megélhetését biztosítja (MULLIKEN–CROFTON 2008). A gyűjtőkre épül a nemzetközi csempész- és kereskedőhálózat, amelynek segítségével a termékek elhagyják a forrásországot és az Európai Unió területére érnek. A csempészek nem ritkán hamis okiratokkal igazolják a termék tartalmát vagy eredetét (LIDDICK 2011).

A veszélyeztetett hullókkal való illegális nemzetközi kereskedelem vezető helyet foglal el a világon (UNODC 2016). A bőrpar szabályozatlanságának köszönhetően évente több mint 10 millió veszélyeztetett hullót gyilkolnak le. A hullók bőrével kereskedő vállalkozások előszeretettel hamisítják a származási helyre vonatkozó iratokat, gyakran úgy teszik törvényessé, hogy regisztrált farmokat jelölnek meg származási helyként (NIJMAN–SHEPHERD 2009).

A magyarországi hullócsempészetben a NAV által végrehajtott lefoglalások számának jelentős hányadát alkotják a veszélyeztetett hullók (kígyók, krokodilok, teknősök), elsősorban azok származékai (például bőrük), illetve abból készített termékek. Krokodil- vagy kígyóbőrből készült táskákat, öveket és más tárgyakat csempésznek jellemzően légi úton feladott poggyászban, míg élő görög teknősöket személygépkocsival, jellemzően a déli határon keresztül.

Az EU az egyik legfőbb korallimportőr a világon. Az importált korallokat elsősorban gyűjtők vásárolják fel tengeri akváriumok kialakításához. A nemzetközi trendeknek megfelelően a veszélyeztetett fajnak számító korallok csempészete is előfordul hazánkban, jellemzően légi úton feladott poggyászban szállítják kisebb tételben, egzotikus országokból, így Indonéziából, Thaiföldről és a Fülöp-szigetekről. A csempészett áru mennyisége ritkán haladja meg a nagyobb tételt, vagyis a felvett szakértői interjú szerint hazánkba főleg turisták hozzák be saját célokra, törvénytelenül, nagyrészt tudatlanságból, a szabályok nem kellő ismerete miatt.

A szakértői interjúkat a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Repülőtéri Igazgatóság utas- és postaforgalmi szakterületének egy-egy munkatársával készítettem, melyek során az alábbiak hangzottak el. A NAV munkatársai elmondták, hogy a repülőtéren az utasforgalomban idényjelleggel találkoznak veszélyeztetett állat- vagy növényfajok törvénysértő behozatalával. Ilyen eset például, amikor nemzetközi orchideakiállítást rendeznek valahol a világon, akkor megnövekszik a CITES-engedélyhez kötött orchidea törvénytelen behozatala. Másik példa volt korábban, hogy jellemzően megnövekszik az élő angolnák csempészete, amikor az állatok ívása történik a Távols-Keleten. Az ilyen nemzetközi jellegű eseményeket megelőzően a NAV értesítést kap a Központi Irányítástól arra vonatkozóan, hogy mely nemzetközi járatokon, milyen állat- vagy növényfaj csempészetére lehet számítani.

A Központi Irányítás sokszor fényképeket is küld a könnyebb azonosítás érdekében. Jellemzően nagy a látenciája az ilyen típusú felderítéseknek. Az utóbbi években a posta- és áruforgalomban kevesebb lefoglalás történt, mint az utasforgalomban (HARNBERGER–ZSIGMOND 2020; ZSIGMOND 2020b).

Az utasforgalomban jellemzően állatokat csempésznek, elsősorban tudatlan turisták hoznak be korallokat egzotikus országokból, kisebb-nagyobb mennyiségben, illetve egzotikus hüllők bőrét, veszélyeztetett állati és növényi részt tartalmazó gyógyhatású készítményeket. A postaforgalomról elmondható, hogy az afrikai országokból állati eredetű termékeket, míg a Távol-Keletről növényi eredetű termékeket csempésznek.

Az utasforgalom esetében, ha egy ember vagy egy csoport egzotikus vadász-szafariról, egzotikus nyaralásról tér haza, azt a vámosság nagyobb kockázatként kezeli. Jellemzően alaposabban ellenőrzik ezeket az utasokat, ekkor elsősorban ilyen típusú árut keresnek. Azokat az utasokat ellenőrzik általában, akik a vámosság azon kérdésére, hogy van-e vámköteles áru a birtokukban, feltűnően idegesen reagálnak, ilyenkor szűrőpróbaszerűen ellenőrzik őket. Sajnálatosan az utóbbi években az utasforgalmi vámellenőrzésben a veszélyeztetett fajok felderítésénél nagyobb hangsúlyt kapott a jövedéki termékek felderítése, mivel azok jelentős állami bevételt jelentenek. A postaforgalom esetében az ellenőrzéseket kockázatelemzések segítségével tervezik meg.

Az utasforgalomban általában olyan álcázási, elrejtési módszereket alkalmaznak, mint más törvénytisztelő csempészek: ruházat alá rejtve, feladott poggyászában fehérneműbe csavarva, elefántcsont ékszerszert más ékszerek közé bújtatva. Az interjúk során elhangzott egy érdekes példa is: egy Dél-Afrikából hazatérő magyar férfi két frissen kifőzött majomkoponyát kívánt illegálisan behozni poggyászában Magyarországra, amelyeket a feladott csomagjában lévő bakancsába helyezett. A koponyák kellemetlen szagot árasztottak, ezért a gyanús csomagot a NAV munkatársai ellenőrizték, és így találták meg a még nedves koponyákat.

Az is elhangzott, hogy azok az elkövetők, akik a veszélyeztetett állat- vagy növényfajokból készült gyógyhatású termékeket csempészték, jellemzően átcímkezett gyógyszeres dobozokba, illetve üres üvegcsékbe teszik az ilyen tablettákat. A postaforgalomban kevésbé jellemző az álcázás.

Sem az utasforgalomban, sem a postaforgalomban nem jellemző hamis CITES-engedély bemutatása. Az viszont igen, hogy nagyobb mennyiséget csempésznek, mint az engedélyben szerepel, például orchidea esetében ez többször is előfordult. Ugyanígy nem jellemző egyik forgalomban sem, hogy más tiltott áruval (például kábítószerral vagy jövedéki termékkel) együtt csempésznek veszélyeztetett állat- vagy növényfajt.

A Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon 2015–2020 között 70 bűnügy történt. Ezekben az ügyekben egy kivételével minden esetben illegális importtevékenységet folytattak, azaz külföldről hoztak be törvénytelenül valamilyen veszélyeztetett vagy védett fajt, esetleg annak származékát. Ezeket az árukat minden alkalommal a NAV repülőtéri munkatársai fedezték fel, és a nyomozás a feljelentésük alapján indult. A vizsgált időszakban jellemzően postai csomagban kísérelték meg behozni a tiltott árut az országba, összesen 54 esetben, a maradék 15 alkalommal pedig személyforgalomban. A postai csomagokban jellemzően védett növényeket tartalmazó gyógyhatású készítményeket (17 eset), veszélyeztetett hullók (krokodil, kígyó) bőréből készült csizmákat, karóraszíjakat (16 eset), illetve más egyéb termékeket találtak a NAV munkatársai. A megvizsgált bűnügyi iratok szerint a csomagokban talált törvénytelen árut az online térben rendelték meg külföldön szabályosan bejegyzett vállalatoktól.

Az utasforgalomban leginkább (19 esetben) korallokat csempészték. Jellemzően vélhetően a szabályokat nem ismerő, egzotikus országok turistaútajairól hazatérő utasok csomagjaiban találhatnak ilyeneket.

VESZÉLYEZTETETT ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOKAT
TARTALMAZÓ GYÓGYHATÁSÚ KÉSZÍTMÉNYEK
ONLINE KERESKEDELME

A bűnügyi aktákban tapasztalt ügyek mindegyikében a vásárló online formában rendelte meg a CITES egyezmény hatálya alá tartozó növényi származékot tartalmazó terméket.

Az alábbi kimutatás alapján látható milyen országokban vannak bejegyezve ezek a cégek, melyek nevei a személyiségi jogok védelme érdekében rövidítéssel szerepelnek.

27. táblázat: Veszélyeztetett állat- és növényfajokat tartalmazó
gyógyhatású készítmények online kereskedelme

A CITES egyezmény hatálya alá tartozó állat- vagy növényfaj latin neve	A megrendelt termék megnevezése	Forrásország	A legálisan bejegyzett exportáló cég nevének monogramja	Bűnügyi szám
Cistanche deserticola CITES II.	L'herbosterie Chinoise	Andorra	P. V. U.	29023/18/2015.bü.
Hoodia gordonii CITES II.	Hoodia extract	Dél-afrikai Köztársaság	M. H. Int. Co.	29023/15/2015.bü.

A CITES egyezmény hatálya alá tartozó állat- vagy növényfaj latin neve	A megrendelt termék megnevezése	Forrásország	A legálisan bejegyzett exportáló cég nevének monogramja	Bűnügyi szám
Cistanche deserticola CITES II.	L'herbostene Chinoise	Andorra	P. V. U.	29023/14/2015.bü.
Saussurea Costus CITES I	Dazzle Ointment Cream	India	V. H. Ltd.	29023/510/2015.Bü.
Saussurea Costus CITES I.	Cutis Cream	India	V. H. Ltd.	29023/508/2015.bü.
Pterocarpus Santalinus	Kumkumadi Tailam	India	V. H. Ltd.	29023/371/2015.bü.
Pterocarpus Santalinus	Cutis cream	India	V. S. Ltd.	29023/62/2015.bü.
Cistanche deserticola CITES II.	Gold Max Pink	Egyesült Királyság	JDS W. Ltd.	29023/346/2016.bü.
Saussurea costus CITES I.	n.a.	India	U. A.	29023/11/2016.bü.
Moschus moschiferus CITES II.	Deer Musk	Szaúd-Arábia	F. M.	29023/806/2017.bü.
Dalbergia Latifolia CITES II.	Rózsafából készült gitár	Kanada	G. Guitars	29023/738/2017.bü.
Moschus moschiferus CITES II.	Deer Musk	Szaúd-Arábia	N. A.	29023/704/2017.bü.
Agave victoriae-reginae CITES II.	Agavé	Indonézia	W. K.	29023/633/2017.bü.
Dalbergia sisso CITES II.	rózsafából készült hárfa	Thaiföld	M. E. MFG	29023/542/2017.Bü.
Saussurea costus CITES II.	Ayurveda Cutis Cream	India	V. H. Ltd.	23029/2056/2017. bü.
Saussurea costus CITES I.	Yograj Guggulu	India	M/S.J. S. Int	23029/648/2018.Bü.
Aquilaria malaccensis CITES II.	Siddhayu Ayur- vedic Research Fund Ltd.	India	S. A. Research Fund Ltd.	23029/37/2018.Bü.
Dalbergia Latifolia CITES II.	Dalbergia Sisso Saloon Chairs (székek)	India	n.a.	23029/4/2018.bü.

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A kimutatás szerint India 9-szer szerepelt forrásországgként, és az indiai forrásként szereplő V. H. Ltd. nevű gazdasági társaság négyszer.

A felsorolt lefoglalt termékeket nagyobb részt gyógyhatású készítményként forgalmazzák, amelyek veszélyeztetett növényfajt tartalmaznak, kisebb részt rózsafából készült bútorként vagy hangszerként, és két esetben veszélyeztetett állatfajt tartalmazó parfümként.

Az alábbi kimutatásomban a hazánkba irányuló veszélyeztetett hullófajok bőrével való illegális nemzetközi online kereskedelem adatait láthatjuk.

Mind a hulló, mind a növényi származékok nemzetközi kereskedelmében megállapítható, hogy a cégek mindegyike törvényesen bejegyzett, némelyiknek saját weblapja van, ahol online lehet rendelni a termékeket – esetleg a cég saját Facebook-oldaláról. A címzettek egy része magánszemély, más része magyarországi cég – feltehetően további értékesítés céljából rendelték meg a terméket.

Egyetlen ügyben sem volt annak nyoma, hogy a nyomozó hatóság hivatalosan megkereste akár az Interpolt, akár a forrásországot, vagy jelzett volna nekik, hogy ott egy konkrét cég törvénytisztelő módon gyárt, esetleg forgalmaz olyan terméket, amelyik a Washingtoni egyezmény hatálya alá tartozik.

A növényi készítmények esetében azt a tényt, hogy a termék a Washingtoni egyezmény hatálya alá tartozó valamely fajt vagy annak származékát tartalmazza, a gyár vezetőinek tudnia kellett volna, ugyanis minden esetben szerepelnek az áru dobozán, tubusán a pontos összetevők. Gyakorlatilag a csomagellenőrzéseket végző vámtiszták is ez alapján állapították meg, hogy az áru illegális, mivel olyan állati vagy növényi összetevőt tartalmaz, ami a CITES hatálya alá tartozik.

A vállalati bűnözésről szóló fejezetben már kifejtettem, hogy egy törvényesen bejegyzett, nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó cég, amennyiben jogszerűtlenül gyárt veszélyeztetett fajokból, azok származékából, vagy kereskedik velük (esetünkben minden alkalommal online), az megfelel az egyezmény szervezett bűnözői csoportról alkotott fogalmának. Vagyis ezek a cégek nemzetközi szinten működő, a Palermói egyezmény hatálya alá tartozó szervezett bűnözői csoportnak tekinthetők, míg a hatályos magyar szabályozás alapján nem állapítható meg a bűnszervezet fennállása.

28. táblázat: A hazánkba irányuló veszélyeztetett hullőfajok bőrével való illegális nemzetközi online kereskedelem adatai

A CITES egyezmény hatálya alá tartozó állat- vagy növényfaj latin neve	A megrendelt termék megnevezése	Forrásország	A legálisan bejegyzett exportáló cég nevének monogramja	Címzett
Eunectes murinus CITES II	kígyóbőr cipő	Brazília	ZF I. COM C. A Ltd.	DFO Hungary (hongkongi cég)
krokodil	Ulysse Nardin óramárka (krokodilbőr óraszíj)	USA	G. N. corporation	magánszemély
krokodil	krokodilbőr pénztárca	Thaiföld	magánszemély	H. D. üzlet (Budapest)
Chelonoidis carbonarius CITES II	élő teknős	USA	M. C.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	kígyóbőr táska	Ghána	n. a.	magánszemély
krokodil	krokodilbőr óraszíj	Peru	I. courier	magánszemély
krokodil	krokodilbőr öv	Vietnám	N. T.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	kígyóbőr csizma	USA	T. M.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	pythonbőr telefonok	Albánia	E. H.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	pythonbőrből készült csizma	USA	D. P. Inc.	magánszemély
Alligator mississippiensis CITES II Varanussalvator cumingi CITES II	óraszíjak	Svájc	M. W. SA	magánszemély
n. a.	krokodilbőr öv	Vietnám	n. a.	

Forrás: a szerző saját szerkesztése

VÉDETT MADARAK ILLEGÁLIS KERESKEDELME
KELET-EURÓPÁBÓL OLASZORSZÁGBA

Több évtizede megfigyelhető, hogy egyrészt hazánkból, másrészt más kelet-európai országokból külföldi állampolgárok (olaszok, románok) csempésznek különböző hazai védettség alatt álló énekesmadarakat elsősorban Olaszországba. Az általam vizsgált ügyek tanúsága szerint hazánk nagyjából 8-10 éve már nem tölti be a forrásország szerepét, elvéve azért akad egy-két ügy.

Egyik ilyen ügyről számolt be a *vadászlap.hu* az alábbi *Orvvadászokat értek tetten a Tisza-tónál* című internetes cikkben 2016. november 21-én:

„Eljárást indított a Tiszai Vízügyi Rendőrkapitányság lopás, természetkárosítás és orvvadászat gyanúja miatt két olasz állampolgár ellen, akiket tetten értek a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrei, a Tisza-tó Abádszalóki-medencéjében. Lakossági bejelentést követően a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őre a Tisza-tavi Sporthorgász Kft. halőreivel együtt a helyszínre sietett, ahol beigazolódott, hogy két olasz orvvadász csónakból lőtte a tőkés récék mellett a védett csörgőrécét, barátécét, kercerécét és a jelenleg vadászati tilalom alá eső nyári ludat. (A nyári lúd vadászati idenye Hajdú-Bihar megye teljes közigazgatási területén, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye tiszántúli területén december 1-jén kezdődik és december 31-éig tart – a szerk.)

Az igazgatóság természetvédelmi őre a Tiszai Vízügyi Rendőrkapitányság Kiskörei Rendőrőrsének munkatársával együtt ellenőrizte az orvvadászokat, valamint átvizsgálta a terítéket.

Tőkés récéből naponta, személyenként legfeljebb nyolc egyed ejthető el, de az ellenőrzés során kiderült, hogy összesen 168 tőkés récét lőttek az elkövetők. A védett fajok közül 3 barátécé, 3 csörgőrécé és 3 kercerécé esett áldozatul az orvvadászok tevékenységének. A védett récék természetvédelmi értéke egyedenként 50 000 Ft, a tőkés récék vadgazdálkodási értéke pedig 10 000 Ft, míg a nyári lúdé példányonként 20 000 Ft.

Az orvvadászok feltételezhetően illegális módszerrel, egy hangszóró segítségével csalogatták a récéket. A rendőrök gyanúsítottként hallgatták ki a vadászokat.” (Vadaszadmin 2016)

A 2000-es években éves szinten jellemző volt 6-8, és némelyik ügyben a szervezettség is megfigyelhető volt (TILKI 2017). Az utóbbi évek statisztikái szerint jelenleg nem figyelhető meg a forrásországi szerep, mostanra hazánk elsősorban tranzitszereplővé vált, és jól kimutatható, hogy szinte kizárólag Románia tölti be a forrásország szerepét, míg Olaszország a célország.

A TRAFFIC már 2008-ban felhívta a figyelmet arra, hogy a Kelet-Európából Olaszországba és Máltára irányuló illegális vadászat és madárcsempészet hatalmas károkat okoz a madárpopulációkban, és magas fokú szervezettséget takar. A jelentés szerint több százezer madarat csempésznek évente. Az akkori jelentés forrásországként említi még Bulgáriát, Szerbiát, Bosznia-Hercegovinát. A vadászok az esetek nagy részében engedéllyel rendelkeznek, és így ejtenek el több száz vagy ezer énekesmadarat. Illetve az is jellemző, hogy olyan tiltott vadászati módszereket alkalmaznak, mint csalízás, hurkok vagy hálók használata. A csempészeti módszerek is megoszlanak: vagy már feldolgozott formában fagyasztva szállítják a madarakat, vagy csak egyszerűen elrejtik a szállítójárműbe (TRAFFIC 2008).

A szlovén Környezetvédelmi Ügynökség (*Environmental Agency of the Republic Slovenia*) 2006-ban részletes jelentés készített a Kelet-Európából Olaszországba irányuló nemzetközi illegális madárkereskedelemmel kapcsolatban (ARIH–BOLJEŠIČ–MAVRI 2008). Ebben többek között a 2002–2006 közötti intervallumban vizsgálta a vám- és rendőrhatalóságok által feltárt madárcsempészügyeket: összesen 46 ügy keletkezett, és a vizsgált időszakban 13 436 halott madártetemet foglaltak le.

Valamennyi esetben megállapítható, hogy igen nagy tételben foglaltak le énekesmadarakat a hatóságok: a legnagyobb mennyiség 2791 db halott madártetem volt, a legkisebb 2, de javarészt 50–100-as tételek voltak jellemzőek.

29. táblázat: A NAV Dél-alföldi Régiójában és mélyléségi ellenőrzés során lefoglalt védett madarak (2014–2018)

Év	Madárfajta	Védettség	Csempésztett mennyiség	Eszmei érték
2014	tengelic	13/2001. KöM rendelet 2. sz. melléklet	40 példány (élő)	1 000 000 Ft
2015	kenderike	13/2001. KöM rendelet 2. sz. melléklet	8 példány	200 000 Ft
	tengelic fürg		18 példány 580 példány	450 000 Ft 29 000 000 Ft
2016	tengelic (mélyléségi ellenőrzés)	13/2001. KöM rendelet 2. sz. melléklet	6 példány 950 példány	150 000 Ft
2017	tengelic ?	13/2001. KöM rendelet 2. sz. melléklet	10 példány 2953 példány	250 000 Ft ?
2018	barázdabillegető	13/2001. KöM rendelet 2. sz. melléklet	333 példány	825 000 Ft
	90 db rétipityer mezei pacsirta (mélyléségi ellenőrzés)		90 példány 1805 példány	2 250 000 Ft 45 125 000 Ft

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Közös vonás az ügyekben, hogy egy-két kivételtől eltekintve szinte minden esetben olasz állampolgárok voltak a csempészek, már halott madarakat csempészték, illetve jellemzően különböző rejtési technikák (pótkerékbe, ütköző alá, ülések alá rejtve stb.) segítségével kísérelték meg a csempészetet.

*Védett énekesmadarak illegális nemzetközi
kereskedelmének ellátóláncolata*

Az olaszországi kereslet hátterében az áll, hogy az énekesmadarak ínycsalatok, fogyasztásuk több százéves, régi hagyományokra nyúlik vissza (HAJDÚCHOVÁ 2020). Annak ellenére, hogy több madárfaj már védettséget élvez az EU madárvédelmi irányelveknek köszönhetően, még mindig felfedezhető az olaszországi éttermek étlapjain egy-egy ilyen ínycsalat (HUMBLE 2017).

A német Madárvédelmi Bizottság (Komitee Gegen den Vogelmord E.V.) honlapján olvasható egy részletes cikk arról, hogyan készítik el ételként Észak-Olaszországban ezeket a madarakat, hogyan szerzik be és árusítják, illetve hogyan és miként kereskednek velük élő madárként az illegális kereskedők (Komitee Gegen den Vogelmord [é. n.]).

A madarak polentával hagyományos őszi csemege Észak-Olaszországban. A vadon élő madarakat grillezik, és egy adag polentával, illetve általában kolbással tálalják. A kis énekesmadarak, különösen a rovarvők, mint például a vörösbegy, nagyon keresettek: egykoron évente több százezret ejtettek el belőlük Bergamóban és Bresciában. Később a vadászatról szóló nemzeti kerettörvény 1992-es hatálybalépésével Olaszország ratifikálta a madarokról szóló EU-irányelvet, ezzel megtiltva ezeknek a madaraknak a vadászatát. A 90-es évek végéig sok étterem kijátszotta a tilalmat. A Madárvédelmi Bizottság feljelentései és a rendőrség fellépésének köszönhetően számos vendéglátós ellen indult nyomozás, aminek eredményeként ezek a madarak fokozatosan eltűntek az étlapokról.

Azonban továbbra is zajlott a védett madarak törvénytelen kereskedelme, mivel a vendéglátósok továbbra is megvásárolták őket. Sok esetben „verébként” jelölték meg a bizonylatokon a védett madarakat, kijátszva így az ellenőrzéseket. Megjegyzendő, hogy a feldolgozott, tollaktól megfosztott madarak esetében nehéz még a szakembereknek is azonosítani, milyen fajhoz tartozik egy-egy ilyen egyed. Később ennek a trükközésnek vége szakadt, mivel a veréb is védett madár lett Olaszországban.

Ennek ellenére a „különleges, ínyc” vendégeknek továbbra is védett énekesmadarakat tálalnak fel. Különösen jellemző ez a lombard-völgyi kis fogadóknak és vendéglőkben. A lefagyasztott madarakat hátul, rejtett helyiségekben tárolják

és készítik el. Sok bennfentes tudja, hogy sok olyan étteremben, amelyik az út szélén „Spit” felirattal hirdeti magát, a különböző hússok, például sertés-, csirke- és nyúlhúsok mellett még a különösen védett madarakat is elkészítik. Jellemzően azonban előjegyzés alapján fogadják az ilyen vendégeket, így az ellenőrzés, a tettenérés és a bizonyítékok beszerzése különösen nehéz. Ezenkívül jellemző, hogy az élve befogott énekesmadarakat „házi kedvencként” tartják kalitkákban.

A kereslet kielégítésére alakultak ki a nemzetközi ellátóláncok – ezek a szervezetség jeleit hordozzák magukon. Egyes cikkek szerint ez a tevékenység „magas fokú szervezettséget” mutat (TRAFFIC 2008).

A pintyek és más énekesmadarak élve befogásával a törvénszegő kereskedők sok pénzt kereshetnek a fekete piacon. Különösen keresettek a különböző pintyfélék – nemcsak színes tollazatuk miatt, hanem énekük miatt is, illetve könnyen keresztezhetőek a kanárikkal. Sok énekesmadarat tartanak több déli városban, különösen Nápolyban és Palermóban, több pinty dalol az erkélyekről és az óvárosok utcáin, mint a környező erdőkben és kertekben.

A pintyek megfelelő szakértelemmel viszonylag könnyen tenyészthetők, de ez időbe és anyagi ráfordításba kerül, így sokkal kifizetődőbb a vadonból történő beszerzésük. A befogott madarakat gyakran kis dobozokba zsúfolják, hogy megkönnyítsék a szállítást hajón vagy szárazföldön, és a példányok többsége nem éli túl a szállítást. A kereskedők számára ez nem probléma: figyelembe veszik ezeket a veszteségeket, amelyeket a nagyon magas haszonkulcs ellensúlyoz. A vadonból élve befogott madarakat a városok piacain vagy állatkereskedésekben árusítják.

A Kelet-Európából Olaszországba irányuló illegális kereskedelem már az 1980-as évektől megfigyelhető. A tevékenység szervezetségének vizsgálata céljából készítettem interjút a forrásországnak tekinthető Romániában Papp Tamással, a MILVUS Madárvédő Alapítvány Elnökével, illetve megvizsgáltam azokat az ügyeket, amelyek természetkárosítás büntett gyanúja miatt indultak a nemzetközi törvénybe ütköző madárcsempészet miatt.

A tevékenységből származó nyereség

Egyes források szerint egy-egy vadon élve befogott vagy elejtett énekesmadárért 10-15 eurót fizetnek az orvvadászoknak. A német Madárvédelmi Bizottság szerint a végső fogyasztóktól az éttermi ínycsopogásért már 200 eurót is kérhetnek, vagyis több mint tízszeresére emelkedik az ár (Komitee gegen den Vogelmord 2022).

Az ellátólánc kezdőpontja – az orvvadászok

Ahogy más védett állat- vagy növényfajok csempészeténél, e jelenségnél is megfigyelhető, hogy elsősorban a helyiek játszanak vezető szerepet a madarak élve vagy halva történő zsákmányolásában. A MILVUS Alapítvány elnöke erről így beszélt:

„Előfordul, hogy legálisan szervezett vadászat során – elsősorban külföldiek, olaszok – már kvótán felül lövik ki ezeket a madarakat, vagyis vadászati túlkapások történnek, de előfordul olyan is, hogy helyiek állnak rá arra, hogy élve, hálózással fogják be a madarakat...

A befogásra visszatérve, gyakran kapunk telefont itt az irodában a lakosságtól, hogy látnak jellemzően roma származású embereket, akik énekesmadarakat fognak be illegálisan, de volt arra példa, hogy mi magunk értünk tetten illegális befogókat. Jellemzően nagyon is tapasztaltak, konspirálnak, tudják, hogy illegális tevékenységet folytatnak, olyan helyekre mennek, ahol kevésbé fordulnak meg emberek. Legalább négy esetünk volt, amikor a helyi rendőrséggel közösen kimentünk felderíteni ezeket az orvvadászokat, de ezek nem igazán jártak sikerrel, feltehetően azért, mert észlelték, hogy több gépkocsi és ember tart feléjük, így gyorsan kereket oldottak...

Azonban volt olyan, hogy egyedül találkoztam az orvvadászokkal kint az erdőben. Nyilván egyedül nem voltam olyan feltűnő, így tudtam beléjük botlani. Négy személyt láttam, akik távcsővel nézték a madarakat, mellettük a földön kalitkákat láttam letéve. A négy személy a terepnek megfelelően volt öltözve, mindegyiknek fehér sapkája volt, majd előkerült egy ötödik személy is, nem a terephez volt öltözve, jól öltözött, félcipőben volt, aki mintha irányította volna ezeket a személyeket. Hívtam a rendőrséget, nagy nehezen, körülbelül harmadik hívásra küldtek egy rendőrkocsit, a rendőrök azonban nem a terepnek megfelelően voltak öltözve, így nem is tudtak az elkövetőkhöz jutni. Mikor megérkezett a rendőrkocsi, a négy személy azonnal négyfelé kezdett rohanni, én egyiküket utolértem, elgáncsoltam, és átadtam a rendőrségnek. Ennél az embernél 11 madár volt már a kalitkában. A jól öltözött fickó nem futott el, de a rendőrök nem is igazoltatták, pedig én szóltam nekik, hogy ez a személy is velük volt. Egyedül az ellen a személy ellen indult nyomozás, akit átadtam a rendőrségnek, nem tudom mi lett a nyomozás vége” (a szerző interjúja Papp Tamással).

Az interjú alapján látható, hogy kétféleképpen történik az orvvadászat: legálisan szervezett formában zajló vadászat során túllépi a megengedett kvótát, vagy szegényebb helyi romák gyűjtik be a madarakat, esetleg helyiek egy külföldi (feltehetően olasz) személy irányítása alatt követik el. A vadászati turizmust említi a német Madárvédelmi Bizottság is:

„A madárpopulációk kereskedelmi célú kiaknázásának másik aspektusa a vadászutak. Aki úgy érzi, hogy országának szigorúak a természetvédelmi törvényei, és az ellenőrzések is gyakoriak, külföldi vadászatot szervez. A híres nagyvadadászatok mellett speciális vadászkirándulásokat is szerveznek egyes madárfajokra; népszerűek például a vadlibavadászat Argentínában, kacsavadászat Olaszországban, vagy pacsirtavadászat Romániában”. (Komitee gegen den Vogelmord 2022)

Az engedéllyel végzett vadászat kereteinek túllépésére példa lehet az alábbi ügy, amely a Nagykanizsai Rendőrkapitányságon volt folyamatban 1603/2016. bü. számon természetkárosítás büntett gyanúja miatt két olasz állampolgár ellen.

„A nyomozás azért indult, mert 2016. október 15-én az M70-es autópályán a rendőrség megállította két olasz állampolgár Chrysler Voyager típusú személygépkocsiját, melynek utasteréből 3 db hűtőtáska került elő, benne 950 db pacsirta tetemével (a két hátsó ülés ki volt szerelve, azért, hogy a táskák beférjenek), a madarak összes eszmei értéke 23 750 000 Ft.

A kocsi belsejében találtak két darab sörétes lőfegyvert, a tartásukhoz szükséges érvényes engedéllyel, illetve egy román nyelvű vadászati meghívót, melyet a Braila Megyei Vadászok Egyesülete állított ki a két olasz állampolgár részére.

A gyanúsítottak elmondták, hogy engedéllyel, meghívás alapján mentek Romániába vadászni 2019. október 01-jétől 2019. október 13-ig, és a megadott kvóta alapján napi 50 pacsirtát lőhettek ki, végül összesen 950 pacsirtát zsákmányoltak (megjegyzés: ami már meghaladja a kvótát). A gyanúsított elmondta továbbá, hogy végül helyi vadászok is jelen voltak a vadászatokon.”

Az a tény, hogy helyi kísérő jelenlétében lépik túl a megengedett kvótát, felveti a korrupció gyanúját, amire egyébként általánosságban a MILVUS elnöke is utalt: „azt konkrétan tudjuk, hogy a Vaskapunál a rendőrség falaz az orvvadászoknak, komoly összefonódás alakult ki, kéz kezet mos alapon. Ez jellemző, amikor olasz vendégvadászok érkeznek, és például pacsirtára vadásznak, és a kvótát jelentősen túllépi ezek a vadászok” (a szerző interjúja Papp Tamással).

A közvetítők

A csempészek képviselik a láncolat következő elemét. Erre álljon itt egy újabb bűnügy példaként, amely a Nagykanizsai Rendőrkapitányságon indult 20030/1622/2016. Bü. számon.

A rendőrség 2016. október 20-án 7 óra 40 perckor az M70-es autópályán ellenőrzött egy román honosságú Iveco Daily típusú zárt kisteherautót, amelynek rakterében 10 hungarocell doboz volt. A dobozokban összesen 2167 db védett madár teteme volt. A madárfajok többek között ezek voltak: réti pityer, töviszúró gébics, sistergő füziké, a szállított madarak eszmei értéke 54 675 000 Ft.

A gyanúsított, aki az autót vezette, Nagybányán dolgozik egy szállítással foglalkozó cégnél mint gépkocsivezető, és a cég kocsijával szállít Olaszországba rendszeresen. (Vallomásából nem derült ki, mit.) Vallomásában elmondta, hogy 2016. október 19-én indult Nagybányáról a délutáni órákban. Már úton volt, amikor főnöke egy SMS-ben tudatta vele, hogy be kell mennie Szatmárnémetibe újabb csomagok át-vételére. Egy cég parkolóját jelölték meg számára, ahová este 8-kor meg is érkezett, és egy számára ismeretlen férfi már várta a parkolóban, aki egy kék színű Dacia Logan mellé irányította. A Daciában egy nő ült, aki végig nem szállt ki, két férfi és egy kisfiú viszont igen. Az egyik férfi olasz volt, magáról azt állította, hogy pap, a másik román volt. Ekkor az Iveco rakterébe kezdtek pakolni, 10 db dobozt, de előtte az olasz férfi felhívott egy számot, és olaszul tárgyalt egy Mauritio nevű férfival. A gyanúsított annyit értett a beszélgetésből, hogy hol kell letenni majd a szállítmányt. A sofőr végül azt az utasítást kapta, hogy Verona közelébe egy Rovereto nevű településre menjen, ahol adja át a szállítmányt egy személynek a város templománál, és oda október 20-án este 6-ra érkezzen meg. A sofőr elmondása szerint nem tudott arról, hogy pontosan mi a dobozok tartalma. Még meghagyták a sofőrnek, hogy ha Trento megyébe ér, hívjon fel egy olasz számot, és közölje, hol tart.

A további nyomozás során nemzetközi jogsegély segítségével megállapították, hogy a fuvarozó cég nyilvántartásba bejegyzett vezetője egy nő, aki igazából csak névleg a főnök, mivel egy másik személy foglalkozik a cég ügyeivel, azonban megnevezte azt a személyt, aki valóságban irányítja a céget. Ez utóbbi elmondta, hogy a cég szállítással foglalkozik, a tárgybeli szállítással kapcsolatban egy számára ismeretlen férfi hívta fel a cég online felületen megadott számán. A férfi Stefanóként mutatkozott be, és közölte, hogy olasz, és így állapotok meg a szállítás részleteiben.

Következzen egy másik bűnügy, ami a Makói Rendőrkapitányságon indult, 06040/8/2020. bü. számon:

Ebben a bűnügyben úgy indult a nyomozás, hogy 2019. január 4-én, a Nagylaki határátkelőhelyen egy román honosságú kisbusz rakterét ellenőrizték a vámósok, amikor annak rakterében 40 db élő madarat találtak kalitkákban. A madarak 28 db citromsármány, 8 db tengelic és 4 db nádi sármány voltak. A gyanúsított sofőr elmondása szerint egy fuvarozó cég alkalmazottja, és Nagyszebenben egy olasz férfitől vette át a madarakat, akivel egy benzinkúton kellett találkoznia. Ott kapott két papírdobozt, amiben a madarak voltak, azonban a kísérőlevélen

és a dobozon annyi szerepelt, hogy „fürjek”, küldőként pedig egy román férfi neve volt feltüntetve. A dobozokat Olaszországba kellett volna szállítania, a fuvarért 60 eurót kapott volna, és meg volt adva egy telefonszám (A. V. olasz állampolgár száma, a későbbiekben még jelentősége lesz), amit akkor kellett volna hívnia, ha Velence közelébe ér.

Az idézett ügyek szerint a szállításban részt vevő futárok szállítócégek alkalmazottai, akik azzal védekeztek, hogy nem is voltak tisztában a csomagok pontos tartalmával. Itt meg kell jegyezni, hogy az ügyészség hivatkozott arra a joggyakorlatra, hogy a nemzetközi áruforgalomban részt vevő szállítócég alkalmazottjai kötelesek meggyőződni a szállítmány pontos tartalmáról.

A két vallomás alapján arra lehet következtetni, hogy leginkább alkalmi jellegű lehetett a kapcsolat a küldő és a futárok között, vagyis szállítással foglalkozó cégek alkalmazottjaival vitetik ki a tiltott árut az országból (ez persze feltételezés). Annyi közös a vizsgált időszakban, hogy nem csupán ebben a két ügyben, hanem az összes ilyen típusú esetben román állampolgárok szállították a madarakat élve vagy már feldolgozva, valamilyen nagyobb transzportra alkalmas jármű segítségével (kisbusszal, kisteherautóval).

Az orvvadászok és a csempészek közötti kapcsolatra így az a két állítás igaz, hogy lehetséges az eseti, de akár az állandó kapcsolat is, egyértelmű bizonyíték egyik állításra sincs.

A megrendelők és a szervezethez utaló tények

A folyamatos kapcsolattartás az orvvadászok és a megrendelők között annál inkább bizonyított az általam kutatótt bűnügyi iratok alapján.

Az alábbi tények utalnak erre:

- ♦ a fuvarozó (csempész) személy minden esetben egy konkrét címet és telefonszámot kap a feladótól, közvetítőtől, azaz ez állandó kapcsolattartásra utal;
- ♦ a szállítmányok nagyobb, kereskedelmi mennyiségűek, ami nem egy eseti, kis tételben történő megrendelésre utal;
- ♦ az egyes ügyben felvett vallomások.

Az egyik ilyen ügyben felvett vallomás a már idézett Makói Rendőrkapitányságon 06040/8/2020. bü. számon folytatott ügyben a magyar nyomozó hatóság jogsegély keretében fordult az olasz hatóságokhoz. Egyrészt kérték a futár vallomásában megadott telefonszám használójának azonosítását, illetve kérték, hogy a beazonosított személyt hallgassák ki tanúként. A személyt sikerült azonosítani A. V. néven, akit ki

is hallgattak. Nevezett vallomásában úgy nyilatkozott, hogy amatőr madártenyésztőként vette fel a kapcsolatot egy Romániába települt olasz barátjával egy évvel ezelőtt, aki madarakat szokott küldeni részére (állandó kapcsolat)!

A szervezetség

A vonatkozó szakirodalom többször említi, hogy az Olaszországba irányuló illegális madárcsempészet gyakran nagyfokú szervezettséget mutat, azonban konkrétan nem írják le ezek a tanulmányok, hogy ez miben nyilvánul meg (ARIH–BOLJEŠIČ–MAVRI 2008; TRAFFIC 2008).

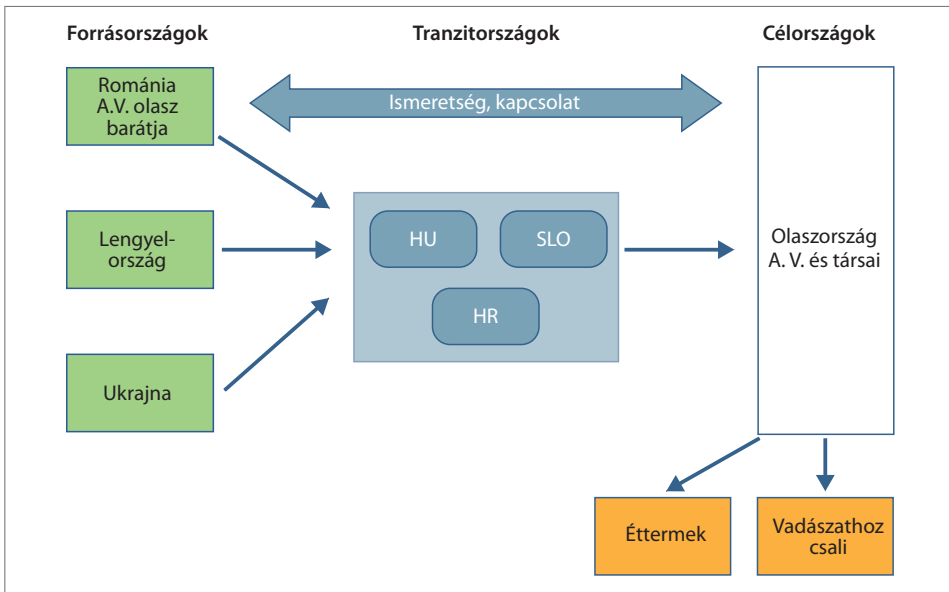
A kutatás során sikerült egy érdekes összefüggést felfedezni a már hivatkozott 06040/8/2020. bü. számú makói ügyben. Az ügyben az olasz hatóságok által kihallgatott A. V. nevére és lakóhelyére (városra) kerestem a Google keresőben, amikor az alábbi olasz nyelvű cikket találtam az *Il Gazzettino* internetes napilap oldalán (BELTRAME–BORSOI 2019).

A cikk lényegében arról szól, hogy az olasz rendőrség Trento tartományban több helyen végzett rajtaütést és házkutatást, melynek során 18 embert, köztük a már hivatkozott A. V.-t is letartóztatták. A rendőrség a kilenc helyen tartott házkutatás során többek között 350 elhullott madarat (pintyeket és más lefagyasztott védett énekesmadarat), de több száz élő, kis kalitkákban tartott madarat is lefoglalt. A lefagyasztott madarakat vélhetően éttermeknek kívánták értékesíteni, míg az élőket csalinak akarták eladni vadászati célból. Az eljáró rendőrök madárcsapdákat, hamis madárgyűrűket, telefonokat és más informatikai eszközöket, nagy mennyiségű dokumentumot foglaltak le. A gyanú szerint A. V. lakóhelyén egy illegális madártenyészetet hoztak létre, a gyanúsított különböző, a Berni egyezmény hatálya alá tartozó énekesmadarakat tartott összezsúfolva kis kalitkákban. A madarakat Kelet-Európa különböző országaiból szerezte be, így Romániából, Szerbiából, Lengyelországból. A madarakat 26 euróért szereztek be, majd 300 euróért értékesítették. A beszerzett és értékesített madarokról pontos könyvelést vezetett, ami a nyomozást nagyban megkönnyítette. A rendőrség nagy mennyiségű készpénzt is lefoglalt. A cikk szerint az olasz büntető törvénykönyv alapján természetkárosítás, pénzmosás, állatok rosszul tartása, illegális fegyverbirtoklás bűncselekmények miatt indult nyomozás A. V. és társai letartóztatása mellett.

24. ábra: Házkutatás A. V. trentói házában

Forrás: BELTRAME–BORSOI 2019

25. ábra: Struktúra

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A kutatás során beszerzett anyagok alapján megállapítható, hogy a Kelet-Európából Olaszországba irányuló illegális madárkereskedelem a szervezetlen hálózatok struktúráját mutatja. A láncolat elején az orvvadászok állnak, felettük egy közvetítő, majd a csempészek jönnek. Itt a kapcsolat lehet eseti jellegű, de akár állandó is. Őket követik már a célország (Olaszország) megrendelői. Az idézett bűnügyben A. V. tenyésztő, aki aztán a tényleges fogyasztóknak adta tovább a madarakat. A célországba beérkező szállítmányokat A. V. házában raktározta és osztotta el. Kijelenthető, hogy a vázolt struktúra mindenképpen megfelel a Palermói egyezmény szervezett bűnözői csoportjának.

Nem csak Románia tölti be a forrásország szerepét az alábbi két ügy tanúsága szerint.

A beregsurányi határátkelőnél a vámellenőrzés során megtalált, majd lefoglalt madarak ügyében 2017-ben indult nyomozás a 15070/150-2/2017. bü. számon a Vásárosnaményi Rendőrkapitányságon. Az ügyben a gyanúsított 2017. március 2-án 21 óra 26 perckor a Beregsurányi Közúti Határátkelőhelyen Ukrajna irányából belépésre jelentkezett személygépkocsijával. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkatársai által végrehajtott vámellenőrzés során a fenti gépjármű kalaptartójában találtak egy 45×30×8 cm méretű ketrecben 47 db madarat. A szállítmány Olaszországba tartott.

A Záhonyi Rendőrkapitányságon a 15080/96-4/2017. bü. számú ügyben indult nyomozás az alábbi tényállás alapján. A gyanúsított 2017. február 16-án, 2 óra 00 perckor belépésre jelentkezett a Záhonyi Határrendészeti Kirendeltség Közúti Határátkelőhelyén a DW 646 VW forgalmi rendszámú mikrobusz utasaként. A vámvizsgálat során az intézkedő pénzügyőrök a mikrobusz hátsó ülése alatt négy madárketrecet találtak, amelyekben különböző madarak voltak: 138 db tengelic (*Carduelis carduelis*), 43 db süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*) és 50 db csonttollú (*Bombycilla garrulus*), összesen 231 db. A gyanúsított a vallomásaiban elismerte, hogy Olaszországba kívánta csempészeni ezeket a madarakat, állítása szerint „ajándékozási célból”:

„Speciális hálókat helyeztem ki, abba a hálóba, attól függően, hogy milyen fajt akartam befogni, abból a fajból tettem be egy-egy madarat, és annak a madárnak az éneklése odacsalogatja a többi, és így fogtam be. Ezt egyedül is meg tudom csinálni, és egyedül is csináltam... Ezeket a madarokat, amik a tulajdonomban voltak, Olaszországba ajándékozási céllal akartam szállítani. Nálam otthon Ukrajnában nagyon sok olasz barátom megfordult, meg sem tudom számolni hirtelen, és ezeket a madarokat kizárólag ajándékozási céllal akartam szállítani Olaszországba.”

A NEMZETKÖZI ILLEGÁLIS HÓVIRÁGCSEMPÉSZET

Mielőtt részletesebben tárgyalnám a témát, rövid betekintést nyújtanék a magyar–ukrán határszakaszon folyó illegális dohányáru-csempészetbe és az arra épülő szervezett bűnözői tevékenységbe.

A magyar–ukrán határszakasz 133 km hosszú, és öt közúti határátkelőhelyen lehet a két ország között közlekedni. Az elmúlt évtizedekben a szomszédos Ukrajna jelentős társadalmi, gazdasági nehézségekkel küzdött, a jelenlegi háborús helyzetben a helyzet tragikussá vált. Különösen igaz ez Ukrajnának Magyarországhoz közel eső határterületére. A dohányárúk és más jövedéki termékek árában óriási különbség van a két ország között, amely oda vezetett, hogy a dohányárúk közúti határátkelőhelyeken bonyolított csempészete, illegális kereskedelme a térség vezető üzletágává vált, és szervezett bűnözői csoportok alakultak e tevékenységre (ROHÁCS et al. 2017). Ezek a csoportok gyakorlatilag kimerítik a hatályos Btk. bünszervezet fogalmát, annak minden egyes eleme felfedezhető: legalább három személyből álló, hosszabb időre szerveződött, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ugyanígy elmondható, hogy kriminológiai értelemben a klasszikus bünszervezet jellemzői is felfedezhetők: hierarchikus felépítés, fegyelem, korrupciós összefonódás, pénzmosás, helyi politikai és gazdasági befolyásszerzésre való törekvés.

Egy *Belügyi Szemlé*ben megjelent részletes tanulmány alaposan elemzi ezeket a bünszervezeteket (ROHÁCS et al. 2017). Ebben leírják, hogy egy-egy ilyen szervezet nagyjából negyven-ötven főből, felső- és középszintűkből és végrehajtókból áll. A munkamegosztás a jellemző, a csempészetek során konspiráltan járnak el: egyrészt a kapcsolattartáshoz használt mobiltelefonokat gyakran cserélik, illetve külső figyelmet biztosítanak a csempészethez. „Klónozott” járműveket használnak, a csempészett dohányárut pihentetik, a vámosokkal (egész váltásokkal) szoros és rendszeres korrupciós kapcsolat áll fenn, illetve a bűnözésből származó pénzt tisztára mossák, helyi vállalkozásokba és ingatlanokba fektetik.

A nemzetközi illegális hóvirágcsempészet egyes jellemzői

A NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály által készített adatok szerint a közúti határátkelőhelyeken elsősorban a CITES-védettség alatt álló növényeket (hóvirágot, illetve a hazai védettség alatt álló havasi tőzike és kárpáti sáfrányt) vágott formában és cserépben szállítják hazánkba vagy hazánkon keresztül, és ezeket feltehetően

a feketepiacon értékesítik. A szállítmányok szinte minden esetben Ukrajnából érkeznek, amelyet alátámaszt az a tény, hogy a NAV Észak-alföldi Régiójában foglaltak le nagyobb mennyiségben, összesen 102 644 000 Ft eszmei értékben. A NAV által készített kimutatásokból és a vizsgált bünyügyi iratokból kiderül, hogy ezeket a virágokat sokszor átszállítják Magyarországon, és feltehetően Olaszországban, esetleg más nyugat-európai országokban értékesítik.

30. táblázat: A NAV Észak-alföldi Régiójában lefoglalt védett növények (2014–2021)

Év	Virágfajta	Védettség	Csempézett mennyiség	Eszmei érték
2014	Hóvirág	CITES II.	6752 szál	67 520 000 Ft
2015	Hóvirág	CITES II.	58 szál	580 000 Ft
2015	Tavaszi tözike	100/2012 (IX. 28.) VM rendelet	132 szál	660 000 Ft
2016	Hóvirág	CITES II.	3017 szál	30 170 000 Ft
2016	Kárpáti sáfrány	13/2001. KöM rendelet 1. sz melléklet	96 szál	960 000 Ft
2017	Hóvirág	CITES II	1319 szál	13 190 000 Ft
2018	0	–	0	0
2019	0	–	0	0
2020	Hóvirág	CITES II	85 szál	850 000 Ft
2021	Hóvirág	CITES II	32 szál	320 000 Ft
2021	Tavaszi tözike	13/2001. KöM rendelet 1. sz melléklet	53 szál	265 000 Ft

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A további kutatás során megvizsgáltam a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén 2015. és 2021. év között természetkárosítás büntett gyanúja miatt folyamatban volt bünyügyeket, és az alábbiakat állapítottam meg: a keresést a megyei szakirányító szerv végezte számomra. Ennek során keresést hajtottak végre a RobotZsaru Neo rendszerben, és a vizsgált intervallumban összesen 37 bünyügyet találtak, amelyeknél valamilyen védett állat- vagy növényfajt kíséreltek meg Magyarországra behozni.

31. táblázat: Természetkárosítás gyanúja miatt elrendelt bűnügyek megoszlása
SZSZB MRFK területén rendőrkapitányságonként 2015–2021

Rendőrkapitányság	Bűnügyek száma	Lefoglalt védett állat vagy növény
Záhonyi Rendőrkapitányság	33 bűnügy	Hóvirág Tavaszi tőzike Kárpáti sáfrány
Vásárosnaményi Rendőrkapitányság	2 bűnügy	Hóvirág
Mátészalkai Rendőrkapitányság	2 bűnügy	Hóvirág

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A nyilvántartásból kinyert ügyekből csak azokat a bűnügyeket vizsgáltam meg, amelyeknél hóvirágot, kárpáti sáfrányt vagy tavaszi tőzike kísértek meg Magyarország területére behozni.

Az aktakutatás alapján további elemzést végeztem, az egyes bűnügyek visszatérő elemeit vizsgáltam. Az egyes elemeknél százalékban tüntettem fel a közös jellemzőket: ezt úgy számoltam ki, hogy az összes ügyből hány ügyben találtam erre utaló jelet, majd százalékszámítást végeztem. Egyes elemek vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy az ügyben a konkrét információt maga a gyanúsított szolgáltatva vallomásában, amit nem lehetett ellenőrizni. Ilyen elemek voltak a forrás- és célországra vagy a csempész foglalkozására (hivatásszerűen fuvaroz személyeket és csomagokat) vonatkozó állítások. Az a tény, hogy ezeket az adatokat egymástól függetlenül sokan adták a gyanúsítottak, akár valósnak is tekinthetjük. Több elem az ügyekben megállapított objektív tényeken alapul, mint például a csempészett virág mennyiségén, a csempészéshez használt járművön.

Ennek alapján a következő közös elemeket fedeztem fel:

- ♦ az 50 szál feletti csempészet: 21 esetben, 72,41%;
- ♦ a 100 szál feletti csempészet: 15 esetben, 51,72%;
- ♦ a forrásország Ukrajna, 29 esetben, 100%;
- ♦ célország: Olaszország, 16 esetben, 55,17%;
- ♦ a jármű: kisbusz, 15 esetben, 51,72%;
- ♦ a gyanúsított fuvarozó gépkocsiveető, aki csomagokat és utasokat szállít: 7 esetben, 24,13%;
- ♦ a gyanúsított állítása szerint Olaszországba és ajándékba vitte a virágokat (a feleségének stb.): 6 esetben, 20,6%;

- ♦ útszéli árustól vásárolta;
- ♦ az ukrán vámos látta a virágokat, de nem intézkedett.

A kimutatás alapján kimondható, hogy jellemzően 50 szál felett csempészték a vizsgált időszakban, de valamivel több mint minden második esetben 100 szál feletti mennyiségben. Minden alkalommal Ukrajna volt a forrásország, és valamivel többször, mint minden második esetben, Olaszország volt az úti cél. Minden második esetben kisbusszal történt a csempészet, és az esetek negyedében olyan gépkocsivezető volt az elkövető, aki nyilatkozata szerint csomagokat és utasokat szállít Ukrajna és Olaszország között.

Ha csupán az objektív, tényszerű adatokat nézzük, annyit ki lehet jelenteni, hogy nagyjából minden második esetben 100 szál felett csempészték, és ugyanilyen arányban mindez kisbusszal történt.

Szervezettség – kereskedelem

Mindenképpen vizsgálandó további kutatás során, hogy valójában milyen célból csempészték Olaszországba a virágokat, pontosan honnan származnak, vagyis kik szedik össze őket. A „csempész” szállító állandó vagy eseti kapcsolatban áll a virágokat begyűjtő „orvvadászal”, illetve a célországban áll-e valakivel állandó vagy kevésbé állandó üzleti kapcsolatban. Az fogja eldönteni, megállapítható-e a szervezettség a nemzetközi illegális hóvirágcsempészetben, hogy mennyire eseti vagy állandó az egyes elkövetők tevékenysége, milyen a köztük lévő bűnkapcsolat, továbbá haszonszerzési céllal történik-e a tevékenység.

RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

E fejezet empirikus kutatási eredményeiből megállapítható, hogy hazánkat sem kerüli el a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelme. Elmondható hazánk cél- és tranzitország szerepe, a vizsgált nyomozások során a nemzetközi információcserre jellemző hiánya. Ugyanakkor látható, hogy az egyes, szervezettség jeleit mutató csoportos elkövetési formák a Palermói egyezmény bűnszervezeti csoport fogalmába illeszthetők, valamint az is, hogy a hatályos magyar bűnszervezeti fogalomnak a vizsgált esetek nagy részében nem felelnek meg.

KÖVETKEZTETÉSEK

E monográfia rámutatott arra, hogy a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme súlyosan veszélyezteti a Föld élővilágának biodiverzitását, amely közvetlen hatással lehet az emberi környezetre, a biológiai egyensúlyra, az emberiség jövőjére. További társadalmi veszélyessége ezeken kívül abban is rejlik, hogy olyan súlyos járulékos bűncselekmények kapcsolódnak hozzá, mint a korrupciós bűncselekmények (vesztegetés), illetve a pénzmosás, amelyek országok és térségek biztonságát, stabilitását veszélyeztetik. Ennek megfelelően a hatékony fellépésnek kiemelt prioritást kell élveznie. Rávilágítottam továbbá arra a tényre, hogy a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében a nemzetközi szervezett bűnözés jelentős szerepet vállal. Amikor szervezett bűnözésről írnak a nemzetközi tudományos szakirodalomban vagy a nemzetközi szervezetek jelentéseiben, a Palermói Egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoport fogalmát tekintik alapnak. Nehézséget okoz a jelenség elleni fellépésben, hogy a szervezett bűnözői csoport és a szervezett bűnözés fogalmát sok esetben összemossák, mintegy szinonim fogalomként tekintenek mindkettőre. E könyv megírásakor szembesültem azzal a ténnyel, hogy kevés olyan konkrét jelentés vagy cikk található a nemzetközi szakirodalomban, amelyik részletesen elemezné, milyen struktúrájú, munkamegosztású szervezett bűnözői csoportok vesznek részt e tevékenységben. Csupán annyit írnak, hogy a szervezett bűnözés bonyolítja e tevékenységet.

Látható, hogy mennyire árnyalt a kép, milyen sokféle struktúrával és munkamegosztással rendelkező szervezett bűnözői csoportok léteznek. Tevékenységük országokon és kontinenseken is átível, és sokukról sem az eljáró rendészeti szervek, sem a nemzetközi hírű kutatók nem is gondolják, hogy az Egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőeknek.

A közhiedelemben és sajnos gyakran egyes szakemberek körében is elterjedt az a téves nézet, hogy a szervezett bűnözői csoportok merev hierarchia alapján felépülő, keresztapa által irányított maffia típusú szervezetek, ahol alvezérek és katonák tevékenykednek. Amint látjuk, a védett állat- és növényfajok illegális

kereskedelmében kevésbé jellemzőek az ilyen típusú szervezetek: vannak ugyan területek (orrszarvútülök-, kaviárkereskedelem), ahol tisztán jelen vannak, azonban az esetek nagy részében legális vállalatok vagy laza szerkezetű hálózatok, illetve a három típus keveréke bonyolítja e tevékenységet. Látható, hogy a vállalati, laza hálózatban, illetve hibrid struktúrában való működés is megfelelhet a szervezett bűnözői csoportok fogalmának. Amint már utaltam rá, sokszor nehezebb a laza szerkezetű hálózatok elleni fellépés, egyrészt mert a hatóságok (sokszor a szakirodalom is ezen az állásponton van) szerint ezek nem szervezett bűnözői csoportok, másrészt mert egy-egy résztvevő (orvvadász, kereskedő, csempész stb.) kiesése, letartóztatása után a hálózat zökkenőmentesen működik tovább, hiszen könnyen pótolhatók egyes tagok. Míg a hierarchikus bünszervezetek esetén egy-egy magasabb szinten elhelyezkedő alvezér vagy a legmagasabb vezető kiesése okozhat zavarokat a működésben, esetleg egy szervezet teljes összeomlását is eredményezheti. Nehézség továbbá az ilyen szervezetek elleni fellépés azért is, mert míg a hierarchikus szervezeteknél a tagok között szoros a kapcsolat, egymást jól ismerik, és a világszerte alkalmazott nyomozás taktikai eszközökkel (például vádalku) egymást buktathatják le, elindítva ezzel egy dominóeffektust, amely elérhet a szervezet vezetőjéig, és a teljes szervezet összeomlását okozhatja. Ezzel szemben a laza hálózatoknál a tagok kapcsolata nagyon eseti jellegű, egymás dolgairól keveset tudnak, változó a láncolat következő tagjának személye is, így ennek köszönhetően a fentiekben vázolt taktika nem vagy nehezen kivitelezhető.

Az ilyen nemzetközi szinten működő bünszervezetek elleni fellépésben további nehézség a határokon, kontinenseken átnyúló bűnözői kapcsolatrendszer, és az ehhez szükséges szoros bűnügyi együttműködések hiánya. A példaként felhozott, sikeresen megoldott, kontinenseken átnyúló, nemzetközi jellegű ügyekben minden esetben szoros bűnügyi együttműködés és információcsere működött az érintett országok hatóságai között. Ezen entitások ellen a hatékony fellépés kulcsa az érintett országok szoros bűnügyi együttműködése, a bünszervezetek struktúrájának, működésének további kutatása, elemzése és a korrupció visszaszorítása lehetne.

A korábbi fejezetekben leírtam, hogy az Európai Unió területére történő illegális behozatal és kivitel tekintetében végrehajtott lefoglalások alapján milyen analíziseket végeztek egyes kutatások során, és azokból milyen következtetéseket vontak le. Ezen megállapítások szerint az EU bizonyos országai célországnak és tranzitországnak tekinthetők a kaviár, korallok, egyes teknősfélék, papagájok, illetve a hagyományos kínai orvosláshoz (*traditional chinese medicine*) köthető, illetve egyéb növényi és állati származékot tartalmazó gyógyhatású termékek vonatkozásában. Forrásországokként merülnek fel az üvegangolna és bizonyos védett madárfajok (sólymok) vonatkozásában.

E könyvben leírt kutatásom újabb tendenciákat tárt fel az EU-t érintő, nemzetközi törvénybe ütköző vadvilági kereskedelemben. A nemzetközi illegális elefántcsont-kereskedelemben, a korábbi lefoglalási adatok szerint, a megmunkált elefántcsont importtermékként érkezett Afrikából az EU területére. A kutatási eredmények szerint a 2015–2020 közötti években 27 alkalommal foglaltak le megmunkált elefántcsontot (szobrokat), átlagosan 4,34 kilót, és valamennyi esetben postai csomagként kísérelték meg a törvénytelen szállítást; a célország Kína volt. Mindez mutatja, hogy az EU az internetes nemzetközi kereskedelem egyik fő forrásának tekinthető, ezért az EU egyes tagállamainak rendészeti szerveinek feladata az egyes hirdetések kiszűrése, a hirdetők és a raktározott elefántcsont felderítése, továbbá az EU és Kína mint célország közötti fokozott bűnügyi együttműködés kiépítése.

Célterületként említi az EU-t több kutatás olyan gyógyhatású készítmények tekintetében, amelyek védett növényi vagy állati származékokat tartalmaznak. Megállapítottam, hogy rendszeresen és nagyobb mennyiségben érkeznek Lengyelországba Ukrajnából törvénytörő módon szállított, tengericsikóhal- vagy orvosipóca-kivonatot tartalmazó készítmények. Ez az útvonal nem szerepelt korábban nyilvánosságra hozott jelentésekben, kutatási anyagokban.

Egyáltalán nem említik kutatások, jelentések az amerikai kontinensen élő vörös hiúz (*Lynx rufus*) mint az EU területére importált nemzetközi illegális kereskedelemben érintett fajt. Kutatásom szerint a vörös hiúz bundáját a vizsgált időszakban 17 esetben foglalták le, átlagosan 20,6 kilót. A lefoglaltak száma kereskedelmi mennyiségre utal. A forrásország minden alkalommal az Amerikai Egyesült Államok, míg a célország Görögország volt.

Összességében valamennyi tendencia arról tanúskodik, hogy az EU országaiba irányuló és onnan kiinduló átlagos lefoglalási mennyiség nagy, kereskedelmi nagyságrendű. Mindezek arra engednek következtetni, hogy az EU-ba irányuló vagy onnan származó védett fajokkal nem egyedi jellegű, kis mennyiségű csempésztevékenységet, hanem rendszeres, visszatérő kereskedelmet folytatnak egyes személyek vagy csoportok. További kutatást igényel annak tisztázása, hogy az illegális kereskedelem mögött egyazon vagy több csoport, esetleg csak egyének állnak-e. A kérdés megválaszolása fontos, hiszen ha egy vagy több csoport végzi rendszeres haszonszerzési célból e tevékenységet, a szervezett elkövetés gyanúja merül fel. A lefoglalási adatok továbbá rámutatnak a már ismert problémára: a tevékenység globális jellegére.

A beszerzett magyarországi statisztikai adatok, megvizsgált bűnügyi iratok és lefolytatott szakértői interjúk szerint hazánk elsősorban cél- és tranzitorszájként érintett, valamint ezekben az ügyekben megfigyelhető a szervezett bűnözői csoportok jelenléte.

Célországként szerepel hazánk a jogsértő online kereskedelem útján beszerezhető termékek vonatkozásában. Elsősorban a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt illegális állati és növényi termékek és keletkezett bűnügyek vonatkozásában voltak kimutathatók nemzetközi szervezett bűnözői csoportok jelenlétére utaló adatok. A bűnügyekben lefoglalt termékek mindegyike a CITES egyezmény hatálya alá tartozó, növényi származékot tartalmazó gyógyhatású készítmény, illetve a hullók bőréből készült ruházati termékek és kiegészítők. Fontos tény emellett az is, hogy az általam vizsgált ügyekben a konkrét fajok vonatkozásában egyik forrásországnak sem volt fenntartása a CITES egyezménnyel kapcsolatban, és konkrét esetekben sem kiviteli, sem behozatali engedélyek nem álltak rendelkezésre, azaz büntetendő cselekménynek minősül az ilyen termékekkel való nemzetközi kereskedelem a forrásországban is.

Mindegyik ügyben törvényesen bejegyzett gazdasági társaságok kereskedtek nemzetközi szinten törvénytelenül, az online tér adta lehetőségek kihasználásával. Ez kriminológiai szempontból a gazdasági társaságok keretei között elkövetett vállalati bűnözésnek felel meg.

Büntetőjogi szempontból vizsgálva a jelenséget (amint azt a vonatkozó fejezetben is kifejtettem) kijelenthető: ha egy legálisan bejegyzett gazdasági társaság tevékenységével bűncselekményeket követ el anyagi haszonszerzési célzattal, az megfelel a szervezett bűnözői csoport fogalmának. A gazdasági társaság tagjairól elmondható, hogy a Palermói egyezmény által meghatározott szervezett bűnözői csoport keretei között tevékenykednek, és az itt vállalt kötelezettségeknek megfelelően a részes államoknak (forrás-, tranzit-, célország) jogalkotási és jogalkalmazási, nemzetközi együttműködési (rendészeti, igazságszolgáltatási) kötelezettségei merülnek fel.

A kutatásom során feltárt másik jellemző tendencia a védett madarak nemzetközi illegális kereskedelme egyes kelet-európai országok (elsősorban Románia) és Olaszország között, ahol hazánk a tranzitország szerepét tölti be. A vizsgált bűnügyek és lefolytatott szakértői interjúk arra engednek következtetni, hogy a jelenséggel foglalkozó, határokon átnyúló, csoportos elkövetés a lazábban szervezett hálózatok (szervezetlen hálózatok) fogalmába tartozik kriminológiai szempontból. Egyes ügyek tekintetében egyébként a hierarchikus jellegű bünszervezet jelenlétére utaló jelek is vannak.

Büntetőjogi szempontból ezeknél az ügyeknél is meg lehet állapítani, hogy a csoportos elkövetési formák az Egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmába illeszthetők. Egyik ügyben a magyar Büntető törvénykönyvben foglalt bünszervezet gyanúja is fennáll.

A nemzetközi illegális hóvirágsempészetben Magyarország tranzitszerepet tölt be. A hóvirág (*Galanthus nivalis*) a CITES II. függelékében szereplő növényfaj,

amelyet törvénytelenül szállítottak a vizsgált időszakban Ukrajnából, jellemzően Olaszországba, közúton. A kutatás során beszerzett adatok alapján megállapítható, hogy zömmel vágott formában történt a virágok szállítása, az esetek nagy részében jelentősebb, kereskedelmi mennyiségben. A konkrét szervezettséget nem sikerült a kutatás során feltárni, azonban további vizsgálati irányokat jelölnek ki az eddigi eredmények.

Mint azt a korábbi fejezetekben és itt is ismertettem, a feltárt kutatási eredmények szerint hazánk mint cél- és tranzitország szerepel a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben, és a csoportos elkövetési formák (vállalati bűnözés, szervezetlen hálózatok) mindegyikére ráilleszhető a szervezett bűnözői csoport fogalma, ugyanakkor nem illeszhető mindegyikre a hatályos magyar Btk. bűnszervezeti fogalma.

A Büntető törvénykönyv 2019-es módosításával beemelt új kiegészítések („hierarchikusan szervezett”, „konspiráltan működő”) jelentősen szűkítették a bűnszervezet fogalmának alkalmazási lehetőségeit. Álláspontom szerint ezzel számtalan, a szervezett bűnözői csoport által elkövetett bűncselekmény elleni hatékony és következetes fellépést nehezítették meg, amelyek kriminológiai értelemben a szervezett bűnözés részét képezik. A hazai jogalkotás e csoportok jogi minősítését egy szinttel lejjebb, az enyhébb jogkövetkezményekkel járó bűnszövetség szintjére helyezte.

A kutatásom során valamennyi vizsgált bűnügy nemzetközi jellegű, vagyis a forrás- vagy a célország Magyarországon kívüli. Az általam vizsgált ügyek vonatkozásában kijelenthetem, hogy a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren megvizsgált ügyek egyikében sem volt semmi nyoma annak, hogy az eljáró magyar nyomozó hatóság bármely másik érintett külföldi nyomozó hatósággal vagy más nemzetközi bűnügyi együttműködést biztosító szervezettel (Interpol, Europol) felvette volna a kapcsolatot.

Holott légi úton rendszeres jelleggel érkeztek visszatérően, online rendelések alapján, ugyanazon országokból (Indiából, az USA-ból) különböző nemzetközi védetség alatt álló állati vagy növényi termékek, amelyeket az adott országban legálisan bejegyzett gazdasági társaság forgalmaz vagy gyárt. A nemzetközi információcsere mindenképpen indokolt lett volna, vagy legalább jó lett volna egy jelzést küldeni valamelyik nemzetközi bűnügyi együttműködést biztosító rendőri szervnek (Interpolnak, Europolnak).

Kijelenthető ugyanígy a nemzetközi bűnügyi információcsere hiánya a közúton hazánk területén áthaladó illegális csempészet vonatkozásában is, a korábbiakban tárgyalt két területen (védett madarak és hóvirág). Kivételes pozitív példa ugyanakkor a Makói Rendőrkapitányság egyik korábbi ügye, amikor is hazánk érintésével csempészték védett madarakat Romániából Olaszországba. Az ügyben az eljáró

nyomozó hatóság által kezdeményezett jogsegély is hozzájárulhatott egy nemzetközi szinten működő hálózat leleplezéséhez.

A magyarországi törvénytelen kereskedelemmel foglalkozó fejezetben rávilágítottam arra, hogy hazánkban jellemzően nem az úgynevezett klasszikus, hierarchikus bűnszervezetek érintettek a védett fajok nemzetközi illegális kereskedelmében, hanem a vállalati bűnözői csoportok és a szervezetlen hálózatok.

A hierarchikus bűnszervezetek jellemzői: egyszemélyi vezetés, tisztán meghatározható hierarchia, erős belső fegyelem, szigorú belső szabályok, a szervezet egy névről ismert (például Cosa Nostra), gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője az aktivitásnak, illetve a szervezet gyakran teljes befolyás és ellenőrzés alatt tart egy meghatározott földrajzi területet (UNODC 2010).

A vállalati bűnözés azon jogellenes és káros cselekmények összessége, amelyeket egy cég alkalmazottai követnek el az egyéni vagy a céges érdekek előmozdításáért (FRIEDRICHS 2010).

Szervezetlen hálózatok azok a csoportok, amelyek több országot érintően végzik a különböző védett fajok kereskedelmét, csempészetét: például a csempészapparátus, amelynek összetétele gyakran változik, néha ideiglenes. Az ilyen csempészhálózatok tagjainak személye, összetétele nem állandó, a láncolat egyes tagjai közötti kapcsolat laza. A csoport rugalmasan reagál a különböző társadalmi-gazdasági, politikai és ökológiai változásokra, ezzel keresi a lehetőséget a minél hatékonyabb és jövedelmezőbb illegális tevékenységekre.

A nemzetközi kutatások eredményei is rámutatnak arra, hogy általában a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok a legkülönbözőbb formában, struktúrával, létszámmal, működési időperiódussal, tevékenységi formával jöttek létre.

Ezek a csoportok előfordulnak a közismert maffiastruktúrájú, merev bűnszervezetektől a laza, rugalmas felépítésű, transzkontinentális hálózatokig egyaránt. Valamely bűnszervezet teljes befolyást ér el a politikai hatalomban, mások kevésbé, vagy egyáltalán nem. Egyes csoportosulások a legális gazdasági élet felett átvehetik az irányítást, azt jelentősen befolyásolhatják, míg néhányuk inkább csak behatol a pénzmosási tevékenységével. Némelyik csoport lételeme a korrupció, míg másoknak kevésbé. Létszámuk szintén változó: számlálhatnak több száz tagot (ez a ritkább) vagy csupán pár tucatot. A működési időperiódusok is jelentősen eltérnek: lehet több év vagy csupán pár hónap. Ezek az eltérések sokszor nem csak a különböző földrajzi területen létrejött szervezetekre jellemzők, az egy országon belül létrejött szervezeteknél is megfigyelhető a sokféleség. Az eltéréség ellenére közös vonásuk, hogy valamennyi ilyen csoportosulás (általában súlyos) bűncselekményeket követ el, ezek révén minél nagyobb profitot, befolyást akar szerezni (SZENDREI 2018:

88). A szervezett csoportokban való bűnelkövetés veszélyei abban rejlenek, hogy egyrészt képes destabilizálni egyes államok nemzetbiztonságát, jogrendjét és gazdasági rendszerét (KOZŁOWSKI 2018: 59), másrészt az elkövetők elleni fellépés kriminalisztikai kihívások elé állítja a bűnüldöző hatóságokat is, jelentősen megnegatívve egyes nyomozások eredményességét (BÓCZ 2008: 11).

A hazánkat érintő nemzetközi jellegű természetkárosítási ügyekben, amelyeket szervezett bűnözői csoportnak minősülő entitások műveltek, kijelenthető, hogy nem klasszikus hierarchikus irányítás alatt álló maffiaszervezetek, hanem külföldön működő vállalatok, gazdasági társaságok (vállalati bűnözés), illetve lazán szervezett hálózatok (szervezetlen hálózatok) követték el.

Ismertettem továbbá a nemzetközi kutatások azon eredményeit, amelyek szerint a határokon átnyúló törvénytelen vadkereskedelemhez más, a szervezett bűnözéssel kapcsolatba hozható bűncselekmények is szorosan kapcsolódnak: korrupciós bűncselekmények, pénzmosás, más illegális termékekkel való kereskedelem (drog-, fegyver-, emberkereskedelem), erőszakos bűncselekmények stb. (ANAGNOSTOU–DOBERSTEIN 2021). A felvett interjúk és a megtekintett bűnügyek alapján ennek a hazánkat érintő ügyekben egyértelmű jele nem volt tapasztalható.

JAVASLATOK

Az Európai Unió a 2015–2021-es, majd a 2021-et követő jelenlegi ciklusban EMPACT prioritássá tette a vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos bűncselekmények elleni fellépést. A saját kutatási eredményeim is igazolják, hogy a szervezett bűnözés a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében jelen van az Európai Unióban és Magyarországon is, vagyis mindenképpen üdvözlendő, hogy a probléma súlyát felismerve kiemelt területként kezelik.

Az EU tekintetében a lefoglalási adatok alapján végzett kvantitatív elemzésem olyan újabb tendenciákat, területeket tárt fel, amelyek kereskedelmi tevékenységre, és a szervezett bűnözői csoportok részvételére utalnak. Ezek alapján indokoltnak látom egyrészt a feltárt jelenségek további kutatását és elemzését (nem csupán kutatói, hanem bűnelemzői, bűnüldözői szinten is), illetve további kvantitatív módszeren (lefoglalási adatokon) alapuló elemzések készítését. Jóllehet a különböző bűnügyi területeken előforduló módszerek, tendenciák feltárására irányulóan alkalmazzák az úgynevezett SOCTA-kérdőíveket, de ez a kérdőív jellemzően nem kvantitatív alapú kutatási módszer.

Feltártam a kutatásomban, hogy a nemzetközi szinten működő szervezett bűnözői csoportok vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos illegális tevékenysége érinti hazánkat, elsősorban cél- és tranzitországgként, azonban ezen ügyek nagy része nem kap kellő prioritást. Egyrészt hatásköri szabályok alapján ezek a bűnügyek a helyi rendőri nyomozó hatóságok előtt folynak, másrészt részben ennek következtében a nemzetközi információcsere, a nemzetközi szálak felderítése elmarad.

A nemzetközi repülőtéren vagy közúti határátkelőhelyeken lefoglalt védett fajokkal kapcsolatban indult nyomozások a helyi (vagy RRI) nyomozó hatóságok hatáskörébe kerülnek a jelenleg hatályos hatásköri rendelet alapján.

A KRNNI hatáskörébe csak akkor kerülhet a bűncselekmény nyomozása „bűnszervezetben történő elkövetésének gyanúja esetén [...] ha az annak alapjául szolgáló bűncselekménynek – a 2006. évi CI. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett

bűnözés elleni Egyezmény 3. cikk (2) bekezdésében meghatározott – nemzetközi jellege van”. [25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről, 2. § (2) bekezdés b) pont]

A rendelet alapján először is teljes mértékben kieshet a KR NNI hatásköréből minden olyan bűnügy nyomozása, amelyik „csak” a Palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának felel meg, a magyar Btk.-nak nem. Másrészt nem tisztázott, mit értünk „bűnszervezetben történő elkövetésének gyanúja” alatt: a megalapozott gyanú vagy egyszerű gyanú is elegendő, milyen szinten legyen bizonyított az ügyben a bűnszervezet fennállása.

Mindenképpen indokolt lenne, hogy a nemzetközi szervezett bűnözői tevékenységre specializálódott Nemzeti Nyomozó Iroda hatáskörébe kellene helyezni a nyomozást ezekben az ügyekben, természetesen a környezeti bűnözéssel foglalkozó egység létszámemelése mellett. Megoldás lehetne a hatásköri normák változatlanul hagyása mellett a helyi rendőri szervek megerősítése létszámban és technikában, mindez azért, hogy ilyen jellegű ügyekben a gyors nemzetközi információcsere alkalmazásával hatékonyabban fel tudjanak lépni.

Monográfiámban rámutattam arra, hogy az online tér mekkora lehetőséget kínál a védett fajok illegális kereskedelméhez. Egyébként az online térben elkövetett bűncselekmények új tendenciaként jelentkeznek a bűnözés más területein is, ezért a modern bűnüldözés legújabb kihívásaként tekinthetjük ezt a jelenséget, illetve erre hathatós választ kell keresnie és adnia a bűnüldöző hatóságoknak. Erre a tényre már több szerző is felhívta a figyelmet (FENYVESI 2014; HAUTZINGER 2015; HAUTZINGER 2019).

Megállapítottam azt is, hogy a magyar büntetőjog bűnszervezeti fogalma jelentősen szűkebb a nemzetközi egyezményekben (Palermói egyezmény, EU kerethatározat) foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmánál. A 2019-es Btk.-módosítással jelentősen leszűkítette a jogalkotó azon entitások körét, amelyekre alkalmazható lenne, ezért mindenképpen megfontolást igényel a jogalkotó részéről a bűnszervezet régi, tágabb fogalmának visszaállítása.

Emellett szól az Europol már hivatkozott 2021-es SOCTA-felméréséről készült jelentésében tett megállapítás is, miszerint az Európai Unió területén működő szervezett bűnözői csoportok nagy része (60%) lazán szerveződő rugalmas hálózat, míg kisebb része (40%) a merevebb szerkezetű és szigorú hierarchiával rendelkező bűnszervezet, vagyis a hatályos magyar bűnszervezet fogalma nem alkalmazható e bűnszervezetek nagy részére (Europol 2021).

Ismeretes, hogy hatályos szabályozásunk a szervezett elkövetés értékelésére kétlépcsős értékelési lehetőséget ad: lehet bűnszervezet és bűnszövetség, mindkét esetben súlyosabb jogkövetkezményeket helyezvén kilátásba a szervezett, csoportos

elkövetés fokozottabb veszélyére tekintettel. Így ebből a szempontból nem tűnik indokoltnak a bünszervezet fogalmának tágítása. Azonban a jogalkotó jóval enyhébb jogkövetkezményeket helyez kilátásba a bünszövetségben, mint a bünszervezetben történő elkövetés esetén (például bünszervezetnél: büntetési tétel felső határának kétszeresére emelése, vagyonekobzás esetén a bizonyítási teher megfordulása stb.). Ráadásul a Btk. Különös részében külön minősített esetként a természetkárosítás bünteténél nem tünteti fel a törvényt.

Megoldás lehetne, ha a jogalkotó a természetkárosítás bünteténél a bünszövetségben való elkövetést külön minősített esetként tüntetné fel. A hazai jogalkotásnak a szervezeten elkövetett természetkárosításra mindenképpen megfelelő választ kell adnia, mivel készülöben egy új európai uniós irányelvtervezet, mely a környezet büntetőjogi védelméről szól, és a korábbi 2008/99/EK irányelvet váltja fel. A tervezetben szerepel, hogy a „szervezett bűnözői csoportok környezeti bűncselekményben való részvételét vagy a bűncselekmény ilyen jellegű csoport javára való elkövetését súlyosbító körülménynek kell tekinteni”. [COM(2021)0851 – C9-0466/2021 – 2021/0422(COD)]

További probléma, hogy a természetkárosítás bünteténél alapesete csupán három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A Palermói egyezmény szerint ugyanis „szervezett bűnözői csoport: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”.

Ahogy a monográfiámból is kitűnik, a hazánkat is érintő, nemzetközi szinten, több ember részvételével, szervezeten elkövetett természetkárosítás bűncselekmények a csoportos elkövetés struktúrája alapján beleillenek az Egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmába, egyedül a „súlyos bűncselekmény” feltétel hiányzik. Az Egyezmény szerint: „súlyos bűncselekmény: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás”. Hatályos Büntető törvénykönyvünk szerint az alapeseti tényállás három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, vagyis megfontolás tárgyát képezhetné a büntetési tétel súlyosságának emelése.

A vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme (természetkárosítás) mint bűncselekmény büntetési tételének súlyosítására egyébként az ENSZ egyik 2015-ös közgyűlési határozata is tett ajánlást a tagállamoknak (lásd ENSZ A/69/L.80 and Add.1 számú közgyűlési határozata).

IRODALOMJEGYZÉK

SZAKIRODALOM

- ABADINSKY, Howard (2007): *Organised Crime* (8th ed.). Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- ADLER, Patricia A. (1993): *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper-level Drug Dealing and Smuggling Community*. New York: Columbia University Press. Online: <https://doi.org/10.7312/adle94604>
- ALBANESE, Jay S. – REICHEL, Philip L. szerk. (2014): *Transnational Organized Crime. An Overview from Six Continents*. Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC: SAGE.
- ALBANESE, Jay S. (2010): *Organized Crime in Our Times*. Burlington: Andreson Publishing. Online: <https://doi.org/10.1093/obo/9780195396607-0021>
- ALBERTS, Elizabeth Claire (2020): Malaysian Authorities Seize Record 6 Tons of African Pangolin Scales. *Mongabay*, 2020. április 7. Online: <https://news.mongabay.com/2020/04/malaysian-authorities-seize-record-6-tons-of-african-pangolin-scales/>
- ALEXANDER, Kristina (2014): *The Lacey Act: Protecting the Environment by Restricting Trade*. Washington DC: Congressional Research Service. Online: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R42067.pdf>
- ALOYSIUS, Scott Li Meng et al. (2020): Flying Into Extinction: Understanding the Role of Singapore's International Parrot Trade in Growing Domestic Demand. *Bird Conservation International*, 30(1), 139–155. Online: <https://doi.org/10.1017/s0959270919000182>
- ALVES, Rômulo Romeu Nóbrega – ROSA, Ierecê L. (2010): Trade of Animals Used in Brazilian Traditional Medicine: Trends and Implications for Conservation. *Human Ecology*, 38(5), 691–704. Online: <https://doi.org/10.1007/s10745-010-9352-0>
- ANAGNOSTOU, Michelle – DOBERSTEIN, Brent (2021): Illegal Wildlife Trade and Other Organised Crime. A Scoping Review. *Ambio*, 51, 1615–1631. Online: <https://doi.org/10.1007/s13280-021-01675-y>

- ANAGNOSTOU, Michelle (2021): Synthesizing Knowledge on Crime Convergence and the Illegal Wildlife Trade. *Environmental Challenges*, 5(328), 100222. Online: <https://doi.org/10.1016/j.envc.2021.100222>
- ANDREAS, Peter – GREENHILL, Kelly M. (2011): *Sex, Drugs, and Body Counts: The Politics of Numbers in Global Crime and Conflict*. Ithaca–London: Cornell University Press.
- ANTAL Attila (2011): Az új Alaptörvény környezetvédelmi filozófiája. *Közjogi Szemle*, 4(4), 43–51.
- ARROYO-QUIROZ, Inés – WYATT, Tanya (2019): Wildlife Trafficking between the European Union and Mexico. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 8(3), 23–37. Online: <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v8i3.1243>
- ASH, Lydia (2020): A Falconry Timeline. *The Modern Apprentice*. Online: www.themodernapprentice.com/history.htm
- BalticShipping.com [é. n.]: INDEPENDENCE, IMO 8608585. Online: www.balticshipping.com/vessel/imo/8608585
- BÁNDI Gyula (2011): *Környezetjog*. Budapest: Szent István Társulat.
- BBC News (2012): Tropical Fish Plot Cocaine Smugglers Jailed. BBC.com, 2012. február 24. Online: www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-17143653
- BELTRAME, Alberto – BORSOI, Claudia (2019): Bracconaggio, scatta un arresto in provincia. *Il Gazzettino.it*, 2019. december 21. Online: www.ilgazzettino.it/pay/pordenone_pay/bracconaggio_scatta_un_arresto_in_provincia-4940366.html
- BLOCK, Alan A. – CHAMBLISS, William J. (1981): *Organizing Crime*. New York: Elsevier.
- BLOCK, Alan A. (1979): The Snowman Cometh: Coke in Progressive in New York. *Criminology*, 17(1), 75–99. Online: <http://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1979.tb01277.x>
- BÓCZ Endre (2008): A szervezett bűnözésről és a bünszervezet fogalmáról. *Magyar Rendészet*, 8(4), 5–23.
- BLOCK, Alan A. (1979): The Snowman Cometh: Coke in Progressive in New York. *Criminology*, 17(1), 75–99. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1979.tb01277.x>
- BOEKHOUT VAN SOLINGE, Tim (2013): The Illegal Exploitation of Natural Resources. In PAOLI, Letizia (szerk.): *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199730445.013.024>
- BOUCHARD, Martin (2006): *Segmentation et structure structure des risques d'arrestation dans les marchés de drogues illégales*. PhD dissertation. School of Criminology, University of Montreal. Online: <https://umontreal.scholaris.ca/bitstreams/a710053a-500e-4a2f-a1fo-67ba1e7855a1/download>
- BRICK, Kerri – MUCHAPONDWA, Edwin – VISSER, Martine (2014): *Abalone Poaching, Methamphetamine Use, Criminal Activity in South Africa and the Associated Implications for Resource Management*. Draft. Online: www.researchgate.

- net/publication/255608360_Abalone_poaching_methamphetamine_use_criminal_activity_in_South_Africa_and_the_associated_implications_for_resource_management_Draft
- BUDIANI, Indah – RAHARNINGRUM, Febri (2018): *Illegal Online Trade in Indonesian Parrots*. Geneva: The Global Initiative Against Transnational Organized Crime.
- CANTÚ GUZMAN, Juan Carlos et al. (2007): *The Illegal Parrot Trade in Mexico. A Comprehensive Assessment*. Bosques de las Lomas – Washington: Defenders of Wildlife. Online: https://defenders.org/sites/default/files/publications/the_illegal_parrot_trade_in_mexico.pdf
- CANTÚ GUZMAN, Juan Carlos et al. (2007): *The Illegal Parrot Trade in Mexico. A Comprehensive Assessment*. Bosques de las Lomas – Washington: Defenders of Wildlife. Online: https://defenders.org/sites/default/files/publications/the_illegal_parrot_trade_in_mexico.pdf
- CARDADOR, Laura et al. (2019): The European Trade Ban on Wild Birds Reduced Invasion Risks. *Conservation Letters*, 12(3), e12631. Online: <https://doi.org/10.1111/conl.12631>
- CART, Theodore Whaley (1973): The Lacey Act: America's First Nationwide Wildlife Statute. *Forest & Conservation History*, 17(3), 4–13. Online: <https://doi.org/10.2307/4004266>
- CHANG, Chia-Hao et al. (2013): Authenticating the Use of Dried Seahorses in the Traditional Chinese Medicine Market in Taiwan Using Molecular Forensics. *Journal of Food and Drug Analysis*, 21(3), 310–316. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jfda.2013.07.010>
- CHISZAR, David – SMITH, Hobart M. – COSTAIN, W. Douglas (1992): Reptiles in Association With Illicit Drugs. *Bulletin of the Chicago Herpetological Society*, 27(1), 1–4. Online: <https://chicagoherp.org/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2019/12/271.pdf>
- CHO, Byung-Sun (2000): Emergence of an International Environmental Criminal Law? *UCLA Journal of Environmental Law and Policy*, 19(1), 11–47. Online: <https://doi.org/10.5070/L5191019216>
- CHRISTY, Bryan (2014): Convicted Drug Dealer Indicted for Selling Rhino Horns. *National Geographic*, 2014. április 19. Online: www.nationalgeographic.com/news/2014/4/140417-rhino-horn-drugs-weapons-cartel-arrest-smuggling/
- CLINARD, Marshall B. – YEAGER, Peter C. (1981): Corporate crime. *Journal of Criminal Justice*, 9(3), 253–255. Online: [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(81\)90075-1](https://doi.org/10.1016/0047-2352(81)90075-1)
- COOK, Dee – ROBERTS, Martin – LOWTHER, Jason (2002): *The International Wildlife Trade and Organised Crime: A Review of the Evidence and the Role of the UK*. Godalming: World Wide Fund for Nature.
- CRESSEY, Donald szerk. (1969): *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*. New York: Harper and Row.

- CURTIS, Glenn E. et al. (2002): Transnational Activities of Chinese Crime Organizations. *Trends in Organized Crime*, 7, 19–57. Online: <https://doi.org/DOI:10.1007/s12117-002-1011-4>
- D'CRUZE, Neil et al. (2018): A Socio-Economic Survey of Pangolin Hunting in Assam, Northeast India. *Nature Conservation*, 30, 83–105. Online: <https://doi.org/10.3897/natureconservation.30.27379>
- DAMANIA, Richard (2002): Environmental Controls With Corrupt Bureaucrats. *Environment and Development Economics*, 7(3), 407–427.
- DÁNOS Valér (1996): A szervezett bűnözés. In GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAI Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek*. Budapest: Corvina Kiadó.
- DAVIES, Pamela – WYATT, Tanya (2020). *Crime and Power*. Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-57314-0>
- DE BOER, John – BOSETTI, Louise (2015): *The Crime-Conflict „Nexus”: State of the Evidence*. Occasional Paper 5. United Nations University Centre for Policy Research. Online: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:3134/unu_cpr_crime_conflict_nexus.pdf
- DENOËUX, Guilain P. (2007): Corruption in Morocco: Old Forces, New Dynamics and a Way Forward. *Middle East Policy*, 14(4), 134–151. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2007.00329.x>
- DESROCHES, Frederick J. (2005): *The Crime That Pays: Drug Trafficking and Organised Crime in Canada*. Toronto: Canadian Scholars Press.
- DEVLIN, Peter (2016): BARK-ing Mad Drug Bust: Police Find 154kg of Meth Worth \$115million Hidden Inside Timber Logs in a Sea Container That Arrived in Australia from Africa. *Daily Mail Online*, 2016. augusztus 4. Online: www.dailymail.co.uk/news/article-3723417/BARK-ing-mad-drug-bust-Police-154kg-meth-worth-115-million-hidden-inside-timber-logs-sea-container-arrived-Australia-Africa.html
- DOOM, Justin (2019): 7.5 Tons of Ivory, Pangolin Scales Seized in Vietnam. *abcNews*, 2019. június 14. Online: <https://abcnews.go.com/International/75-tons-ivory-pangolin-scales-seized-vietnam/story?id=63708125>
- DUBINSKY, Igor V. (2007): How Bad Boys Turn Good: The Role of Law in Transforming Criminal Organizations into Legitimate Entities by Making Rehabilitation an Economic Necessity. *DePaul Business & Commercial Law Journal*, 5(2), 379–426.
- DUFFY, Rosaleen (2010): *Nature Crime. How We're Getting Conservation Wrong*. New Haven: Yale University Press. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctt5vkt2w>
- DUPUY, Kendra E. (2017): Corruption and Elite Capture of Mining Community Development Funds in Ghana and Sierra Leone. In WILLIAMS, Aled – LE BILLON, Philippe (szerk.): *Corruption, Natural Resources and Development*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 69–79. Online: <https://doi.org/10.4337/9781785361203.00012>

- DWYER, Michael B. – INGALLS, Micah L. – BAIRD, Ian G. (2016): The Security Exception: Development and Militarization in Laos's Protected Areas. *Geoforum*, 69, 207–217.
- Earth Org (2009): Diplomat Received Rhino Horns. *Earth Organization*, 2009. augusztus 12. Online: www.earthorganization.org/diplomat-received-rhino-horns/
- ECK, John – GRESH, Jeffrey S. (2000): Drug Trafficking as a Cottage Industry. In: NATARAJAN, Mangaj – HOUGH, Mike (szerk.): *Illegal Drug Markets: From Research to Prevention Policy*. New York: Criminal Justice Press, 241–271.
- ELEK Balázs (2016): Az orvvadászattól a terrorizmus finanszírozásáig – Gondolatok az orvvadászat társadalomra veszélyességéről. *Terror&Elhárítás*, 5(1), 110–140.
- ERDEI Krisztián szerk. (2018): *Kúria évkönyv 2017*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- FARKAS CSAMANGÓ Erika (2014): *Környezetjogi szabályozások. Egyetemi jegyzet*. Szeged: SZTE ÁJK – JATE Press.
- FELSON, Marcus (2006): *Crime and Nature*. Thousand Oaks: Sage Publications. Online: <https://doi.org/10.4135/9781452204260>
- FENYVESI Csaba (2014): *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus.
- FIJNAUT, Cyrille – PAOLI, Letizia (2004): *Organised Crime in Europe, Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*. Dordrecht: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-2765-9>
- FINCKENAUER, James – WARING, Elin (1996): Russian Emigré Crime in the United States: Organized Crime or Crime That Is Organized? *Transnational Organized Crime*, 2(2–3), 139–140.
- FOSTER, S. J. – KUO, Ting-Chun – WAN, Kar Yan Wan – VINCENT, Amanda (2019): Global Seahorse Trade Defies Export Bans Under CITES Action and National Legislation. *Marine Policy*, 103, 33–41. Online: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2019.01.014>
- FOSTER, Sarah J. et al. (2019a): Online: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2019.01.014>
- FOWLER, Andrea J. – LODGE, David M. – HSIA, Jennifer F. (2007): Failure of the Lacey Act to Protect US Ecosystems Against Animal Invasions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 5(7), 353–359. Online: [https://doi.org/10.1890/1540-9295\(2007\)5\[353:FOTLAT\]2.o.CO;2](https://doi.org/10.1890/1540-9295(2007)5[353:FOTLAT]2.o.CO;2)
- FREDRIKSSON, Per G. – SVENSSON, Jakob (2003): Political Instability, Corruption and Policy Formation: The Case of Environmental Policy. *Journal of Public Economics*, 87(7–8), 1383–1405. Online: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(02\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00036-1)
- FRIEDRICHS, David O. (2010): *Trusted Criminals. White Collar Crime in Contemporary Society*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- GASTROW, Peter (2001): Triad Societies and Chinese Organised Crime in South Africa. *Organised Crime and Corruption Programme, Institute for Security Studies*. Occasional Paper No 48, 1–8. Online: <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/paper48.pdf>

- GILARDI, James D. (2006): Captured for Conservation: Will Cages Save Wild Birds? A Response to Cooney and Jepson. *Oryx*, 40(01), 24–26. Online: <https://doi.org/10.1017/S0030605306000160>
- GOGA, Khalil (2014): The Illegal Abalone Trade in the Western Cape. *Institute for Security Studies Papers*, (261), 1–12.
- GOMBOS Katalin – SZIEBIG Orsolya Johanna (2020): Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest: Ludovika, 1894–2030.
- GOMEZ, Lalita – LEUPEN, Boyd T. C. – HWA, Tiai Kiu (2016): The Trade of African Pangolins to Asia. A Brief Case Study of Pangolin Shipments From Nigeria. *TRAFFIC Bulletin*, 28(1), 3–5. Online: www.traffic.org/site/assets/files/3012/traffic_pub_bulletin_28_1.pdf
- GOUNEV, Philip – RUGGIERO, Vincenzo (2014): *Corruption and Organized Crime in Europe. Illegal Partnerships*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203117965>
- GÖRGÉNYI Ilona (1995): The Protection of the Environment by Criminal Law. *Acta Juridica Hungarica*, 37(3–4), 189–199.
- GÖRGÉNYI Ilona (2002): A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 50(10), 39–50.
- GÖRGÉNYI Ilona (2018): Protection of the Environment Through Criminal Law Considering the European Standards. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 13(25), 46–80. Online: <https://doi.org/10.21029/JAEL.2018.25.46>
- GRIFFITHS, Anthony D. (1999): Demography and Home Range of the Frillneck Lizard, *Chlamydosaurus kingii* (Agamidae), in Northern Australia. *Copeia*, 1999(4), 1089–1096. Online: <https://doi.org/10.2307/1447984>
- HAJDÚCHOVÁ, Andrea Settey (2020): Wildlife and Forest Crime on the Rise Globally, and in CEE. *Wwf.org*, 2020. május 4. Online: www.wwf.org/co/?362057/WWF-SK-TRAFFIC-interview
- HARNBERGER György – ZSIGMOND Csaba (2020): A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának vámhatósági ellenőrzése. *Magyar Rendészet*, 20(1), 45–66. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2020.1.3>
- HARRINGTON, Lauren A. – D’CRUZE, Neil – MACDONALD, David (2018): Rise to Fame: Events, Media Activity and Public Interest in Pangolins and Pangolin Trade, 2005–2016. *Nature Conservation*, 30, 107–133. Online: <https://doi.org/10.3897/natureconservation.30.28651>
- HAUTZINGER Zoltán (2015): A bűnügyi nyomozás elmélete: Gondolatok Fenyvesi Csaba A kriminalisztika tendenciái című műve kapcsán. *Belügyi Szemle*, 63(2), 122–129. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.6>

- HAUTZINGER Zoltán (2019): Gondolatok a kriminalisztika elméleti rendszeréről. *Jura*, 25(1), 84–93. Online: https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2019_1.pdf
- HAUTZINGER Zoltán (2023): A rendészettudomány művelésének és fejlesztésének nemzetközi lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 71(11), 2005–2014. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.11.7>
- HEGYALJAI Máttyás (2014): Az EMPACT mint rendészeti válasz az európai bűnözésre. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 15, 127–134.
- HERRERA, Mauricio – HENNESSEY, Bennett (2007): Quantifying the Illegal Parrot Trade in Santa Cruz De La Sierra, Bolivia, with Emphasis on Threatened Species. *Bird Conservation International*, 17(4), 295–300.
- HUMBLE, Noreen (2017): *Mediterranean Travels. Writing Self and Other from the Ancient World to the Contemporary*. London: Routledge.
- HÜBSCHLE, Annette (2016): Security Coordination in an Illegal Market: The Transnational Trade in Rhinoceros Horn. *Politikon*, 43(2), 193–214. Online: <https://doi.org/10.1080/02589346.2016.1201377>
- INFIELD, Mark – NAMARA, Agrippinah (2001): Community Attitudes and Behaviour Towards Conservation: An Assessment of a Community Conservation Programme Around Lake Mburo National Park, Uganda. *Oryx*, 35(1), 48–60. Online: <https://doi.org/10.1046/j.1365-3008.2001.00151.x>
- INZELT Éva – BEZSENYI Tamás (2021): *A vállalati bűnözés jellemzőinek megértése: elméleti megfontolások és empirikus kutatás eredményei alapján*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. Online: www.eltereader.hu/media/2021/04/Inzelt-Bezsenyi-A-vallalati-bunozes_web.pdf
- INZELT Éva (2018): Rendészeti és igazságügyi szervek együttműködése, illetve a közöttük lévő információáramlás a szervezett bűnözéses ügyek nyomozati munkájában. In FRIGYER László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból. Tanulmánykötet II*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 8–30. Online: https://bba.uni-nke.hu/document/bba-uni-nke-hu/BBA_Tanulm%C3%A1ny%C3%B6tet_II_.pdf
- IRK Ferenc (2015): *Megbüntethetetlen bűnök I. Transznacionális gazdálkodó szervezetek kockázatmenedzselése*. Miskolc: Bíbor.
- IRLAND, Lloyd C. (2008): State Failure, Corruption, and Warfare: Challenges for Forest Policy. *Journal of Sustainable Forestry*, 27(3), 189–223. Online: <https://doi.org/10.1080/10549810802219963>
- JEPSON, Paul – LADLE, Richard J. (2005): Bird-Keeping in Indonesia. Conservation Impacts and the Potential for Substitution-Based Conservation Responses. *Oryx*, 39(04), 442–448. Online: <https://doi.org/10.1017/S0030605305001110>
- KARSAI Krisztina szerk. (2020): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Wolters Kluwer Kiadó.

- KATZNER, Todd E. (2005): Corruption – a Double-Edged Sword for Conservation? A Response to Smith & Walpole. *Oryx*, 39(3), 260–262. Online: <https://doi.org/10.1017/S0030605305000748>
- KAZMAR, Jonathan P. (2000): The International Illegal Plant and Wildlife Trade: Biological Genocide? *UC Davis Journal of International Law and Policy*, 6(1), 105–129.
- KNAPP, Amélie – KITSCHKE, Claudia – VON MEIBOM, Stephanie szerk. (2006): *Proceedings of the International Sturgeon Enforcement Workshop to Combat Illegal Trade in Caviar*. Brussels: TRAFFIC Europe for the European Commission. Online: www.traffic.org/site/assets/files/9471/proceedings-of-the-international-sturgeon-enforcement-workshop.pdf
- KOHÁR László (2011): *A solymászatról kezdőknek*. Veszprém: szerzői kiadás.
- KORINEK László (1996): A szervezett bűnözés lényegi elemei. In BENISNÉ GYÖRFFY Ilona (szerk.): *Harmadik Magyar Jogászgűlés, Balatonfüred, 1996. május 17–19*. Budapest: Magyar Jogász Egylet.
- KOZŁOWSKI, Ricco (2018): Organized Crime in Europe. *Magyar Rendészet*, 18(5), 57–76. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.5.4>
- KŐHALMI László (2001): A magyar környezeti büntetőjog kialakulása. In FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): *Minúciák – Tanulmányok Tremmel Flórián 60. születésnapjának a tiszteletére*. Pécs: PTE ÁJK.
- KŐHALMI László (2017): A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In HOLLÁN Miklós – BARABÁS A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex – régi és újabb vitakérdései*. [H. n.]: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Országos Kriminológiai Intézet, 327–341.
- KUMARAVEL, Kaliaperumal et al. (2012): Seahorses – A source of traditional medicine. *Natural Product Research*, 26(24), 2330–2334. Online: <https://doi.org/10.1080/14786419.2012.662650>
- LAGUTOV, Viktor (2008): *Rescue of Sturgeon Species in the Ural River Basin*. Dordrecht: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8924-4>
- LAMPE, Klaus von (2003): The Use of Models in the Study of Organised Crime. In *Proceedings of the 2003 Conference of the European Consortium for Political Research (ECPR)*. Marburg: Free University Berlin.
- LAMPE, Klaus von (2005): *Beg, Steal or Borrow. The Study of Organized Crime and the Infusion of Concepts and Theories from Other Disciplines*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology (ASC) Toronto, Canada. Online: www.organized-crime.de/ASC2005-kvl.pdf
- LAMPE, Klaus von (2016): *Organized crime. Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures and Extra-Legal Governance*. Los Angeles: SAGE. Online: <https://doi.org/10.4135/9781506305110>

- LAVORGNA, Anita (2014): Wildlife Trafficking in the Internet Age. *Crime Science*, 3(1), 5. Online: <https://doi.org/10.1186/s40163-014-0005-2>
- LE, Vy (2012): Organised Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions. *International Journal Criminology and Sociology*, 2, 121–131. Online: <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2012.01.12>
- LEGUERRIER, Yves (1989): Les entreprises de prostitution commerciales: Les commerces éphémères des marchés illicites. *Criminologie*, 22(2), 35–63. Online: <https://doi.org/10.7202/017281ar>
- LICHTENWALD, Terrance – PERRI, Frank – MACKENZIE, Paula (2009): Smuggling Multi-Consignment Contraband. *Inside Homeland Security*, 7(2), 17–31.
- LIDDICK, Donald R. (2011): *Crimes Against Nature. Illegal Industries and the Global Environment*. Santa Barbara: Praeger.
- LO, T. Wing (2010): Beyond Social Capital: Triad Organized Crime in Hong Kong and China. *The British Journal of Criminology*, 50(5), 851–872.
- Local Development Partners' Group in Uganda (2019): 3.2 Tons of Ivory and 423 Kg of Pangolin Scales Seized through EU Support. [LDPG.or.ug](http://ldpg.or.ug), 2019. április 2. Online: www.ldpg.or.ug/3-2-tons-of-ivory-and-423-kg-of-pangolin-scales-seized-through-eu-support/
- LYNCH, Michael J. – PIRES, Stephen F. (2020): *Quantitative Studies in Green and Conservation Criminology. The Measurement of Environmental Harm and Crime*. New York: Routledge.
- MACKENZIE, Simon (2020): *Transnational Criminology. Trafficking and Global Criminal Markets*. Bristol: Bristol University Press. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctv17hm7xv>
- MASSE, Francis et al. (2020): Conservation and Crime Convergence? Situating the 2018 London Illegal Wildlife Trade Conference. *Journal of Political Ecology*, 27(1), 23–42. Online: <https://doi.org/10.2458/v27i1.23543>
- MAY, Channing (2017): *Transnational Crime and the Developing World*. Washington: Global Financial Integrity. Online: https://secureservercdn.net/50.62.198.97/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2017/03/Transnational_Crime-final.pdf
- MONTESH, Moses (2013): *Rhino Poaching: A New Form of Organised Crime*. Rhino Resource Center. Online: www.rhinoresourcecenter.com/pdf_files/136/1368077595.pdf
- MORETO, William D. – LEMIEUX, A. M. (2015): From CRAVED to CAPTURED: Introducing a Product-Based Framework to Examine Illegal Wildlife Markets. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21(3), 303–320. Online: <https://doi.org/10.1007/s10610-014-9268-0>
- MORSELLI, Carlo (2001): Structuring Mr. Nice: Entrepreneurial Opportunities and Brokerage Positioning in the Cannabis Trade. *Crime, Law, and Social Change*, 35(5), 203–244. Online: <http://doi.org/10.1023/A:1011272411727>

- NAGYCENKI Tamás (2021): *A szervezett bűnözéssel kapcsolatos jogi szabályozás, illetve a bűnszervezetek elleni fellépés szervezeti keretei, lehetőségei Magyarországon*. PhD-diszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2021.011>
- NATARAJAN, Mangai (2006): Understanding the Structure of a Large Heroin Distribution Network. A Quantitative Analysis of Qualitative Data. *Journal of Quantitative Criminology*, 22(2), 171–192. Online: <https://doi.org/10.1007/s10940-006-9007-x>
- NAYLOR, R. Thomas (1997): Mafias, Myths and Markets: On the Theory and Practice of Enterprise Crime. *Transnational Organized Crime*, 3(3), 1–45.
- NIELSEN, John (2007): Poachers Target African Elephant for Ivory Tusks. *Npr.org*, 2007. január 2. Online: www.npr.org/2007/01/02/6677444/poachers-target-african-elephant-for-ivory-tusks
- NIJMAN, Vincent – ZHANG, Ming Xia – SHEPHERD, Chris R. (2016): Pangolin Trade in the Mong la Wildlife Market and the Role of Myanmar in the Smuggling of Pangolins Into China. *Global Ecology and Conservation*, 5, 118–126. Online: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2015.12.003>
- NÓBREGA ALVES, Rômulo Romeu – DE FARIAS LIMA, José Ribamar – ARAUJO, Helder Farias P. (2013): The Live Bird Trade in Brazil and Its Conservation Implications: An Overview. *Bird Conservation International*, 23(1), 53–65. Online: <https://doi.org/10.1017/S095927091200010X>
- NOŽINA, Miroslav (2021): The Czech Rhino Connection: a Case Study of Vietnamese Wildlife Trafficking Networks' Operations Across Central Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(2), 265–283. Online: <https://doi.org/10.1007/s10610-020-09453-4>
- NYITRAI Endre (2017): *A szervezett bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai eszközei*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.
- Office of Public Affairs (2018): *Press Release. California Man Sentenced to 27 Months in Prison for the Sale of Black Rhinoceros Horns*. Online: www.justice.gov/opa/pr/california-man-sentenced-27-months-prison-sale-black-rhinoceros-horns
- OLAH, George A. et al. (2016): Ecological and Socio-Economic Factors Affecting Extinction Risk in Parrots. *Biodiversity and Conservation*, 25(2), 205–223. Online: <https://doi.org/10.1007/s10531-015-1036-z>
- OSBORNE, Samuel (2019): Record Haul of Pangolin Scales Seized Along With Hundreds of Ivory Tusks in Hong Kong. *Independent*, 2019. február 2. Online: www.independent.co.uk/news/world/asia/pangolin-scales-ivory-elephant-tusks-seized-hong-kong-vietnam-chinese-medicine-a8759386.html

- PÁDÁR Zsolt et al. (2022): A vadvilági bűnözés sajátos kriminalisztikai kihívásai Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1727–1748. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.1>
- PAOLI, Letizia – GREENFIELD, Victoria A. – REUTER, Peter (2009): *The World Heroin Market: Can Supply Be Cut?* Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195322996.001.0001>
- PARNELL, Philip C. – KANE, Stephanie C. szerk. (2003): *Crime's Power. Anthropologists and the Ethnography of Crime*. New York: Palgrave Macmillan.
- PASSAS, Nikos (1995): *Organised crime*. Dartmouth: Brookfield
- PASSAS, Nikos (2003): Financial Controls of Terrorism and Informal Value Transfer Methods. In STEGEL, Dina – BUNT, Henk – ZAITCH Damián (szerk.): *Global Organized Crime: Trends and Developments*, 149–158. Online: https://doi.org/10.1007/978-94-007-0985-0_16
- PHELPS, Jacob – BIGGS, Duan – WEBB, Edward L. (2016): Tools and Terms for Understanding Illegal Wildlife Trade. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 14(9), 479–489. Online: <https://doi.org/10.1002/fee.1325>
- PHILIPS, Tom (2010): Tortoises and Cannabis Smuggling Attempt Foiled by Customs Staff. *Metro News*, 2010. június 14. Online: <https://metro.co.uk/2010/06/14/tortoises-and-cannabis-smuggling-attempt-foiled-by-customs-staff-388615>.
- PIRES, Stephen F. – SCHNEIDER, Jacqueline L. – HERRERA, Mauricio (2016): Organized Crime or Crime That Is Organized? The Parrot Trade in the Neotropics. *Trends in Organized Crime*, 19(1), 4–20. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-015-9259-7>
- PIRES, Stephen F. (2012): The Illegal Parrot Trade: A Literature Review. *Global Crime*, 13(3), 176–190. Online: <https://doi.org/10.1080/17440572.2012.700180>
- POLT Péter (2014): A környezet és természet elleni bűncselekmények. In POLT Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár. Frissítések az első kiadáshoz*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati és Tankönyv Kiadó, 289–303.
- POLT Péter (2016): A környezet és természet elleni bűncselekmények. In BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény Nagykomentárja*. Budapest: ORAC Kiadó, 849–858
- RADEMEYER, Julian (2011): Thai Woman 'Cried' Next To Shot Rhino. *news24.com*, 2011. július 25. Online: www.news24.com/News24/Thai-woman-cried-next-to-shot-rhino-20110725
- RADEMEYER, Julian (2012): *Killing for Profit. Exposing the Illegal Rhino Horn Trade*. Cape Town: Zebra Press.
- RAZAQUE, Abdul et al. (2018): Survey: Wildlife Trade and Related Criminal Activities Over the Internet. *2018 IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference (LISAT)*, 1–6. Online: <https://doi.org/10.1109/LISAT.2018.8378037>
- REUTER Peter (1983): *Disorganized Crime: Illegal Markets and the Mafia*. Cambridge: MIT Press.

- REUTER, Peter – HAAGA, John (1989): *The Organization of High-Level Drug Markets: An Exploratory Study*. Santa Monica: RAND.
- REYNOLDS, John D. et al. szerk. (2001): *Conservation of Exploited Species*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROBINSON, Martin (2016): How the 'Rhino Horn' Gang From a Small Irish Town They Helped 'Buy Up' Ran a Criminal Network Stretching From China to Peru and Even Raided Michael Flatley's Mansion. *Daily Mail Online*, 2016. március 3. Online: www.dailymail.co.uk/news/article-3471454/How-Rhino-horn-gang-small-Irish-town-helped-buy-ran-network-stretching-China-Peru-responsible-raiding-Michael-Flatley-s-mansion.html?fbclid=IwAR3xnV-NStBrdDqHJdevKvPAfyRtDOQsJuTVrxAobKR2oRvEM_gEftCZA_fQ
- ROHÁCS, Roland et al. (2017): Dohánycsempészet és a szervezett bűnözés. *Belügyi Szemle*, 65(5), 116–128. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.8>
- ROSEN, Gail Emilia – SMITH, Katherine F. (2010): Summarizing the Evidence on the International Trade in Illegal Wildlife. *EcoHealth*, 7(1), 24–32. Online: <https://doi.org/10.1007/s10393-010-0317-y>
- ROTH, Mitchel P. (2010): *Organised Crime*. London: Prentice Hall.
- ROTH, Mitchel P. (2017): *Global Organized Crime: A 21st Century Approach*. Oxford: Routledge.
- RUNHOVDE, Siv Rebekka (2018): Merely a Transit Country? Examining the Role of Uganda in the Transnational Illegal Ivory Trade. *Trends in Organized Crime*, 21(3), 215–234. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9299-7>
- SAMEDI – ISKANDAR, Djoko T. (2000): Freshwater Turtle and Tortoise Conservation and Utilization in Indonesia. *Chelonian Research Monographs*, 2, 106–111.
- SANDS, Philippe et al. (2018): *Principles of International Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHLOENHARDT, Andreas (2008): *The Illegal Trade in Timber and Timber Products in the Asia-Pacific Region*. Research and Public Policy Series. No. 89. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- SCHNEIDER, Jacqueline L. (2012): *Sold into Extinction: The Global Trade in Endangered Species*. Santa Barbara: Praeger.
- SCHUURMAN, Derek – LOWRY II, Porter Prescott (2009): The Madagascar Rosewood Massacre. *Madagascar Conservation & Development*, 4(2), 98–102. Online: <https://doi.org/10.4314/mcd.v4i2.48649>
- SELLAR, John M. (2014): *The UN's Lone Ranger. Combating International Wildlife Crime*. Caithness: Whittles Publishing.

- SETIYANI, Ayu Diyah – AHMADI, Mukhtar Amin (2020): An Overview of Illegal Parrot Trade in Maluku and North Maluku Provinces. *Forest and Society*, 4(1), 48. Online: <https://doi.org/10.24259/fs.v4i1.7316>
- SHADRINA, Ekaterina (2007): The Great Caspian Caviar Game. *Security Index: A Russian Journal on International Security*, 13(1), 55–78. Online: <https://doi.org/10.1080/19934270.2007.9756489>
- SHELLEY, Louise – KINNARD, Kasey (2018): The Convergence of Trade in Illicit Rhino Horn and Elephant Ivory with Other Forms of Criminality. In MORETO, William D. (szerk.): *Wildlife Crime. From Theory to Practice*. Philadelphia: Temple University Press, 109–134.
- SHEPHERD, Chris R. – STENGEL, Carrie J. – NIJMAN, Vincent (2012): The Export and Re-export of CITES-listed Birds from the Solomon Islands. Petaling Jaya: TRAFFIC Southeast Asia.
- SHEPHERD, Chris R. (2006): The Bird Trade in Medan, North Sumatra: An Overview. *BirdingASIA*, 5, 16–24.
- SHEPHERD, Chris R. (2009): Overview of Pangolin Trade in Southeast Asia. In PANTEL, Sandrine – CHIN, Sing Yun (szerk.): *Proceedings of the Workshop on Trade and Conservation of Pangolins Native to South and Southeast Asia, 30 June – 2 July 2008, Singapore Zoo, Singapore*. Petaling Jaya: TRAFFIC Southeast Asia, 6–9.
- SIEGEL, Dina (2008): Diamonds and Organised Crime: The Case of Antwerp. In SIEGEL, Dina – NELEN, Hans (szerk.): *Organised Crime. Culture, Markets and Policies*. New York: Springer. Online: <http://doi.org/10.1007/978-0-387-74733-0>
- SIFAKIS, Carl (2005): *The Mafia Encyclopedia*. New York: Facts On File.
- SINGH, Sarinda (2014): Borderland Practices and Narratives: Illegal Cross-Border Logging in Northeastern Cambodia. *Ethnography*, 15(2), 135–159.
- SIRIWAT, Penthai – NIJMAN, Vincent (2018): Using Online Media-Sourced Seizure Data to Assess the Illegal Wildlife Trade in Siamese Rosewood. *Environmental Conservation*, 45(4), 352–360. Online: <https://doi.org/10.1017/S037689291800005X>
- SMITH, Robert J. – WALPOLE, Matthew J. (2005): Should Conservationists Pay More Attention to Corruption? *Oryx*, 39(3), 251–256. Online: <https://doi.org/10.1017/S0030605305000608>
- SODHI, Navjot S. et al. (2004): Southeast Asian Biodiversity: An Impending Disaster. *Trends in Ecology & Evolution*, 19(12), 654–660. Online: <https://doi.org/10.1016/j.tree.2004.09.006>
- SOLLUND, Ragnhild Aslaug (2019): *The Crimes of Wildlife Trafficking. Issues of Justice, Legality and Morality*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315550428>

- SOUTH, Nigel – WYATT, Tanya (2011): Comparing Illicit Trades in Wildlife and Drugs: An Exploratory Study. *Deviant Behavior*, 32(6), 538–561. Online: <https://doi.org/10.1080/01639625.2010.483162>
- SPAPENS, Toine (2010): Macro Networks, Collectives, and Business Processes: An Integrated Approach to Organized Crime. *European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice*, 18(2), 185–215. Online: <https://doi.org/10.1163/157181710X12659830399653>
- STANFORD, Craig B. et al. (2020): Turtles and Tortoises Are in Trouble. *Current Biology*, 30(12), R721–R735. Online: <https://doi.org/10.1016/j.cub.2020.04.088>
- STEIDLMEIER, P. (1999): Gift Giving, Bribery and Corruption: Ethical Management of Business Relationships in China. *Journal of Business Ethics*, 20(2), 121–132.
- STEIN, Florian M. et al. (2016): First Genetic Evidence of Illegal Trade in Endangered European Eel (*Anguilla Anguilla*) from Europe to Asia. *Conservation Genetics Resources*, 8(4), 533–537. Online: <https://doi.org/10.1007/s12686-016-0576-1>
- STEINBERG, Jonny (2005): The Illicit Abalone Trade in South Africa. *Institute for Security Studies Papers*, (105), 1–16.
- SUBA László – SZENDI Antal (2018): *Az uniós vámjog vázlata*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- SUNDSTRÖM, Aksel (2016): Understanding Illegality and Corruption in Forest Governance. *Journal of Environmental Management*, 181, 779–790. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.07.020>
- SUTHERLAND, Edwin H. (1940): White-Collar Criminality. *American Sociological Review*, 5(1), 11–12. Online: <https://doi.org/10.2307/2083937>
- SZENDREI Ferenc (2018): A szervezett bűnözés gazdasági háttere és a pénzmosás. *Magyar Rendészet*, 18(5), 77–91. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.5.5>
- SZIEBIG Orsolya Johanna (2018): A vadvilági bűncselekmény mint a transznacionális szervezett bűnözés egyik formája. *Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica*, 8(1), 347–364.
- SZIEBIG Orsolya Johanna (2021): *Vadvilág végveszélyben. A vadvilággal kapcsolatos bűntetendő cselekmények nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai*. Szeged: Iurisperitus Kiadó.
- SZŰCS B. (2019): Gondolatok a modern szervezett bűnözésről világszerte. In ANTALÓCZY Péter – GÁSPÁR Miklós – ISTVANOVSZKI László – NYESTE Péter – PATÓ Viktória Lilla – SZENDREI Ferenc – SZŰCS Bálint: *A nemzetközi és a honos szervezett bűnözés története, XX. századi fejlődése és várható tendenciái*. Budapest: NKE. 2–15. Online: <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/SZB%20oko%CC%88nyv.pdf>
- TELLA, José L. – HIRALDO, Fernando (2014): Illegal and Legal Parrot Trade Shows a Long-Term, Cross-Cultural Preference for the Most Attractive Species Increasing Their Risk of Extinction. *PLoS ONE*, 9(9), e107546. Online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0107546>

- TESKE, Peter R. – CHERRY, Michael I., – MATTHEE, Conrad A. (2004): The Evolutionary History of Seahorses (Syngnathidae: Hippocampus): Molecular Data Suggest a West Pacific Origin and Two Invasions of the Atlantic Ocean. *Molecular Phylogenetics and Evolution*, 30(2), 273–286. Online: [https://doi.org/10.1016/S1055-7903\(03\)00214-8](https://doi.org/10.1016/S1055-7903(03)00214-8).
- THRASHER, Frederic Milton (1963): *The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago*. Chicago: University of Chicago Press.
- TILKI Katalin (2004): A környezetvédelemről. *Ügyészek Lapja*, 11(3), 45–58.
- TILKI Katalin (2017): Természetvédelem nemzetközi szinten és az Európai Unióban. *Belügyi Szemle*, 65(5), 87–104. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.6>
- TITECA, Kristof (2019): Illegal Ivory Trade as Transnational Organized Crime? An Empirical Study Into Ivory Traders in Uganda. *The British Journal of Criminology*, 59(1), 24–44. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/azy009>
- TOLEDO, Luís Felipe – ASMÜSSEN, Marianne V. – RODRÍGUEZ, Jon Paul (2012): Track Illegal Trade in Wildlife. *Nature*, 483, 36. Online: <https://doi.org/10.1038/483036e>
- TORNYAI Gergely (2014): A maffia kriminológiai sajátosságainak szerepe az olasz büntetőjogban – különös tekintettel a bírói jogalkalmazásra. *Belügyi Szemle*, 62(5), 48–62. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2014.v62.i5.pp48-62>
- TÓTH Mihály – KÖHALMI László (2016): A szervezett bűnözés. In BORBÍRÓ Andrea et al. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer, 603–626.
- TÓTH Mihály (2009): *Bűnszövetség, bűnszervezet*. Budapest: Complex.
- TÓTH Mihály (2015): A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62(1), 1–10.
- Vadaszadmin (2016): Orvvadászokat érték tetten a Tisza-tónál. vadaszlap.hu, 2016. november 21. Online: <https://vadaszlap.hu/2016/11/21/orvvadaszokat-ertek-tetten-tisza-tonal/>
- VAN UHM, Daan – SOUTH, Nigel – WYATT, Tanya (2021): Connections Between Trades and Trafficking in Wildlife and Drugs. *Trends in Organized Crime*, 24(4), 425–446. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09416-z>
- VAN UHM, Daan (2020): The Diversification of Organized Crime into Gold Mining: Domination, Crime Convergence, and Ecocide in Darién, Colombia. In ZABYELINA, Yuliya G. – VAN UHM, Daan (szerk.): *Illegal Mining*. Cham: Palgrave Macmillan, 105–146. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-46327-4_5
- VAN UHM, Daan P. – MORETO, William D. (2018): Corruption within the Illegal Wildlife Trade: A Symbiotic and Antithetical Enterprise. *The British Journal of Criminology*, 58(4), 864–885. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/azx032>
- VAN UHM, Daan P. – NIJMAN, Rick C. C. (2020): The Convergence of Environmental Crime With Other Serious Crimes. Subtypes Within the Environmental Crime Continuum. *European Journal of Criminology*, 19(4), 542–561. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370820904585>

- VAN UHM, Daan P. – SIEGEL, Dina (2016): The Illegal Trade in Black Caviar. *Trends in Organized Crime*, 19(1), 67–87. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9264-5>
- VAN UHM, Daan P. – WONG, Rebecca W. Y. (2019): Establishing Trust in the Illegal Wildlife Trade in China. *Asian Journal of Criminology*, 14(1), 23–40. Online: <https://doi.org/10.1007/s11417-018-9277-x>
- VAN UHM, Daan P. – WONG, Rebecca W. Y. (2021): Chinese Organized Crime and the Illegal Wildlife Trade: Diversification and Outsourcing in the Golden Triangle. *Trends in Organized Crime*, 24(4), 486–505. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09408-z>
- VAN UHM, Daan P. (2012): Organised Crime in the Wildlife Trade. *Centre for Information and Research on Organised Crime Newsletter*, 10(2), 1–6.
- VAN UHM, Daan P. (2016): *The Illegal Wildlife Trade. Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders*. New York: Springer Cham. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-42129-2>
- VAN UHM, Daan P. (2018): Wildlife and Laundering. Interaction Between the Under and Upper World. In SPAPENS, Toine et al. (szerk.): *Green Crimes and Dirty Money*. London: Routledge, 197–211. Online: <https://doi.org/10.4324/9781351245746>
- VIOLLAZ, Julie – GRAHAM, Jessica – LANTSMAN, Leonid (2018): Using Script Analysis to Understand the Financial Crimes Involved in Wildlife Trafficking. *Crime, Law and Social Change*, 69(5), 595–614. Online: <https://doi.org/10.1007/s10611-017-9725-z>
- VOLKOV, Vadim (2002): *Violent Entrepreneurs. The Use of Force in the Making of Russian capitalism*. Ihtaca and London: Cornell University Press.
- WARCHOL, Greg L. – ZUPAN, Linda L. – CLACK, Willie (2003): Transnational Criminality: An Analysis of the Illegal Wildlife Market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review*, 13(1), 1–27. Online: <https://doi.org/10.1177/105756770301300101>
- WESTON, M. K. – MEMON, M. A. (2009): The Illegal Parrot Trade in Latin America and Its Consequences to Parrot Nutrition, Health and Conservation. *Bird Populations*, 9, 76–83.
- WILLIAMS, Kalani M. et al. (2020): Caught Red Handed: IDNA Points to Wild Source for CITES-Protected Contraband Leeches. *European Journal of Wildlife Research*, 66(5), 80. Online: <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01419-5>
- WILLIAMS, Phil (2010): Tailoring Strategies Against Criminal Networks. In GOLDSMITH, Andrew (szerk.): *The 2nd Annual Illicit Networks Workshop*. Wollongong, New South Wales, Centre for Transnational Crime Prevention, University of Wollongong.
- WILSON-WILDE, L. (2010): Wildlife Crime: A Global Problem. *Forensic Sci. Med. Pathol.* 6(3), 221–222. Online: <https://doi.org/10.1007/s12024-010-9167-8>
- WINFIELD, Karen – GRAYSON, Cassandra – SCOTT, Michelle (2016): Global Status of Dalbergia and Pterocarpus Rosewood Producing Species in Trade. *Convention on International Trade in Endangered Species 17th Conference of Parties – Johannesburg*.
- WYATT, Tanya – VAN UHM, Daan – NURSE, Angus (2020): Differentiating Criminal Networks in the Illegal Wildlife Trade: Organized, Corporate and Disorganized

- Crime. *Trends in Organized Crime*, 23, 350–366. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09385-9>
- WYATT, Tanya (2009): Exploring the Organization of Russia Far East's Illegal Wildlife Trade: Two Case Studies of the Illegal Fur and Illegal Falcon Trades. *Global Crime*, 10(1–2), 144–154. Online: <https://doi.org/10.1080/17440570902783947>
- WYATT, Tanya (2013a): *Wildlife Trafficking: A Deconstruction of the Crime, the Victims, and the Offenders*. Online. <http://site.ebrary.com/id/10859908>
- WYATT, Tanya (2013b): *Wildlife Trafficking. A Deconstruction of the Crime, the Victims, and the Offenders*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1057/9781137269249>
- WYATT, Tanya (2016): The Uncharismatic and Unorganized Side to Wildlife Smuggling. In ELLIOTT, Lorraine – SCHAEFLA, William H. (szerk.): *Handbook of Transnational Environmental Crime*. Cheltenham–Northampton: Edward Elgar Publishing, 129–147. Online: <https://doi.org/10.4337/9781783476237>
- WYATT, Tanya et al. (2022): Wildlife Trafficking via Social Media in Brazil. *Biological Conservation*, 265, 109420. Online: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109420>
- XIA, Ming (2008): Organizational Formations of Organized Crime in China: Perspectives from the State, Markets, and Networks. *Journal of Contemporary China*, 17(54), 1–23.
- ZABYELINA, Yuliya G. (2014): The “Fishy” Business: A Qualitative Analysis of the Illicit Market in Black Caviar. *Trends in Organized Crime*, 17(3), 181–198. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-014-9214-z>
- ZHANG, Mingxia et al. (2017): Illegal Pangolin Trade in Northernmost Myanmar and Its Links to India and China. *Global Ecology and Conservation*, 10, 23–31. Online: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2017.01.006>
- ZHANG, Sheldon – CHIN, Ko-lin (2003): The Declining Significance of Triad Societies in Transnational Illegal Activities. A Structural Deficiency Perspective. *The British Journal of Criminology*, 43(3), 469–488. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/43.3.469>
- ZHANG, Yan – CAO, Liqun – VAUGHN, Michael S. (2009): Social Support and Corruption: Structural Determinants of Corruption in the World. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 42(2), 204–217. Online: <https://doi.org/10.1375/acri.42.2.204>
- ZIMMERMANN, Mara E. (2003): The Black Market for Wildlife: Combating Transnational Organized Crime in the Illegal Wildlife Trade. *Vanderbilt Law Review*, 36(5), 1657–1689. Online: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vjtl/vol36/iss5/6>
- ZSIGMOND Csaba (2018a): A környezeti bűncselekmények és a szervezett bűnözés. In FRIGYER László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból*. I. kötet. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 169–188.

- ZSIGMOND Csaba (2018b): A párhuzamos nyomozások gyakorlati problémái. In FRIGYER László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból*. I. kötet. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 8–33. Online: https://bba.uni-nke.hu/document/bba-uni-nke-hu/BBA_Tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_I_pdf
- ZSIGMOND Csaba (2020a): A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bünszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 68(10), 61–80. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.10.3>
- ZSIGMOND Csaba (2022): Bünszervezetek a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben. *Magyar Rendészet*, 22(1), 195–223. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.1.12>
- ZSIGMOND, Csaba (2020b): Trends in Illegal Wildlife Trade Across the EU Between 2015 and 2020. *DRC Sustainable Future: Journal Of Environment, Agriculture, and Energy*, 1(2), 161–170. Online: <https://doi.org/10.37281/DRCSF/1.2.9>

NEMZETKÖZI, NEMZETI SZERVEZETEK
JELENTÉSEI, KIADVÁNYAI

- ARIH, Andrej – BOLJEŠIČ, Robert – MAVRI, Urška (2008): *Report on the Attempts of Smuggling of Wild Birds Into the Republic of Slovenia 2002–2006*. Ljubljana: Ministry of the Environment and Spatial Planning, Environmental Agency of the Republic Slovenia.
- BATT, Chris – FELTHAM, Jenny – BECKER, David (2017): *Enhancing the Detection, Investigation and Disruption of Illicit Financial Flows from Wildlife Crime*. Research report. [H. n.]: Asia/Pacific Group on Money Laundering – United Nations Office on Drugs and Crime. Online: www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/2017/FINAL_-_UNODC_APG_Wildlife_Crime_report.pdf
- BirdLife-International (2008): *State of the World's Birds. Indicators for Our Changing World*. Cambridge: BirdLife-International.
- BirdLife-International (2019): *Data Zone. BirdLife Data Zone*. Online: <https://datazone.birdlife.org/search?fam=67&gen=0&%20cmn=®=2&cty=100&incvag=Y&%20cmn=>
- ECOSOC (2002): *Progress Made in the Implementation of Economic and Social Council Resolution 2001/12 on Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna*. Report of the Secretary General. Online: www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_11/E-CN15-2002-07/E-CN15-2002-7_E.pdf
- ECOSOC (2003): *ECOSOC Resolution 2003/27. Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna*. Online: www.un.org/en/ecosoc/docs/2003/resolution%202003-27.pdf
- EEAS (2019): *3.2 Tons of Ivory and 423 KG of Pangolin Scales Seized Thanks to Support of EU Wildlife Conservation Programme*. Online: www.eeas.europa.eu/node/60528_en

- ELOFF, C. (2012): Rhino Poaching in South Africa: Is It a Losing Battle? *PositionIT*, 57–62.
- Environmental Investigation Agency (2014a): *Vanishing Point – Criminality, Corruption and the Devastation of Tanzania's Elephants*. London–Washington: EIA. Online: <https://eia-international.org/report/vanishing-point-criminality-corruption-and-the-devastation-of-tanzanias-elephants/>
- Environmental Investigation Agency (2014b): *Routes of Extinction: The Corruption and Violence Destroying Siamese Rosewood in the Mekong*. London–Washington: EIA. Online: <https://eia-international.org/wp-content/uploads/Routes-of-Extinction-FINAL-lo-res.pdf>
- European Commission (2014): *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the EU Approach against Wildlife Trafficking*. COM(2014) 64 final. Brussels: European Commission. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0064&from=EN>
- Európai Bizottság (2011): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia*. COM/2011/0244. Brüsszel, 2011. 05. 03. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:52011DC0244>
- Európai Bizottság (2017): *A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Tanácsnak*. COM(2017) 213 final. Brüsszel, 2017. 04. 12. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0213&from=EN>
- European Commission, Directorate-General for Environment (2021): *Combating Environmental Crimes and Related Infringements – Environmental Compliance Assurance: Guidance Document*. Publications Office of the European Union. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2779/035969>
- Európai Bizottság (2021): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a környezeti bűnözés elleni küzdelem fokozásáról*. COM (2021) 814 final. Brüsszel, 2021. 12. 15. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0814>
- Európai Parlament (2023): A9-0087/2023. számú jelentés a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról.
- Europol (2011): *European Organised Crime Groups Active in Trafficking Endangered Species*. Online: www.europol.europa.eu/newsroom/news/european-organised-crime-groups-active-in-trafficking-endangered-species
- Europol (2013): *SOCTA 2013: EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. Van Deventer: European Police Office.
- Europol (2015): *Exploring Tomorrow's Organised Crime*. [H. n.]: Publications Office. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2813/97295>

- Europol (2020): *28 Bird Traffickers Netting €1 Million Per Year Arrested in Spain*. Online: www.europol.europa.eu/newsroom/news/28-bird-traffickers-netting-%E2%82%AC1-million-year-arrested-in-spain
- Europol (2021): *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA). Identifying the priorities in the fight against major crime*. Online: www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/socta-report
- Europol (2022a): *Az Europolról*. Online: www.europol.europa.eu/about-europol:hu
- Europol (2022b): *EU Policy Cycle – EMPACT 2022+ Fighting crime together*. Online: www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact
- FAO (2011): *International Trade in Wild Birds, and Related Bird Movements, in Latin America and the Caribbean*. Animal Production and Health Paper No. 166. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Online: www.fao.org/3/i0708e/i0708e.pdf
- FATF (2020): *Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade*. Paris: FATF. Online: www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/money-laundering-illegal-wildlife-trade.html
- HEINRICH, Sarah et al. (2017): *The Global Trafficking of Pangolins. A Comprehensive Summary of Seizures and Trafficking Routes from 2010–2015*. Petaling Jaya: TRAFFIC, Southeast Asia Regional Office.
- Human Right Watch (2013): *„Letting the Big Fish Swim.” Failures to Prosecute High-Level Corruption in Uganda*. Online: www.hrw.org/report/2013/10/21/letting-big-fish-swim/failures-prosecute-high-level-corruption-uganda
- Interpol. (2012a): *INTERPOL’s Largest Operation Combating Illegal Ivory Trafficking Targets Criminal Syndicates*. *Interpol.int*, 2012. június 19. Online: www.interpol.int/News-and-Events/News/2012/INTERPOL-s-largest-operation-combating-illegal-ivory-trafficking-targets-criminal-syndicates
- Interpol (2012b): *Thousands Arrested in INTERPOL Operation Targeting Illegal Trade in Birds*. *Interpol.int*, 2012. július 25. Online: www.interpol.int/News-and-Events/News/2012/Thousands-arrested-in-INTERPOL-operation-targeting-illegal-trade-in-birds
- Interpol (2015): *Environmental Crime and its Convergence with other Serious Crimes*. Lyon: Interpol General Secretariat Environmental Security Sub-Directorate. Online: www.interpol.int/content/download/5086/file/INTERPOL%20Strategic%20Report%20-%20Environmental%20Crime%20and%20its%20Convergence%20with%20other%20Serious%20Crimes.pdf
- Interpol (2018): *Global Wildlife Enforcement. Strengthening Law Enforcement Cooperation Against Wildlife Crime*. *Interpol.int*, 2018. március. Online: www.interpol.int/content/download/5179/file/WEB_Wildlife%20ProspectusMarch2019.pdf
- Interpol (2022): *What is INTERPOL?* Online: www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL

- Interpol [é. n.]: *Wildlife Crime*. Online: www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Wildlife-crime
- Interpol – UN Environment (2016): *Strategic Report: Environment, Peace and Security. A Convergence of Threats*. Online: <https://globalpact.informea.org/sites/default/files/documents/MON-091234.pdf>
- IUCN [é. n.]: *About IUCN*. Online: www.iucn.org/about-iucn
- KECSE-NAGY, Katalin (2011): *Trade in Sturgeon Caviar in Bulgaria and Romania. Overview of Reported Trade in Caviar, 1998–2008*. Budapest: TRAFFIC report for WWF Austria.
- Komitee gegen den Vogelmord E. V. [é. n.]: *Singvögel für Restaurants*. Online: www.komitee.de/de/projekte/italien/vogelhandel-in-italien/singvoegel-fuer-restaurants/
- Komitee gegen den Vogelmord E. V. (2022): *Wildbirds for Consumption*. Online: www.komitee.de/en/background/why-do-people-hunt-wild-birds/wild-birds-for-consumption/
- MILLIKEN, Tom (2014): *Illegal Trade in Ivory and Rhino Horn: an Assessment Report to Improve Law Enforcement Under the Wildlife TRAPS Project. Illegal trade in ivory and rhino horn: An assessment to improve law enforcement under the wildlife traps project*. Cambridge: USAID–TRAFFIC.
- MILLIKEN, Tom – SHAW, Jo (2012): *The South Africa-Viet Nam Rhino Horn Trade Nexus: A Deadly Combination of Institutional Lapses, Corrupt Wildlife Industry Professionals, and Asian Crime Syndicates*. Johannesburg: TRAFFIC.
- MULLIKEN, Teresa – CROFTON, Petra (2008): *Review of the Status, Harvest, Trade and Management of Seven Asian CITES-listed Medicinal and Aromatic Plant Species*. BfN – Skripten 227. Bonn: BfN Federal Agency for Nature Conservation. Online: www.traffic.org/site/assets/files/5489/seven-maps.pdf
- NELLEMAN, Christian et al. szerk. (2016): *The Rise of Environmental Crime. A Growing Threat to Natural Resources, Peace, Development and Security*. A UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment. [H. n.]: RHIPTO.
- NIJMAN, Vincent – SHEPHERD, Chris R. (2009): *Wildlife Trade From Asean to the EU: Issues With the Trade in Captive-Bred Reptiles From Indonesia*. Brussels: TRAFFIC Europe Report for the European Commission.
- OKES, Nicola et al. (2018): *Empty Shells. An Assessment of Abalone Poaching and Trade from Southern Africa*. Cambridge: TRAFFIC. Online: www.traffic.org/site/assets/files/11065/empty_shells.pdf
- PANTEL, Sandrine – ANAK, Noorainie Awang (2010): *A Preliminary Assessment of Sunda Pangolin Trade in Sabah. A TRAFFIC Report*. Petaling Jaya: TRAFFIC Southeast Asia.
- SINA, Stephan et al. (2016): *Wildlife crime. Study for the ENVI Committee*. Brussels: European Parliament. Online: <https://data.europa.eu/doi/10.2861/830114>
- STILES, Daniel et al. szerk. (2013): *Stolen Apes. The Illicit Trade in Chimpanzees, Gorillas, Bonobos and Orangutans*. Arendal: United Nations Environment Programme – GRID-Arendal.

- Online: https://gridarendal-website-live.s3.amazonaws.com/production/documents/s_document/62/original/GRIDPublication.pdf?1483646423
- The World Bank (2020): Risking Lives to Protect Wildlife and Wildlands: Stories from Rangers in the Field. *Worldbank.org*, 2020. július 30. Online: www.worldbank.org/en/news/feature/2020/07/30/risking-lives-to-protect-wildlife-and-wildlands-stories-from-rangers-in-the-field
- TIDEMANN, Sonia C. – GOSLER, Andrew szerk. (2012): *Ethno-Ornithology. Birds, Indigenous Peoples, Culture and Society*. London–Washington: Earthscan. Online: <https://doi.org/10.4324/9781849774758>
- TNRC Blog (2020): Understanding Crime Convergence to Better Target Natural Resource Corruption. *Worldwildlife.org*, 2020. február. Online: www.worldwildlife.org/pages/tnrc-blog-understanding-crime-convergence-to-better-target-natural-resource-corruption
- TRAFFIC (2008): *The Illegal Trade in Wild Birds for Food Through South-East and Central Europe*. TRAFFIC Europe's Central Eastern Project Office. Online: www.traffic.org/publications/reports/the-illegal-trade-in-wild-birds-for-food-through-south-east-and-central-europe/
- TRAFFIC (2020): *An Overview of Seizures of CITES-Listed Wildlife in the European Union*. Cambridge: TRAFFIC. Online: www.traffic.org/site/assets/files/12745/eu-seizures-report-2020-final-web.pdf
- TRAFFIC [é. n.]: *Achieving a Nature-positive Future*. Online: www.traffic.org/
- TREANOR, Naomi Basik (2015): *China's Hongmu Consumption Boom*. Forest Trends Report Series. Online: www.forest-trends.org/wp-content/uploads/2015/12/doc_5057.pdf
- UN Secretary-General (2002): *Progress Made in the Implementation of Economic and Social Council Resolution 2001/12 on Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna*. Vienna: UN.
- UNODC (2002): *Results of a Pilot Survey of Forty Selected Organized Criminal Groups in Sixteen Countries*. Global Programme against Transnational Organised Crime, Vienna: UNODC. Online: https://digitallibrary.un.org/record/3836129/files/Results_of_a_pilot_survey_of_40_selected_organized_criminal_groups_in_16_countries.pdf
- UNODC (2010): *The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment*. Vienna: UNODC. Online: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf
- UNODC (2016): *World Wildlife Crime Report. Trafficking in Protected Species*. New York: United Nations. Online: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/World_Wildlife_Crime_Report_2016_final.pdf
- UNODC (2020a): *Wildlife Crime: Pangolin Scales*. New York: United Nations. Online: www.unodc.org/documents/wwcr/2020/Wildlife_crime_Pangolin_UNODC.pdf

- UNODC (2020b): *World Wildlife Crime Report. Trafficking in Protected Species*. New York: United Nations. Online: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/2020/World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf
- UNODC Regional Office for Southeast Asia and the Pacific [é. n.]: *Wildlife and Forest Crime*. Online: www.unodc.org/roseap/en/what-we-do/toc/wildlife-overview.html
- VAISMAN, Alexey (1997): *Sturgeon Catch and Trade in the Russian Part of the Caspian Sea*. Brussels: TRAFFIC Europe. Online: www.traffic.org/site/assets/files/9461/sturgeon-catch-and-trade-in-the-russian-part-of-the-caspian-sea.pdf

JOGFORRÁSOK, JOGI DOKUMENTUMOK

Magyarország Alaptörvénye

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

13/2001. (V. 9.) KöM rendelet a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

2003. évi XXXII. törvény a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről

2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről

7/2001. (I. 17.) FVM rendelet a növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól

Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.360/2007/5.

Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.843/2008/5.

Criminal Code of the Socialist Republic of Vietnam. Online [www.policinglaw.info/assets/downloads/2015_Criminal_Code_of_Vietnam_\(English_translation\).pdf](http://www.policinglaw.info/assets/downloads/2015_Criminal_Code_of_Vietnam_(English_translation).pdf)

Criminal Law of the People's Republic of China. Online: www.warnathgroup.com/wp-content/uploads/2015/03/China-Criminal-Code.pdf

Endangered Species Act www.fws.gov/sites/default/files/documents/endangered-species-act-accessible_7.pdf

Law No. 10/99 on Forest and Wildlife Act (Mozambique).

- Council of Europe (1998): Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, European Treaty Series–No. 172.
- ENSZ Közgyűlés A/RES/73/343. határozat „Tackling illicit trafficking in wildlife” 2019.
- Tanács 338/97/EK rendelete (1996. december 9.) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről (HL L 61., 1997.3.3., 1–69.). CELEX-szám: 31997R03382008/99/EK
- Az Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU rendelete (2013. október 9.) az Uniós Vámkódex létrehozásáról (HL L 269., 2013.10.10. 1–101. p.) CELEX-szám: 32013R0952
- A Bizottság 2019/2130/EU Végrehajtási Rendelete (2019. november 25.) a határállomásokon hatósági ellenőrzéseknek alávetendő állatokra és árukra vonatkozó okmányellenőrzések, azonossági ellenőrzések és fizikai ellenőrzések során és azokat követően végzendő műveletekre vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (HL L 2019.12.12., 128–138). CELEX-szám: 32019R2130
- A Bizottság 93/444 határozata (1993. július 2.) a harmadik országokba való kivitelre szánt egyes élő állatok és termékek Közösségen belüli kereskedelmére vonatkozó részletes szabályokról (HL L 208., 1993.8.19., 34–35). CELEX-szám: 31993D0444
- Control of Illegally Taken Fish and Wildlife (Lacey Act), Pub. L. No. 16 USC 3371–3378 (1900).

A védett állat- és növényfajok kereskedelme mára a világ egyik legjövedelmezőbb illegális üzletágává vált. Súlyát mégis gyakran alábecsülik, inkább ökológiai problémaként tekintenek rá, pedig hatásai – a gazdasági károktól a járványügyi fenyegetésekig – valójában a mindennapjainkat is elérték.

Jelen monográfia a bűnügyi tudományok eszköztárával bizonyítja, hogy a védett fajok illegális kereskedelme a modern szervezett bűnözés egyik legprofesszionálisabb ágazatának tekinthető. A szerző bemutatja, hogyan váltak a hagyományos bünszervezetek olyan üzleti alapú hálózatokká, amelyek legális gazdasági szereplőket és vállalkozásokat használnak fedőtevékenységként az illegális áruk mozgatásához. Külön hangsúlyt kap a digitális tér szerepe: az online kereskedelem rugalmassága és anonimitása újszerű kihívást jelent a hatóságok számára a bünszervezetek felderítése kapcsán. A szerző a hatékonyabb fellépés érdekében elengedhetetlennek látja a nemzetközi bűnügyi információcseré radikális megerősítését és a vállalatok ellátási láncainak szigorúbb ellenőrzését.

A kötet hiánypótló összegzés minden olyan szakember és döntéshozó számára, aki nem csupán érteni kívánja a modern bűnügyi hálózatok működését, hanem hatékony megoldásokat is keres korunk egyik rejtett, mégis kiemelten veszélyes illegális tevékenységével szembeni küzdelemhez.

Polt Péter